

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ

śrīmadvālmīkiyarāmāyaṇasya
॥ kiṣkindhākāṇḍam ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

śrī raṅgarāmānuja mahādēśikan

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

viṣayasūcī

1	<i>prathamah sargaḥ</i>	5
2	<i>dvitīyah sargaḥ</i>	28
3	<i>ṭṛtīyah sargaḥ</i>	34
4	<i>caturthah sargaḥ</i>	41
5	<i>pañcamah sargaḥ</i>	48
6	<i>ṣaṣṭhah sargaḥ</i>	54
7	<i>saptamah sargaḥ</i>	59
8	<i>aṣṭamah sargaḥ</i>	64
9	<i>navamah sargaḥ</i>	73
10	<i>daśamah sargaḥ</i>	78
11	<i>ēkādaśah sargaḥ</i>	85
12	<i>dvādaśah sargaḥ</i>	102
13	<i>trayōdaśah sargaḥ</i>	110
14	<i>caturdaśah sargaḥ</i>	116
15	<i>pañcadaśah sargaḥ</i>	121
16	<i>ṣōdaśah sargaḥ</i>	127
17	<i>saptadaśah sargaḥ</i>	134

18	<i>aṣṭādaśaḥ sargaḥ</i>	144
19	<i>ēkōnaviṃśaḥ sargaḥ</i>	156
20	<i>viṃśaḥ sargaḥ</i>	162
21	<i>ēkaviṃśaḥ sargaḥ</i>	167
22	<i>dvāviṃśaḥ sargaḥ</i>	171
23	<i>trayōviṃśaḥ sargaḥ</i>	177
24	<i>caturviṃśaḥ sargaḥ</i>	183
25	<i>pañcaviṃśaḥ sargaḥ</i>	191
26	<i>ṣaḍviṃśaḥ sargaḥ</i>	201
27	<i>saptaviṃśaḥ sargaḥ</i>	209
28	<i>aṣṭāviṃśaḥ sargaḥ</i>	218
29	<i>ēkōnatrimśaḥ sargaḥ</i>	230
30	<i>trimśaḥ sargaḥ</i>	237
31	<i>ēkatrimśaḥ sargaḥ</i>	252
32	<i>dvātrimśaḥ sargaḥ</i>	262
33	<i>trayastrimśaḥ sargaḥ</i>	266
34	<i>catustrimśaḥ sargaḥ</i>	278
35	<i>pañcatrimśaḥ sargaḥ</i>	282

36	<i>ṣaṭtrimśaḥ sargaḥ</i>	287
37	<i>saptatrimśaḥ sargaḥ</i>	291
38	<i>aṣṭātrimśaḥ sargaḥ</i>	298
39	<i>ēkōnacatvāriṃśaḥ sargaḥ</i>	305
40	<i>catvāriṃśaḥ sargaḥ</i>	313
41	<i>ēkacatvāriṃśaḥ sargaḥ</i>	326
42	<i>dvicatvāriṃśaḥ sargaḥ</i>	335
43	<i>tricatvāriṃśaḥ sargaḥ</i>	346
44	<i>catuṣcatvāriṃśaḥ sargaḥ</i>	357
45	<i>pañcacetvāriṃśaḥ sargaḥ</i>	361
46	<i>ṣaṭcatvāriṃśaḥ sargaḥ</i>	365
47	<i>saptacetvāriṃśaḥ sargaḥ</i>	370
48	<i>aṣṭacetvāriṃśaḥ sargaḥ</i>	373
49	<i>ēkōnapañcāśaḥ sargaḥ</i>	378
50	<i>pañcāśaḥ sargaḥ</i>	383
51	<i>ēkapañcāśaḥ sargaḥ</i>	391
52	<i>dvipañcāśaḥ sargaḥ</i>	395
53	<i>tripañcāśaḥ sargaḥ</i>	401

54	<i>catuḥpañcāśaḥ sargaḥ</i>	406
55	<i>pañcapañcāśaḥ sargaḥ</i>	411
56	<i>ṣaṭpañcāśaḥ sargaḥ</i>	416
57	<i>saptapañcāśaḥ sargaḥ</i>	421
58	<i>aṣṭapañcāśaḥ sargaḥ</i>	425
59	<i>ēkōnaśaṣṭitamah sargaḥ</i>	432
60	<i>śaṣṭitamah sargaḥ</i>	438
61	<i>ēkaśaṣṭitamah sargaḥ</i>	442
62	<i>dviśaṣṭitamah sargaḥ</i>	446
63	<i>triśaṣṭitamah sargaḥ</i>	449
64	<i>catuḥśaṣṭitamah sargaḥ</i>	452
65	<i>pañcaśaṣṭitamah sargaḥ</i>	457
66	<i>ṣaṭśaṣṭitamah sargaḥ</i>	464
67	<i>saptaśaṣṭitamah sargaḥ</i>	471

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ prathamah sargah ॥

pampāyā darśanēna śrīrāmasya vyākulatvaṃ śrīrāmēṇa
lakṣmaṇaṃ prati pampāsōbhāyāstatratyōddīpanasāmagryāśca
varṇanaṃ lakṣmaṇēna śrīrāmasya prabōdhanamṛṣyamūkaṃ
gacchantau tau dvau bhrātarau vīkṣya sugrīvasyānyēṣāṃ ca
vānarāṇāṃ bhayam

sa tām puṣkariṇīm gatvā
padmōtpalajhaṣākulām |
rāmaḥ saumitrisahitō
vilalāpākulēndriyaḥ ॥ 4.1.1 ॥

1

tatra dṛṣṭvaiva tām harṣā -
dīndriyāṇi cakampirē |
sa kāmavaśamāpannaḥ
saumitrimidamabravīt ॥ 4.1.2 ॥

2

saumitrē sōbhatē pampā
vaidūryavimalōdakā |
phullapadmōtpalavatī
sōbhitā vividhairdrumaiḥ ॥ 4.1.3 ॥

3

saumitrē paśya pampāyāḥ

kānanam śubhadarśanam |

yatra rājanti śailā vā

drumāḥ saśikharā iva || 4.1.4 ||

4

māṃ tu śōkābhisantapta -

mādhayaḥ pīḍayanti vai |

bharatasya ca duḥkhēna

vaidēhyā haraṇēna ca || 4.1.5 ||

5

śōkārtasyāpi mē pampā

śōbhatē citrakānanā |

vyavakīrṇā bahuvīdhaiḥ

puṣpaiḥ śītōdakā śivā || 4.1.6 ||

6

nalīnairāpi sañchannā

hyatyārthaśubhadarśanā |

sarpavyālānucaritā

mṛgadvījasamākulā || 4.1.7 ||

7

adhikaṃ pravibhātyēta -

nnīlapītaṃ tu śādvalam |

drumāṇāṃ vivīdhaiḥ puṣpaiḥ

paristōmairivārpitam || 4.1.8 ||

8

puṣpabhārasamṛddhāni

śikharāṇi samantataḥ |

latābhiḥ puṣpitāgrābhi -

rupagūdhāni sarvataḥ || 4.1.9 ||

9

sukhānilō'yaṃ saumitrē

kālah praçuramanmathaḥ |

gandhavān surabhirmāsō

jātapuṣpaphaladrumaḥ || 4.1.10 ||

10

paśya rūpāṇi saumitrē

vanānāṃ puṣpaśālinām |

sṛjatāṃ puṣpavarṣāṇi

varṣaṃ tōyamucāmiva || 4.1.11 ||

11

prastarēṣu ca ramyēṣu

vividhāḥ kānanadrumāḥ |

vāyuvēgapracalitāḥ

puṣpairavakiranti gām || 4.1.12 ||

12

patitaiḥ patamānaiśca

pādapasthaiśca mārutaḥ |

kusumaiḥ paśya saumitrē

krīḍatīva samantataḥ || 4.1.13 ||

13

vikṣipan vividhāḥ śākhā

nagānāṃ kusumōtkatāḥ |

mārutaścalitasthānaiḥ

ṣaṭpadairanugīyatē || 4.1.14 ||

14

mattakōkilasannādai -

rnartayanniva pādapān |

śailakandaraniṣkrāntaḥ

pragīta iva cānilaḥ || 4.1.15 ||

15

tēna vikṣipatātyarthaṃ pavanēna samantataḥ amī saṃsaktaśākhāgrā grathitā iva pādapāḥ 4.1.16	16
sa ēva sukhasaṃsparśō vāti candanaśītalaḥ gandhamabhyavahan puṇyaṃ śramāpanayanō'nilaḥ 4.1.17	17
amī pavanavikṣiptā vinadantīva pādapāḥ ṣaṭpadairanukūjadbhi - rvanēṣu madhugandhiṣu 4.1.18	18
giriprasthēṣu ramyēṣu puṣpavadbhirmanōramaiḥ saṃsaktaśikharāḥ śailā virājanti mahādrumaiḥ 4.1.19	19
puṣpasañchannaśikharā mārutōtkṣēpacañcalāḥ amī madhukarōttaṃsāḥ pragītā iva pādapāḥ 4.1.20	20
supuṣpitāṃstu paśyaitān karṇikārān samantataḥ hāṭakapratisañchannān narān pītāambarāniva 4.1.21	21

<p>ayaṃ vasantaḥ saumitrē nānāvihaganāditaḥ sītayā viprahīṇasya śōkasandīpanō mama 4.1.22 </p>	22
<p>māṃ hi śōkasamākrāntaṃ santāpayati manmathaḥ hr̥ṣṭaṃ pravadamānaśca samāhvayati kōkilaḥ 4.1.23 </p>	23
<p>ēṣa dātyūhakō hr̥ṣṭō ramyē māṃ vananirjharē praṇadanmanmathāviṣṭaṃ śōcayiṣyati lakṣmaṇa 4.1.24 </p>	24
<p>śrutvaitasya purā śabda - māśramasthā mama priyā māmāhūya pramuditāḥ paramaṃ pratyanandata 4.1.25 </p>	25
<p>ēvaṃ vicitrāḥ patagā nānārāvavirāviṇaḥ vṛkṣagulmalatāḥ paśya sapatanti samantataḥ 4.1.26 </p>	26
<p>vimiśrā vihagāḥ pumbhi - rātmavyūhābhinanditāḥ bhṛṅgarājapramuditāḥ saumitrē madhurasvarāḥ 4.1.27 </p>	27

<p>asyāḥ kūlē pramuditāḥ saṅghaśaḥ śakunāstviha dātyūharativikrandaiḥ puṃskōkilarutairapi 4.1.28 </p>	28
<p>svananti pādapāścēmē mamānaṅgapradīpakāḥ aśōkastabakāṅgāraḥ ṣaṭpadasvananiḥsvanaḥ 4.1.29 </p>	29
<p>māṃ hi pallavatāmrārci - rvasantāgniḥ pradhakṣyati nahi tāṃ sūkṣmapakṣmākṣiṃ sukēśiṃ mṛdubhāṣiṇīm 4.1.30 </p>	30
<p>apaśyatō mē saumitrē jīvitē'sti prayōjanam ayaṃ hi rucirastasyāḥ kālō rucirakānanaḥ 4.1.31 </p>	31
<p>kōkilākulasīmāntō dayitāyā mamānagha manmathāyāsasambhūtō vasantaguṇavardhitaḥ 4.1.32 </p>	32
<p>ayaṃ māṃ dhakṣyati kṣipraṃ śōkāgnirnacirādiva apaśyatastāṃ vanitāṃ paśyatō rucirān drumān 4.1.33 </p>	33

- mamāyamātmaprabhavō
 bhūyastvamupayāsyati |
 adṛśyamānā vaidēhī
 śōkaṃ vardhayatīha mē || 4.1.34 ||* 34
- dṛśyamānō vasantaśca
 svēdasamṣargadūṣakaḥ |
 māṃ hi sā mṛgaśāvākṣī
 cintāśōkabalātkṛtam || 4.1.35 ||* 35
- santāpayati saumitrē
 krūraścaitravanānilaḥ |
 amī mayūrāḥ śōbhantē
 pranṛtyantastatastataḥ || 4.1.36 ||* 36
- svaiḥ pakṣaiḥ pavanōddhūtai -
 rgavākṣaiḥ sphāṭikairiva |
 śikhinībhiḥ parivṛtā -
 sta ētē madamūrcchitāḥ || 4.1.37 ||* 37
- manmathābhiparītasya
 mama manmathavardhanāḥ |
 paśya lakṣmaṇa nṛtyantaṃ
 mayūramupanṛtyati || 4.1.38 ||* 38
- śikhinī manmathārtaiṣā
 bhartāraṃ girisānuni |
 tāmēva manasā rāmāṃ
 mayūrō'pyanudhāvati || 4.1.39 ||* 39

<p> <i>vitatya rucirau pakṣau</i> <i>rutairupahasanniva </i> <i>mayūrasya vanē nūnaṃ</i> <i>rakṣasā na hṛtā priyā 4.1.40 </i> </p>	40
<p> <i>tasmānṛtyati ramyēṣu</i> <i>vanēṣu saha kāntayā </i> <i>mama tvayaṃ vinā vāsaḥ</i> <i>puṣpamāsē suduḥsahaḥ 4.1.41 </i> </p>	41
<p> <i>paśya lakṣmaṇa saṃrāga -</i> <i>stiryagyōnigatēṣvapi </i> <i>yadēṣā śikhinī kāmād</i> <i>bhartāramabhivartatē 4.1.42 </i> </p>	42
<p> <i>mamāpyēvaṃ viśālākṣī</i> <i>jānakī jātasambhramā </i> <i>madanēnābhivartēta</i> <i>yadi nāpahṛtā bhavēt 4.1.43 </i> </p>	43
<p> <i>paśya lakṣmaṇa puṣpāṇi</i> <i>niṣphalāni bhavanti mē </i> <i>puṣpabhārasamṛddhānāṃ</i> <i>vanānāṃ śísirātyayē 4.1.44 </i> </p>	44
<p> <i>rucirāṇyapi puṣpāṇi</i> <i>pādapānāmatísriyā </i> <i>niṣphalāni mahīṃ yānti</i> <i>samaṃ madhukarōtkaraiḥ 4.1.45 </i> </p>	45

<i>nadanti kāmam śakunā muditāḥ saṅghaśaḥ kalam āhvayanta ivānyōnyam kāmōnmādarkarā mama 4.1.46 </i>	46
<i>vasantō yadi tatrāpi yatra mē vasati priyā nūnam paravaśā sītā sāpi śōcatyahaṃ yathā 4.1.47 </i>	47
<i>nūnam na tu vasantastam dēśam sprśati yatra sā katham hyasitapadmākṣī vartayēt sā mayā vinā 4.1.48 </i>	48
<i>athavā vartatē tatra vasantō yatra mē priyā kiṃ kariṣyati suśrōṇī sā tu nirbhartsitā paraiḥ 4.1.49 </i>	49
<i>śyāmā padmapalāśākṣī mṛdubhāṣā ca mē priyā nūnam vasantamāsādya parityakṣyati jīvitam 4.1.50 </i>	50
<i>dr̥ḍham hi hṛdayē buddhi - rmama samparivartatē nālam vartayitum sītā sādhvī madvirahaṃ gatā 4.1.51 </i>	51

mayi bhāvō hi vaidēhyā -
 stadvatō vinivēśitaḥ |
 mamāpi bhāvaḥ sītāyāṃ
 sarvathā vinivēśitaḥ || 4.1.52 || 52

ēṣa puṣpavahō vāyuḥ
 sukhasparśō himāvahaḥ |
 tāṃ vicintayataḥ kāntāṃ
 pāvakapratimō mama || 4.1.53 || 53

sadā sukhamahaṃ manyē
 yaṃ purā saha sītayā |
 mārutaḥ sa vinā sītāṃ
 śōkasañjananō mama || 4.1.54 || 54

tāṃ vinātha vihaṅgō'sau
 pakṣī praṇaditastadā |
 vāyasaḥ pādapagataḥ
 prahr̥ṣtamabhikūjati || 4.1.55 || 55

ēṣa vai tatra vaidēhyā
 vihagaḥ pratihāraḥ |
 pakṣī māṃ tu viśālākṣyāḥ
 samīpamupanēṣyati || 4.1.56 || 56

paśya lakṣmaṇa sannādaṃ
 vanē madavivardhanam |
 puṣpitāgrēṣu vṛkṣēṣu
 dvijānāmavakūjatām || 4.1.57 || 57

vikṣiptāṃ pavanēnaitā - masau tilakamañjarīm ṣaṭpadaḥ sahasābhyēti madōddhūtāmiva priyām 4.1.58	58
kāmināmayamatyanta - maśōkaḥ śōkavardhanaḥ stabakaiḥ pavanōtkṣiptai - starjayanniva māṃ sthitaḥ 4.1.59	59
amī lakṣmaṇa dṛśyantē cūtāḥ kusumaśāliṇaḥ vibhramōtsiktamanasaḥ sāṅgarāgā narā iva 4.1.60	60
saumitrē paśya pampāyā - ścitrāsu vanarājiṣu kinnarā naraśārdūla vicaranti yatastataḥ 4.1.61	61
imāni śubhagandhīni paśya lakṣmaṇa sarvaśaḥ nalināni prakāśantē jalē taruṇasūryavat 4.1.62	62
ēṣā prasannasalilā padmanīlōtpalāyutā haṃsakāraṇḍavākīrṇā pampā saugandhikāyutā 4.1.63	63

- jalē taruṇasūryābhaiḥ*
ṣaṭpadāhatakēsaraiḥ |
paṅkajaiḥ śōbhatē pampā
samantādabhisamvṛtā || 4.1.64 || 64
- cakravākayutā nityaṃ*
citraprasthavanāntarā |
mātaṅgamṛgayūthaiśca
śōbhatē salilārthibhiḥ || 4.1.65 || 65
- pavanāhatavēgābhi -*
rūrmibhirvimalē'mbhasi |
paṅkajāni virājantē
tāḍyamānāni lakṣmaṇa || 4.1.66 || 66
- padmapatraviśālākṣiṃ*
satataṃ priyapaṅkajām |
apaśyatō mē vaidēhīṃ
jīvitaṃ nābhirōcatē || 4.1.67 || 67
- ahō kāmasya vāmatvaṃ*
yō gatāmapi durlabhām |
smārayiṣyati kalyāṇiṃ
kalyāṇataravādinīm || 4.1.68 || 68
- śakyō dhārayituṃ kāmō*
bhavēdabhyāgatō mayā |
yadi bhūyō vasantō māṃ
na hanyāt puṣpitadrumaḥ || 4.1.69 || 69

yāni sma ramaṇīyāni tayā saha bhavanti mē tānyēvāramaṇīyāni jāyantē mē tayā vinā 4.1.70	70
padmakōśapalāsāni draṣṭuṃ dṛṣṭirhi manyatē sītāyā nētrakōśābhyāṃ sadṛśānīti lakṣmaṇa 4.1.71	71
padmakēsarasamśṛṣṭō vṛkṣāntaraviniḥsṛtaḥ niḥśvāsa iva sītāyā vāti vāyurmanōharaḥ 4.1.72	72
saumitrē paśya pampāyā dakṣiṇē girisānuṣu puṣpitāṃ karṇikārasya yaṣṭiṃ paramaśōbhitām 4.1.73	73
adhikaṃ śailarājō'yaṃ dhātubhistu vibhūṣitaḥ vicitraṃ sṛjatē rēṇuṃ vāyuvēgaviḥṭṭitam 4.1.74	74
giriprasthāstu saumitrē sarvataḥ samprapuṣpitaiḥ niṣpatraiḥ sarvatō ramyaiḥ pradīptā iva kiṃśukaiḥ 4.1.75	75

pampātīraruhāścēmē

saṃsiktā madhugandhinaḥ |

mālatīmallikāpadma -

karavīrāśca puṣpitāḥ || 4.1.76 ||

76

kētakyah sinduvārāśca

vāsantyaśca supuṣpitāḥ |

mādhavyō gandhapūrṇāśca

kundagulmāśca sarvaśaḥ || 4.1.77 ||

77

ciribilvā madhūkāśca

vañjulā bakulāstathā |

campakāstilakāścaiva

nāgavṛkṣāśca puṣpitāḥ || 4.1.78 ||

78

padmakāścaiva śōbhantē

nīlāsōkāśca puṣpitāḥ |

lōdhrāśca giripṛṣṭhēṣu

siṃhakēsarapiñjarāḥ || 4.1.79 ||

79

aṅkōlāśca kuraṅṭāśca

cūrṇakāḥ pāribhadrakāḥ |

cūtāḥ pāṭalayaścāpi

kōvidārāśca puṣpitāḥ || 4.1.80 ||

80

mucukundārjunāścaiva

dṛśyantē girisānuṣu |

kētakōddālakāścaiva

śirīṣāḥ śiṃśapā dhavāḥ || 4.1.81 ||

81

- śālmalyaḥ kiṃśukāścaiva
 raktāḥ kuravakāstathā |
 tiniśā naktamālāśca
 candanāḥ syandanāstathā || 4.1.82 || 82
- hintālāstilakāścaiva
 nāgavṛkṣāśca puṣpitāḥ |
 puṣpitān puṣpitāgrābhi -
 rlatābhiḥ parivēṣṭitān || 4.1.83 || 83
- drumān paśyēha saumitrē
 pampāyā rucirān bahūn |
 vātavikṣiptaviṭapān
 yathāsannān drumānimān || 4.1.84 || 84
- latāḥ samanuvartantē
 mattā iva varastriyaḥ |
 pādapāt pādapaṃ gaccha -
 ṅśailācchailaṃ vanād vanam || 4.1.85 || 85
- vāti naikarasāsvāda -
 sammōdita ivānilaḥ |
 kēcit paryāptakusumāḥ
 pādapā madhugandhinaḥ || 4.1.86 || 86
- kēcinmukulasaṃvītāḥ
 śyāmavarṇā ivābabhuḥ |
 idaṃ mṛṣṭamidaṃ svādu
 praphullamidamityapi || 4.1.87 || 87

rāgaraktō madhukaraḥ kusumēṣvēva līyatē nilīya punarutpatya sahasānyatra gacchati madhulubdhō madhukaraḥ pampātīradrumēṣvasau 4.1.88	88
iyam kusumasaṅghātai - rupastīrṇā sukhākṛtā svayam nipatitairbhūmiḥ śayanaprastarairiva 4.1.89	89
vividhā vividhaiḥ puṣpai - stairēva nagasānuṣu vistīrṇāḥ pītaraktābhāḥ saumitrē prastarāḥ kṛtāḥ 4.1.90	90
himāntē paśya saumitrē vṛkṣāṅṇaṃ puṣpasambhavam puṣpamāsē hi taravaḥ saṅgharṣādiva puṣpitāḥ 4.1.91	91
āhvayanta ivānyōnyam nagāḥ ṣatpadanāditāḥ kusumōttaṃsavītapāḥ śōbhantē bahu lakṣmaṇa 4.1.92	92
ēṣa kāraṇḍavaḥ pakṣī vigāhya salilaṃ śubham	

ramatē kāntayā sārdhaṃ kāmamuddīpayanniva 4.1.93	93
mandākinyāstu yadidaṃ rūpamētanmanōramam sthānē jagati vikhyātā guṇāstasyā manōramāḥ 4.1.94	94
yadi dṛśyēta sā sādhvī yadi cēha vasēmahi spṛhayēyaṃ na śakrāya nāyōdhyāyai raghūttama 4.1.95	95
na hyēvaṃ ramaṇīyēṣu śādvalēṣu tayā saha ramatō mē bhavēccintā na spṛhānyēṣu vā bhavēt 4.1.96	96
amī hi vividhaiḥ puṣpai - staravō vividhacchadāḥ kānanē'smin vinā kāntāṃ cintāmutpādayanti mē 4.1.97	97
paśya śītajalāṃ cēmāṃ saumitrē puṣkarāyutām cakravākānucaritāṃ kāraṇḍavaniṣēvitām 4.1.98	98
plavaiḥ krauñcaiśca sampūrṇāṃ mahāmṛganiṣēvitām	

adhikaṃ śōbhatē pampā

vikūjadbhirvihaṅgamaḥ || 4.1.99 ||

99

dīpayantīva mē kāmaṃ

vividhā muditā dvijāḥ |

śyāmāṃ candramukhīm smṛtvā

priyāṃ padmanibhēkṣaṇām || 4.1.100 ||

100

paśya sānuṣu citrēṣu

mṛgībhiḥ sahitān mṛgān |

māṃ punarmṛgaśāvākṣyā

vaidēhyā virahīkṛtam |

vyathayantīva mē cittaṃ

sañcarantastatastataḥ || 4.1.101 ||

101

asmin sānuni ramyē hi

mattadvijagaṇākulē |

paśyēyaṃ yadi tāṃ kāntāṃ

tataḥ svasti bhavēnmama || 4.1.102 ||

102

jīvēyaṃ khalu saumitrē

mayā saha sumadhyamā |

sēvēta yadi vaidēhī

pampāyāḥ pavanaṃ śubham || 4.1.103 ||

103

padmasaugandhikavahaṃ

śivaṃ śōkavināśanam |

dhanyā lakṣmaṇa sēvantē

pampāyā vanamārutam || 4.1.104 ||

104

<p>śyāmā padmapalāsākṣī priyā virahitā mayā kathaṃ dhārayati prāṇān vivaśā janakātmajā 4.1.105 </p>	105
<p>kiṃ nu vaksyāmi dharmajñāṃ rājānaṃ satyavādinam janakaṃ pṛṣṭasītaṃ taṃ kuśalaṃ janasaṃsadi 4.1.106 </p>	106
<p>yā māmanugatā mandaṃ pitrā prasthāpitaṃ vanam sītā dharmaṃ samāsthāya kva nu sā vartatē priyā 4.1.107 </p>	107
<p>tayā vihīnaḥ kṛpaṇaḥ kathaṃ lakṣmaṇa dhārayē yā māmanugatā rājyād bhraṣṭaṃ vihatacētasam 4.1.108 </p>	108
<p>taccārvañcitapadmākṣaṃ sugandhi śubhamavraṇam apaśyatō mukhaṃ tasyāḥ sīdatīva matirmama 4.1.109 </p>	109
<p>smitahāsyāntarayutaṃ guṇavanmadhuraṃ hitam vaidēhyā vākyamatulaṃ kadā śrōṣyāmi lakṣmaṇa 4.1.110 </p>	110

- prāpya duḥkhaṃ vanē śyāmā
 māṃ manmathavikarśitam |
 naṣṭaduḥkhēva hr̥ṣṭēva
 sādhvī sādhvabhyabhāṣata || 4.1.111 || 111
- kiṃ nu vaksyāmyayōdhyāyāṃ
 kausalyāṃ hi nṛpātmaja |
 kva sā snuṣēti pṛcchantīṃ
 kathaṃ cāpi manasvinīm || 4.1.112 || 112
- gaccha lakṣmaṇa paśya tvaṃ
 bharataṃ bhrātrvatsalam |
 nahyahaṃ jīvitum śakta -
 stāmṛtē janakātmajām || 4.1.113 || 113
- iti rāmaṃ mahātmānaṃ
 vilapantamanāthavat |
 uvāca lakṣmaṇō bhrātā
 vacanaṃ yuktamavyayam || 4.1.114 || 114
- saṃstambha rāma bhadrāṃ tē
 mā śucaḥ puruṣōttama |
 nēdrśānāṃ matirmandā
 bhavatyakaluṣātmanām || 4.1.115 || 115
- smṛtvā viyōgajaṃ duḥkhaṃ
 tyaja snēhaṃ priyē janē |
 atisnēhapariṣvaṅgād
 vartirārdrāpi dahyatē || 4.1.116 || 116

yadi gacchati pātālaṃ tatō'bhyadhikamēva vā sarvathā rāvaṇastāta na bhaviṣyati rāghava 4.1.117	117
pravṛttirlabhyatāṃ tāvāt tasya pāpasya rakṣasaḥ tatō hāsyati vā sītāṃ nidhanaṃ vā gamiṣyati 4.1.118	118
yadi yāti ditērgarbhaṃ rāvaṇaṃ saha sītayā tatrāpyēnaṃ haniṣyāmi na cēd dāsyati maithilīm 4.1.119	119
svāsthyaṃ bhadraṃ bhajasvārya tyajyatāṃ kṛpaṇā matiḥ arthō hi naṣṭakāryārthai - rayatnēnādhighamyatē 4.1.120	120
utsāhō balavānārya nāstyutsāhāt paraṃ balam sōtsāhasya hi lōkēṣu na kiñcidapi durlabham 4.1.121	121
utsāhavantaḥ puruṣā nāvasīdanti karmasu utsāhamātramāśritya pratilapsyāma jānakīm 4.1.122	122

tyajatāṃ kāmavṛttatvaṃ

śōkaṃ sannyasya pṛṣṭhataḥ |

mahātmānaṃ kṛtātmāna -

mātmānaṃ nāvabudhyasē || 4.1.123 ||

123

ēvaṃ sambōdhitastēna

śōkōpahatacētanaḥ |

tyajya śōkaṃ ca mōhaṃ ca

rāmō dhairyamupāgamat || 4.1.124 ||

124

sō'bhyatikrāmadavyagra -

stāmacintyaparākramaḥ |

rāmaḥ pampāṃ surucirāṃ

ramyāṃ pāriplavadrumām || 4.1.125 ||

125

nirīkṣamāṇaḥ sahasā mahātmā

sarvaṃ vanaṃ nirjharakandaraṃ ca |

udvignacētāḥ saha lakṣmaṇēna

vicārya duḥkhōpahataḥ pratasthē || 4.1.126 ||

126

taṃ mattamātaṅgavilāsagāmī

gacchantamavyagramanā mahātmā |

sa lakṣmaṇō rāghavamiṣṭacēṣṭō

rarakṣa dharmēṇa balēna caiva || 4.1.127 ||

127

tāvṛṣyamūkasya samīpacārī

caran dadarśādbhutadarśanīyau |

śākhāmṛgāṇāmadhipastarasvī

vitatrasē naiva vicēṣṭa cēṣṭām || 4.1.128 ||

128

sa tau mahātmā gajamandagāmī

śākhāmṛgastatra caramścaraṇtau |

drṣṭvā viśādaṃ paramaṃ jagāma

cintāparītō bhayabhārabhagnaḥ || 4.1.129 ||

129

tamāśramaṃ puṇyasukhaṃ śaraṇyaṃ

sadaiva śākhāmṛgasēvitāntam |

trastāśca drṣṭvā harayō'bhijaṃmu -

rmahaujasau rāghavalakṣmaṇau tau || 4.1.130 ||

130

|| ityārṣe śrīmadrāmāyaṇe vālmīkiyē ādikāvye

kiṣkindhākāṇḍe prathamah sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ dvitīyaḥ sargaḥ ॥

sugrīvasya vānarāṇaṃ cāsaṅkā hanumatā tasyā nivāraṇaṃ
sugrīvēṇa śrīrāmalakṣmaṇayōrbhāvaṃ samīkṣituṃ
hanumatastatsavidhē prēṣaṇam

tau tu dr̥ṣṭvā mahātmānau
bhrātarau rāmalakṣmaṇau |
varāyudhadharau vīrau
sugrīvaḥ śaṅkitō'bhavat || 4.2.1 ||

131

udvignahr̥dayaḥ sarvā
diśaḥ samavalōkayan |
na vyatiṣṭhata kasmim̐ścid
dēśē vānarapuṅgavaḥ || 4.2.2 ||

132

naiva cakrē manaḥ sthātum
vīkṣamāṇau mahābalau |
kapēḥ paramabhītasya
cittam̐ vyavasasāda ha || 4.2.3 ||

133

cintayitvā sa dharmātmā
vimṛśya gurulāghavam |

sugrīvaḥ paramōdvignaḥ

sarvaistairvānaraiḥ saha || 4.2.4 ||

134

tataḥ sa sacivēbhyastu

sugrīvaḥ plavagādhipaḥ |

śaśaṃsa paramōdvignaḥ

paśyaṃstau rāmalakṣmaṇau || 4.2.5 ||

135

ētau vanamidaṃ durgam

vālipraṇihitau dhruvam |

chadmanā cīravasanau

pracarantāvihāgatau || 4.2.6 ||

136

tataḥ sugrīvasacivā

dr̥ṣṭvā paramadhanvinau |

jagmurgiritaṭāt tasmā -

danyacchikharamuttamam || 4.2.7 ||

137

tē kṣipramabhigamyātha

yūthapā yūthaparṣabham |

harayō vānaraśrēṣṭham

parivāryōpatasthire || 4.2.8 ||

138

ēvamēkāyanagatāḥ

plavamānā girērgirim |

prakampayantō vēgēna

girīṇāṃ śikharāṇi ca || 4.2.9 ||

139

tataḥ śākhāmṛgāḥ sarvē

plavamānā mahābalāḥ |

babhañjuśca nagāṃstatra

puṣpitān durgamāśritān || 4.2.10 ||

140

āplavantō harivarāḥ

sarvatastaṃ mahāgirim |

mṛgamārjāraśārdūlāṃ -

strāsayantō yayustadā || 4.2.11 ||

141

tataḥ sugrīvasacivāḥ

parvatēndrē samāhitāḥ |

saṅgamyā kapimukhyēna

sarvē prāñjalayaḥ sthitāḥ || 4.2.12 ||

142

tatastu bhayasantrastaṃ

vālikilbiṣaśaṅkitam |

uvāca hanumān vākyam

sugrīvaṃ vākyakōvidaḥ || 4.2.13 ||

143

sambhramastyajyatāmēṣa

sarvairvālikṛtē mahān |

malayō'yaṃ girivarō

bhayaṃ nēhāsti vālinaḥ || 4.2.14 ||

144

yasmādudvignacētāstvam

vidrutō haripuṅgava |

taṃ krūradarśanaṃ krūraṃ

nēha paśyāmi vālinam || 4.2.15 ||

145

yasmāt tava bhayaṃ saumya

pūrvajāt pāpakarmaṇaḥ |

sa nēha vālī duṣṭātmā na tē paśyāmyahaṃ bhayam 4.2.16	146
ahō śākhāmṛgatvaṃ tē vyaktamēva plavaṅgama laghucittatayā”tmānaṃ na sthāpayasi yō matau 4.2.17	147
buddhivijñānasampanna iṅgitaiḥ sarvamācara nahyabuddhiṃ gatō rājā sarvabhūtāni śāsti hi 4.2.18	148
sugrīvastu śubhaṃ vākyaṃ śrutvā sarvaṃ hanūmataḥ tataḥ śubhataraṃ vākyaṃ hanūmantamuvāca ha 4.2.19	149
dīrghabāhū viśālākṣau śaracāpāsidhāriṇau kasya na syād bhayaṃ drṣṭvā hyētau surasutōpamau 4.2.20	150
vālipraṇihitāvēva śaṅkē’haṃ puruṣōttamau rājānō bahumitrāśca viśvāsō nātra hi kṣamaḥ 4.2.21	151
arayaśca manuṣyēṇa vijñēyāśchadmacāriṇaḥ	

viśvastānāmaviśvastā -

śchidrēṣu praharantyaḥ || 4.2.22 ||

152

kṛtyēṣu vālī mēdhāvī

rājānō bahudarsīnaḥ |

bhavanti parahantāra -

stē jñēyāḥ prākṛtairnaraiḥ || 4.2.23 ||

153

tau tvayā prākṛtēnēva

gatvā jñēyau plavaṅgama |

iṅgitānāṃ prakāraiśca

rūpavyābhāṣaṇēna ca || 4.2.24 ||

154

lakṣayasva tayōrbhāvaṃ

prahrṣṭamanasau yadi |

viśvāsayan praśaṃsābhi -

riṅgitaīśca punaḥ punaḥ || 4.2.25 ||

155

mamaivābhimukhaṃ sthitvā

prccha tvam haripuṅgava |

prayōjanaṃ pravēśasya

vanasyāśya dhanurdharau || 4.2.26 ||

156

śuddhātmānau yadi tvētau

jānīhi tvam plavaṅgama |

vyābhāṣitairvā rūpairvā

vijñēyā duṣṭatānayoḥ || 4.2.27 ||

157

ityēvaṃ kapirājēna

sandiṣṭō mārutātmajaḥ |

cakāra gamanē buddhiṃ

yatra tau rāmalakṣmaṇau || 4.2.28 ||

158

tathēti sampūjya vacastu tasya tat -

kapēḥ subhītasya durāsadasya ca |

mahānubhāvō hanumān yayau tadā

sa yatra rāmō'tibalaśca lakṣmaṇaḥ || 4.2.29 ||

159

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvyaē

kiṣkindhākāṇḍē dvitīyaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ tṛtīyaḥ sargaḥ ॥

hanumatā śrīrāmalakṣmaṇayōrvanē āgamanasya kiṃ
kāraṇamiti jijñāsākaraṇamātmanaḥ sugrīvasya ca
paricayadānaṃ śrīrāmēṇa tadvacanānāṃ praśaṃsanaṃ kṛtvā
lakṣmaṇasya svapakṣatō vārtākaraṇē niyōjanaṃ lakṣmaṇēna
svīyē'bhyarthanē svīkṛtē hanumatō harṣaśca

vacō vijñāya hanumān
sugrīvasya mahātmanaḥ |
parvatādr̥ṣyamūkāt tu
pupluvē yatra rāghavau || 4.3.1 ||

160

kāpirūpaṃ parityajya
hanumān mārutātmajaḥ |
bhikṣurūpaṃ tatō bhējē
śaṭhabuddhitayā kapiḥ || 4.3.2 ||

161

tataśca hanumān vācā
ślakṣṇayā sumanōjñayā |
vinītavadupāgamyā
rāghavau praṇipatya ca || 4.3.3 ||

162

ābabhāṣē ca tau vīrau

yathāvat praśaśaṃsa ca |

sampūjya vidhivad vīrau

hanumān vānarōttamaḥ || 4.3.4 ||

163

uvāca kāmato vākyaṃ

mṛdu satyaparākramau |

rājarṣidēvapratimau

tāpasau saṃśītavratau || 4.3.5 ||

164

dēśaṃ kathamimaṃ prāptau

bhavantau varavarṇinau |

trāsayantau mṛgagaṇā -

nanyāṃśca vanacāriṇaḥ || 4.3.6 ||

165

pampātīraruhān vṛkṣān

vīkṣamāṇau samantataḥ |

imāṃ nadīṃ śubhajalāṃ

śōbhayantau tarasvinau || 4.3.7 ||

166

dhairyavantau suvarṇābhau

kau yuvāṃ cīravāsasau |

niḥśvasantau varabhujau

pīḍayantāvīmāḥ prajāḥ || 4.3.8 ||

167

siṃhaviprēkṣitau vīrau

mahābalaparākramau |

śakracāpanibhē cāpē

gṛhītvā śatrunāśanau || 4.3.9 ||

168

śrīmantau rūpasampannau vṛṣabhaśrēṣṭhavikramau hastihastōpamabhujau dyutimantau nararṣabhau 4.3.10	169
prabhayā parvatēndrō'sau yuvayōravabhāsitaḥ rājyārḥāvamaraprakhyau kathaṃ dēśamihāgatau 4.3.11	170
padmapatrēkṣaṇau vīrau jaṭāmaṇḍaladhāriṇau anyōnyasadṛśau vīrau dēvalōkādhāgatau 4.3.12	171
yadṛcchayēva samprāptau candrasūryau vasundharām viśālavakṣasau vīrau mānuṣau dēvarūpiṇau 4.3.13	172
siṃhaskandhau mahōtsāhau samadāviva gōvṛṣau āyatāśca suvṛttāśca bāhavaḥ pariḥōpamāḥ 4.3.14	173
sarvabhūṣaṇabhūṣārḥāḥ kimarthaṃ na vibhūṣitāḥ ubhau yōgyāvahaṃ manyē rakṣituṃ pṛthivīmimām 4.3.15	174

sasāgaravanāṃ kṛtsnāṃ

vindhyaṃēruvibhūṣitām |

imē ca dhanuṣī citrē

ślakṣṇē citrānulēpanē || 4.3.16 ||

175

prakāśētē yathēndrasya

vajrē hēnavibhūṣitē |

sampūrṇāśca śitairbāṇai -

stūṇāśca śubhadarśanāḥ || 4.3.17 ||

176

jīvitāntakarairghōrai -

rjvaladbhiriva pannagaiḥ |

mahāpramāṇau vipulau

taptahāṭakabhūṣaṇau || 4.3.18 ||

177

khaḍgāvētau virājētē

nirmuktabhujagāviva |

ēvaṃ māṃ paribhāṣantaṃ

kasmād vai nābhibhāṣataḥ || 4.3.19 ||

178

sugrīvō nāma dharmātmā

kaścid vānarapuṅgavaḥ |

vīrō vinikṛtō bhrātrā

jagadbhramati duḥkhitaḥ || 4.3.20 ||

179

prāptō'haṃ prēṣitastēna

sugrīvēṇa mahātmanā |

rājñā vānaramukhyānāṃ

hanumān nāma vānaraḥ || 4.3.21 ||

180

yuvābhyāṃ sa hi dharmātmā sugrīvaḥ sakhyamicchati tasya mām sacivaṃ vittaṃ vānaraṃ pavanātmajam 4.3.22	181
bhikṣurūpapratichannaṃ sugrīvapriyakāraṇāt ṛṣyamūkādiha prāptaṃ kāmagam kāmacāriṇam 4.3.23	182
ēvamuktvā tu hanumāṃ - stau vīrau rāmalakṣmaṇau vākyajñō vākyakuśalaḥ punarnōvāca kiñcana 4.3.24	183
ētacchrutvā vacastasya rāmō lakṣmaṇamabravīt prahr̥ṣṭavadanaḥ śrīmān bhrātaraṃ pārśvataḥ sthitam 4.3.25	184
sacivō'yaṃ kapīndrasya sugrīvasya mahātmanaḥ tamēva kāṅkṣamāṇasya mamāntikamihāgataḥ 4.3.26	185
tamabhyabhāṣa saumitrē sugrīvasacivaṃ kapim vākyajñam madhurairvākyaiḥ snēhayuktamarindamam 4.3.27	186

nānṛgvēdavinītasya

nāyajurvēdadhāriṇaḥ |

nāsāmavēdaviduṣaḥ

śakyamēvaṃ vibhāṣitum || 4.3.28 ||

187

nūnaṃ vyākaraṇaṃ kṛtsna -

manēna bahudhā śrutam |

bahu vyāharatānēna

na kiñcidapaśabditam || 4.3.29 ||

188

na mukhē nētrayōścāpi

lalāṭē ca bhruvōstathā |

anyēṣvapi ca sarvēṣu

dōṣaḥ saṃviditaḥ kvacit || 4.3.30 ||

189

avistaramasandigdha -

mavilambitamavyatham |

uraḥsthaṃ kaṇṭhagaṃ vākyaṃ

vartatē madhyamasvaram || 4.3.31 ||

190

saṃskārakramasampannā -

madbhutāmavilambitām |

uccārayati kalyāṇīm

vācaṃ hṛdayaharṣiṇīm || 4.3.32 ||

191

anayā citrayā vācā

tristhānavyañjanasthayā |

kasya nārādhyatē citta -

mudyatāsērarērapi || 4.3.33 ||

192

ēvaṃvidhō yasya dūtō

na bhavēt pārthivasya tu |

siddhyanti hi kathaṃ tasya

kāryāṇāṃ gatayō'nagha || 4.3.34 ||

193

ēvaṅguṇagaṇairiyuktā

yasya syuḥ kāryasādhakāḥ |

tasya siddhyanti sarvē'rthā

dūtavākyapracōditāḥ || 4.3.35 ||

194

ēvamuktastu saumitriḥ

sugrīvasacivaṃ kapim |

abhyabhāṣata vākyajñō

vākyajñāṃ pavanātmajam || 4.3.36 ||

195

viditā nau guṇā vidvan

sugrīvasya mahātmanaḥ |

tamēva cāvāṃ mārgāvaḥ

sugrīvaṃ plavagēśvaram || 4.3.37 ||

196

yathā bravīṣi hanuman sugrīvavacanādiha |

tat tathā hi kariṣyāvō vacanāt tava sattama || 4.3.38 ||

197

tat tasya vākyam nipuṇam niśamya

prahr̥ṣṭarūpaḥ pavanātmajaḥ kapiḥ |

manaḥ samādhāya jayōpapattau

sakhyam tadā kartumiyēṣa tābhyām || 4.3.39 ||

198

|| ityārṣe śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvye

kiṣkindhākāṇḍē ṭṛtīyaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ caturthaḥ sargaḥ ॥

lakṣmaṇēna śrīrāmavanāgamanasya sītāharaṇasya ca
vṛttāntasya varṇanaṃ tatra sītānvēṣaṇē sugrīvaḥ sahayōgaṃ
karōtviticchāyāḥ prakāṣanaṃ hanumatā
tayōrāśvāsanapūrvakamātmanā saha nayanam

tataḥ prahr̥ṣṭō hanumān
kṛtyavāniti tadvacaḥ |
śrutvā madhurabhāvaṃ ca
sugrīvaṃ manasā gataḥ ॥ 4.4.1 ॥

199

bhāvyō rājyāgamastasya
sugrīvasya mahātmanaḥ |
yadayam kṛtyavān prāptaḥ
kṛtyam caitadupāgatam ॥ 4.4.2 ॥

200

tataḥ paramasaṃhr̥ṣṭō
hanūmān plavagōttamaḥ |
pratyuvāca tatō vākyaṃ
rāmaṃ vākyaaviśāradaḥ ॥ 4.4.3 ॥

201

kimarthaṃ tvaṃ vanaṃ ghōraṃ

pampākānanamaṇḍitam |

āgataḥ sānujō durgam

nānāvyālamṛgāyutam || 4.4.4 ||

202

tasya tad vacanaṃ śrutvā

lakṣmaṇō rāmacōditaḥ |

ācacakṣē mahātmānaṃ

rāmaṃ daśarathātmajam || 4.4.5 ||

203

rājā daśarathō nāma

dyutimān dharmavatsalaḥ |

cāturvarṇyaṃ svadharmēṇa

nityamēvābhipālayan || 4.4.6 ||

204

na dvēṣṭā vidyatē tasya

sa tu dvēṣṭi na kañcana |

sa tu sarvēṣu bhūtēṣu

pitāmaha ivāparaḥ || 4.4.7 ||

205

agniṣṭōmādibhiryajñai -

riṣṭavānāptadakṣiṇaiḥ |

tasyāyaṃ pūrvajah putrō

rāmō nāma janaiḥ śrutaḥ || 4.4.8 ||

206

śaraṇyaḥ sarvabhūtānāṃ

piturnirdēśapāragaḥ |

jyēṣṭhō daśarathasyāyaṃ

putrāṇāṃ guṇavattaraḥ || 4.4.9 ||

207

<p>rājalakṣaṇasaṃyuktaḥ saṃyuktō rājyasampadā rājyād bhraṣṭō mayā vastuṃ vanē sārddhamihāgataḥ 4.4.10 </p>	208
<p>bhāryayā ca mahābhāga sītayānugatō vaśī dinakṣayē mahātējāḥ prabhayēva divākaraḥ 4.4.11 </p>	209
<p>ahamasyāvarō bhrātā guṇairdāsyamupāgataḥ kṛtajñasya bahujñasya lakṣmaṇō nāma nāmataḥ 4.4.12 </p>	210
<p>sukhārhasya mahārhasya sarvabhūtahitātmanaḥ aiśvaryeṇa vihīnasya vanavāsē ratasya ca 4.4.13 </p>	211
<p>rakṣasāpahṛtā bhāryā rahitē kāmarūpiṇā tacca na jñāyatē rakṣaḥ patnī yēnāsya vā hṛtā 4.4.14 </p>	212
<p>danurnāma ditēḥ putraḥ śāpād rākṣasatāṃ gataḥ ākhyātastēna sugrīvaḥ samarthō vānarādhipaḥ 4.4.15 </p>	213

sa jñāsyati mahāvīrya -

stava bhāryāpahāriṇam |

ēvamuktvā danuḥ svargaṃ

bhrājamānō divaṃ gataḥ || 4.4.16 ||

214

ētat tē sarvamākhyātaṃ

yāthātathyēna ṛcchataḥ |

ahaṃ caiva ca rāmaśca

sugrīvaṃ śaraṇaṃ gatau || 4.4.17 ||

215

ēṣa dattvā ca vittāni

prāpya cānuttamaṃ yaśaḥ |

lōkanāthaḥ purā bhūtvā

sugrīvaṃ nāthamicchati || 4.4.18 ||

216

sītā yasya snuṣā cāsī -

ccharaṇyō dharmavatsalaḥ |

tasya putraḥ śaraṇyaśca

sugrīvaṃ śaraṇaṃ gataḥ || 4.4.19 ||

217

sarvalōkasya dharmātmā

śaraṇyaḥ śaraṇaṃ purā |

gururmē rāghavaḥ sō'yaṃ

sugrīvaṃ śaraṇaṃ gataḥ || 4.4.20 ||

218

yasya prasādē satataṃ

prasīdēyurimāḥ prajāḥ |

sa rāmō vānarēndrasya

prasādamabhikāṅkṣatē || 4.4.21 ||

219

yēna sarvaguṇōpētāḥ pr̥thivyāṃ sarvapārthivāḥ mānitāḥ satataṃ rājñā sadā daśarathēna vai 4.4.22	220
tasyāyaṃ pūrvajāḥ putra - striṣu lōkēṣu viśrutaḥ sugrīvaṃ vānarēndraṃ tu rāmaḥ śaraṇamāgataḥ 4.4.23	221
śōkābhibhūtē rāmē tu śōkārtē śaraṇaṃ gatē kartumarhati sugrīvaḥ prasādaṃ saha yūthapaiḥ 4.4.24	222
ēvaṃ bruvāṇaṃ saumitriṃ karuṇaṃ sāśrupātanam hanūmān pratyuvācēdaṃ vākyam vākyaviśāradaḥ 4.4.25	223
īdrśā buddhisampannā jitakrōdhā jitēndriyāḥ draṣṭavyā vānarēndrēṇa diṣṭyā darśanamāgatāḥ 4.4.26	224
sa hi rājyācca vibhraṣṭaḥ kṛtavairaśca vālinā hṛtadārō vanē trastō bhrātrā vinikṛtō bhṛśam 4.4.27	225

kariṣyati sa sāhāyyaṃ

yuvayōrbhāskarātmajaḥ |

sugrīvaḥ saha cāsmābhiḥ

sītāyāḥ parimārgaṇē || 4.4.28 ||

226

ityēvamuktvā hanumā -

ñślakṣṇaṃ madhurayā girā |

babhāṣē sādhu gacchāmaḥ

sugrīvamiti rāghavam || 4.4.29 ||

227

ēvaṃ bruvantaṃ dharmātmā

hanūmantaṃ sa lakṣmaṇaḥ |

pratipūjya yathānyāya -

midam prōvāca rāghavam || 4.4.30 ||

228

kapiḥ kathayatē hr̥ṣṭō

yathāyaṃ mārutātmajaḥ |

kṛtyavān sō'pi samprāptaḥ

kṛtakṛtyō'si rāghava || 4.4.31 ||

229

prasannamukhavarṇaśca

vyaktaṃ hr̥ṣṭaśca bhāṣatē |

nānṛtaṃ vakṣyatē vīrō

hanūmān mārutātmajaḥ || 4.4.32 ||

230

tataḥ sa sumahāprājñō

hanūmān mārutātmajaḥ |

jagāmādāya tau vīrau

harirājāya rāghavau || 4.4.33 ||

231

bhikṣurūpaṃ parityajya

vānaraṃ rūpamāsthitaḥ |

prṣṭhamārōpya tau vīrau

jagāma kapikuñjaraḥ || 4.4.34 ||

232

sa tu vipulayaśāḥ kapipravīraḥ

pavanasutaḥ kṛtakṛtyavat prahrṣṭaḥ |

girivaramuruvikramaḥ prayātaḥ

sa śubhamatiḥ saha rāmalakṣmaṇābhyām || 4.4.35 ||

233

*|| ityārṣe śrīmadrāmāyaṇe vālmikīyē ādikāvye
kiṣkindhākāṇḍe caturthaḥ sargaḥ ||*

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ pañcamaḥ sargaḥ ॥

śrīrāmasugrīvayōrmaitrī śrīrāmēṇa vālivadhāya
pratijñākaraṇaṃ ca

ṛṣyamūkāt tu hanumān

gatvā taṃ malayaṃ girim |

ācacakṣē tadā vīrau

kapirājāya rāghavau || 4.5.1 ||

234

ayaṃ rāmō mahāprājña

samprāptō dṛḍhavikramaḥ |

lakṣmaṇēna saha bhrātrā

rāmō'yaṃ satyavikramaḥ || 4.5.2 ||

235

ikṣvākūṇāṃ kulē jātō

rāmō daśarathātmajaḥ |

dharmē nigaditaścaiva

piturnirdēsakāraḥ || 4.5.3 ||

236

rājasūyāśvamēdhaiśca

vahniryēnābhitarpitaḥ |

<i>dakṣiṇāśca tathōtsrṣṭā</i> <i>gāvaḥ śatasahasraśaḥ 4.5.4 </i>	237
<i>tapasā satyavākyēna</i> <i>vasudhā yēna pālitā </i> <i>strihētōstasya putrō'yaṃ</i> <i>rāmō'ranyaṃ samāgataḥ 4.5.5 </i>	238
<i>tasyāsyā vasatō'ranyē</i> <i>niyatasya mahātmanaḥ </i> <i>rāvaṇēna hṛtā bhāryā</i> <i>sa tvāṃ śaraṇamāgataḥ 4.5.6 </i>	239
<i>bhavatā sakhyakāmau tau</i> <i>bhrātarau rāmalakṣmaṇau </i> <i>pragrhya cārcayasvaitau</i> <i>pūjanīyatamāvubhau 4.5.7 </i>	240
<i>śrutvā hanūmatō vākyam</i> <i>sugrīvō vānarādhipaḥ </i> <i>darśanīyatamō bhūtvā</i> <i>prītyōvāca ca rāghavam 4.5.8 </i>	241
<i>bhavān dharmavinītaśca</i> <i>sutapāḥ sarvavatsalaḥ </i> <i>ākhyātā vāyuputrēṇa</i> <i>tattvatō mē bhavadguṇāḥ 4.5.9 </i>	242
<i>tanmamaivaiṣa satkārō</i> <i>lābhaścaivōttamaḥ prabhō </i>	

yattvamicchasi sauhārdaṃ

vānarēṇa mayā saha || 4.5.10 ||

243

rōcatē yadi mē sakhyaṃ

bāhurēṣa prasāritaḥ |

gr̥hyatāṃ pāṇinā pāṇi -

rmaryādā badhyatāṃ dhruvā || 4.5.11 ||

244

ētat tu vacanaṃ śrutvā

sugrīvasya subhāṣitam |

samprahr̥ṣtamanā hastaṃ

pīḍayāmāsa pāṇinā || 4.5.12 ||

245

hr̥ṣtaḥ sauhṛdamālambya

paryaṣvajata pīḍitam |

tatō hanūmān santyajya

bhikṣurūpamarindamaḥ || 4.5.13 ||

246

kāṣṭhayōḥ svēna rūpēṇa

janayāmāsa pāvakam |

dīpyamānaṃ tatō vahniṃ

puṣpairabhyarcya satkṛtam || 4.5.14 ||

247

tayōrmadhyē tu suprītō

nidadhau susamāhitaḥ |

tatō'gniṃ dīpyamānaṃ tau

cakratuśca pradakṣiṇam || 4.5.15 ||

248

sugrīvō rāghavaścaiva

vayasyatvamupāgatau |

tataḥ supṛitamanasau

tāvubhau harirāghavau || 4.5.16 ||

249

anyōnyamabhivikṣantau

na tṛptimabhijagmatuḥ |

tvaṃ vayasyō'si hṛdyō mē

hyēkaṃ duḥkhaṃ sukhaṃ ca nau || 4.5.17 ||

250

sugrīvō rāghavaṃ vākya -

mityuvāca prahr̥ṣṭavat |

tataḥ suparṇabahulāṃ

bhañktvā śākhāṃ supuṣpitām || 4.5.18 ||

251

sālasyāstīrya sugrīvō

niṣasāda sarāghavaḥ |

lakṣmaṇāyātha saṃhr̥ṣṭō

hanumān mārutātmajaḥ || 4.5.19 ||

252

śākhāṃ candanavr̥kṣasya

dadau paramapuṣpitām |

tataḥ prahr̥ṣṭaḥ sugrīvaḥ

ślakṣṇaṃ madhurayā girā || 4.5.20 ||

253

pratyuvāca tadā rāmaṃ

harṣavyākulalōcanaḥ |

ahaṃ vinikṛtō rāma

carāmīha bhayārditaḥ || 4.5.21 ||

254

hṛtabhāryō vanē trastō

durgamētadupāśritaḥ |

sō'ham trastō vanē bhītō

vasāmyubhrāntacētanaḥ || 4.5.22 ||

255

vālinā nikṛtō bhrātrā

kṛtavairaśca rāghava |

vālinō mē mahābhāga

bhayārtasyābhayaṃ kuru || 4.5.23 ||

256

kartumarhasi kākutstha

bhayaṃ mē na bhavēd yathā |

ēvamuktastu tējasvī

dharmajñō dharmavatsalaḥ || 4.5.24 ||

257

pratyabhāṣata kākutsthaḥ

sugrīvaṃ prahasanniva |

upakāraphalaṃ mitraṃ

viditaṃ mē mahākapē || 4.5.25 ||

258

vālinaṃ taṃ vadhiṣyāmi

tava bhāryāpahāriṇam |

amōghāḥ sūryasaṅkāsā

mamēmē niśitāḥ śarāḥ || 4.5.26 ||

259

tasmin vālini durvṛttē

nipatiṣyanti vēgitāḥ |

kaṅkapatrapracicchannā

mahēndrāsanisannibhāḥ || 4.5.27 ||

260

tīkṣṇāgrā ṛjuparvāṇaḥ

sarōṣā bhujagā iva |

tamadya vālinam paśya

tīkṣṇairāśīviṣōpamaiḥ || 4.5.28 ||

261

śarairvinihataṃ bhūmau

prakīrṇamiva parvatam |

sa tu tad vacanam śrutvā

rāghavasyātmanō hitam |

sugrīvaḥ paramaprītaḥ

paramaṃ vākyamabravīt || 4.5.29 ||

262

tava prasādēna nṛsiṃha rāghava

priyāṃ ca rājyaṃ ca samāpnuyāmaham |

tathā kuru tvaṃ naradēva vairiṇam

yathā na hiṃsyāt sa punarmamāgrajam || 4.5.30 ||

263

sītākapīndrakṣaṇadācarāṇām

rājīvahēmajvalanōpamāni |

sugrīvarāmapraṇayaprasaṅgē

vāmāni nētrāṇi samaṃ sphuranti || 4.5.31 ||

264

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmīkiyē ādikāvyē

kiṣkindhākāṇḍē pañcamah sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ ṣaṣṭhaḥ sargaḥ ॥

sugrīvēṇa śrīrāmasamakṣē sītābhūṣaṇānāṃ samānayanam
śrīrāmasya śōkarōṣamayaṃ vacanam ca

punarēvābravīt prītō

rāghavaṃ raghunandanam |

ayamākhyāti tē rāma

sacivō mantrisattamaḥ || 4.6.1 ||

265

hanumān yannimittaṃ tvaṃ

nirjanaṃ vanamāgataḥ |

lakṣmaṇēna saha bhrātrā

vasataśca vanē tava || 4.6.2 ||

266

rakṣasāpahṛtā bhāryā

maithilī janakātmajā |

tvayā viyuktā rudatī

lakṣmaṇēna ca dhīmatā || 4.6.3 ||

267

antaram prēpsunā tēna

hatvā gṛdhraṃ jaṭāyuṣam |

bhāryāviyōgajaṃ duḥkhaṃ

prāpitastēna rakṣasā || 4.6.4 ||

268

bhāryāviyōgajaṃ duḥkhaṃ

nacirāt tvaṃ vimōkṣyasē |

ahaṃ tāmānayisyāmi

naṣṭāṃ vēdaśrutīmiva || 4.6.5 ||

269

rasātalē vā vartantīṃ

vartantīṃ vā nabhastalē |

ahamānīya dāsyāmi

tava bhāryāmarindama || 4.6.6 ||

270

idaṃ tathyaṃ mama vaca -

stvamavēhi ca rāghava |

na śakyā sā jarayitu -

mapi sēndraiḥ surāsuraiḥ || 4.6.7 ||

271

tava bhāryā mahābāhō

bhakṣyaṃ viṣakṛtaṃ yathā |

tyaja śōkaṃ mahābāhō

tāṃ kāntāmānayāmi tē || 4.6.8 ||

272

anumānāt tu jānāmi

maithilī sā na saṃśayaḥ |

hriyamāṇā mayā dṛṣṭā

rakṣasā raudrakarmaṇā || 4.6.9 ||

273

krōśantī rāmarāmēti

lakṣmaṇēti ca visvaram |

sphurantī rāvaṇasyāṅkē

pannagēndravadhūryathā || 4.6.10 ||

274

ātmanā pañcamaṃ māṃ hi

dṛṣṭvā śailatalē sthitam |

uttarīyaṃ tayā tyaktaṃ

śubhānyābharaṇāni ca || 4.6.11 ||

275

tānyasmābhirgrhītāni

nihitāni ca rāghava |

ānayaṣyāmyahaṃ tāni

pratyabhijñātumarhasi || 4.6.12 ||

276

tamabravīt tatō rāmaḥ

sugrīvaṃ priyavādinam |

ānayasva sakhē śīghraṃ

kimarthaṃ pravilambasē || 4.6.13 ||

277

ēvamuktastu sugrīvaḥ

śailasya gahanāṃ guhām |

pravivēśa tataḥ śīghraṃ

rāghavapriyakāmyayā || 4.6.14 ||

278

uttarīyaṃ grhītvā tu

sa tānyābharaṇāni ca |

idaṃ paśyēti rāmāya

darśayāmāsa vānaraḥ || 4.6.15 ||

279

tatō grhītvā vāsastu

śubhānyābharaṇāni ca |

abhavad bāṣpasamruddhō

nīhārēṇēva candramāḥ || 4.6.16 ||

280

sītāsnēhapravṛttēna

sa tu bāṣpēṇa dūṣitaḥ |

hā priyēti rudan dhairya -

mutsrjya nyapatat kṣitau || 4.6.17 ||

281

hṛdi kṛtvā sa bahuśa -

stamalaṅkāramuttamam |

nīśāśvāsa bhṛśaṃ sarpō

bilastha iva rōṣitaḥ || 4.6.18 ||

282

avicchinnāśruvēgastu

saumitriṃ prēkṣya pārśvataḥ |

paridēvayituṃ dīnaṃ

rāmaḥ samupacakramē || 4.6.19 ||

283

paśya lakṣmaṇa vaidēhyā

santyaaktaṃ hriyamāṇayā |

uttarīyamidaṃ bhūmau

śarīrād bhūṣaṇāni ca || 4.6.20 ||

284

śādvalinyāṃ dhruvaṃ bhūmyāṃ

sītayā hriyamāṇayā |

utsrṣṭaṃ bhūṣaṇamidam

tathā rūpaṃ hi dṛśyatē || 4.6.21 ||

285

ēvamuktastu rāmēṇa

lakṣmaṇō vākyamabravīt |

<i>nāhaṃ jānāmi kēyūrē</i>	
<i>nāhaṃ jānāmi kuṇḍalē 4.6.22 </i>	286
<i>nūpurē tvabhijānāmi</i>	
<i>nityaṃ pādābhivandanāt </i>	
<i>tatastu rāghavō vākyaṃ</i>	
<i>sugrīvamidamabravīt 4.6.23 </i>	287
<i>brūhi sugrīva kaṃ dēśaṃ</i>	
<i>hriyantī lakṣitā tvayā </i>	
<i>rakṣasā raudrarūpēṇa</i>	
<i>mama prāṇapriyā hṛtā 4.6.24 </i>	288
<i>kva vā vasati tad rakṣō</i>	
<i>mahad vyasanadaṃ mama </i>	
<i>yanimittamaḥ sarvān</i>	
<i>nāśayisyāmi rākṣasān 4.6.25 </i>	289
<i>haratā maithilīm yēna</i>	
<i>māṃ ca rōṣayatā dhruvam </i>	
<i>ātmanō jīvitāntāya</i>	
<i>mṛtyudvāramapāvṛtam 4.6.26 </i>	290
<i>mama dayitatamā hṛtā vanād</i>	
<i>rajanicarēṇa vimathya yēna sā </i>	
<i>kathaya mama ripuṃ tamadya vai</i>	
<i>plavagapatē yamasannidhiṃ nayāmi 4.6.27 </i>	291

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvye
kiṣkindhākāṇḍē ṣaṣṭhaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ saptamaḥ sargaḥ ॥

sugrīvēṇa śrīrāmasya samāśvāsanaṃ śrīrāmēṇa sugrīvasya
kāryasiddhyai viśvāsadāpanam

ēvamuktastu sugrīvō

rāmēṇārtēna vānaraḥ |

abravīt prāñjalirvākyaṃ

sabāṣpaṃ bāṣpagadgadaḥ || 4.7.1 ||

292

na jānē nilayaṃ tasya

sarvathā pāparakṣasaḥ |

sāmarthya vikramaṃ vāpi

dauṣkulēyasya vā kulam || 4.7.2 ||

293

satyaṃ tu pratijānāmi

tyaja śōkamarindama |

kariṣyāmi tathā yatnaṃ

yathā prāpsyasi maithilīm || 4.7.3 ||

294

rāvaṇaṃ sargaṇaṃ hatvā

paritōṣyātmapauruṣam |

tathāsmi kartā nacirād

yathā prītō bhaviṣyasi || 4.7.4 ||

295

alaṃ vaiklavyamālambya

dhairyamātmagataṃ smara |

tvad vidhānāṃ na sadṛśa -

mīdṛśaṃ buddhilāghavam || 4.7.5 ||

296

mayāpi vyasanaṃ prāptaṃ

bhāryāviraḥajaṃ mahat |

nāhamēvaṃ hi śōcāmi

dhairyaṃ na ca parityajē || 4.7.6 ||

297

nāhaṃ tāmanuśōcāmi

prākṛtō vānarō'pi san |

mahātmā ca vinītaśca

kiṃ punardhṛtimān mahān || 4.7.7 ||

298

bāṣpamāpatitaṃ dhairyā -

nnigrahītuṃ tvamarhasi |

maryādāṃ sattvayuktānāṃ

dhṛtiṃ nōtsraṣṭumarhasi || 4.7.8 ||

299

vyasanē vārthakṛcchrē vā

bhayē vā jīvitāntagē |

vimṛśaṃśca svayā buddhyā

dhṛtimān nāvasīdati || 4.7.9 ||

300

bālīśastu narō nityaṃ

vaiklavyaṃ yō'nuvartatē |

sa majjatyavaśaḥ śōkē bhārākrāntēva naurjalē 4.7.10	301
ēṣō'ñjalirmayā baddhaḥ praṇayāt tvāṃ prasādayē pauruṣaṃ śraya śōkasya nāntaraṃ dātumarhasi 4.7.11	302
yē śōkamanuvartantē na tēṣāṃ vidyatē sukham tējaśca kṣīyatē tēṣāṃ na tvāṃ śōcitumarhasi 4.7.12	303
śōkēnābhiprapannasya jīvitē cāpi saṃśayaḥ sa śōkaṃ tyaja rājēndra dhairyamāśraya kēvalam 4.7.13	304
hitam vayasyabhāvēna brūmi nōpadiśāmi tē vayasyatāṃ pūjayanmē na tvāṃ śōcitumarhasi 4.7.14	305
madhuraṃ sāntvitastēna sugrīvēṇa sa rāghavaḥ mukhamaśrupariklinnaṃ vastrāntēna pramārjayat 4.7.15	306
prakṛtisthastu kākutsthaḥ sugrīvavacanāt prabhuḥ	

sampariṣvajya sugrīva -

midamaṃ vacanamabravīt || 4.7.16 ||

307

kartavyamaṃ yad vayasyēna

snigdhēna ca hitēna ca |

anurūpamaṃ ca yuktaṃ ca

kṛtaṃ sugrīva tat tvayā || 4.7.17 ||

308

ēṣa ca prakṛtisthō'ha -

manunīstastvayā sakhē |

durlabhō hīdṛśō bandhu -

rasmin kālē viśēṣataḥ || 4.7.18 ||

309

kiṃ tu yatnastvayā kāryō

maithilyāḥ parimārgaṇē |

rākṣasasya ca raudrasya

rāvaṇasya durātmanaḥ || 4.7.19 ||

310

mayā ca yadanuṣṭhēyaṃ

visrabdhēna taducyatām |

varṣāsviva ca sukṣētrē

sarvaṃ sampadyatē tava || 4.7.20 ||

311

mayā ca yadidaṃ vākya -

mabhimānāt samīritam |

tattvayā hariśārdūla

tattvamityupadhāryatām || 4.7.21 ||

312

anṛtaṃ nōktapūrvaṃ mē

na ca vakṣyē kadācana |

ētattē pratijānāmi

satyēnaiva śapāmyaham || 4.7.22 ||

313

tataḥ prahr̥ṣṭaḥ sugrīvō

vānaraiḥ sacivaiḥ saha |

rāghavasya vacaḥ śrutvā

pratijñātaḥ viśēṣataḥ || 4.7.23 ||

314

ēvamēkāntasampṛktau

tatastau naravānarau |

ubhāvanyōnyasadṛśaḥ

sukhaḥ duḥkhamabhāṣatām || 4.7.24 ||

315

mahānubhāvasya vacō niśamya

harirnr̥pāṇāmadhipasya tasya |

kṛtaḥ sa mēnē harivīramukhya -

stadā ca kāryaḥ hṛdayēna vidvān || 4.7.25 ||

316

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvyē
kiṣkindhākāṇḍē saptamaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ aṣṭamaḥ sargaḥ ॥

sugrīvēṇa śrīrāmaṃ prati nijaduḥkhanivēdanaṃ śrīrāmēṇa
tamāśvāsya tayōrubhayōrbhrātrōrvairasya kiṃ kāraṇamiti
praśnakaraṇam

parituṣṭastu sugrīva -

stēna vākyēna harṣitaḥ |

lakṣmaṇasyāgrajaṃ sūra -

midam vacanamabravīt || 4.8.1 ||

317

sarvathāhamanugrāhyō

dēvatānāṃ na saṃśayaḥ |

upapannō guṇōpētaḥ

sakhā yasya bhavān mama || 4.8.2 ||

318

śakyaṃ khalu bhavēd rāma

sahāyēna tvayānagha |

surarājyamapi prāptuṃ

svarājyaṃ kimuta prabhō || 4.8.3 ||

319

sō'ham sabhājyō bandhūnāṃ

suhṛdāṃ caiva rāghava |

yasyāgnisākṣikaṃ mitraṃ

labdhaṃ rāghavavaṃśajam || 4.8.4 ||

320

ahamapyanurūpastē

vayasyō jñāsyasē śanaiḥ |

na tu vaktuṃ samarthō'haṃ

tvayi ātmagatān guṇān || 4.8.5 ||

321

mahātmanāṃ tu bhūyiṣṭhaṃ

tvadvidhānāṃ kṛtātmanām |

niścalā bhavati prīti -

rdhairyamātmavatām vara || 4.8.6 ||

322

rajataṃ vā suvarṇaṃ vā

śubhānyābharaṇāni ca |

avibhaktāni sādḥūnā -

mavagacchanti sādḥavaḥ || 4.8.7 ||

323

ādhyō vāpi daridrō vā

duḥkhitaḥ sukhitō'pi vā |

nirdōṣaśca sadōṣaśca

vayasyaḥ paramā gatiḥ || 4.8.8 ||

324

dhanatyāgaḥ sukhatyāgō

dēśatyāgō'pi vānagha |

vayasyārthē pravartantē

snēhaṃ dṛṣṭvā tathāvidham || 4.8.9 ||

325

tat tathētyabravīd rāmaḥ

sugrīvaṃ priyavādinam |

lakṣmaṇasyāgratō lakṣmyā

vāsavasyēva dhīmataḥ || 4.8.10 ||

326

tatō rāmaṃ sthitaṃ dr̥ṣṭvā

lakṣmaṇaṃ ca mahābalaṃ |

sugrīvaḥ sarvataścakṣu -

rvanē lōlamapātayat || 4.8.11 ||

327

sa dadarśa tataḥ sāla -

mavidūrē harīśvaraḥ |

supuṣpamīṣatpatrādhyam

bhramarairupaśōbhitam || 4.8.12 ||

328

tasyaikāṃ paṇabahulāṃ

śākhāṃ bhañktvā suśōbhitām |

rāmasyāstīrya sugrīvō

niṣasāda sarāghavaḥ || 4.8.13 ||

329

tāvāsīnau tatō dr̥ṣṭvā

hanūmānapi lakṣmaṇam |

śālaśākhāṃ samutpātya

vinītamupavēśayat || 4.8.14 ||

330

sukhōpaviṣṭam rāmaṃ tu

prasannamudadhiṃ yathā |

sālapuṣpāvasaṅkīrṇē

tasmin girivarōttamē || 4.8.15 ||

331

tataḥ prahr̥ṣṭaḥ sugrīvaḥ

ślakṣṇayā śubhayā girā |

uvāca praṇayād rāmaṃ

harṣavyākulitākṣaram || 4.8.16 ||

332

ahaṃ vinikṛtō bhrātrā

carāmyeṣa bhayārditaḥ |

ṛṣyamūkaṃ girivaraṃ

hṛtabhāryaḥ suduḥkhitaḥ || 4.8.17 ||

333

sō'haṃ trastō bhayē magnō

vanē sambhrāntacētaṇaḥ |

vālinā nikṛtō bhrātrā

kṛtavairaśca rāghava || 4.8.18 ||

334

vālinō mē bhayārtasya

sarvalōkābhayaṅkara |

mamāpi tvamanāthasya

prasādaṃ kartumarhasi || 4.8.19 ||

335

ēvamuktastu tējasvī

dharmajñō dharmavatsalaḥ |

pratyuvāca sa kākutsthaḥ

sugrīvaṃ prahasanniva || 4.8.20 ||

336

upakārāphalaṃ mitra -

mapakārō'rilakṣaṇam |

adyaiva taṃ vadhiṣyāmi

tava bhāryāpahāriṇam || 4.8.21 ||

337

imē hi mē mahābhāga

patriṇastigmatējasah |

kārtikēyavanōdbhūtāḥ

śarā hēmavibhūṣitāḥ || 4.8.22 ||

338

kaṅkapatraparicchannā

mahēndrāśanisannibhāḥ |

suparvāṇaḥ sutikṣṇāgrāḥ

sarōṣā bhujagā iva || 4.8.23 ||

339

vāliṣaṃjñamamitraṃ tē

bhrātaraṃ kṛtakilbiṣam |

śarairvinihataṃ paśya

vikīrṇamiva parvatam || 4.8.24 ||

340

rāghavasya vacaḥ śrutvā

sugrīvō vāhinīpatiḥ |

prahaṣamatulaṃ lēbhē

sādhu sādhviti cābravīt || 4.8.25 ||

341

rāma śōkābhibhūtō'haṃ

śōkārtānāṃ bhavān gatiḥ |

vayasya iti kṛtvā hi

tvayyaḥaṃ paridēvayē || 4.8.26 ||

342

tvam hi pāṇipradānēna

vayasyō mē'gnisākṣikam |

kṛtaḥ prāṇairbahumataḥ

satyēna ca śapāmyaḥam || 4.8.27 ||

343

vayasya iti kṛtvā ca

visrabdhaḥ pravādāmyaḥam |

duḥkhamantargataṃ tanmē

manō harati nityaśaḥ || 4.8.28 ||

344

ētāvaduktṵā vacanaṃ

bāṣpadūṣitalōcanaḥ |

bāṣpadūṣitayā vācā

nōccaiḥ śaknōti bhāṣitum || 4.8.29 ||

345

bāṣpavēgaṃ tu sahasā

nadīvēgamivāgatam |

dhārayāmāsa dhairyēṇa

sugrīvō rāmasannidhau || 4.8.30 ||

346

sa niḡṛhya tu taṃ bāṣpaṃ

pramṛjya nayanē śubhē |

viniḥśvasya ca tējasvī

rāghavaṃ punarūcivān || 4.8.31 ||

347

purāhaṃ vālinā rāma

rājyāt svādavarōpitaḥ |

paruṣāṇi ca saṃśrāvya

nirdhūtō'smi balīyasā || 4.8.32 ||

348

hṛtā bhāryā ca mē tēna

prāṇēbhyō'pi garīyasī |

suhṛdaśca madīyā yē

saṃyatā bandhanēṣu tē || 4.8.33 ||

349

yatnavāṃśca sa duṣṭātmā

madvināśāya rāghava |

bahuśastatprayuktāśca

vānarā nihatā mayā || 4.8.34 ||

350

śaṅkayā tvētayāhaṃ ca

dṛṣṭvā tvāmapī rāghava |

nōpasarpāmyahaṃ bhītō

bhayē sarvē hi bibhyati || 4.8.35 ||

351

kēvalaṃ hi sahāyā mē

hanumatpramukhāstvimē |

atō'haṃ dhārayāmyadya

prāṇān kṛcchragatō'pi san || 4.8.36 ||

352

ētē hi kapayaḥ snigdḥā

māṃ rakṣanti samantataḥ |

saha gacchanti gantavyē

nityaṃ tiṣṭhanti cāsthitē || 4.8.37 ||

353

saṅkṣēpastvēṣa mē rāma

kimuktvā vistaraṃ hi tē |

sa mē jyēṣṭhō ripurbhrātā

vālī viśrutapauruṣaḥ || 4.8.38 ||

354

tadvināśē'pi mē duḥkhaṃ

pramṛṣṭaṃ syādanantaram |

sukhaṃ mē jīvitaṃ caiva

tadvināśānibandhanam || 4.8.39 ||

355

ēṣa mē rāma śōkāntaḥ

śōkārtēna nivēditaḥ |

duḥkhiṭaḥ sukhitō vāpi sakhurnityaṃ sakhā gatiḥ 4.8.40	356
śrutvaitacca vacō rāmaḥ sugrīvamidamabravīt kiṃ nimittamabhūd vairaṃ śrōtomicchāmi tattvataḥ 4.8.41	357
sukhaṃ hi kāraṇaṃ śrutvā vairasya tava vānara ānantaryād vidhāsyāmi sampradhārya balābalaṃ 4.8.42	358
balavān hi mamāmarṣaḥ śrutvā tvāmavamānitam vardhatē hṛdayōtkampī prāvṛḍvēga ivāmbhasaḥ 4.8.43	359
hr̥ṣṭaḥ kathaya visrabdhō yāvadārōpyatē dhanuḥ sṛṣṭaśca hi mayā bāṇō nirastaśca ripustava 4.8.44	360
ēvamuktastu sugrīvaḥ kākutsthēna mahātmanā praharṣamatulaṃ lēbhē caturbhiḥ saha vānaraiḥ 4.8.45	361
tataḥ prahr̥ṣṭavadanaḥ sugrīvō lakṣmaṇāgrajē	

vairasya kāraṇaṃ tattva -

mākhyātumupacakramē || 4.8.46 ||

362

*|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvyē
kiṣkindhākāṇḍē aṣṭamaḥ sargaḥ ||*

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ navamaḥ sargaḥ ॥

sugrīvēṇa śrīrāmaṃ prati vālinā saha
svakīyavairasambandhikāraṇasya kathanam

vālī nāma mama bhrātā

jyēṣṭhaḥ śatruniṣūdanaḥ |

piturbahumatō nityaṃ

mama cāpi tathā purā || 4.9.1 ||

363

pitaryuparatē tasmī -

jyēṣṭhō'yamiti mantribhiḥ |

kapīnāmīśvarō rājyē

kṛtaḥ paramasammataḥ || 4.9.2 ||

364

rājyaṃ praśāsatastasya

pitṛpaitāmahaṃ mahat |

ahaṃ sarvēṣu kālēṣu

praṇataḥ prēṣyavat sthitaḥ || 4.9.3 ||

365

māyāvī nāma tējasvī

pūrvajō dundubhēḥ sutaḥ |

tēna tasya mahadvairam

vālinaḥ strīkṛtaṃ purā || 4.9.4 ||

366

sa tu suptē janē rātrau

kiṣkindhādvāramāgataḥ |

nardati sma susaṃrabdhō

vālinaṃ cāhvayad raṇē || 4.9.5 ||

367

prasuptastu mama bhrātā

nardatō bhairavasvanam |

śrutvā na mamṛṣē vālī

niṣpapāta javāt tadā || 4.9.6 ||

368

sa tu vai niḥsṛtaḥ krōdhāt

taṃ hantumasurōttamam |

vāryamāṇastataḥ strībhi -

rmayā ca praṇatātmanā || 4.9.7 ||

369

sa tu nirdhūya sarvān nō

nirjagāma mahābalaḥ |

tatō'hamapi sauhārdā -

nniḥsṛtō vālinā saha || 4.9.8 ||

370

sa tu mē bhrātaram dṛṣṭvā

māṃ ca dūrādavasthitam |

asurō jātasantrāsaḥ

pradudrāva tadā bhṛśam || 4.9.9 ||

371

tasmin dravati santrastē

hyāvāṃ drutataram gatau |

prakāśō'pi kṛtō mārḡa -

ścandrēṇōdgacchatā tadā || 4.9.10 ||

372

sa tṛṇairāvṛtaṃ durgamaṃ

dharanyaṃ vivaramaṃ mahat |

pravivēśāsuro vēgā -

dāvāmāsādya viṣṭhitau || 4.9.11 ||

373

taṃ praviṣṭamaṃ ripuṃ dṛṣṭvā

bilamaṃ rōṣavaśamaṃ gataḥ |

māmuvāca tatō vālī

vacamaṃ kṣubhitēndriyaḥ || 4.9.12 ||

374

iha tiṣṭhādya sugrīva

biladvāri samāhitaḥ |

yāvadata praviśyāhamaṃ

nihanmi samarē ripum || 4.9.13 ||

375

mayā tvētaḥ vacaḥ śrutvā

yācitaḥ sa parantapaḥ |

śāpayitvā ca mām padbhyām

pravivēśa bilamaṃ tataḥ || 4.9.14 ||

376

tasya praviṣṭasya bilamaṃ

sāgraḥ samvatsarō gataḥ |

sthitasya ca biladvāri

sa kālō vyatyavartata || 4.9.15 ||

377

ahamaṃ tu naṣṭamaṃ taṃ jñātvā

snēhādāgatasambhramaḥ |

bhrātaraṃ na prapaśyāmi

pāpaśaṅki ca mē manaḥ || 4.9.16 ||

378

atha dīrghasya kālasya

bilāt tasmād viniḥsṛtam |

saphēnaṃ rudhiraṃ dṛṣṭvā

tatō'haṃ bhṛśaduḥkhitaḥ || 4.9.17 ||

379

nardatāmasurāṇāṃ ca

dhvanirmē śrōtramāgataḥ |

na ratasya ca saṅgrāmē

krōśatō'pi svanō gurōḥ || 4.9.18 ||

380

ahaṃ tvavagatō buddhyā

cihnaistairbhrātaraṃ hatam |

pidhāya ca biladvāraṃ

śīlayā girimātrayā || 4.9.19 ||

381

śōkārtāścōdakaṃ kṛtvā

kiṣkindhāmāgataḥ sakhē |

gūhamānasya mē tat tvam

yatnatō mantribhiḥ śrutam || 4.9.20 ||

382

tatō'haṃ taiḥ samāgamyā

samētairabhiṣēcitaḥ |

rājyaṃ praśāsatastasya

nyāyatō mama rāghava || 4.9.21 ||

383

ājagāma ripuṃ hatvā

dānavaṃ sa tu vānaraḥ |

abhiṣiktaṃ tu mām dṛṣṭvā

krōdhāt saṃraktalōcanaḥ || 4.9.22 ||

384

madīyān mantriṇō baddhvā

paruṣaṃ vākyamabravīt |

nigrahē ca samarthasya

taṃ pāpaṃ prati rāghava || 4.9.23 ||

385

na prāvartata mē buddhi -

rbhrāṭṛgauravayantritā |

hatvā śatruṃ sa mē bhrātā

pravivēśa puraṃ tadā || 4.9.24 ||

386

mānayaṃstaṃ mahātmānaṃ

yathāvaccābhivādayam |

uktāśca nāśiṣastēna

prahr̥ṣṭēnāntarātmanā || 4.9.25 ||

387

natvā pādāvahaṃ tasya

mukuṭēnāspr̥śaṃ prabhō |

apī vālī mama krōdhā -

nna prasādaṃ cakāra saḥ || 4.9.26 ||

388

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvyē

kiṣkindhākāṇḍē navamaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ daśamaḥ sargaḥ ॥

*bhrātrā saha vairakāraṇasya kathanaprasaṅgē sugrīvēṇa
svakarṭṛkē vāliṇaḥ prasādanē vālikarṭṛkē ca svasya niṣkāsanē
ghaṭitasya vṛttāntasya varṇanam*

*tataḥ krōdhasamāviṣṭaṃ
saṃrabdhaṃ tamupāgatam |
ahaṃ prasādayāñcakrē
bhrātaraṃ hitakāmyayā ॥ 4.10.1 ॥*

389

*diṣṭyāsi kuśalī prāptō
nihataśca tvayā ripuḥ |
anāthasya hi mē nātha -
stvamēkō'nāthanandana ॥ 4.10.2 ॥*

390

*idaṃ bahuśalākaṃ tē
pūrṇacandramivōditam |
chatraṃ savālavyajanaṃ
praticchasva mayā dhṛtam ॥ 4.10.3 ॥*

391

*ārtastatra biladvāri
sthitaḥ saṃvatsaraṃ nṛpa |*

dr̥ṣṭvā ca śōṇitaṃ dvāri

bilāccāpi samutthitam || 4.10.4 ||

392

śōkasaṃvignahṛdayō

bhṛsaṃ vyākulitēndriyaḥ |

apidhāya biladvāraṃ

śailaśṛṅgēṇa tat tadā || 4.10.5 ||

393

tasmād dēśādapākramya

kiṣkindhāṃ prāviśaṃ punaḥ |

viśādāttviha māṃ dr̥ṣṭvā

paurairmantribhirēva ca || 4.10.6 ||

394

abhiṣiktō na kāmēna

tanmē kṣantuṃ tvamarhasi |

tvamēva rājā mānārhaḥ

sadā cāhaṃ yathā purā || 4.10.7 ||

395

rājabhāvē niyōgō'yaṃ

mama tvadvirahāt kṛtaḥ |

sāmātyapauranagaraṃ

sthitam nihatakaṇṭakam || 4.10.8 ||

396

nyāsabhūtamidaṃ rājyaṃ

tava niryātayāmyaham |

mā ca rōṣaṃ kṛthāḥ saumya

mama śatruniṣūdana || 4.10.9 ||

397

yācē tvāṃ śirasā rājan

mayā baddhō'yamañjaliḥ |

balādasmin samāgamyā

mantribhiḥ puravāsibhiḥ || 4.10.10 ||

398

rājabhāvē niyuktō'haṃ

śūnyadēśajigīṣayā |

snigdhamēvaṃ bruvāṇaṃ mām

sa vinirbhartsya vānaraḥ || 4.10.11 ||

399

dhiktvāmiti ca māmuktvā

bahu tattaduvāca ha |

prakṛtīśca samānīya

mantriṇaścaiva sammatān || 4.10.12 ||

400

māmāha suhrdām madhyē

vākyam paramagarhitam |

viditaṃ vō mayā rātrau

māyāvī sa mahāsuraḥ || 4.10.13 ||

401

mām samāhvayata kruddhō

yuddhākāṅkṣī tadā purā |

tasya tad bhāṣitaṃ śrutvā

niḥsṛtō'haṃ nṛpālayāt || 4.10.14 ||

402

anuyātaśca mām tūrṇa -

mayam bhrātā sudāruṇaḥ |

sa tu dṛṣṭvaiva mām rātrau

sadvitīyam mahābalaḥ || 4.10.15 ||

403

prādravad bhayasantrastō

vīkṣyāvāṃ samupāgatau |

abhidrutastu vēgēna

vivēśa sa mahābilam || 4.10.16 ||

404

taṃ praviṣṭaṃ viditvā tu

sughōraṃ sumahadvilam |

ayamuktō'tha mē bhrātā

mayā tu krūradarśanaḥ || 4.10.17 ||

405

ahatvā nāsti mē śaktiḥ

pratigantumitaḥ purīm |

biladvāri pratīkṣa tvam

yāvadēnaṃ nihanmyaham || 4.10.18 ||

406

sthitō'yamiti matvāhaṃ

praviṣṭastu durāsadam |

taṃ mē mārgayatastatra

gataḥ saṃvatsarastadā || 4.10.19 ||

407

sa tu dṛṣṭō mayā śatru -

ranirvēdād bhayāvahaḥ |

nihataśca mayā sadyaḥ

sa sarvaiḥ saha bandhubhiḥ || 4.10.20 ||

408

tasyāsyāttu pravṛttēna

rudhiraughēṇa tadvilam |

pūrṇamāsīd durākrāmaṃ

stanatastasya bhūtalē || 4.10.21 ||

409

sūdayitvā tu taṃ śatruṃ

vikrāntaṃ tamahaṃ sukham |

niṣkrāmaṃ naiva paśyāmi bilasya pihitaṃ mukham 4.10.22	410
vikrōśamānasya tu mē sugrīvēti punaḥ punaḥ yataḥ prativacō nāsti tatō'haṃ bhṛśaduḥkhitaḥ 4.10.23	411
pādaprahāraistu mayā bahubhiḥ paripātitam tatō'haṃ tēna niṣkrāmya pathā puramupāgataḥ 4.10.24	412
tatrānēnāsmi saṃruddhō rājyaṃ mṛgayatā'tmanaḥ sugrīvēṇa nṛśaṃsēna vismṛtya bhrāṭṛsauhṛdam 4.10.25	413
ēvamuktvā tu māṃ tatra vastrēṇaikēna vānaraḥ tadā nirvāsayāmāsa vālī vigatasādhvasaḥ 4.10.26	414
tēnāhamapavidhāśca hṛtadāraśca rāghava tadbhayācca mahīṃ sarvāṃ krāntavān savanārṇavām 4.10.27	415
ṛṣyamūkaṃ girivaraṃ bhāryāharaṇaduḥkhitaḥ	

praviṣṭō'smi durādharṣaṃ

vāliṇaḥ kāraṇāntarē || 4.10.28 ||

416

ētattē sarvamākhyātaṃ

vairānukathanaṃ mahat |

anāgasā mayā prāptaṃ

vyasanaṃ paśya rāghava || 4.10.29 ||

417

vāliṇaśca bhayāt tasya

sarvalōkabhayāpaha |

kartumarhasi mē vīra

prasādaṃ tasya nigrahāt || 4.10.30 ||

418

ēvamuktaḥ sa tējasvī

dharmajñō dharmasaṃhitam |

vacanaṃ vaktumārēbhē

sugrīvaṃ prahasanniva || 4.10.31 ||

419

amōghāḥ sūryasaṅkāśā

niśitā mē śarā imē |

tasmin vālini durvṛttē

patiṣyanti ruṣānvitāḥ || 4.10.32 ||

420

yāvat taṃ nahi paśyēyaṃ

tava bhāryāpahāriṇam |

tāvat sa jīvēt pāpātmā

vālī cāritradūṣakaḥ || 4.10.33 ||

421

ātmānumānāt paśyāmi

magnastvaṃ śōkasāgarē |

tvāmahaṃ tārāyisyāmi

bādhaṃ prāpsyasi puṣkalam || 4.10.34 ||

422

tasya tad vacanaṃ śrutvā

harṣapauruṣavardhanam |

sugrīvaḥ paramaprītaḥ

sumahadvākyamabravīt || 4.10.35 ||

423

|| ityārṣe śrīmadrāmāyaṇe vālmikīyē ādikāvye

kiṣkindhākāṇḍe daśamaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ ēkādaśaḥ sargaḥ ॥

sugrīvēṇa vālinaḥ parākramasya varṇanaṃ vālinā dundubhiṃ
hatvā tasya śavasya mataṅgavanē kṣēpaṇaṃ mataṅgamuninā
vālinē śāpadānaṃ śrīrāmēṇa dundubhērasthisamūhasya dūrē
kṣēpaṇaṃ sugrīvēṇa taṃ prati
sālabhēdanārthamāgrahakaraṇam

rāmasya vacanaṃ śrutvā
harṣapauruṣavardhanam |
sugrīvaḥ pūjayāñcakrē
rāghavaṃ praśaśaṃsa ca ॥ 4.11.1 ॥

424

asaṃśayaṃ prajvalitai -
stīkṣṇairmarmātigaiḥ śaraiḥ |
tvam dahēḥ kupitō lōkān
yugānta iva bhāskaraḥ ॥ 4.11.2 ॥

425

vālinaḥ pauruṣaṃ yattad
yacca vīryaṃ dhṛtiśca yā |
tanmamaikamanāḥ śrutvā
vidhatsva yadanantaram ॥ 4.11.3 ॥

426

samudrāt paścimāt pūrvam

dakṣiṇādapi cōttaram |

krāmatyanuditē sūryē

vālī vyapagatakلامaḥ || 4.11.4 ||

427

agrānyāruhya śailānāṃ

śikharāṇi mahāntyapi |

ūrdhvamutpātya tarasā

pratigrhṇāti vīryavān || 4.11.5 ||

428

bahavaḥ sāravantaśca

vanēṣu vividhā drumāḥ |

vālinā tarasā bhagnā

balaṃ prathayatā'tmanaḥ || 4.11.6 ||

429

mahiṣō dundubhirnāma

kailāsaśikharaprabhaḥ |

balaṃ nāgasahasrasya

dhārayāmāsa vīryavān || 4.11.7 ||

430

sa vīryōtsēkaduṣṭātmā

varadānēna mōhitaḥ |

jagāma sa mahākāyaḥ

samudraṃ saritāṃ patim || 4.11.8 ||

431

ūrmimantamatikramya

sāgaraṃ ratnasañcayam |

mama yuddhaṃ prayacchēti

tamuvāca mahārṇavam || 4.11.9 ||

432

tataḥ samudrō dharmātmā samutthāya mahābalaḥ abravīd vacanaṃ rāja - nnaśuraṃ kālacōditam 4.11.10	433
samarthō nāsmi tē dātuṃ yuddhaṃ yuddhaviśārada śrūyatāṃ tvabhīdhāsyāmi yastē yuddhaṃ pradāsyati 4.11.11	434
śailarājō mahāraṇyē tapasviśaraṇaṃ param śaṅkaraśvaśurō nāmnā himavāniti viśrutaḥ 4.11.12	435
mahāprasravaṇōpētō bahukandaranirjharah sa samarthastava prīti - matulāṃ kartumarhati 4.11.13	436
taṃ bhītamiti vijñāya samudramasurōttamaḥ himavadvanamāgamyā śaraścāpādiva cyutaḥ 4.11.14	437
tatastasya girēḥ śvētā gajēndrapratimāḥ śilāḥ cikṣēpa bahudhā bhūmau dundubhirvinanāda ca 4.11.15	438

tataḥ śvētāmbudākāraḥ

saumyaḥ prītikarākṛtiḥ |

himavānabravīd vākyam

sva ēva śikharē sthitaḥ || 4.11.16 ||

439

klēṣṭumarhasi mām na tvaṃ

dundubhē dharmavatsala |

raṇakarmasvakuśala -

stapasviśaraṇō hyaham || 4.11.17 ||

440

tasya tad vacanam śrutvā

gīrīrājasya dhīmataḥ |

uvāca dundubhirvākyam

krōdhāt saṃraktalōcanaḥ || 4.11.18 ||

441

yadi yuddhē'samarthastvam

madbhayād vā nirudyamaḥ |

tamācakṣva pradadyānmē

yō hi yuddham yuyutsataḥ || 4.11.19 ||

442

himavānabravīd vākyam

śrutvā vākyaviśāradaḥ |

anuktapūrvam dharmātmā

krōdhāt tamasurōttamam || 4.11.20 ||

443

vālī nāma mahāprājña

śakraputraḥ pratāpavān |

adhyāstē vānaraḥ śrīmān

kiṣkindhāmatulaprabhām || 4.11.21 ||

444

<p>sa samarthō mahāprājña - stava yuddhaviśāradaḥ dvandvayuddhaṃ sa dātum tē namucēriṇa vāsavaḥ 4.11.22 </p>	445
<p>taṃ śīghramabhigaccha tvaṃ yadi yuddhamihēcchasi sa hi durmarṣaṇō nityaṃ śūraḥ samarakarmaṇi 4.11.23 </p>	446
<p>śrutvā himavatō vākyaṃ kōpāviṣṭaḥ sa dundubhiḥ jagāma tāṃ purīm tasya kiṣkindhāṃ vālinastadā 4.11.24 </p>	447
<p>dhārayan māhiṣaṃ rūpaṃ tīkṣṇaśṛṅgō bhayāvahaḥ prāvṛṣīva mahāmēgha - stōyapūrṇō nabhastalē 4.11.25 </p>	448
<p>tatastu dvāramāgamyā kiṣkindhāyā mahābalaḥ nanarda kampayan bhūmiṃ dundubhirdundubhiryathā 4.11.26 </p>	449
<p>samīpajān drumān bhañjan vasudhāṃ dārayan khuraiḥ viśāṇēnōllikhan darpāt taddvāraṃ dviradō yathā 4.11.27 </p>	450

antaḥpuragatō vālī

śrutvā śabdamamarṣaṇaḥ |

niṣpapāta saha strībhi -

stārābhiriva candramāḥ || 4.11.28 ||

451

mitaṃ vyaktākṣarapadaṃ

tamuvāca sa dundubhim |

harīṇāmīśvarō vālī

sarvēśāṃ vanacāriṇām || 4.11.29 ||

452

kimarthaṃ nagaradvāra -

midam ruddhvā vinardasē |

dundubhē viditō mē'si

rakṣa prāṇān mahābala || 4.11.30 ||

453

tasya tad vacanaṃ śrutvā

vānarēndrasya dhīmataḥ |

uvāca dundubhirvākyaṃ

krōdhāt saṃraktalōcanaḥ || 4.11.31 ||

454

na tvam strīsannidhau vīra

vacanaṃ vaktumarhasi |

mama yuddhaṃ prayacchādya

tatō jñāsyāmi tē balam || 4.11.32 ||

455

athavā dhārayiṣyāmi

krōdhamadya niśāmimām |

gr̥hyatāmudayaḥ svairam

kāmabhōgēṣu vānara || 4.11.33 ||

456

dīyatāṃ sampradānaṃ ca
 pariṣvajya ca vānarān |
 sarvaśākhāmṛgēndrastvaṃ
 saṃsādaya suhrjjanam || 4.11.34 || 457

sudṛṣṭāṃ kuru kiṣkindhāṃ
 kuruṣvātmasamaṃ purē |
 krīḍasva ca samaṃ strībhi -
 rahaṃ tē darpaśāsanaḥ || 4.11.35 || 458

yō hi mattaṃ pramattaṃ vā
 bhagnaṃ vā rahitaṃ kṛśam |
 hanyāt sa bhrūṇahā lōkē
 tvadvidhaṃ madamōhitam || 4.11.36 || 459

sa prahasyābravīnmandaṃ
 krōdhāt tamasurēśvaram |
 viṣṛjya tāḥ striyaḥ sarvā -
 stārāprabhṛtikāstadā || 4.11.37 || 460

mattō'yamiti mā maṃsthā
 yadyabhītō'si saṃyugē |
 madō'yaṃ samprahārē'smin
 vīrapānaṃ samarthyatām || 4.11.38 || 461

tamēvamuktvā saṅkruddhō
 mālāmutkṣīpya kāñcanīm |
 pitrā dattāṃ mahēndrēṇa
 yuddhāya vyavatiṣṭhata || 4.11.39 || 462

viṣāṇayōrgrhītvā taṃ

dundubhiṃ girisannibham |

āvidhyata tathā vālī

vinadan kapikuñjaraḥ || 4.11.40 ||

463

balād vyāpādayāñcakrē

nanarda ca mahāsvanam |

śrōtrābhyāmatha raktaṃ tu

tasya susrāva pātyataḥ || 4.11.41 ||

464

tayōstu krōdhasaṃrambhāt

parasparajayaiṣiṇōḥ |

yuddhaṃ samabhavad ghōraṃ

dundubhērvālinastathā || 4.11.42 ||

465

ayudhyata tadā vālī

śakratulyaparākramaḥ |

muṣṭibhirjānubhiḥ padbhiḥ

śilābhiḥ pādapaistathā || 4.11.43 ||

466

parasparaṃ ghnatōstatra

vānarāsurayōstadā |

āsiddhīnō'surō yuddhē

śakrasūnurvyavardhata || 4.11.44 ||

467

taṃ tu dundubhimudyamya

dharanyāmabhyapātayat |

yuddhē prāṇaharē tasmi -

nniṣpiṣṭō dundubhistadā || 4.11.45 ||

468

<p>srōtōbhyō bahu raktaṃ tu tasya susrāva pātyataḥ papāta ca mahābāhuḥ kṣitau pañcatvamāgataḥ 4.11.46 </p>	469
<p>taṃ tōlayitvā bāhubhyāṃ gatasattvamacētanam cikṣēpa vēgavān vālī vēgēnaikēna yōjanam 4.11.47 </p>	470
<p>tasya vēgapraviddhasya vaktrāt kṣatajabindavaḥ prapēturmārutōtkṣiptā mataṅgasyāśramam prati 4.11.48 </p>	471
<p>tān dṛṣṭvā patitāṃstatra muniḥ śōṇitavipruṣaḥ kruddhastasya mahābhāga cintayāmāsa kō nvayam 4.11.49 </p>	472
<p>yēnāham sahasā sprṣṭaḥ śōṇitēna durātmanā kō'yaṃ durātmā durbuddhi - rakṛtātmā ca bālīśaḥ 4.11.50 </p>	473
<p>ityuktvā sa viniṣkramya dadṛśē munisattamaḥ mahiṣam parvatākāram gatāsum patitam bhuvi 4.11.51 </p>	474

sa tu vijñāya tapasā vānarēṇa kṛtaṃ hi tat utsasarja mahāsāpaṃ kṣēptāraṃ vānaraṃ prati 4.11.52	475
iha tēnāpravēṣṭavyaṃ praviṣṭasya vadhō bhavēt vanam matsaṃśrayaṃ yēna dūṣitaṃ rudhirasravaiḥ 4.11.53	476
kṣipatā pādapāścēmē sambhagnāścāsurim tanum samantādāśramaṃ pūrṇa yōjanaṃ māmakaṃ yadi 4.11.54	477
āgamiṣyati durbuddhi - rvyaktaṃ sa na bhaviṣyati yē cāsya sacivāḥ kēcit saṃśritā māmakaṃ vanam 4.11.55	478
na ca tairiha vastavyaṃ śrutvā yāntu yathāsukham tē'pi vā yadi tiṣṭhanti śapiṣyē tānapi dhruvam 4.11.56	479
vanē'smin māmakē nityaṃ putravat parirakṣitē patrāṅkuravināsāya phalamūlābhavāya ca 4.11.57	480

divasaścādyā maryādā

yaṃ draṣṭā śvō'smi vānaram |

bahuvarṣasahasrāṇi

sa vai śailō bhaviṣyati || 4.11.58 ||

481

tatastē vānarāḥ śrutvā

giraṃ munisamīritām |

niścakramurvanāt tasmāt

tān dṛṣṭvā vālibravīt || 4.11.59 ||

482

kiṃ bhavantaḥ samastāśca

mataṅgavanavāsinaḥ |

matsamīpamanuprāptā

api svasti vanaukasām || 4.11.60 ||

483

tatastē kāraṇaṃ sarvaṃ

tathā śāpaṃ ca vāliṇaḥ |

śaśaṃsurvānarāḥ sarvē

vālinē hēmamālinē || 4.11.61 ||

484

ētacchrutvā tadā vālī

vacanaṃ vānarēritam |

sa maharṣiṃ samāsādyā

yācatē sma kṛtāñjaliḥ || 4.11.62 ||

485

maharṣistamanādr̥tya

pravivēśāśramaṃ prati |

śāpadhāraṇabhītastu

vālī vihvalatāṃ gataḥ || 4.11.63 ||

486

tataḥ śāpabhayād bhītō

ṛṣyamūkaṃ mahāgirim |

pravēṣtuṃ nēcchati hari -

rdraṣtuṃ vāpi narēśvara || 4.11.64 ||

487

tasyāpravēśaṃ jñātvāha -

midam rāma mahāvanam |

vicarāmi sahāmātyō

viṣādēna vivarjitaḥ || 4.11.65 ||

488

ēṣō'sthinicayastasya

dundubhēḥ samprakāśatē |

vīryōtsēkānnirastasya

girikūṭanibhō mahān || 4.11.66 ||

489

imē ca vipulāḥ sālāḥ

sapta śākhāvalambinaḥ |

yatraikaṃ ghaṭatē vālī

niṣpatrayitumōjasā || 4.11.67 ||

490

ētadasyāsamaṃ vīryaṃ

mayā rāma prakāśitam |

kathaṃ taṃ vāliṇaṃ hantuṃ

samarē śakṣyasē nṛpa || 4.11.68 ||

491

tathā bruvāṇaṃ sugrīvaṃ

prahasan lakṣmaṇō'bravīt |

kasmin karmaṇi nirvṛttē

śraddadhyā vālinō vadham || 4.11.69 ||

492

<p>tamuvācātha sugrīvaḥ sapta sālānimān purā ēvamēkaikaśō vālī vivyādhātha sa cāsakṛt 4.11.70 </p>	493
<p>rāmō nirdārayēdēśāṃ bāṇēnaikēna ca drumam vālinaṃ nihataṃ manyē dṛṣṭvā rāmasya vikramam 4.11.71 </p>	494
<p>hatasya mahiṣasyāsthi pādēnaikēna lakṣmaṇa udyamya prakṣipēccāpi tarasā dvē dhanuḥśatē 4.11.72 </p>	495
<p>ēvamuktvā tu sugrīvō rāmaṃ raktāntalōcanam dhyātvā muhūrtaṃ kākutsthaṃ punarēva vacō'bravīt 4.11.73 </p>	496
<p>śūraśca śūramānī ca prakhyātabalapauruṣaḥ balavān vānarō vālī saṃyugēṣvaparājitaḥ 4.11.74 </p>	497
<p>dṛśyantē cāsya karmāṇi duṣkarāṇi surairapi yāni sañcintya bhītō'ha - mṛṣyamūkamupāśritaḥ 4.11.75 </p>	498

<p>tamajayyamadhṛṣyaṃ ca vānarēndramamarṣaṇam vicintayanna muñcāpi ṛṣyamūkamamuṃ tvaham 4.11.76 </p>	499
<p>udvignaḥ śaṅkitaścāham vicarāmi mahāvanē anuraktaiḥ sahāmātyai - rhanumatpramukhairvaraiḥ 4.11.77 </p>	500
<p>upalabdham ca mē ślāghyaṃ sanmitraṃ mitravatsala tvāmahaṃ puruṣavyāghra himavantamivāśritaḥ 4.11.78 </p>	501
<p>kiṃ tu tasya balajñō'ham durbhrāturbalaśālinaḥ apratyakṣaṃ tu mē vīryaṃ samarē tava rāghava 4.11.79 </p>	502
<p>na khalvahaṃ tvāṃ tulayē nāvamanyē na bhīṣayē karmabhistasya bhīmaiśca kātaryaṃ janitaṃ mama 4.11.80 </p>	503
<p>kāmaṃ rāghava tē vāṇī pramāṇaṃ dhairyamākṛtiḥ sūcayanti paraṃ tējō bhasmacchannamivānalam 4.11.81 </p>	504

tasya tad vacanaṃ śrutvā
 sugrīvasya mahātmanaḥ |
 smitapūrvamathō rāmaḥ
 pratyuvāca hariṃ prati || 4.11.82 || 505

yadi na pratyayō'smāsu
 vikramē tava vānara |
 pratyayaṃ samarē ślāghya -
 mahamutpādayāmi tē || 4.11.83 || 506

ēvamuktvā tu sugrīvaṃ
 sāntvayan lakṣmaṇāgrajaḥ |
 rāghavō dundubhēḥ kāyaṃ
 pādāṅguṣṭhēna līlayā || 4.11.84 || 507

tōlayitvā mahābāhu -
 ścikṣēpa daśayōjanam |
 asurasya tanuṃ śuṣkāṃ
 pādāṅgaṣṭhēna vīryavān || 4.11.85 || 508

kṣiptaṃ drṣtvā tataḥ kāyaṃ
 sugrīvaḥ punarabravīt |
 lakṣmaṇasyāgratō rāmaṃ
 tapantamiva bhāskaram |
 harīṇāmagratō vīra -
 midam vacanamarthavat || 4.11.86 || 509

ārdraḥ samāṃsaḥ pratyagraḥ
 kṣiptaḥ kāyaḥ purā sakhē |

pariśrāntēna mattēna

bhrātrā mē vālinā tadā || 4.11.87 ||

510

laghuḥ samprati nirmāṃsa -

str̥ṇabhūtaśca rāghava |

kṣipta ēvaṃ praharṣēṇa

bhavatā raghunandana || 4.11.88 ||

511

nātra śakyaṃ balaṃ jñātuṃ

tava vā tasya vādhikam |

ārdraṃ śuṣkamiti hyētat

sumahad rāghavāntaram || 4.11.89 ||

512

sa ēva saṃśayastāta

tava tasya ca yadbalam |

sālamēkaṃ vinirbhidya

bhavēd vyaktirbalābalē || 4.11.90 ||

513

kṛtvaitat kārmukaṃ sajaṃ

hastihastamivātataṃ |

ākarnapūrṇamāyamyā

visr̥jasva mahāśaram || 4.11.91 ||

514

imaṃ hi sālaṃ prahitastvayā śarō

na saṃśayō'trāsti vidārayiṣyati |

alaṃ vimarśēna mama priyaṃ dhruvaṃ

kuruṣva rājan pratiśāpitō mayā || 4.11.92 ||

515

yathā hi tējaḥsu varaḥ sadā ravi -

ryathā hi śailō himavān mahādriṣu |

yathā catuṣpātsu ca kēsariṁ vara -

stathā narāṇāmasi vikramē varaḥ || 4.11.93 ||

516

*|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvyē
kiṣkindhākāṇḍē ēkādaśaḥ sargaḥ ||*

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ dvādaśaḥ sargaḥ ॥

śrīrāmēṇa saptasālavṛkṣāṇāṃ bhēdanaṃ śrīrāmasyājñayā
sugrīvēṇa kiṣkindhāyāmāgatya vālinō yuddhāyāhvānaṃ yuddhē
tataḥ parājitasya tasya mataṅgavanē palāyanaṃ tatra
śrīrāmēṇa tasya samāśvāsanaṃ tadabhijñānārthaṃ galē
gajapuṣpīlatāṃ nikṣipyā tasya punaḥ prēṣaṇaṃ ca

ētacca vacanaṃ śrutvā
sugrīvasya subhāṣitam |
pratyayārthaṃ mahātējā
rāmō jagrāha kārmukam ॥ 4.12.1 ॥

517

sa gṛhītvā dhanurghōraṃ
śaramēkaṃ ca mānadaḥ |
sālamuddiśya cikṣēpa
pūrayan sa ravairdiśaḥ ॥ 4.12.2 ॥

518

sa viśṛṣṭō balavatā
bāṇaḥ svarṇapariṣkṛtaḥ |
bhittvā sālān giriprastaṃ
saptabhūmiṃ vivēsa ha ॥ 4.12.3 ॥

519

sāyakastu muhūrtēna

sālān bhittvā mahājavaḥ |

niṣpatya ca punastūrṇaṃ

tamēva pravivēśa ha || 4.12.4 ||

520

tān dṛṣṭvā sapta nirbhinnān

sālān vānarapuṅgavaḥ |

rāmasya śaravēgēna

vismayaṃ paramaṃ gataḥ || 4.12.5 ||

521

sa mūrdhnā nyapatad bhūmau

pralambikṛtabhūṣaṇaḥ |

sugrīvaḥ paramaprītō

rāghavāya kṛtāñjaliḥ || 4.12.6 ||

522

idaṃ cōvāca dharmajñaṃ

karmaṇā tēna harṣitaḥ |

rāmaṃ sarvāstraviduṣāṃ

śrēṣṭhaṃ sūramavasthitam || 4.12.7 ||

523

sēndrānapi surān sarvāṃ -

stvaṃ bāṇaiḥ puruṣarṣabha |

samarthaḥ samarē hantuṃ

kiṃ punarvāliṇaṃ prabhō || 4.12.8 ||

524

yēna sapta mahāsālā

girirbhūmiśca dāritāḥ |

bāṇēnaikēna kākutstha

sthātā tē kō raṇāgrataḥ || 4.12.9 ||

525

<p>adya mē vigataḥ śōkaḥ prītiradya parā mama suhr̥daṃ tvāṃ samāsādyā mahēndravaruṇōpamam 4.12.10 </p>	526
<p>tamadyaiva priyārthaṃ mē vairiṇaṃ bhrātrrūpiṇam vāliṇaṃ jahi kākutstha mayā baddhō'yamañjaliḥ 4.12.11 </p>	527
<p>tatō rāmaḥ pariṣvajya sugrīvaṃ priyadarśanam pratyuvāca mahāprājñō lakṣmaṇānugataṃ vacaḥ 4.12.12 </p>	528
<p>asmādgacchāma kiṣkindhāṃ kṣipraṃ gaccha tvamagrataḥ gatvā cāhvaya sugrīva vāliṇaṃ bhrātrgandhinam 4.12.13 </p>	529
<p>sarvē tē tvaritaṃ gatvā kiṣkindhāṃ vāliṇaḥ purīm vṛkṣairātmānamāvṛtya hyatiṣṭhan gahanē vanē 4.12.14 </p>	530
<p>sugrīvō'pyanadad ghōraṃ vālinō hvānakāraṇāt gādhaṃ parihitō vēgā - nnādairbhindannivāmbaram 4.12.15 </p>	531

taṃ śrutvā ninadaṃ bhrātuḥ

kruddhō vālī mahābalaḥ |

niṣpapāta susaṃrabdhō

bhāskarō'stataṭādiva || 4.12.16 ||

532

tataḥ sutumulaṃ yuddhaṃ

vālisugrīvayōrabhūt |

gaganē grahayōrghōraṃ

budhāṅgāarakayōriva || 4.12.17 ||

533

talairaśanikalpaiśca

vajrakalpaiśca muṣṭibhiḥ |

jaghnatuḥ samarē'nyōnyaṃ

bhrātarau krōdhamūrcchitau || 4.12.18 ||

534

tatō rāmō dhanuṣpāṇi -

stāvubhau samudaikṣata |

anyōnyasadṛśau vīrā -

vubhau dēvāvivāśvinau || 4.12.19 ||

535

yannāvagacchat sugrīvaṃ

vāliṇaṃ vāpi rāghavaḥ |

tatō na kṛtavān buddhiṃ

mōktumantakaraṃ śaram || 4.12.20 ||

536

ētasminnantarē bhagnaḥ

sugrīvastēna vālinā |

apaśyan rāghavaṃ nātha -

mṛṣyamūkaṃ pradudruvē || 4.12.21 ||

537

klāntō rudhirasiktāṅgaḥ
 prahārairjarjarīkṛtaḥ |
 vālinābhidrutaḥ krōdhāt
 pravivēśa mahāvanam || 4.12.22 || 538

taṃ praviṣṭaṃ vanam dṛṣṭvā
 vālī śāpabhayāt tataḥ |
 muktō hyasi tvamityuktavā
 sa nivṛttō mahābalaḥ || 4.12.23 || 539

rāghavō'pi saha bhrātrā
 saha caiva hanūmatā |
 tadēva vanamāgacchat
 sugrīvō yatra vānaraḥ || 4.12.24 || 540

taṃ samīkṣyāgataṃ rāmaṃ
 sugrīvaḥ sahalakṣmaṇam |
 hrīmān dīnamuvācēdaṃ
 vasudhāmaavalōkayan || 4.12.25 || 541

āhvayasvēti māmuktvā
 darśayitvā ca vikramam |
 vairiṇā ghātayitvā ca
 kimidānīm tvayā kṛtam || 4.12.26 || 542

tāmēva vėlāṃ vaktavyaṃ
 tvayā rāghava tattvataḥ |
 vālinaṃ na nihanmīti
 tatō nāhamitō vrajē || 4.12.27 || 543

<p>tasya caivaṃ bruvāṇasya sugrīvasya mahātmanaḥ karuṇaṃ dīnaya vācā rāghavaḥ punarabravīt 4.12.28 </p>	544
<p>sugrīva śrūyatāṃ tāta krōdhaśca vyapanīyatām kāraṇaṃ yēna bāṇō'yaṃ sa mayā na visarjitaḥ 4.12.29 </p>	545
<p>alaṅkāreṇa vēṣeṇa pramāṇeṇa gatēna ca tvaṃ ca sugrīva vālī ca sadṛśau sthaḥ parasparam 4.12.30 </p>	546
<p>svarēṇa varcasā caiva prēkṣitēna ca vānara vikramēṇa ca vākyaiśca vyaktiṃ vāṃ nōpalakṣayē 4.12.31 </p>	547
<p>tatō'haṃ rūpasādrśyā - nmōhitō vānarōttama nōtsrjāmi mahāvēgaṃ śaraṃ śatrunibarhaṇam 4.12.32 </p>	548
<p>jīvitāntakaraṃ ghōraṃ sādrśyāt tu viśaṅkitaḥ mūlaghātō na nau syāddhi dvayōriti kṛtō mayā 4.12.33 </p>	549

tvayi vīra vipannē hi
 ajñānāllāghavānmayā |
 maudhyaṃ ca mama bālyam ca
 khyāpitaṃ syāt kapīśvara || 4.12.34 || 550

dattābhayavadhō nāma
 pātakaṃ mahadadbhutam |
 ahaṃ ca lakṣmaṇaścaiva
 sītā ca varavarṇinī || 4.12.35 || 551

tvadadhīnā vyaṃ sarvē
 vanē'smin śaraṇaṃ bhavān |
 tasmād yudhyasva bhūyastvaṃ
 mā māśaṅkīśca vānara || 4.12.36 || 552

ētanmuhūrtē tu mayā
 paśya vālinamāhavē |
 nirastamiṣuṇaikēna
 cēṣṭamānaṃ mahītalē || 4.12.37 || 553

abhijñānaṃ kuruṣva tva -
 mātmanō vānarēśvara |
 yēna tvāmabhijānīyāṃ
 dvandvayuddhamupāgatam || 4.12.38 || 554

gajapuṣpīmimāṃ phullā -
 mutpātya śubhalakṣaṇām |
 kuru lakṣmaṇa kaṇṭhē'sya
 sugrīvasya mahātmanaḥ || 4.12.39 || 555

tatō giritatē jātā -

mutpāṭya kusumāyutām |

lakṣmaṇō gajapuṣpīm tām

tasya kaṇṭhē vyasarjayat || 4.12.40 ||

556

sa tayā śuśubhē śrīmān

latayā kaṇṭhasaktayā |

mālayēva balākānām

sasandhya iva tōyadaḥ || 4.12.41 ||

557

vibhrājamānō vapuṣā

rāmavākyasamāhitaḥ |

jagāma saha rāmēṇa

kiṣkindhām punarāpa saḥ || 4.12.42 ||

558

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmīkiyē ādikāvye

kiṣkindhākāṇḍē dvādaśaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ trayōdaśaḥ sargaḥ ॥

śrīrāmādīnāṃ mārḡē vṛkṣān vividhajantūñjalāśayāṃśca
saptajanāśramaṃ ca dūrataḥ paśyatāṃ punaḥ kiṣkindhāyāṃ
pravēśaḥ

ṛṣyamūkāt sa dharmātmā
kiṣkindhāṃ lakṣmaṇāgrajaḥ |
jagāma saha sugrīvō
vālivikramapālītām ॥ 4.13.1 ॥

559

samudyamya mahaccāpaṃ
rāmaḥ kāñcanabhūṣitam |
śarāṃścādityasaṅkāsān
grhītvā raṇasādhakān ॥ 4.13.2 ॥

560

agratastu yayau tasya
rāghavasya mahātmanaḥ |
sugrīvaḥ saṃhatagrīvō
lakṣmaṇaśca mahābalaḥ ॥ 4.13.3 ॥

561

prṣṭhatō hanumān vīrō
nalō nīlaśca vīryavān |

tāraścaiva mahātējā

hariyūthapayūthapaḥ || 4.13.4 ||

562

tē vīkṣamāṇā vṛkṣāṃśca

puṣpabhārāvalambinaḥ |

prasannāmbuvahāścaiva

saritaḥ sāgaraṅgamāḥ || 4.13.5 ||

563

kandarāṇi ca śailāṃśca

nirdarāṇi guhāstathā |

śikharāṇi ca mukhyāni

darīśca priyadarśanāḥ || 4.13.6 ||

564

vaidūryavimalaistōyaiḥ

padmaīścākōśakuḍmalaiḥ |

śōbhitān sajalān mārge

taṭākāṃścāvalōkayan || 4.13.7 ||

565

kāraṇḍaiḥ sārasairhaṃsai -

rvañjulairjalakukkuṭaiḥ |

cakravākaistathā cānyaiḥ

śakunaiḥ pratināditān || 4.13.8 ||

566

mṛduśaṣpāṅkurāhārā -

nnirbhayān vanagōcarān |

carataḥ sarvataḥ paśyan

sthalīṣu hariṇān sthitān || 4.13.9 ||

567

taṭākavairiṇaścāpi

śukladantavibhūṣitān |

ghōrānēkacarān vanyān

dviradān kūlaghātinaḥ || 4.13.10 ||

568

mattān gīritaṭōtkṛṣṭān

parvatāniva jaṅgamān |

vānarān dviradaprakhyān

mahīrēṇusamukṣitān || 4.13.11 ||

569

vanē vanacarāṃścānyān

khēcarāṃśca vihaṅgamān |

paśyantastvaritā jagmuḥ

sugrīvavaśavartinaḥ || 4.13.12 ||

570

tēṣāṃ tu gacchatāṃ tatra

tvaritaṃ raghunandanaḥ |

drumaṣaṇḍavanaṃ dṛṣṭvā

rāmaḥ sugrīvamabravīt || 4.13.13 ||

571

ēṣa mēgha ivākāśē

vṛkṣaṣaṇḍaḥ prakāśatē |

mēghasaṅghātavipulaḥ

paryantakadalīvṛtaḥ || 4.13.14 ||

572

kimētajjñātumicchāmi

sakhē kautūhalaṃ mama |

kautūhalāpanayanaṃ

kartumicchāmyahaṃ tvayā || 4.13.15 ||

573

tasya tadvacanaṃ śrutvā

rāghavasya mahātmanaḥ |

gacchannēvācacakṣē'tha

sugrīvastanmahad vanam || 4.13.16 ||

574

ētaḍ rāghava vistīrṇa -

māśramaṇ śramaṇāśanam |

udyānavanasampannaṇ

svādumūlaphalōdakam || 4.13.17 ||

575

atra saptajanā nāma

munayaḥ saṃśitavratāḥ |

saptaivāsannadhahśīrṣā

niyataṇ jalaśāyinaḥ || 4.13.18 ||

576

saptarātrē kṛtāhārā

vāyunācalavāsinaḥ |

divaṇ varṣaśatairyātāḥ

saptabhiḥ sakalēvarāḥ || 4.13.19 ||

577

tēśāmētatprabhāvēṇa

drumaprākārasaṇvṛtam |

āśramaṇ sudurādharṣa -

mapi sēndraiḥ surāsuraiḥ || 4.13.20 ||

578

pakṣiṇō varjayantyētāt

tathānyē vanacāriṇaḥ |

viśanti mōhād yē'pyatra

na nivartanti tē punaḥ || 4.13.21 ||

579

vibhūṣaṇaravāścātra

śrūyantē sakalākṣarāḥ |

tūryagītasvanaścāpi

gandhō divyaśca rāghava || 4.13.22 ||

580

trētāgnayō'pi dīpyantē

dhūmō hyēṣa pradṛśyatē |

vēṣṭayanniva vṛkṣāgrān

kapōtāṅgāruṇō ghanah || 4.13.23 ||

581

ētē vṛkṣāḥ prakāśantē

dhūmasaṃsaktamastakāḥ |

mēghajālapraticchannā

vaidūryagirayō yathā || 4.13.24 ||

582

kuru praṇāmaṃ dharmātmaṃ -

stēṣāmuddiśya rāghava |

lakṣmaṇēna saha bhrātrā

prayataḥ saṃhatāñjaliḥ || 4.13.25 ||

583

praṇamanti hi yē tēṣā -

mṛṣīnāṃ bhāvitātmanām |

na tēṣāmasubhaṃ kiñci -

ccharīrē rāma vidyatē || 4.13.26 ||

584

tatō rāmaḥ saha bhrātrā

lakṣmaṇēna kṛtāñjaliḥ |

samuddiśya mahātmāna -

stānṛṣīnabhyavādayat || 4.13.27 ||

585

abhivādya ca dharmātmā

rāmō bhrātā ca lakṣmaṇaḥ |

sugrīvō vānarāścaiva

jagmuḥ saṃhr̥ṣṭamānasāḥ || 4.13.28 ||

586

tē gatvā dūramadhvānaṃ

tasmāt saptajanāśramāt |

dadr̥śustāṃ durādharṣāṃ

kiṣkindhāṃ vālipālitām || 4.13.29 ||

587

tatastu rāmānujarāmavānarāḥ

pragṛhya śastrāṇyuditōgratējasāḥ |

purīṃ surēśātmajavīryapālitāṃ

vadhāya śatrōḥ punarāgatāstviha || 4.13.30 ||

588

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmīkiyē ādikāvye

kiṣkindhākāṇḍē trayōdaśaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ caturdaśaḥ sargaḥ ॥

vālinō vadhāya śrīrāmasyāśvāsanaṃ prāpya sugrīvasya
ghōraṃ garjanam

sarvē tē tvaritaṃ gatvā

kiṣkindhāṃ vāliṇaḥ purīm |

vṛkṣairātmānamāvṛtya

vyatiṣṭhan gahanē vanē || 4.14.1 ||

589

visārya sarvatō dṛṣṭim

kānanē kānanapriyaḥ |

sugrīvō vipulagrīvaḥ

krōdhamāhārayad bhṛśam || 4.14.2 ||

590

tatastu ninadaṃ ghōraṃ

kṛtvā yuddhāya cāhvayat |

parivāraiḥ parivṛtō

nādairbhindannivāmbaram || 4.14.3 ||

591

garjanniva mahāmēghō

vāyuvēgapuraḥsaraḥ |

atha bālārkaśaḍṛśō

ḍṛptasiṃhagatistataḥ || 4.14.4 ||

592

ḍṛṣṭvā rāmaṃ kriyādaśaṃ

sugrīvō vākyamabravīt |

harivāgurayā vyāptāṃ

taptakāñcanatōraṇām || 4.14.5 ||

593

prāptāḥ sma dhvajayantrāḍhyāṃ

kiṣkindhāṃ vāliṇaḥ purīm |

pratijñā yā kṛtā vīra

tvayā vālivadhē purā || 4.14.6 ||

594

saphalāṃ kuru tāṃ kṣipraṃ

latāṃ kāla ivāgataḥ |

ēvamuktastu dharmātmā

sugrīvēṇa sa rāghavaḥ || 4.14.7 ||

595

tamēvōvāca vacanaṃ

sugrīvaṃ śatrusūdanaḥ |

kṛtābhijñānacihnastva -

manayā gajasāhvayā || 4.14.8 ||

596

lakṣmaṇēna samutpātya

ēśā kaṇṭhē kṛtā tava |

śōbhasē'pyadhikaṃ vīra

latayā kaṇṭhasaktayā || 4.14.9 ||

597

viparīta ivākāśē

sūryō nakṣatramālayā |

adya vālisamuttham tē bhayaṃ vairaṃ ca vānara 4.14.10	598
ēkēnāhaṃ pramōkṣyāmi bāṇamōkṣēṇa saṃyugē mama darśaya sugrīva vairiṇaṃ bhrātrrūpiṇam 4.14.11	599
vālī vinihatō yāva - dvanē pāṃsuṣu cēṣṭatē yadi drṣṭipathaṃ prāptō jīvan sa vinivartatē 4.14.12	600
tatō dōṣēṇa mā gacchēt sadyō garhēcca māṃ bhavān pratyakṣaṃ sapta tē sālā mayā bāṇēna dāritāḥ 4.14.13	601
tēnāvēhi balēnādya vāliṇaṃ nihataṃ raṇē anṛtaṃ nōktapūrvam mē ciraṃ kṛcchrē'pi tiṣṭhatā 4.14.14	602
dharmalōbhaparītēna na ca vaksyē kathañcana saphalāṃ ca kariṣyāmi pratijñāṃ jahi sambhramam 4.14.15	603
prasūtaṃ kalamakṣētraṃ varṣēṇēva śatakraṭuḥ	

<i>tadāhvānananimittaṃ ca</i> <i>vālinō hēmamāliṇaḥ 4.14.16 </i>	604
<i>sugrīva kuru taṃ śabdaṃ</i> <i>niṣpatēd yēna vānaraḥ </i> <i>jītakāśī jayaślāghī</i> <i>tvayā cādharṣitaḥ purāt 4.14.17 </i>	605
<i>niṣpatiṣyatyasaṅgēna</i> <i>vālī sa priyaśaṃyugaḥ </i> <i>ripūṇāṃ dharṣitaṃ śrutvā</i> <i>marṣayanti na śaṃyugē 4.14.18 </i>	606
<i>jānantastu svakaṃ vīryaṃ</i> <i>strīsamakṣaṃ viśēṣataḥ </i> <i>sa tu rāmavacaḥ śrutvā</i> <i>sugrīvō hēmapīṅgalaḥ 4.14.19 </i>	607
<i>nanarda krūranādēna</i> <i>vinirbhindannivāmbaram </i> <i>tatra śabdēna vitrastā</i> <i>gāvō yānti hataprabhāḥ 4.14.20 </i>	608
<i>rājadōṣaparāmrṣṭāḥ</i> <i>kulaśtriya ivākulāḥ </i> <i>dravanti ca mṛgāḥ śīghraṃ</i> <i>bhagnā iva raṇē hayāḥ </i> <i>patanti ca khagā bhūmau</i> <i>kṣīṇapuṇyā iva grahāḥ 4.14.21 </i>	609

tataḥ sa jīmūtakṛtapraṇādō

nādaṃ hyamuñcat tvarayā pratītaḥ |

sūryātmajaḥ śauryavivṛddhatējāḥ

saritpatirvānilacañcalōrmiḥ || 4.14.22 ||

610

|| ityārṣe śrīmadrāmāyaṇe vālmikīye ādikāvye

kiṣkindhākāṇḍe caturdaśaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ pañcadaśaḥ sargaḥ ॥

sugrīvasya siṃhanādamākarṇya vālinō yuddhāya nirgamaṇaṃ
tārayā tamavaruddhya sugrīvēṇa śrīrāmēṇa ca saha maitrīṃ
kartuṃ tasya prabōdhanam ca

atha tasya ninādaṃ taṃ

sugrīvasya mahātmanaḥ |

śuśrāvāntaḥpuragatō

vālī bhrāturamarṣaṇaḥ || 4.15.1 ||

611

śrutvā tu tasya ninadaṃ

sarvabhūtaprakampanam |

madaścaikapadē naṣṭaḥ

krōdhaścāpāditō mahān || 4.15.2 ||

612

tatō rōṣaparītāṅgō

vālī sa kanakaprabhaḥ |

uparakta ivādityaḥ

sadyō niṣprabhatāṃ gataḥ || 4.15.3 ||

613

vālī daṃṣṭrākarālastu

krōdhād dīptāgnilōcanaḥ |

bhātyutpatitapadmābhaḥ

samṛñāla iva hradaḥ || 4.15.4 ||

614

śabdaṃ durmarṣaṇaṃ śrutvā

niṣpapāta tatō hariḥ |

vēgēna ca padanyāsai -

rdārayanniva mēdinīm || 4.15.5 ||

615

taṃ tu tārā pariṣvajya

snēhād darśitasauḥṛdā |

uvāca trastasambhrāntā

hitōdarkamidaṃ vacaḥ || 4.15.6 ||

616

sādhu krōdhamimaṃ vīra

nadīvēgamivāgatam |

śayanādutthitaḥ kālyam

tyaja bhuktāmiva srajam || 4.15.7 ||

617

kālyamētēna saṅgrāmaṃ

kariṣyasi ca vānara |

vīra tē śatrubāhulyaṃ

phalgutā vā na vidyatē || 4.15.8 ||

618

sahasā tava niṣkrāmō

mama tāvanna rōcatē |

śrūyatāmabhidhāsyāmi

yannimittaṃ nivāryatē || 4.15.9 ||

619

pūrvamāpatitaḥ krōdhāt

sa tvāmāhvayatē yudhi |

niṣpatya ca nirastastē

hanyamānō diśō gataḥ || 4.15.10 ||

620

tvayā tasya nirastasya

pīḍitasya viśēṣataḥ |

ihaitya punarāhvānaṃ

śaṅkāṃ janayatīva mē || 4.15.11 ||

621

darpaśca vyavasāyaśca

yādṛśastasya nardataḥ |

ninādasya ca saṃrambhō

naitadalpaṃ hi kāraṇam || 4.15.12 ||

622

nāśahāyamahaṃ manyē

sugrīvaṃ tamihāgatam |

avaṣṭabdhasahāyaśca

yamāśrityaiṣa garjati || 4.15.13 ||

623

prakṛtyā nipuṇaścaiva

buddhimāṃścaiva vānaraḥ |

nāparīkṣitavīryēṇa

sugrīvaḥ sakhyamēṣyati || 4.15.14 ||

624

pūrvamēva mayā vīra

śrutam kathayatō vacaḥ |

aṅgadasya kumārasya

vakṣyāmyadya hitam vacaḥ || 4.15.15 ||

625

aṅgadastu kumārō'yaṃ

vanāntamupanirgataḥ |

pravṛttistēna kathitā

cārairāsīnnivēditā || 4.15.16 ||

626

ayōdhyādhipatēḥ putrau

śūrau samaradurjayau |

ikṣvākūṇāṃ kulē jātau

prathitau rāmalakṣmaṇau || 4.15.17 ||

627

sugrīvapriyakāmārthaṃ

prāptau tatra durāsadau |

sa tē bhrāturhi vikhyātaḥ

sahāyō raṇakarmaṇi || 4.15.18 ||

628

rāmaḥ parabalāmardī

yugāntāgnirivōtthitaḥ |

nivāsavṛkṣaḥ sādḥūnā -

māpannānāṃ parā gatiḥ || 4.15.19 ||

629

ārtānāṃ saṃśrayaścaiva

yaśasaścaikabhājanam |

jñānavijñānasampannō

nidēśē nirataḥ pituḥ || 4.15.20 ||

630

dhātūnāmiva śailēndrō

guṇānāmākarō mahān |

tat kṣamō na virōdhastē

saha tēna mahātmanā || 4.15.21 ||

631

durjayēnāpramēyēṇa

rāmēṇa raṇakarmasu |

sūra vakṣyāmi tē kiñci -

nna cēcchāmyabhyasūyitum || 4.15.22 ||

632

śrūyatāṃ kriyatāṃ caiva

tava vakṣyāmi yaddhitam |

yauvarājyēna sugrīvaṃ

tūrṇaṃ sādhvabhiṣēcaya || 4.15.23 ||

633

vigrahaṃ mā kṛthā vīra

bhrātrā rājan yavīyasā |

ahaṃ hi tē kṣamaṃ manyē

tēna rāmēṇa sauhrdam || 4.15.24 ||

634

sugrīvēṇa ca samprītiṃ

vairamutsṛjya dūrataḥ |

lālanīyō hi tē bhrātā

yavīyānēṣa vānaraḥ || 4.15.25 ||

635

tatra vā sannihasthō vā

sarvathā bandhurēva tē |

nahi tēna samaṃ bandhuṃ

bhuvi paśyāmi kañcana || 4.15.26 ||

636

dānamānādisatkāraiḥ

kuruṣva pratyanantaram |

vairamētat samutsṛjya

tava pārśvē sa tiṣṭhatu || 4.15.27 ||

637

sugrīvō vipulagrīvō

mahābandhurmatastava |

bhrāṭṛsauhr̥damālambya

nānyā gatirihāsti tē || 4.15.28 ||

638

yadi tē matpriyaṃ kāryaṃ

yadi cāvaiṣi mām hitām |

yācyamānaḥ priyatvēna

sādhu vākyaṃ kuruṣva mē || 4.15.29 ||

639

prasīda pathyaṃ śṛṇu jalpitaṃ hi mē

na rōṣamēvānuvidhātumarhasi |

kṣamō hi tē kōśalarājasūnunā

na viḡrahaḥ śakrasamānatējasā || 4.15.30 ||

640

tadā hi tārā hitamēva vākyaṃ

taṃ vāliṇaṃ pathyamidaṃ babhāṣē |

na rōcatē tad vacanaṃ hi tasya

kālābhipannasya vināśakālē || 4.15.31 ||

641

*|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvye
kiṣkindhākāṇḍē pañcadaśaḥ sargaḥ ||*

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ śōḍaśaḥ sargaḥ ॥

vālinā tārāṃ nirbhartsya nivartanaṃ sugrīvēṇa saha
yōdhanaṃ ca śrīrāmēṇa bāṇēna viddhasya tasya pṛthvyāṃ
patanaṃ ca

tāmēvaṃ bruvatīṃ tārāṃ
tārādhipanibhānanām |
vālī nirbhartsayāmāsa
vacanaṃ cēdamabravīt || 4.16.1 ||

642

garjatō'sya susaṃrabdhaṃ
bhrātuḥ śatrōrviśēṣataḥ |
marṣayiṣyāmi kēnāpi
kāraṇēna varānanē || 4.16.2 ||

643

adharsītānāṃ sūrāṇāṃ
samarēṣvanivartinām |
dharṣaṇāmarṣaṇaṃ bhīru
maraṇādatiricyatē || 4.16.3 ||

644

sōḍhuṃ na ca samarthō'haṃ
yuddhakāmasya saṃyugē |

sugrīvasya ca saṃrambhaṃ

hīnagrīvasya garjitam || 4.16.4 ||

645

na ca kāryō viṣādastē

rāghavaṃ prati matkṛtē |

dharmajñāśca kṛtajñāśca

kathaṃ pāpaṃ kariṣyati || 4.16.5 ||

646

nivartasva saha strībhiḥ

kathaṃ bhūyō'nugacchasi |

sauhṛdaṃ darśitaṃ tāva -

nmayi bhaktistvayā kṛtā || 4.16.6 ||

647

pratiyōtsyāmyahaṃ gatvā

sugrīvaṃ jahi sambhramam |

darpaṃ cāsya vinēśyāmi

na ca prāṇairviyōkṣyatē || 4.16.7 ||

648

ahaṃ hyājisthitasyāsya

kariṣyāmi yadīpsitam |

vṛkṣairmuṣṭiprahāraiśca

pīḍitaḥ pratiyāsyati || 4.16.8 ||

649

na mē garvitamāyastaṃ

sahiṣyati durātmavān |

kṛtaṃ tārē sahāyatvaṃ

darśitaṃ sauhṛdaṃ mayi || 4.16.9 ||

650

śāpitāsi mama prāṇai -

rnivartasva janēna ca |

alam̐ jitvā nivartisyē

tamaḥaṃ bhrātaraṃ raṇē || 4.16.10 ||

651

taṃ tu tārā pariṣvajya

vāliṇaṃ priyavādinī |

cakāra rudatī mandaṃ

dakṣiṇā sā pradakṣiṇam || 4.16.11 ||

652

tataḥ svastyayanaṃ kṛtvā

mantravid vijayaṣiṇī |

antaḥpuraṃ saha strībhiḥ

praviṣṭā śōkamōhitā || 4.16.12 ||

653

praviṣṭāyāṃ tu tārāyāṃ

saha strībhiḥ svamālayam |

nagaryā niryayau kruddhō

mahāsarpa iva śvasan || 4.16.13 ||

654

sa niḥśvasya mahārōṣō

vālī paramavēgavān |

sarvataścārayan dṛṣṭiṃ

śatrudarśanakāṅkṣayā || 4.16.14 ||

655

sa dadarśa tataḥ śrīmān

sugrīvaṃ hēmapiṅgalam |

susaṃvītamavaṣṭabdhaṃ

dīpyamānamivānalam || 4.16.15 ||

656

taṃ sa dṛṣṭvā mahābāhuḥ

sugrīvaṃ paryavasthitam |

gāḍhaṃ paridadhē vāsō

vālī paramakōpanaḥ || 4.16.16 ||

657

sa vālī gāḍhasaṃvītō

muṣṭimudyamya vīryavān |

sugrīvamēvābhimukhō

yayau yōddhuṃ kṛtakṣaṇaḥ || 4.16.17 ||

658

śliṣṭaṃ muṣṭiṃ samudyamya

saṃrabdhatarāmāgataḥ |

sugrīvō'pi samuddiśya

vāliṇaṃ hēmamālinam || 4.16.18 ||

659

taṃ vālī krōdhatāmrākṣaḥ

sugrīvaṃ raṇakōvidam |

āpatantaṃ mahāvēga -

midam vacanamabravīt || 4.16.19 ||

660

ēṣa muṣṭirmahān baddhō

gāḍhaḥ suniyatāṅguliḥ |

mayā vēgavimuktastē

prāṇānādāya yāsyati || 4.16.20 ||

661

ēvamuktastu sugrīvaḥ

kruddhō vālinamabravīt |

tava caiṣa haran prāṇān

muṣṭiḥ patatu mūrdhani || 4.16.21 ||

662

tāḍitastēna taṃ kruddhaḥ

samabhikramya vēgataḥ |

abhavacchōṇitōdgārī

sāpīḍa iva parvataḥ || 4.16.22 ||

663

sugrīvēṇa tu niḥśaṅkaṃ

sālamutpāṭya tējasā |

gātrēṣvabhihatō vālī

vajrēṇēva mahāgiriḥ || 4.16.23 ||

664

sa tu vṛkṣēṇa nirbhagnaḥ

sālatāḍanavihvalaḥ |

gurubhārabharākrāntā

nauḥ sasārthēva sāgarē || 4.16.24 ||

665

tau bhīmabalavikrāntau

suparṇasamavēgitau |

pravṛddhau ghōravapuṣau

candrasūryāvivāmbare || 4.16.25 ||

666

parasparamamitraghnau

chidrānvēṣaṇatatparau |

tatō'vardhata vālī tu

balavīryasamanvitaḥ || 4.16.26 ||

667

sūryaputrō mahāvīryaḥ

sugrīvaḥ parihīyata |

vālinā bhagnadarpastu

sugrīvō mandavikramaḥ || 4.16.27 ||

668

vālinaṃ prati sāmarṣō

darśayāmāsa rāghavam |

vṛkṣaiḥ saśākhaiḥ śikharai -

rvajrakōṭinibhairnakhaiḥ || 4.16.28 ||

669

muṣṭibhirjānubhiḥ padbhi -

rbāhubhiśca punaḥ punaḥ |

tayōryuddhamabhūdghōraṃ

vṛtravāsavayōriva || 4.16.29 ||

670

tau śoṇitāktau yudhyētāṃ

vānarau vanacāriṇau |

mēghāviva mahāśabdai -

starjamānau parasparam || 4.16.30 ||

671

hīyamānamathāpaśyat

sugrīvaṃ vānarēśvaram |

prēkṣamāṇaṃ diśaścaiva

rāghavaḥ sa muhurmuḥuḥ || 4.16.31 ||

672

tatō rāmō mahātējā

ārtam drṣṭvā harīśvaram |

sa śaram vīkṣatē vīrō

vālinō vadhakāṅkṣayā || 4.16.32 ||

673

tatō dhanuṣi sandhāya

śaramāśīviṣōpamam |

pūrayāmāsa taccāpaṃ

kālacakramivāntakaḥ || 4.16.33 ||

674

tasya jyātalaghōṣeṇa

trastāḥ patrarathēśvarāḥ |

pradudruvurmṛgāścaiva

yugānta iva mōhitāḥ || 4.16.34 ||

675

muktastu vajranirghoṣaḥ

pradīptāśanisannibhaḥ |

rāghavēṇa mahābāṇō

vālivakṣasi pātitaḥ || 4.16.35 ||

676

tatastēna mahātējā

vīryayuktaḥ kapīśvaraḥ |

vēgēnābhihatō vālī

nīpapāta mahītalē || 4.16.36 ||

677

indradhvaḥ iva ivōddhūtaḥ paurṇamāsyāṃ mahītalē |

āśvayuksamayē māsi gataśrīkō vicētaṇaḥ |

bāṣpasamaṇruddhakaṇṭhastu vālī cārtasvaraḥ śanaīḥ || 4.16.37 ||

678

narōttamaḥ kālayugāntakōpamaṃ

śarōttamaṃ kāñcanarūpyabhūṣitam |

sasarja dīptaṃ tamamitramardanaṃ

sadhūmamagniṃ mukhatō yathā haraḥ || 4.16.38 ||

679

athōkṣitaḥ śōṇitatōyavisravaiḥ

supuṣpitāśōka iva nilōddhataḥ |

vicētanō vāsavasūnurāhavē

prabhraṃśitēndradhvajavat kṣitiṃ gataḥ || 4.16.39 ||

680

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvye

kiṣkindhākāṇḍē ṣoḍaśaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ saptadaśaḥ sargaḥ ॥

vālinā śrīrāmasya bhartsanam

tataḥ śarēṇābhihatō

rāmēṇa raṇakarkaśaḥ |

papāta sahasā vālī

nikṛtta iva pādapaḥ || 4.17.1 ||

681

sa bhūmau nyastasarvāṅga -

staptakāñcanabhūṣaṇaḥ |

apatad dēvarājasya

muktaraśmiriva dhvajaḥ || 4.17.2 ||

682

asmin nipatitē bhūmau

haryṛkṣāṇāṃ gaṇēśvarē |

naṣṭacandramiva vyōma

na vyarājata mēdinī || 4.17.3 ||

683

bhūmau nipatitasyāpi

tasya dēhaṃ mahātmanaḥ |

na śrīrjahāti na prāṇā

na tējō na parākramaḥ || 4.17.4 ||

684

śakradattā varā mālā

kāñcanī ratnabhūṣitā |

dadhāra harimukhyasya

prāṇāmstējaḥ śriyaṃ ca sā || 4.17.5 ||

685

sa tayā mālayā vīrō

haimayā hariyūthapaḥ |

sandhyānugataparyantaḥ

payōdhara ivābhavat || 4.17.6 ||

686

tasya mālā ca dēhaśca

marmaghātī ca yaḥ śaraḥ |

tridhēva racitā lakṣmīḥ

patitasyāpi śōbhatē || 4.17.7 ||

687

tadastraṃ tasya vīrasya

svargamārgaprabhāvanam |

rāmabāṇāsanakṣipta -

māvahat paramāṃ gatim || 4.17.8 ||

688

taṃ tathā patitaṃ saṅkhyē

gatārciṣamivānalam |

yayātimiva puṇyāntē

dēvalōkādiha cyutam || 4.17.9 ||

689

ādityamiva kālēna

yugāntē bhuvi pātitam |

mahēndramiva durdharṣa -

mupēndramiva duḥsaham || 4.17.10 ||

690

mahēndraputraṃ patitaṃ
vāliṇaṃ hēmamāliṇam |
vyūḍhōraskaṃ mahābāhuṃ
dīptāsyāṃ harilōcanam || 4.17.11 ||
691

lakṣmaṇānucarō rāmō
dadarśōpasasarpa ca |
taṃ tathā patitaṃ vīraṃ
gatārciṣamivānalam || 4.17.12 ||
692

bahumānya ca taṃ vīraṃ
vīkṣamāṇaṃ śanairiva |
upayātau mahāvīryau
bhrātarau rāmalakṣmaṇau || 4.17.13 ||
693

taṃ dṛṣṭvā rāghavaṃ vālī
lakṣmaṇaṃ ca mahābalam |
abravīt paruṣaṃ vākyaṃ
praśritaṃ dharmasaṃhitam || 4.17.14 ||
694

sa bhūmāvalpatējō'su -
rnihatō naṣṭacētanaḥ |
arthasaṃhitayā vācā
garvitaṃ raṇagarvitam || 4.17.15 ||
695

tvaṃ narādhipatēḥ putraḥ
prathitaḥ priyadarśanaḥ |
parāṇmukha vadhaṃ kṛtvā
kō'tra prāptastvayā guṇaḥ |

yadahaṃ yuddhasaṃrabdha -

stvatkṛtē nidhanaṃ gataḥ || 4.17.16 ||

696

kulīnaḥ sattvasampanna -

stējasvī caritavrataḥ |

rāmaḥ karuṇavēdī ca

prajānāṃ ca hitē rataḥ || 4.17.17 ||

697

sānukrōśō mahōtsāhaḥ

samayajñō dṛḍhavrataḥ |

ityētat sarvabhūtāni

kathayanti yaśō bhuvi || 4.17.18 ||

698

damaḥ śamaḥ kṣamā dharmō

dhṛtiḥ satyaṃ parākramaḥ |

pārthivānāṃ guṇā rājan

daṇḍaścāpyapakāriṣu || 4.17.19 ||

699

tān guṇān sampradhāryāha -

magryaṃ cābhijanaṃ tava |

tārayā pratiśiddhaḥ san

sugrīvēṇa samāgataḥ || 4.17.20 ||

700

na māmānyēna saṃrabdhaṃ

pramattaṃ vēddhumarhasi |

iti mē buddhirutpannā

babhūvādarśanē tava || 4.17.21 ||

701

sa tvāṃ vinihatātmānaṃ

dharmadhvajamadhārmikam |

jānē pāpasamācāraṃ

trṇaiḥ kūpamivāvṛtam || 4.17.22 ||

702

satāṃ vēṣadharaṃ pāpaṃ

pracchannamiva pāvakaṃ |

nāhaṃ tvāmabhijānāmi

dharmacchadmābhisaṃvṛtam || 4.17.23 ||

703

viṣayē vā purē vā tē

yadā pāpaṃ karōmyaham |

na ca tvāmavajānē'haṃ

kasmāt taṃ haṃsyakilbiṣam || 4.17.24 ||

704

phalamūlāśanaṃ nityaṃ

vānaraṃ vanagōcaram |

māmihāpratiyudhyanta -

manyēna ca samāgatam || 4.17.25 ||

705

tvam narādhipatēḥ putraḥ

pratītaḥ priyadarśanaḥ |

liṅgamapyasti tē rājan

drśyatē dharmasaṃhitam || 4.17.26 ||

706

kaḥ kṣatriyakulē jātaḥ

śrutavān naṣṭasaṃśayaḥ |

dharmaliṅgapraticchanaḥ

krūraṃ karma samācarēt || 4.17.27 ||

707

tvam rāghavakulē jātō

dharmavāniti viśrutaḥ |

<i>abhavyō bhavyarūpēṇa</i> <i>kimarthaṃ paridhāvasē 4.17.28 </i>	708
<i>sāma dānaṃ kṣamā dharmah</i> <i>satyaṃ dhṛtiparākramau </i> <i>pārthivānāṃ guṇā rājan</i> <i>daṇḍaścāpyapakāriṣu 4.17.29 </i>	709
<i>vayaṃ vanacarā rāma</i> <i>mṛgā mūlaphalāśinaḥ </i> <i>ēṣā prakṛtirasamākaṃ</i> <i>puruṣastvaṃ narēśvara 4.17.30 </i>	710
<i>bhūmirhiraṇyaṃ rūpaṃ ca</i> <i>vigrahē kāraṇāni ca </i> <i>tatra kastē vanē lōbhō</i> <i>madīyēṣu phalēṣu vā 4.17.31 </i>	711
<i>nayaśca vinayaścōbhau</i> <i>nigrahānugrahāvapi </i> <i>rājavṛttirasaṅkīrṇā</i> <i>na nṛpāḥ kāmavṛttayaḥ 4.17.32 </i>	712
<i>tvaṃ tu kāmāpradhānaśca</i> <i>kōpanaścānavasthitaḥ </i> <i>rājavṛttēṣu saṅkīrṇaḥ</i> <i>śarāsanaparāyaṇaḥ 4.17.33 </i>	713
<i>na tē'styapacidharmē</i> <i>nārthē buddhiravasthitā </i>	

indriyaiḥ kāmavṛttaḥ san

kṛṣyasē manujēsvara || 4.17.34 ||

714

hatvā bāṇēna kākutstha

māmihānaparādhinam |

kiṃ vakṣyasi satāṃ madhyē

karma kṛtvā jugupsitam || 4.17.35 ||

715

rājahā brahmahā gōghna -

ścōraḥ prāṇivadhē rataḥ |

nāstikaḥ parivēttā ca

sarvē nirayagāminaḥ || 4.17.36 ||

716

sūcakaśca kadaryaśca

mitraghnō gurutalpagah |

lōkaṃ pāpātmanāmētē

gacchantē nātra saṃśayaḥ || 4.17.37 ||

717

adhāryaṃ carma mē sadbhī

rōmāṇyasthi ca varjitam |

abhakṣyāṇi ca māṃsāni

tvadvidhairdharmacāribhiḥ || 4.17.38 ||

718

pañca pañcanakhā bhakṣyā

brahmakṣatrēṇa rāghava |

śalyakaḥ śvāvidhō gōdhā

śaśaḥ kūrmaśca pañcamaḥ || 4.17.39 ||

719

carma cāsthi ca mē rāma

na sprśanti manīṣiṇaḥ |

abhakṣyāṇi ca māṃsāni

sō'haṃ pañcanakhō hataḥ || 4.17.40 ||

720

tārayā vākyamuktō'haṃ

satyaṃ sarvajñayā hitam |

tadatikramya mōhēna

kālasya vaśamāgataḥ || 4.17.41 ||

721

tvayā nāthēna kākutstha

na sanāthā vasundharā |

pramadā śīlasampūrṇā

patyēva ca vidharmaṇā || 4.17.42 ||

722

śaṭhō naikṛtikaḥ kṣudrō

mithyāpraśritamānasaḥ |

kathaṃ daśarathēna tvaṃ

jātaḥ pāpō mahātmanā || 4.17.43 ||

723

chinnacāritryakakṣyēṇa

satāṃ dharmātivartinā |

tyaktadharmāṅkuśēnāhaṃ

nihatō rāmahastinā || 4.17.44 ||

724

aśubhaṃ cāpyayuktaṃ ca

satāṃ caiva vigarhitam |

vakṣyasē cēdṛśaṃ kṛtvā

sadbhiḥ saha samāgataḥ || 4.17.45 ||

725

udāsīnēṣu yō'smāsu

vikramō'yaṃ prakāśitaḥ |

apakāriṣu tē rāma

naivamaṃ paśyāmi vikramam || 4.17.46 ||

726

drśyamānastu yudhyēthā

mayā yudhi nṛpātmaja |

adya vaivasvataṃ dēvaṃ

paśyēstvaṃ nihatō mayā || 4.17.47 ||

727

tvayādrśyēna tu raṇē

nihatō'haṃ durāsadaḥ |

prasuptaḥ pannagēnaiva

naraḥ pāpavaśaṃ gataḥ || 4.17.48 ||

728

sugrīvapriyakāmēna

yadahaṃ nihatastvayā |

māmēva yadi pūrvaṃ tva -

mētadarthamacōdayaḥ |

maithilīmahamēkāhnā

tava cānītavān bhavēḥ || 4.17.49 ||

729

rākṣasaṃ ca durātmānaṃ

tava bhāryāpahāriṇam |

kaṇṭhē baddhvā pradadyāṃ tē -

'nihatam rāvaṇam raṇē || 4.17.50 ||

730

nyastāṃ sāgaratōyē vā

pātālē vāpi maithilīm |

ānayēyaṃ tavādēśā -

cchvētāmasvatarīmiva || 4.17.51 ||

731

yuktaṃ yatprāpnuyād rājyaṃ

sugrīvaḥ svargatē mayi |

ayuktaṃ yadadharmēṇa

tvayāhaṃ nihatō raṇē || 4.17.52 ||

732

kāmamēvaṃvidhō lōkaḥ

kālēna viniyuḥyatē |

kṣamaṃ cēdbhavatā prāpta -

muttaraṃ sādhu cintyatām || 4.17.53 ||

733

ityēvamuktvā pariśuṣkavakraḥ

śarābhighātād vyathitō mahātmā |

samīkṣya rāmaṃ ravisannikāśaṃ

tūṣṇīṃ babhau vānararājasūnuḥ || 4.17.54 ||

734

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmīkiyē ādikāvye

kiṣkindhākāṇḍē saptadaśaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ aṣṭādaśaḥ sargaḥ ॥

vālinō vacanasyōttaraṃ dadatā śrīrāmēṇa tasmai dattasya
daṇḍasya yathaucityaṃ siddhyēttathā pratipādanaṃ
svāparādhakṣamāmabhyarthayatā niruttarēṇa
vālināṅgadarakṣārthaṃ prārthanākaraṇaṃ śrīrāmēṇa tasmai
sāntvanāpradānaṃ ca

ityuktaḥ praśritaṃ vākyam
dharmārthasahitaṃ hitam |
paruṣaṃ vālinā rāmō
nihatēna vicētasā ॥ 4.18.1 ॥

735

taṃ niṣprabhamivādityaṃ
muktatōyamivāmbudam |
uktavākyam hariśrēṣṭha -
mupaśāntamivānalam ॥ 4.18.2 ॥

736

dharmārthaguṇasampannaṃ
hariśvaramanuttamam |
adhikṣiptastadā rāmaḥ
paścād vālinamabravīt ॥ 4.18.3 ॥

737

<p>dharmamarthaṃ ca kāmam ca samayaṃ cāpi laukikam avijñāya kathaṃ bālyā - nmāmihādya vigarhasē 4.18.4 </p>	738
<p>apṛṣṭvā buddhisampannān vṛddhānācāryasammatān saumya vānaracāpalyāt tvaṃ mām vaktumihēcchasi 4.18.5 </p>	739
<p>ikṣvākūṇāmiyaṃ bhūmiḥ saśailavanakānanā mṛgapakṣimanuṣyāṇām nigrahānugrahēṣvapi 4.18.6 </p>	740
<p>tām pālayati dharmātmā bharataḥ satyavānṛjuḥ dharmakāmārthatattvajñō nigrahānugrahē rataḥ 4.18.7 </p>	741
<p>nayaśca vinayaścōbhau yasmin satyaṃ ca susthitam vikramaśca yathā dṛṣṭaḥ sa rājā dēśakālavit 4.18.8 </p>	742
<p>tasya dharmakṛtādēśā vayamanyē ca pārthivāḥ carāmō vasudhām kṛtsnām dharmasantānamicchavaḥ 4.18.9 </p>	743

tasmin nṛpatīśārdulē

bharatē dharmavatsalē |

pālayatyakhilāṃ pṛthvīm

kaścarēd dharmavipriyam || 4.18.10 ||

744

tē vayaṃ mārgavibhraṣṭaṃ

svadharmē paramē sthitāḥ |

bharatājñāṃ puraskṛtya

nigrhṇīmō yathāvidhi || 4.18.11 ||

745

tvaṃ tu saṅkliṣṭadharmāśca

karmaṇā ca vigarhitaḥ |

kāmatantrapradhānaśca

na sthitō rājavartmani || 4.18.12 ||

746

jyēṣṭhō bhrātā pitā vāpi

yaśca vidyāṃ prayacchati |

trayastē pitarō jñēyā

dharmē ca pathi vartinaḥ || 4.18.13 ||

747

yavīyānātmanaḥ putraḥ

śiṣyaścāpi guṇōditaḥ |

putravattē trayaścintyā

dharmāścaivātra kāraṇam || 4.18.14 ||

748

sūkṣmaḥ paramadurjñēyaḥ

satāṃ dharmāḥ plavaṅgama |

hr̥disthaḥ sarvabhūtānā -

mātmā vēda śubhāśubham || 4.18.15 ||

749

capalaścapalaiḥ sārdhaṃ
 vānarairakṛtātmabhiḥ |
 jātyandha iva jātyandhai -
 rmantrayan prēkṣasē nu kim || 4.18.16 || 750

ahaṃ tu vyaktatāmasya
 vacanasya bravīmi tē |
 nahi māṃ kēvalaṃ rōṣāt
 tvaṃ vigarhitumarhasi || 4.18.17 || 751

tadētāt kāraṇaṃ paśya
 yadarthaṃ tvaṃ mayā hataḥ |
 bhrāturvartasi bhāryāyāṃ
 tyaktvā dharmaṃ sanātanam || 4.18.18 || 752

asya tvaṃ dharamāṇasya
 sugrīvasya mahātmanaḥ |
 rumāyāṃ vartasē kāmāt
 snuṣāyāṃ pāpakarmakṛt || 4.18.19 || 753

tad vyatītasya tē dharmāt
 kāmavṛttasya vānara |
 bhrāṭṛbhāryābhimaśē'smin
 daṇḍō'yaṃ pratipāditaḥ || 4.18.20 || 754

nahi lōkaviruddhasya
 lōkavṛttādapēyuṣaḥ |
 daṇḍādanyatra paśyāmi
 nigrahaṃ hariyūthapa || 4.18.21 || 755

na ca tē marṣayē pāpaṃ

kṣatriyō'haṃ kulōdgataḥ |

aurasīṃ bhaginīṃ vāpi

bhāryāṃ vāpyanujasya yaḥ || 4.18.22 ||

756

pracarēta naraḥ kāmāt

tasya daṇḍō vadhaḥ smṛtaḥ |

bharatastu mahīpālō

vayaṃ tvādēśavartinaḥ || 4.18.23 ||

757

tvaṃ ca dharmādatikrāntaḥ

kathaṃ śakyamupēkṣitum |

gurudharmavyatikrāntaṃ

prājñō dharmēṇa pālayan || 4.18.24 ||

758

bharataḥ kāmuyuktānāṃ

nigrahē paryavasthitaḥ |

vayaṃ tu bharatādēśā -

vadhiṃ kṛtvā harīśvara |

tvadvidhān bhinnamaryādān

nigrahītum vyavasthitāḥ || 4.18.25 ||

759

sugrīvēṇa ca mē sakhyaṃ

lakṣmaṇēna yathā tathā |

dārarājyanimittaṃ ca

niḥśrēyasakaraḥ sa mē || 4.18.26 ||

760

pratijñā ca mayā dattā

tadā vānarasannidhau |

<i>pratijñā ca kathaṃ śakyā madvidhēnānavēkṣitum 4.18.27 </i>	761
<i>tadēbhiḥ kāraṇaiḥ sarvai - rmahadbhirdharmasaṃśritaiḥ śāsanam tava yad yuktaṃ tad bhavānanumanyatām 4.18.28 </i>	762
<i>sarvathā dharmā ityēva draṣṭavyastava nigrahaḥ vayasyasyōpakartavyaṃ dharmamēvānupaśyatā 4.18.29 </i>	763
<i>śakyaṃ tvayāpi tatkāryaṃ dharmamēvānuvartatā śrūyatē manunā gītau ślōkau cāritravatsalau gṛhītau dharmakuśalai - stathā taccaritaṃ mayā 4.18.30 </i>	764
<i>rājabhidhṛtadaṇḍāśca kṛtvā pāpāni mānavāḥ nirmalāḥ svargamāyānti santaḥ sukṛtinō yathā 4.18.31 </i>	765
<i>śāsanād vāpi mōkṣād vā stēnaḥ pāpāt pramucyatē rājā tvaśāsan pāpasya tadvāpnōti kilbiṣam 4.18.32 </i>	766

āryeṇa mama māndhātrā

vyasanaṃ ghōramīpsitam |

śramaṇēna kṛtē pāpē

yathā pāpaṃ kṛtaṃ tvayā || 4.18.33 ||

767

anyairapi kṛtaṃ pāpaṃ

pramattairvasudhādhipaiḥ |

prāyaścittaṃ ca kurvanti

tēna tacchāmyatē rajaḥ || 4.18.34 ||

768

tadalaṃ paritāpēna

dharmataḥ parikalpitaḥ |

vadhō vānaraśārdūla

na vyaṃ svavaśē sthitāḥ || 4.18.35 ||

769

śṛṇu cāpyaparaṃ bhūyaḥ

kāraṇaṃ haripuṅgava |

tacchrutvā hi mahad vīra

na manyuṃ kartumarhasi || 4.18.36 ||

770

na mē tatra manastāpō

na manyurharipuṅgava |

vāgurābhiśca pāsaiśca

kūṭaiśca vividhairnarāḥ || 4.18.37 ||

771

praticchannāśca drśyāśca

grhṇanti subahūn mṛgān |

pradhāvitān vā vitrastān

visrabdhānativiṣṭhitān || 4.18.38 ||

772

pramattānapramattān vā

narā māṃsāsīnō bhṛśam |

vidhyanti vimukhāṃścāpi

na ca dōṣō'tra vidyatē || 4.18.39 ||

773

yānti rājarṣayaścātra

mṛgayāṃ dharmakōvidāḥ |

tasmāt tvaṃ nihatō yuddhē

mayā bāṇēna vānara |

ayudhyan pratiyudhyan vā

yasmācchākhāmṛgō hyasi || 4.18.40 ||

774

durlabhasya ca dharmasya

jīvitasya śubhasya ca |

rājānō vānaraśrēṣṭha

pradātārō na saṃśayaḥ || 4.18.41 ||

775

tān na hiṃsyānna cākrōśē -

nnākṣipēnnāpriyaṃ vadēt |

dēvā mānuṣarūpēṇa

carantyētē mahītalē || 4.18.42 ||

776

tvaṃ tu dharmamavijñāya

kēvalaṃ rōṣamāsthitaḥ |

vidūṣayasi māṃ dharmē

pitṛpaitāmahē sthitam || 4.18.43 ||

777

ēvamuktastu rāmēṇa

vālī pravyathitō bhṛśam |

na dōṣaṃ rāghavē dadhyau dharmē'dhigataniścayaḥ 4.18.44	778
pratyuvāca tatō rāmaṃ prāñjalirvānarēśvaraḥ yat tvamāttha naraśrēṣṭha tat tathaiva na saṃśayaḥ 4.18.45	779
prativaktuṃ prakṛṣṭē hi nāpakṛṣṭastu śaknuyāt yadayuktaṃ mayā pūrvaṃ pramādād vākyamapriyam 4.18.46	780
tatrāpi khalu mām dōṣaṃ kartuṃ nārhasi rāghava tvam hi drṣṭārthatattvajñaḥ prajānām ca hitē rataḥ kāryakāraṇasiddhau ca prasannā buddhiravyayā 4.18.47	781
māmapyavagataṃ dharmād vyatīkrāntapuraskṛtam dharmasaṃhitayā vācā dharmajña paripālaya 4.18.48	782
bāṣpasamruddhakaṅthastu vālī sārtaṛavaḥ śanaiḥ uvāca rāmaṃ samprēkṣya paṅkalagna iva dvipaḥ 4.18.49	783

na cātmānamahaṃ śōcē

na tārāṃ nāpi bāndhavān |

yathā putraṃ guṇajyēṣṭha -

maṅgadaṃ kanakāṅgadaṃ || 4.18.50 ||

784

sa mamādarśanād dīnō

bālyāt prabhṛti lālitaḥ |

taṭāka iva pītāmbu -

rupaśōṣaṃ gamiṣyati || 4.18.51 ||

785

bālaścākṛtabuddhiśca

ēkaputraśca mē priyaḥ |

tārēyō rāma bhavatā

rakṣaṇīyō mahābalaḥ || 4.18.52 ||

786

sugrīvē cāṅgadē caiva

vidhatsva matimuttamām |

tvaṃ hi gōptā ca śāstā ca

kāryākāryavidhau sthitaḥ || 4.18.53 ||

787

yā tē narapatē vṛtti -

rbharatē lakṣmaṇē ca yā |

sugrīvē cāṅgadē rājaṃ -

stāṃ cintayitumarhasi || 4.18.54 ||

788

maddōṣakṛtadōṣāṃ tām

yathā tārāṃ tapasvinīm |

sugrīvō nāvamanyēta

tathāvasthātumarhasi || 4.18.55 ||

789

tvayā hyanugr̥hītēna

śakyaṃ rājyamupāsitum |

tvadvaśē vartamānēna

tava cittānuvartinā || 4.18.56 ||

790

śakyaṃ divaṃ cārjayitum

vasudhāṃ cāpi śāsitum |

tvattō'haṃ vadhamākāṅkṣan

vāryamāṇō'pi tārayā || 4.18.57 ||

791

sugr̥ivēṇa saha bhrātrā

dvandvayuddhamupāgataḥ |

ityuktvā vānarō rāmaṃ

virarāma harīśvaraḥ || 4.18.58 ||

792

sa tamāśvāsayad rāmō

vāliṇaṃ vyaktadarśanam |

sādhusammatayā vācā

dharmatattvārthayuktayā || 4.18.59 ||

793

na santāpastvayā kārya

ētadārthaṃ plavaṅgama |

na vayaṃ bhavatā cintyā

nāpyātmā harisattama |

vayaṃ bhavadviśēṣēṇa

dharmataḥ kṛtaniścayāḥ || 4.18.60 ||

794

daṇḍyē yaḥ pātayēd daṇḍaṃ

daṇḍyō yaścāpi daṇḍyatē |

kāryakāraṇasiddhārthā -

vubhau tau nāvasīdataḥ || 4.18.61 ||

795

tad bhavān daṇḍasaṃyōgā -

dasmād vigatakalmaṣaḥ |

gataḥ svāṃ prakṛtiṃ dhārmyāṃ

daṇḍadiṣṭhēna vartmanā || 4.18.62 ||

796

tyaja śōkaṃ ca mōhaṃ ca

bhayaṃ ca hṛdayē sthitam |

tvayā vidhānaṃ haryagrya

na śakyamativartitum || 4.18.63 ||

797

yathā tvayyaṅgadō nityaṃ

vartatē vānarēśvara |

tathā vartēta sugrīvē

mayi cāpi na saṃśayaḥ || 4.18.64 ||

798

sa tasya vākyaṃ madhuraṃ mahātmanaḥ

samāhitaṃ dharmapathānuvartitam |

niśamya rāmasya raṇāvamardinō

vacaḥ suyuktaṃ nijagāda vānaraḥ || 4.18.65 ||

799

śarābhitaptēna vicētasā mayā

prabhāṣitastvaṃ yadajānatā vibhō |

idaṃ mahēndrōpamabhīmavikrama

prasāditastvaṃ kṣama mē narēśvara || 4.18.66 ||

800

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvye

kiṣkindhākāṇḍē aṣṭādaśaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ *ēkōnaviṃśaḥ sargaḥ* ॥

*palāyamānairvānaraiḥ saha vārtālāpaṃ kṛtvā
sāṅgadāyāstārāyā vāliṇaḥ samīpa āgamaṇaṃ tasya
duravasthāmālōkya tasyā rōdanaṃ ca*

sa vānaramahārājah

śayānaḥ śarapīditaḥ |

pratyuktō hētumadvākyai -

rnōttaraṃ pratyapadyata || 4.19.1 ||

801

aśmabhiḥ paribhinnāṅgaḥ

pādapairāhatō bhṛśam |

rāmabāṇēna cākrāntō

jīvitāntē mumōha saḥ || 4.19.2 ||

802

taṃ bhāryā bāṇamōkṣēna

rāmadattēna saṃyugē |

hataṃ plavagaśārdūlaṃ

tārā śuśrāva vāliṇam || 4.19.3 ||

803

sā saputrāpriyaṃ śrutvā

vadhaṃ bhartuḥ sudāruṇam |

niṣpapāta bhṛśaṃ tasmā -

dudvignā girikandarāt || 4.19.4 ||

804

yē tvaṅgadaparivārā

vānarā hi mahābalāḥ |

tē sakārmukamālōkya

rāmaṃ trastāḥ pradudruvuḥ || 4.19.5 ||

805

sā dadarśa tatastrastān

harīnāpatatō drutam |

yūthādēva paribhraṣṭān

mṛgān nihatayūthapān || 4.19.6 ||

806

tānuvāca samāsādya

duḥkhitān duḥkhitā satī |

rāmavitrāsītān sarvā -

nanubaddhānivēṣubhiḥ || 4.19.7 ||

807

vānarā rājasimḥasya

yasya yūyaṃ puraḥsarāḥ |

taṃ vihāya suvitrastāḥ

kasmād dravata durgatāḥ || 4.19.8 ||

808

rājyahētōḥ sa cēd bhrātā

bhrātrā krūrēṇa pātitaḥ |

rāmēṇa prahitairdūrā -

nmārgaṇairdūrapātibhiḥ || 4.19.9 ||

809

kapipatnyā vacaḥ śrutvā

kapayaḥ kāmarūpiṇaḥ |

prāptakālamaviśliṣṭa -

mūcurvacanamaṅganām || 4.19.10 ||

810

jīvaputrē nivartasva

putraṃ rakṣasva cāṅgadam |

antako rāmarūpēṇa

hatvā nayati vālinam || 4.19.11 ||

811

kṣiptān vṛkṣān samāvidhya

vipulāśca tathā śilāḥ |

vālī vajrasamairbāṇai -

rvajrēṇēva nipātitaḥ || 4.19.12 ||

812

abhibhūtamidam sarvaṃ

vidrutaṃ vānaraṃ balam |

asmin plavagaśārdulē

hatē śakrasamaprabhē || 4.19.13 ||

813

rakṣyatām nagarī śūrai -

raṅgadaścābhiṣicyatām |

padasthaṃ vāliṇaḥ putraṃ

bhajiṣyanti plavaṅgamāḥ || 4.19.14 ||

814

athavārucitaṃ sthāna -

miha tē rucirānanē |

āviśanti ca durgāṇi

kṣipramadyaiva vānarāḥ || 4.19.15 ||

815

abhāryāḥ sahabhāryāśca

santyaatra vanacāriṇaḥ |

lubdhēbhyō vipralabdhēbhya -

stēbhyō naḥ sumahadbhayam || 4.19.16 ||

816

alpāntaragatānāṃ tu

śrutvā vacanamaṅganā |

ātmanaḥ pratirūpaṃ sā

babhāṣē cāruhāsinī || 4.19.17 ||

817

putrēṇa mama kiṃ kāryaṃ

rājyēnāpi kimātmanā |

kapisimhē mahābhāgē

tasmin bhartari naśyati || 4.19.18 ||

818

pādamūlaṃ gamiṣyāmi

tasyaivāhaṃ mahātmanaḥ |

yō'sau rāmaprayuktēna

śarēṇa vinipātitaḥ || 4.19.19 ||

819

ēvamuktvā pradudrāva

rudatī śōkamūrcchitā |

śiraścōraśca bāhubhyāṃ

duḥkhēna samabhighnatī || 4.19.20 ||

820

sā vrajantī dadarśātha

patiṃ nipatitaṃ bhuvi |

hantāraṃ dānavēndrāṇāṃ

samarēṣvanivartinām || 4.19.21 ||

821

kṣēptāraṃ parvatēndrāṇāṃ

vajrāṇāmiva vāsavam |

mahāvātasamāviṣṭaṃ

mahāmēghaughaniḥsvanam || 4.19.22 ||

822

śakratulyaparākrāntaṃ

vṛṣṭvēvōparataṃ ghanam |

nardantaṃ nardatāṃ bhīmaṃ

śūraṃ śūrēṇa pātitaṃ |

śārdūlēnāmiṣasyārthē

mṛgarājamivāhatam || 4.19.23 ||

823

arcitaṃ sarvalōkasya

sapatākaṃ savēdikam |

nāgahētōḥ suparṇēna

caityamunmathitaṃ yathā || 4.19.24 ||

824

avaṣṭabhyāvatiṣṭhantaṃ

dadarśa dhanurūrjitaṃ |

rāmaṃ rāmānujaṃ caiva

bhartuścaiva tathānujam || 4.19.25 ||

825

tānatītya samāsādya

bhartāraṃ nihataṃ raṇē |

samīkṣya vyathitā bhūmau

sambhrāntā nipapāta ha || 4.19.26 ||

826

suptēva punarutthāya

āryaputrēti vādinī |

rurōda sā patim drṣṭvā

saṃvītaṃ mṛtyudāmabhiḥ || 4.19.27 ||

827

tāmavēkṣya tu sugrīvaḥ

krōśantīm kurarīmiva |

viṣādamagamat kaṣṭam

dṛṣṭvā cāṅgadamāgatam || 4.19.28 ||

828

|| ityārṣe śrīmadrāmāyaṇe vālmikīye ādikāvye

kiṣkindhākāṇḍe ēkōnaviṣṣaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ viṃśaḥ sargaḥ ॥

tārāyā vilāpaḥ

rāmacāpavisṛṣṭēna

śarēṇāntakarēṇa tam |

dṛṣṭvā vinihataṃ bhūmau

tārā tārādhipānanā || 4.20.1 ||

829

sā samāsādya bhartāraṃ

paryaṣvajata bhāminī |

iṣuṇābhihataṃ dṛṣṭvā

vāliṇaṃ kuñjarōpamam || 4.20.2 ||

830

vānaraṃ parvatēndrābhaṃ

śōkasantaptamānasā |

tārā tarumivōnmūlaṃ

paryadēvayatāturā || 4.20.3 ||

831

raṇē dāruṇavikrānta

pravīra plavatāṃ vara |

kimidānīṃ purōbhāgā -

madya tvaṃ nābhibhāśasē || 4.20.4 ||

832

uttiṣṭha hariśārdūla

bhajasva śayanōttamam |

naivaṃvidhāḥ sératē hi

bhūmau nṛpatisattamāḥ || 4.20.5 ||

833

atīva khalu tē kāntā

vasudhā vasudhādhipa |

gatāsurapi tāṃ gātrai -

rmāṃ vihāya niṣēvasē || 4.20.6 ||

834

vyaktamadya tvayā vīra

dharmataḥ sampravartatā |

kiṣkindhēva purī ramyā

svargamārgē vinirmitā || 4.20.7 ||

835

yānyasmābhistvayā sārdhaṃ

vanēṣu madhugandhiṣu |

vihṛtāni tvayā kālē

tēṣāmuparamaḥ kṛtaḥ || 4.20.8 ||

836

nirānandā nirāśāhaṃ

nimagnā śōkasāgarē |

tvayi pañcatvamāpannē

mahāyūthapayūthapē || 4.20.9 ||

837

hṛdayaṃ susthitaṃ mahyaṃ

drṣṭvā nipatitaṃ bhuvi |

yanna śōkābhisantaptaṃ

sphuṭatē'dya sahasradhā || 4.20.10 ||

838

sugrīvasya tvayā bhāryā
 hṛtā sa ca vivāsitaḥ |
 yat tat tasya tvayā vyuṣṭiḥ
 prāptēyaṃ plavagādhipa || 4.20.11 || 839

niḥśrēyasaparā mōhāt
 tvayā cāhaṃ vigarhitā |
 yaiṣābruvaṃ hitaṃ vākyam
 vānarēndra hitaiṣiṇī || 4.20.12 || 840

rūpayauvanadr̥ptānāṃ
 dakṣiṇānāṃ ca mānada |
 nūnamapsarasāmārya
 cittāni pramathisyasi || 4.20.13 || 841

kālō niḥsaṃśayō nūnaṃ
 jīvitāntakarastava |
 balād yēnāvapannō'si
 sugrīvasyāvaśō vaśam || 4.20.14 || 842

asthānē vāliṇaṃ hatvā
 yudhyamānaṃ parēṇa ca |
 na santapyati kākutsthaḥ
 kṛtvā karma sugarhitam || 4.20.15 || 843

vaidhavyaṃ śōkasantāpaṃ
 kṛpaṇākr̥paṇā satī |
 aduḥkhōpacitā pūrvam
 vartayiṣyāmyanāthavat || 4.20.16 || 844

lālitaścāṅgadō vīraḥ

sukumāraḥ sukhōcitaḥ |

vatsyatē kāmavasthāṃ mē

pitṛvyē krōdhamūrcchitē || 4.20.17 ||

845

kuruṣva pītaraṃ putra

sudṛṣṭaṃ dharmavatsalam |

durlabhaṃ darśanaṃ tasya

tava vatsa bhaviṣyati || 4.20.18 ||

846

samāśvāsaya putraṃ tvaṃ

sandēśaṃ sandiśasva mē |

mūrdhni cainaṃ samāghrāya

pravāsaṃ prasthitō hyasi || 4.20.19 ||

847

rāmēṇa hi mahat karma

kṛtaṃ tvāmabhinighnatā |

ānṛṇyaṃ tu gataṃ tasya

sugrīvasya pratiśravē || 4.20.20 ||

848

sakāmō bhava sugrīva

rumāṃ tvaṃ pratipatsyasē |

bhuñkṣva rājyamanudvignaḥ

śastō bhrātā ripustava || 4.20.21 ||

849

kiṃ māmēvaṃ pralapatīm

priyāṃ tvaṃ nābhibhāṣasē |

imāḥ paśya varā bahvyō

bhāryāstē vānarēśvara || 4.20.22 ||

850

tasyā vilapitaṃ śrutvā
 vānaryaḥ sarvataśca tāḥ |
 pariḡrhyāṅgadam̐ dīnā
 duḥkhārtāḥ praticukruśuḥ || 4.20.23 || 851

kimaṅgadam̐ sāṅgadavīrabāhō
 vihāya yātō'si ciraṃ pravāsam |
 na yuktamēvaṃ guṇasannikṛṣṭam̐
 vihāya putraṃ priyacāruvēṣam || 4.20.24 || 852

yadyapriyaṃ kiñcidasampradhārya
 kṛtaṃ mayā syāt tava dīrghabāhō |
 kṣamasva mē taddharivaṃśanātha
 vrajāmi mūrdhnā tava vīra pādau || 4.20.25 || 853

tathā tu tārā karuṇaṃ rudantī
 bhartuḥ samīpē saha vānarībhiḥ |
 vyavasyata prāyamanindyavarṇā
 upōpavēṣtuṃ bhuvi yatra vālī || 4.20.26 || 854

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmīkiyē ādikāvyē
 kiṣkindhākāṇḍē viṃśaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ *ēkaviṃśaḥ sargaḥ* ॥

hanumatā tārāyāḥ prabōdhanam tārākartṛkaḥ
patyanugamananiścayaśca

tatō nipatitāṃ tārāṃ

cyutāṃ tārāmivāambarāt |

śanairāśvāsayāmāsa

hanumān hariyūthapaḥ || 4.21.1 ||

855

guṇadōṣakṛtaṃ jantuḥ

svakarma phalahētukam |

avyagrastadavāpnōti

sarvaṃ prētya śubhāśubham || 4.21.2 ||

856

śōcyā śōcasi kaṃ śōcyam

dīnam dīnānukampasē |

kaśca kasyānuśōcyō'sti

dēhē'smin budbudōpamē || 4.21.3 ||

857

aṅgadastu kumārō'yaṃ

draṣṭavyō jīvaputrayā |

āyatyāṃ ca vidhēyāni samarthānyasya cintaya 4.21.4	858
jānāsyaniyatāmēvaṃ bhūtānāmāgatiṃ gatim tasmācchubhaṃ hi kartavyaṃ paṇḍitē nēha laukikam 4.21.5	859
yasmin harisahasrāṇi śatāni niyutāni ca vartayanti kṛtāsāni sō'yaṃ diṣṭāntamāgataḥ 4.21.6	860
yadayaṃ nyāyadr̥ṣṭārthaḥ sāmadānakṣamāparaḥ gatō dharmajitāṃ bhūmiṃ nainaṃ śōcitumarhasi 4.21.7	861
sarvē ca hariśārdulāḥ putraścāyaṃ tavāṅgadaḥ haryṛkṣapatirājyaṃ ca tvatsanāthamaninditē 4.21.8	862
tāvimau śōkasantaptau śanaiḥ prēraya bhāmini tvayā pariḡrhītō'ya - maṅgadaḥ śāstu mēdinīm 4.21.9	863
santatiśca yathā dr̥ṣṭā kṛtyaṃ yaccāpi sāmpratam	

rājñastat kriyatām sarva -

mēṣa kālasya niścayaḥ || 4.21.10 ||

864

saṃskāryō harirājastu

aṅgadaścābhiṣicyatām |

siṃhāsanagataṃ putraṃ

paśyantī sāntimēṣyasi || 4.21.11 ||

865

sā tasya vacanaṃ śrutvā

bhartr̥vyasanapīḍitā |

abraviduttaraṃ tārā

hanūmantamavasthitam || 4.21.12 ||

866

aṅgadapratirūpāṇām

putrāṇāmēkataḥ śatam |

hatasyāpyasya vīrasya

gātrasaṃślēṣaṇaṃ varam || 4.21.13 ||

867

na cāhaṃ harirājyasya

prabhavāmyaṅgadasya vā |

pitṛvyastasya sugrīvaḥ

sarvakāryēṣvanantaraḥ || 4.21.14 ||

868

nahyēṣā buddhirāsthēyā

hanūmannaṅgadam prati |

pitā hi bandhuḥ putrasya

na mātā harisattama || 4.21.15 ||

869

nahi mama harirājasamśrayāt

kṣamataramasti paratra cēha vā |

abhimukhahataavīrasēvitam

śayanamidaṃ mama sēvitum kṣamam || 4.21.16 ||

870

*|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvyē
kiṣkindhākāṇḍē ēkaviṃśaḥ sargaḥ ||*

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ dvāviṃśaḥ sargaḥ ॥

vālinā sugrīvāṅgadāu prati manasō vārtā nivēdya
svaprāṇānāṃ parityāgaḥ

vīkṣamāṇastu mandāsuh
sarvatō mandamucchvasan |
ādāvēva tu sugrīvaṃ
dadarśānujamagrataḥ ॥ 4.22.1 ॥

871

taṃ prāptavijayaṃ vālī
sugrīvaṃ plavagēśvaram |
ābhāṣya vyaktayā vācā
sasnēhamidamabravīt ॥ 4.22.2 ॥

872

sugrīva dōṣēṇa na mām
gantumarhasi kilbiṣāt |
kṛṣyamāṇaṃ bhaviṣyēṇa
buddhimōhēna mām balāt ॥ 4.22.3 ॥

873

yugapad vihitam tāta
na manyē sukhamāvayōḥ |

sauhārdaṃ bhrātryuktaṃ hi tadidaṃ jātamanyathā 4.22.4	874
pratipadya tvamadyaiva rājyamēśāṃ vanaukasām māmapyadyaiva gacchantaṃ viddhi vaivasvataḥkṣayam 4.22.5	875
jīvitaṃ ca hi rājyaṃ ca śriyaṃ ca vipulāṃ tathā prajahāmyeṣa vai tūrṇa - mahaṃ cāgarhitaṃ yaśaḥ 4.22.6	876
asyāṃ tvahamavasthāyāṃ vīra vakṣyāmi yad vacaḥ yadyapyasukaraṃ rājan kartumēva tvamarhasi 4.22.7	877
sukhārhaṃ sukhasaṃvṛddhaṃ bālamēnamabāliśam bāṣpapūrṇamukhaṃ paśya bhūmau patitamaṅgadam 4.22.8	878
mama prāṇaiḥ priyataraṃ putraṃ putramivaurasam mayā hīnamahīnārthaṃ sarvataḥ paripālaya 4.22.9	879
tvamapyasya pitā dātā paritrātā ca sarvaśaḥ	

bhayēṣvabhayadaścaiva

yathāhaṃ plavagēśvara || 4.22.10 ||

880

ēṣa tārātmajaḥ śrīmāṃ -

stvayā tulyaparākramaḥ |

rakṣasāṃ ca vadhē tēṣā -

magratastē bhaviṣyati || 4.22.11 ||

881

anurūpāṇi karmāṇi

vikramya balavān raṇē |

kariṣyatyēṣa tārēya -

stējasvī taruṇō'ṅgadaḥ || 4.22.12 ||

882

suṣēṇaduhitā cēya -

marthasūkṣmaviniścayē |

autpātikē ca vividhē

sarvataḥ pariniṣṭhitā || 4.22.13 ||

883

yadēṣā sādhviti brūyāt

kāryaṃ tanmuktasaṃśayam |

nahi tārāmataṃ kiñci -

danyathā parivartatē || 4.22.14 ||

884

rāghavasya ca tē kāryaṃ

kartavyamaviśaṅkayā |

syādadharmō hyakaraṇē

tvāṃ ca hiṃsyādamānitaḥ || 4.22.15 ||

885

imāṃ ca mālāmādhatsva

divyāṃ sugrīva kāñcanīm |

udārā śrīḥ sthitā hyasyāṃ samprajahyānmṛtē mayi 4.22.16	886
ityēvamuktaḥ sugrīvō vālinā bhrāṭṛsauḥṛdāt harṣaṃ tyaktvā punardīnō grahagrasta ivōḍurāṭ 4.22.17	887
tadvālivacanācchāntaḥ kurvan yuktamatandritaḥ jagrāha sō'bhyanujñātō mālāṃ tām caiva kāñcanīm 4.22.18	888
tām mālāṃ kāñcanīm dattvā dṛṣṭvā caivātmajaṃ sthitam saṃsiddhaḥ prētyabhāvāya snēhādaṅgamabravīt 4.22.19	889
dēśakālau bhajasvādya kṣamamāṇaḥ priyāpriyē sukhaduḥkhasahaḥ kālē sugrīvavaśagō bhava 4.22.20	890
yathā hi tvaṃ mahābāhō lālitaḥ satataṃ mayā na tathā vartamānaṃ tvāṃ sugrīvō bahu manyatē 4.22.21	891
nāsyāmitrairgataṃ gacchē - rmā śatrubhirarindama	

bharturarthaparō dāntaḥ

sugrīvavaśagō bhava || 4.22.22 ||

892

na cātipraṇayaḥ kāryaḥ

kartavyō'praṇayaśca tē |

ubhayaṃ hi mahādōṣaṃ

tasmādantaradṛg bhava || 4.22.23 ||

893

ityuktvātha vivṛttākṣaḥ

śarasampīḍitō bhṛśam |

vivṛtairdaśanairbhīmai -

rbabhūvōtkrāntajīvitaḥ || 4.22.24 ||

894

tatō vicukruśustatra

vānarā hatayūthapāḥ |

paridēvayamānāstē

sarvē plavagasattamāḥ || 4.22.25 ||

895

kiṣkindhā hyadya śūnyā ca

svargatē vānarēśvarē |

udyānāni ca śūnyāni

parvatāḥ kānanāni ca || 4.22.26 ||

896

hatē plavagaśārdulē

niṣprabhā vānarāḥ kṛtāḥ |

yasya vēgēna mahatā

kānanāni vanāni ca || 4.22.27 ||

897

puṣpaughēṇānubaddhyantē

kariṣyati tadadya kaḥ |

yēna dattaṃ mahad yuddhaṃ gandharvasya mahātmanaḥ 4.22.28	898
gōlabhasya mahābāhō - rdaśa varṣāṇi pañca ca naiva rātrau na divasē tad yuddhamupaśāmyati 4.22.29	899
tataḥ ṣōḍaśamē varṣē gōlabhō vinipātitaḥ taṃ hatvā durvinītaṃ tu vālī daṃṣṭrākarālavān sarvābhayaṅkarō'smākaṃ kathamēṣa nipātitaḥ 4.22.30	900
hatē tu vīrē plavagādhipē tadā plavaṅgamāstatra na śarma lēbhirē vanēcarāḥ siṃhayutē mahāvanē yathā hi gāvō nihatē gavāṃ patau 4.22.31	901
tatastu tārā vyasanārṇavaplutā mṛtasya bharturvadanaṃ samīkṣya sā jagāma bhūmiṃ parirabhya vālinaṃ mahādrumaṃ chinnamivāśritā latā 4.22.32	902
ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikiyē ādikāvye kiṣkindhākāṇḍē dvāviṃśaḥ sargaḥ	

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ trayōviṃśaḥ sargaḥ ॥

tārāyā vilāpaḥ

tataḥ samupajighranti

kapirājasya tanmukham |

patiṃ lōkaśrutā tārā

mṛtaṃ vacanamabravīt || 4.23.1 ||

903

śēṣē tvam viṣamē duḥkha -

makṛtvā vacanaṃ mama |

upalōpacitē vīra

suduḥkhē vasudhātalē || 4.23.2 ||

904

mattaḥ priyatarā nūnaṃ

vānarēndra mahī tava |

śēṣē hi tāṃ pariṣvajya

māṃ ca na pratibhāṣasē || 4.23.3 ||

905

sugrīvasya vaśaṃ prāptō

vidhirēṣa bhavatyahō |

sugrīva ēva vikrāntō

vīra sāhasikapriya || 4.23.4 ||

906

<p>ṛkṣavānaramukhyāstvāṃ balinaṃ paryupāsate tēṣāṃ vilapitaṃ kṛcchra - maṅgadasya ca śōcataḥ 4.23.5 </p>	907
<p>mama cēmā giraḥ śrutvā kiṃ tvaṃ na pratibudhyasē idaṃ tad vīraśayanaṃ tatra śēṣē hatō yudhi 4.23.6 </p>	908
<p>śāyitā nihatā yatra tvayaiva ripavaḥ purā viśuddhasattvābhijana priyayuddha mama priya 4.23.7 </p>	909
<p>māmanāthāṃ vihāyaikāṃ gatastvamasī mānada śūrāya na pradātavyā kanyā khalu vipāścītā 4.23.8 </p>	910
<p>śūrabhāryāṃ hatāṃ paśya sadyō māṃ vidhavāṃ kṛtām avabhagnaśca mē mānō bhagnā mē śāśvatī gatiḥ 4.23.9 </p>	911
<p>agādhē ca nimagnāsmi vipulē śōkasāgarē aśmasāramayaṃ nūna - midam mē hṛdayaṃ dṛḍham 4.23.10 </p>	912

<p><i>bhartāraṃ nihataṃ dr̥ṣṭvā</i> <i>yannādyā śatadhā kṛtam </i> <i>suhṛccaiva ca bhartā ca</i> <i>prakṛtyā ca mama priyaḥ 4.23.11 </i></p>	913
<p><i>prahārē ca parākrāntaḥ</i> <i>śūraḥ pañcatvamāgataḥ </i> <i>patihīnā tu yā nārī</i> <i>kāmaṃ bhavatu putriṇī 4.23.12 </i></p>	914
<p><i>dhanadhānyasamṛddhāpi</i> <i>vidhavētyucyatē janaiḥ </i> <i>svagātraprabhavē vīra</i> <i>śēṣē rudhiraṃḍalē 4.23.13 </i></p>	915
<p><i>kṛmirāgaparistōmē</i> <i>svakīyē śayanē yathā </i> <i>rēṇuśōṇitasamvītaṃ</i> <i>gātraṃ tava samantataḥ 4.23.14 </i></p>	916
<p><i>parirabdhuṃ na śaknōmi</i> <i>bhujābhyāṃ plavagar̥ṣabha </i> <i>kṛtakṛtyō'dya sugrīvō</i> <i>vairē'sminnatidāruṇē 4.23.15 </i></p>	917
<p><i>yasya rāmavimuktēna</i> <i>hṛtamēkēṣuṇā bhayam </i> <i>śarēṇa hṛdi lagnēna</i> <i>gātrasam̥sparśanē tava 4.23.16 </i></p>	918

vāryāmi tvāṃ nirīkṣantī tvayi pañcatvamāgatē udbabarha śaraṃ nīla - stasya gātragataṃ tadā 4.23.17	919
girigahvarasaṃlīnaṃ dīptamāśīviṣaṃ yathā tasya niṣkṛṣyamāṇasya bāṇasyāpi babhau dyutiḥ 4.23.18	920
astamastakasaṃruddha - raśmērdinakarādiva pētuḥ kṣatajadhārāstu vraṇēbhyastasya sarvaśaḥ 4.23.19	921
tāmragairikasamprktā dhārā iva dharādharāt avakīrṇaṃ vimārjantī bhartāraṃ raṇarēṇunā 4.23.20	922
asrairnayanajaiḥ śūraṃ siṣēcāstrasamāhatam rudhirōkṣitasarvāṅgaṃ dṛṣṭvā vinihataṃ patim 4.23.21	923
uvāca tārā piṅgākṣaṃ putramaṅgadamaṅganā avasthāṃ paścimāṃ paśya pituḥ putra sudāruṇām 4.23.22	924

samprasaktasya vairasya

gatō'ntaḥ pāpakarmaṇā |

bālasūryōjjvalatanuḥ

prayātaḥ yamasādanam || 4.23.23 ||

925

abhivādaya rājānaḥ

pitaraḥ putra mānadam |

ēvamuktaḥ samutthāya

jagrāha caraṇau pituḥ || 4.23.24 ||

926

bhujābhyāḥ pīnavṛttābhyā -

maṅgadō'hamiti bruvan |

abhivādayamānaḥ tvā -

maṅgadaḥ tvaḥ yathā purā || 4.23.25 ||

927

dīrghāyurbhava putrēti

kimarthaḥ nābhibhāśasē |

ahaḥ putrasahāyā tvā -

mupāsē gatacētanam |

siṃhēna pātitaḥ sadyō

gauḥ savatsēva gōvṛṣam || 4.23.26 ||

928

iṣṭvā saṅgrāmayajñēna

rāmapraharaṇāmbhasā |

tasminnavabhṛthē snātaḥ

kathaḥ patnyā mayā vinā || 4.23.27 ||

929

yā dattā dēvarājēna

tava tuṣṭēna saṃyugē |

śātakaumbhīṃ priyāṃ mālāṃ

tāṃ tē paśyāmi nēha kim || 4.23.28 ||

930

rājyaśrīrna jahāti tvāṃ

gatāsumapi mānada |

sūryasyāvartamānasya

śailarājamiva prabhā || 4.23.29 ||

931

na mē vacaḥ pathyamidaṃ tvayā kṛtaṃ

na cāsmi śaktā hi nivāraṇē tava |

hatā saputrāsmi hatēna saṃyugē

saha tvayā śrīrvijahāti māmapi || 4.23.30 ||

932

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmīkiyē ādikāvye

kiṣkindhākāṇḍē trayōviṃśaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ caturviṃśaḥ sargaḥ ॥

śōkamagnēna sugrīvēṇa śrīrāmaṃ prati svaprāṇānāṃ
parityāgāyānumatēḥ prārthanaṃ tārayā śrīrāmaṃ prati
svavadhāya prārthanākaraṇaṃ śrīrāmēṇa tasyāḥ
prabōdhanaṃ ca

tāmāsu vēgēna durāsadēna

tvabhiplutāṃ śōkamahārṇavēna |

paśyaṃstadā vālyanujastarasvī

bhrāturvadhēnāpratimēna tēpē || 4.24.1 ||

933

sa bāṣpapūrṇēna mukhēna paśyan

kṣaṇēna nirviṇṇamanā manasvī |

jagāma rāmasya śanaiḥ samīpaṃ

bhr̥tyairvṛtaḥ samparidūyamānaḥ || 4.24.2 ||

934

sa taṃ samāsādyā gr̥hītacāpa -

mudāttamāśīviṣatulyabāṇam |

yaśasvinaṃ lakṣaṇalakṣitāṅga -

mavasthitaṃ rāghavamityuvāca || 4.24.3 ||

935

yathā pratijñātamidaṃ narēndra
 kṛtaṃ tvayā dr̥ṣṭaphalaṃ ca karma |
 mamādya bhōgēṣu narēndrasūnō
 manō nivṛttaṃ hatajīvitēna || 4.24.4 || 936

asyāṃ mahiṣyāṃ tu bhṛśaṃ rudatyāṃ
 purē'tivikrōśati duḥkhataptē |
 hatē nṛpē saṃśayitē'ṅgadē ca
 na rāma rājyē ramatē manō mē || 4.24.5 || 937

krōdhādamarṣādativipradharṣād
 bhrāturvadhō mē'numataḥ purastāt |
 hatē tvidānīm hariyūthapē'smin
 sutikṣṇamikṣvākuvara pratapsyē || 4.24.6 || 938

śrēyō'dya manyē mama śailamukhyē
 tasmin hi vāsaściramṛṣyamūkē |
 yathā tathā vartayataḥ svavṛttyā
 nēmaṃ nihatya tridivasya lābhaḥ || 4.24.7 || 939

na tvā jighāṃsāmi carēti yanmā -
 mayaṃ mahātmā matimānuvāca |
 tasyaiva tad rāma vacō'nurūpa -
 midam vacaḥ karma ca mē'nurūpam || 4.24.8 || 940

bhrātā kathaṃ nāma mahāguṇasya
 bhrāturvadhāṃ rāma virōcayēta |
 rājyasya duḥkhasya ca vīra sāraṃ
 vicintayan kāmapuraskṛtō'pi || 4.24.9 || 941

vadhō hi mē matō nāsīt

svamāhātmyavyatikramāt |

mamāsīd buddhidaurātmyāt

prāṇahārī vyatikramaḥ || 4.24.10 ||

942

drumaśākhāvabhagnō'haṃ

muhūrtaṃ pariniṣṭanan |

sāntvayitvā tvanēnōktō

na punaḥ kartumarhasi || 4.24.11 ||

943

bhrātrtvamāryabhāvaśca

dharmāścānēna rakṣitaḥ |

mayā krōdhaśca kāmāśca

kapitvaṃ ca pradarśitam || 4.24.12 ||

944

acintanīyaṃ parivarjanīya -

manīpsanīyaṃ svanavēkṣaṇīyam |

prāptō'smi pāpmānamidaṃ vayasya

bhrāturvadhāt tvāṣṭravadhādivēndraḥ || 4.24.13 ||

945

pāpmānamindrasya mahī jalaṃ ca

vṛkṣāśca kāmāṃ jagṛhuḥ striyaśca |

kō nāma pāpmānamimaṃ sahēta

śākhāmṛgasya pratipattumicchēt || 4.24.14 ||

946

nārhāmi sammānamimaṃ prajānāṃ

na yauvarājyaṃ kuta ēva rājyam |

adharmayuktaṃ kulanāśayukta -

mēvaṃvidhaṃ rāghava karma kṛtvā || 4.24.15 ||

947

pāpasya kartāsmi vigarhitasya kṣudrasya lōkāpakṛtasya lōkē śōkō mahān māmabhivartatē'yaṃ vṛṣṭēryathā nimnamivāmbuvēgaḥ 4.24.16	948
sōdaryaghātāparagātravālah santāpahastākṣīśirōviṣāṇaḥ ēnōmayō māmabhihanti hastī dṛptō nadikūlamiva pravṛddhaḥ 4.24.17	949
aṃhō batēdaṃ nṛvarāviṣahyaṃ nivartatē mē hṛdi sādhuṣṛttam agnau vivarṇaṃ paritapyamānaṃ kiṭṭaṃ yathā rāghava jātarūpam 4.24.18	950
mahābalānāṃ hariyūthapānā - midam kulaṃ rāghava mannimittam asyāṅgadasyāpi ca śōkatāpā - dardhasthitaprāṇamitīva manyē 4.24.19	951
sutaḥ sulabhyaḥ sujanaḥ suvaśyaḥ kutastu putraḥ sadṛśō'ṅgadēna na cāpi vidyēta sa vīra dēsō yasmin bhavēt sōdarasannikarṣaḥ 4.24.20	952
adyāṅgadō vīravarō na jīvē - jjīvēta mātā paripālanārtham vinā tu putraṃ paritāpadīnā sā naiva jīvēditi niścitaṃ mē 4.24.21	953

- sō'haṃ pravēkṣyāmyatidīptamagniṃ
 bhrātrā ca putrēṇa ca sakhyamicchan |
 imē vicēṣyanti haripravīrāḥ
 sītāṃ nidēsē parivartamānāḥ || 4.24.22 || 954
- kṛtsnaṃ tu tē sētsyati kāryamēta -
 nmayyapyatītē manujēndraputra |
 kulasya hantāramajīvanārhaṃ
 rāmānujānīhi kṛtāgasam mām || 4.24.23 || 955
- ityēvamārtasya raghupravīraḥ
 śrutvā vacō vālijaghanyajasya |
 sañjātabāṣpaḥ paravīrahantā
 rāmō muhūrtaṃ vimanā babhūva || 4.24.24 || 956
- tasmin kṣaṇē'bhīkṣṇamavēkṣamāṇaḥ
 kṣitikṣamāvān bhuvanasya gōptā |
 rāmō rudantīṃ vyaśanē nimagnāṃ
 samutsukaḥ sō'tha dadarśa tārām || 4.24.25 || 957
- tām cārunētrāṃ kapisimhanāthāṃ
 patīṃ samāśliṣya tadā śayānām |
 utthāpayāmāsuradīnasattvāṃ
 mantripradhānāḥ kapirājapatnīm || 4.24.26 || 958
- sā visphurantī parirabhyamāṇā
 bhartuḥ samīpādapanīyamānā |
 dadarśa rāmaṃ śaracāpapāṇīṃ
 svatējasā sūryamiva jvalantam || 4.24.27 || 959

susamvṛtaṃ pāṛthivalakṣaṇaiśca taṃ cārunētraṃ mṛgaśāvanētrā adr̥ṣṭapūrvam puruṣapradhāna - mayam sa kākutstha iti prajajñē 4.24.28	960
tasyēndrakalpasya durāsadasya mahānubhāvasya samīpamāryā ārtātītūrṇam vyasanam prapannā jagāma tārā parivihvalantī 4.24.29	961
taṃ sā samāsādya viśuddhasattvaṃ śōkēna sambhrāntaśarīrabhāvā manasvinī vākyamuvāca tārā rāmaṃ raṇōtkarṣaṇalabdhalakṣyam 4.24.30	962
tvamapramēyaśca durāsadaśca jitēndriyaścōttamadharmakaśca akṣīṇakīrtiśca vicakṣaṇaśca kṣitikṣamāvān kṣatajōpamākṣaḥ 4.24.31	963
tvamāttabāṇāsanabāṇapāṇi - rmahābalaḥ samhananōpapannaḥ manuṣyadēhābhyudayaṃ vihāya divyēna dēhābhyudayēna yuktaḥ 4.24.32	964
yēnaiva bāṇēna hataḥ priyō mē tēnaiva bāṇēna hi mām jahīhi hatā gamiṣyāmi samīpamasya na mām vinā vīra ramēta vālī 4.24.33	965

- svargē'pi padmāmalapatranētra
 samētya samprēkṣya ca māmapaśyan |
 na hyēṣa uccāvacatāmracūdā
 vicitravēṣāpsarasō'bhajiṣyat || 4.24.34 || 966
- svargē'pi śōkaṃ ca vivarṇatāṃ ca
 mayā vinā prāpsyati vīra vālī |
 ramyē nagēndrasya taṭāvakāśē
 vidēhakanyārahitō yathā tvam || 4.24.35 || 967
- tvam vēttha tāvad vanitāvihīnaḥ
 prāpnōti duḥkhaṃ puruṣaḥ kumāraḥ |
 tat tvam prajānañjahi mām na vālī
 duḥkhaṃ mamādarśanaḥ bhajēta || 4.24.36 || 968
- yaccāpi manyēta bhavān mahātmā
 strīghātadōṣastu bhavēnna mahyam |
 ātmēyamasyēti hi mām jahi tvam
 na strīvadhaḥ syānmanujēndraputra || 4.24.37 || 969
- śāstraprayōgād vividhāśca vēdā -
 dananyarūpāḥ puruṣasya dārāḥ |
 dārapradānāddhi na dānamanyat
 pradṛśyatē jñānavatāṃ hi lōkē || 4.24.38 || 970
- tvam cāpi mām tasya mama priyasya
 pradāsyasē dharmamavēkṣya vīra |
 anēna dānēna na lapsyasē tva -
 madharmayōgaṃ mama vīra ghātāt || 4.24.39 || 971

ārtāmanāthāmapanīyamānā -

mēvaṅgatāṃ nārhasi māmahantum |

ahaṃ hi mātāṅgavilāsagāminā

plavaṅgamānāmṛṣabhēṇa dhīmatā |

vinā varārhōttamahēmamālinā

ciraṃ na śakṣyāmi narēndra jīvitum || 4.24.40 ||

972

ityēvamuktastu vibhurmahātmā

tārāṃ samāśvāsya hitaṃ babhāṣē |

mā vīrabhāryē vimatiṃ kuruṣva

lōkō hi sarvō vihitō vidhātrā || 4.24.41 ||

973

taṃ caiva sarvaṃ sukhaduḥkhayōgaṃ

lōkō'bravīt tēna kṛtaṃ vidhātrā |

trayō'pi lōkā vihitāṃ vidhānaṃ

nātikramantē vaśagā hi tasya || 4.24.42 ||

974

prītiṃ parāṃ prāpsyasi tāṃ tathaiva

putraśca tē prāpsyati yauvarājyam |

dhātrā vidhānaṃ vihitāṃ tathaiva

na sūrapatnyaḥ paridēvayanti || 4.24.43 ||

975

āśvāsītā tēna mahātmanā tu

prabhāvayuktēna parantapēna |

sā vīrapatnī dhvanatā mukhēna

suvēṣarūpā virarāma tārā || 4.24.44 ||

976

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvye

kiṣkindhākāṇḍē caturviṃśaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ pañcaviṃśaḥ sargaḥ ॥

salakṣmaṇēna śrīrāmēṇa sugrīvasya tārāyā aṅgadasya ca
prabōdhanam vālinō dāhasamṣkārārtham prēraṇam ca tadanu
tārāprabhṛtibhiḥ saha sarvairvānarairvālinah śavasya
śmaśānabhūmau nayanamaṅgadēna tasya dāhasamṣkārasya
sampādanam tadartham jalāñjalīnām dānam ca

sa sugrīvam ca tārām ca
sāṅgadām sahalakṣmaṇaḥ |
samānaśōkaḥ kākutsthaḥ
sāntvayannidamabravīt || 4.25.1 ||

977

na śōkaparitāpēna
śrēyasā yujyatē mṛtaḥ |
yadatrānantaram kāryam
tat samādhātumarhatha || 4.25.2 ||

978

lōkavṛttamanuṣṭhēyam
kṛtam vō bāṣpamōkṣaṇam |
na kālāduttaram kiñcit
karmaśakyamupāsitum || 4.25.3 ||

979

niyatih kāraṇaṃ lōkē niyatih karmasādhanam niyatih sarvabhūtānāṃ niyōgēṣviha kāraṇam 4.25.4	980
na kartā kasyacit kaści - nniyōgē nāpi cēsvaraḥ svabhāvē vartatē lōka - stasya kālaḥ parāyaṇam 4.25.5	981
na kālaḥ kālamatyēti na kālaḥ parihīyatē svabhāvaṃ ca samāsādya na kaścidativartatē 4.25.6	982
na kālasyāsti bandhutvaṃ na hēturna parākramaḥ na mitrajñātisambandhaḥ kāraṇaṃ nātmanō vaśaḥ 4.25.7	983
kiṃ tu kālapariṇāmō draṣṭavyaḥ sādhu paśyatā dharmaścārthaśca kāmaśca kālakramasamāhitāḥ 4.25.8	984
itaḥ svāṃ prakṛtiṃ vālī gataḥ prāptaḥ kriyāphalam sāmadānārthasaṃyōgaiḥ pavitraṃ plavagēsvaraḥ 4.25.9	985

svadharmasya ca saṃyōgā -

jitastēna mahātmanā |

svargaḥ parigrhītaśca

prāṇānaparirakṣatā || 4.25.10 ||

986

ēṣā vai niyatih śrēṣṭhā

yāṃ gatō hariyūthapaḥ |

tadalaṃ paritāpēna

prāptakālamupāsyatām || 4.25.11 ||

987

vacanāntē tu rāmasya

lakṣmaṇaḥ paravīrahā |

avadat praśritaṃ vākyaṃ

sugrīvaṃ gatacētasam || 4.25.12 ||

988

kuru tvamasya sugrīva

prētakāryamanantaram |

tārāṅgadābhyāṃ sahitō

vālinō dahanam prati || 4.25.13 ||

989

samājñāpaya kāṣṭhāni

śuṣkāṇi ca bahūni ca |

candanāni ca divyāni

vāliśaṃskāarakāraṇāt || 4.25.14 ||

990

samāśvāsaya dīnaṃ tva -

maṅgadaṃ dīnacētasam |

mā bhūrbālīśabuddhistvaṃ

tvadadhīnamidaṃ puram || 4.25.15 ||

991

<p>aṅgadastvānayanmālyam vastrāṇi vividhāni ca ghr̥taṃ tailamathō gandhān yaccātra samanantaram 4.25.16 </p>	992
<p>tvaṃ tāra śibikāṃ śīghra - mādāyāgacchasambhramāt tvarā guṇavatī yuktā hyasmin kālē viśēṣataḥ 4.25.17 </p>	993
<p>sajjibhavantu plavagāḥ śibikāvāhanōcitāḥ samarthā balinaścaiva nirhariṣyanti vālinam 4.25.18 </p>	994
<p>ēvamuktvā tu sugrīvam sumitrānandavardhanaḥ tasthau bhrāṭṛsamīpasthō lakṣmaṇaḥ paravīrahā 4.25.19 </p>	995
<p>lakṣmaṇasya vacaḥ śrutvā tāraḥ sambhrāntamānasaḥ pravivēśa guhāṃ śīghram śibikāsaktamānasaḥ 4.25.20 </p>	996
<p>ādāya śibikāṃ tāraḥ sa tu paryāpatat punaḥ vānarairuhyamānāṃ tām sūrainrudvahanōcitaiḥ 4.25.21 </p>	997

divyāṃ bhadrāsanayutāṃ śībikāṃ syandanōpamām pakṣikarmabhirācitrāṃ drumakarmavibhūṣitām 4.25.22	998
ācitāṃ citrapattībhiḥ suniviṣṭāṃ samantataḥ vimānamiva siddhānāṃ jālavātāyanāyutām 4.25.23	999
suniyuktāṃ viśālāṃ ca sukṛtāṃ śilpibhiḥ kṛtām dāruparvatakōpētāṃ cārukarmapariṣkṛtām 4.25.24	1000
varābharaṇahāraiśca citramālyōpaśōbhitām guhāgahanasañchannāṃ raktacandanabhūṣitām 4.25.25	1001
puṣpaughaiḥ samabhicchannāṃ padmamālābhirēva ca taruṇādityavarṇābhi - rbhrājamānābhirāvṛtām 4.25.26	1002
īdrśīm śībikāṃ drṣṭvā rāmō lakṣmaṇamabravit kṣipraṃ vinīyatāṃ vālī prētakāryaṃ vidhīyatām 4.25.27	1003

tatō vālinamudyamya

sugrīvaḥ śibikāṃ tadā |

ārōpayata vikrōśa -

nnaṅgadēna sahaiva tu || 4.25.28 ||

1004

ārōgya śibikāṃ caiva

vālinam gatajīvitam |

alaṅkārāiśca vividhai -

rmālyairvastraiśca bhūṣitam || 4.25.29 ||

1005

ājñāpayat tadā rājā

sugrīvaḥ plavagēśvaraḥ |

aurdhvadēhikamāryasya

kriyatāmanukūlataḥ || 4.25.30 ||

1006

viśrāṇayantō ratnāni

vividhāni bahūni ca |

agrataḥ plavagā yāntu

śibikā tadanantaram || 4.25.31 ||

1007

rājñāmṛddhiviśēṣā hi

ḍṛśyantē bhuvi yāḍṛśāḥ |

tāḍṛśairiha kurvantu

vānarā bhartṛsatkriyām || 4.25.32 ||

1008

tāḍṛśam vālinaḥ kṣipram

prākurvannaurdhivadēhikam |

aṅgadam parirabhyāśu

tāraprabhṛtayastathā || 4.25.33 ||

1009

krōśantaḥ prayayuḥ sarvē vānarā hatabāndhavāḥ tataḥ praṇihitāḥ sarvā vānaryō'sya vaśānugāḥ 4.25.34	1010
cukruśurvīravīrēti bhūyaḥ krōśanti tāḥ priyam tārāprabhṛtayaḥ sarvā vānaryō hatabāndhavāḥ 4.25.35	1011
anujagmuśca bhartāraṃ krōśantyaḥ karuṇasvanāḥ tāsāṃ ruditaśabdēna vānarīṇāṃ vanāntarē 4.25.36	1012
vanāni girayaścaiva vikrōśantīva sarvataḥ pulinē girinadyāstu viviktē jalasaṃvṛtē 4.25.37	1013
citāṃ cakruḥ subahavō vānarā vanacāriṇaḥ avarōpya tataḥ skandhā - cchibikāṃ vānarōttamāḥ 4.25.38	1014
tasthurēkāntamāśritya sarvē śōkaparāyaṇāḥ tatastārā patiṃ dṛṣṭvā śībikātalasāyinaṃ 4.25.39	1015

ārōpyāñkē śirastasya

vilalāpa suduḥkhitā |

hā vānaramahārāja

hā nātha mama vatsala || 4.25.40 ||

1016

hā mahārha mahābāhō

hā mama priya paśya mām |

janaṃ na paśyasīmaṃ tvaṃ

kasmācchōkābhipīḍitam || 4.25.41 ||

1017

prahr̥ṣṭamiha tē vaktraṃ

gatāsōrapi mānada |

astārkasamavarṇaṃ ca

dr̥śyatē jīvatō yathā || 4.25.42 ||

1018

ēṣa tvāṃ rāmarūpēṇa

kālah karṣati vānara |

yēna sma vidhavāḥ sarvāḥ

kṛtā ēkēṣuṇā raṇē || 4.25.43 ||

1019

imāstāstava rājendra

vānaryō'plavagāstava |

pādairvikṛṣṭamadhvāna -

māgatāḥ kiṃ na budhyasē || 4.25.44 ||

1020

tavēṣṭā nanu caivēmā

bhāryāścandranibhānanāḥ |

idānīṃ nēkṣasē kasmāt

sugrīvaṃ plavagēśvara || 4.25.45 ||

1021

<p> <i>ētē hi sacivā rājaṃ -</i> <i>stāraprabhṛtayastava </i> <i>puravāsijanaścāyaṃ</i> <i>parivārya viṣīdati 4.25.46 </i> </p>	1022
<p> <i>visarjayainān sacivān</i> <i>yathāpuramarindama </i> <i>tataḥ krīḍāmahē sarvā</i> <i>vanēṣu madanōtkatāḥ 4.25.47 </i> </p>	1023
<p> <i>ēvaṃ vilapatīm tārāṃ</i> <i>patisōkaparīvṛtām </i> <i>utthāpayanti sma tadā</i> <i>vānaryaḥ śōkakarśītāḥ 4.25.48 </i> </p>	1024
<p> <i>sugrīvēṇa tataḥ sārdhaṃ</i> <i>sō'ṅgadaḥ pitaraṃ rudan </i> <i>citāmārōpayāmāsa</i> <i>śōkēnābhiplutēndriyaḥ 4.25.49 </i> </p>	1025
<p> <i>tatō'gñiṃ vidhivad dattvā</i> <i>sō'pasavyaṃ cakāra ha </i> <i>pitaraṃ dīrghamadhvānaṃ</i> <i>prasthitaṃ vyākulēndriyaḥ 4.25.50 </i> </p>	1026
<p> <i>saṃskṛtya vālinaṃ taṃ tu</i> <i>vidhivat plavagarṣabhāḥ </i> <i>ājagmurudakaṃ kartuṃ</i> <i>nadīm śubhajalāṃ śivām 4.25.51 </i> </p>	1027

tatastē sahitāstatra

hyaṅgadam sthāpya cāgrataḥ |

sugrīvatārāsahitāḥ

siṣicurvānarā jalam || 4.25.52 ||

1028

sugrīvēṇēva dīnēna

dīnō bhūtvā mahābalaḥ |

samānaśōkaḥ kākutsthaḥ

prētakāryāṅyakārayat || 4.25.53 ||

1029

tatō'tha taṃ vālinamagryapauruṣam

prakāśamikṣvākuvarēṣuṅā hatam |

pradīpya dīptāgnisamaujasam tadā

salakṣmaṇam rāmamupēyivān hariḥ || 4.25.54 ||

1030

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmīkiyē ādikāvye

kiṣkindhākāṇḍē pañcaviṃśaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ ṣaḍviṃśaḥ sargaḥ ॥

hanumatā sugrīvasyābhiṣēkāya śrīrāmaṃ prati kiṣkindhāṃ
gantum prārthanaṃ śrīrāmēṇa tatra gamanaṃ
vinaivānumatipradānaṃ tadanu sugrīvāṅgadayōrabhiṣēkaḥ

tataḥ śōkābhisantaptaṃ

sugrīvaṃ klinnavāsasam |

śākhāmṛgamahāmātrāḥ

parivāryōpatasthirē || 4.26.1 ||

1031

abhigamya mahābāhuṃ

rāmamakliṣṭakāriṇam |

sthitāḥ prāñjalayaḥ sarvē

pitāmahamivarṣayaḥ || 4.26.2 ||

1032

tataḥ kāñcanaśailābha -

staruṅārkanibhānanaḥ |

abravīt prāñjalirvākyaṃ

hanūmān mārutātmajaḥ || 4.26.3 ||

1033

bhavatprasādāt kākutstha

pitṛpaitāmahaṃ mahat |

vānarāṇāṃ sudamṣṭrāṇāṃ sampannabalaśālinām 4.26.4	1034
mahātmanām suduṣprāpaṃ prāptaṃ rājyamidaṃ prabhō bhavatā samanujñātaḥ praviśya nagaraṃ śubham 4.26.5	1035
saṃvidhāsyati kāryāṇi sarvāṇi sasuhṛdgaṇaḥ snātō'yaṃ vividhairgandhai - rauśadhaiśca yathāvidhi 4.26.6	1036
arcayiśyati mālyaiśca ratnaiśca tvām viśēṣataḥ imām giriguhām ramyā - mabhigantuṃ tvamarhasi 4.26.7	1037
kuruṣva svāmisambandham vānarān sampraharṣaya ēvamuktō hanumatā rāghavaḥ paravīrahā 4.26.8	1038
pratyuvāca hanūmantam buddhimān vākyakōvidaḥ caturdaśa samāḥ saumya grāmaṃ vā yadi vā puram 4.26.9	1039
na pravēkṣyāmi hanuman piturnirdēśapālakaḥ	

susamṛddhāṃ guhāṃ divyāṃ sugrīvō vānararṣabhaḥ 4.26.10	1040
praviṣṭō vidhivad vīraḥ kṣipraṃ rājyē'bhiṣicyatām ēvamuktvā hanūmantam rāmaḥ sugrīvamabravīt 4.26.11	1041
vṛttajñō vṛttasampanna - mudārabalavikramam imamapyāṅgadaṃ vīraṃ yauvarājyē'bhiṣēcaya 4.26.12	1042
jyēṣṭhasya hi sutō jyēṣṭhaḥ sadṛśō vikramēṇa ca aṅgadō'yamadīnātmā yauvarājyasya bhājanam 4.26.13	1043
pūrvō'yaṃ vārṣikō māsah śrāvaṇaḥ salilāgamaḥ pravṛttāḥ saumya catvārō māsā vārṣika saṃjñitāḥ 4.26.14	1044
nāyamudyōgasamayaḥ praviśa tvam purīṃ śubhām asmin vatsyāmyahaṃ saumya parvatē sahalakṣmaṇaḥ 4.26.15	1045
iyam giriguhā ramyā viśālā yuktamārutā	

<i>prabhūtasalilā saumya</i> <i>prabhūtakamalōtpalā 4.26.16 </i>	1046
<i>kārtikē samanuprāptē</i> <i>tvaṃ rāvaṇavadhē yata </i> <i>ēṣa naḥ samayaḥ saumya</i> <i>praviśa tvaṃ svamālayam 4.26.17 </i>	1047
<i>abhiṣiñcasva rājyē ca</i> <i>suhṛdaḥ sampraharṣaya </i> <i>iti rāmābhyanujñātaḥ</i> <i>sugrīvō vānararṣabhaḥ 4.26.18 </i>	1048
<i>pravivēśa purīṃ ramyāṃ</i> <i>kiṣkindhāṃ vālipālitām </i> <i>taṃ vānarasahasrāṇi</i> <i>praviṣṭaṃ vānarēśvaram 4.26.19 </i>	1049
<i>abhivārya praviṣṭāni</i> <i>sarvataḥ plavagēśvaram </i> <i>tataḥ prakṛtayaḥ sarvā</i> <i>dr̥ṣṭvā harigaṇēśvaram 4.26.20 </i>	1050
<i>praṇamya mūrdhnā patitā</i> <i>vasudhāyāṃ samāhitāḥ </i> <i>sugrīvaḥ prakṛtīḥ sarvāḥ</i> <i>sambhāṣyōtthāpya vīryavān 4.26.21 </i>	1051
<i>bhrāturantaḥpuraṃ saumyaṃ</i> <i>pravivēśa mahābalaḥ </i>	

praviṣṭaṃ bhīmavikrāntaṃ

sugrīvaṃ vānararṣabham || 4.26.22 ||

1052

abhyaṣiñcanta suhṛdaḥ

sahasrākṣamivāmarāḥ |

tasya pāṇḍuramājahru -

śchatraṃ hēmapariṣkṛtam || 4.26.23 ||

1053

śuklē ca vālavyajane

hēmadaṇḍē yaśaskarē |

tathā ratnāni sarvāṇi

sarvabījauśadhāni ca || 4.26.24 ||

1054

sakṣīrāṇāṃ ca vṛkṣāṇāṃ

prarōhān kusumāni ca |

śuklāni caiva vastrāṇi

śvētaṃ caivānulēpanam || 4.26.25 ||

1055

sugandhīni ca mālyāni

sthalajānyambujāni ca |

candanāni ca divyāni

gandhāṃśca vividhān bahūn || 4.26.26 ||

1056

akṣataṃ jātarūpaṃ ca

priyaṅguṃ madhusarpiṣī |

dadhi carma ca vaiyāghraṃ

parārdhyē cāpyupānahau || 4.26.27 ||

1057

samālabhanamādāya

gōrōcanaṃ manaḥśilām |

ājagmustatra muditā

varāḥ kanyāśca ṣōḍaśa || 4.26.28 ||

1058

tatastē vānaraśrēṣṭha -

mabhiṣēktuṃ yathāvidhi |

ratnairvastraiśca bhakṣyaiśca

tōṣayitvā dvijarṣabhān || 4.26.29 ||

1059

tataḥ kuśaparistīrṇaṃ

samidhmaṃ jātavēdasam |

mantrapūtēna haviṣā

hutvā mantravidō janāḥ || 4.26.30 ||

1060

tatō hēmapratiṣṭhānē

varāstaraṇasaṃvṛtē |

prāsādaśikharē ramyē

citramālyōpaśōbhitē || 4.26.31 ||

1061

prāṇmukhaṃ vidhivanmantraiḥ

sthāpayitvā varāsanē |

nadīnadēbhyaḥ saṃhṛtya

tīrthēbhyaśca samantataḥ || 4.26.32 ||

1062

āhṛtya ca samudrēbhyaḥ

sarvēbhyō vānararṣabhāḥ |

apaḥ kanakakumbhēsu

nidhāya vimalaṃ jalam || 4.26.33 ||

1063

śubhairṣabhaśṛṅgaiśca

kalaśaiścaiva kāñcanaiḥ |

śāstradr̥ṣṭēna vidhinā mahar̥ṣivihitēna ca 4.26.34	1064
gajō gavākṣō gavayaḥ śarabhō gandhamādanaḥ maindaśca dvividaścaiva hanūmāñjāmbavāṃstathā 4.26.35	1065
abhyaṣiñcata sugrīvaṃ prasannēna sugandhinā salilēna sahasrākṣaṃ vasavō vāsavaṃ yathā 4.26.36	1066
abhiṣiktē tu sugrīvē sarvē vānarapuṅgavāḥ pracukruśurmahātmānō hr̥ṣṭāḥ śatasahasraśaḥ 4.26.37	1067
rāmasya tu vacaḥ kurvan sugrīvō vānarēśvaraḥ aṅgadaṃ sampariṣvajya yauvarājyē'bhyaṣēcayat 4.26.38	1068
aṅgadē cābhiṣiktē tu sānukrōśāḥ plavaṅgamāḥ sādhu sādhviti sugrīvaṃ mahātmānō hyapūjayan 4.26.39	1069
rāmaṃ caiva mahātmānaṃ lakṣmaṇaṃ ca punaḥ punaḥ	

prītāśca tuṣṭuvuḥ sarvē

tādrśē tatra vartini || 4.26.40 ||

1070

hr̥ṣṭapuṣṭajanākīrṇā

patākādhvajaśōbhitā |

babhūva nagarī ramyā

kiṣkindhā girigahvarē || 4.26.41 ||

1071

nivēdya rāmāya tadā mahātmanē

mahābhiṣēkaṃ kapivāhinīpatiḥ |

rumāṃ ca bhāryāmupalabhya vīryavā

navāpa rājyaṃ tridaśādhipō yathā || 4.26.42 ||

1072

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmīkiyē ādikāvye

kiṣkindhākāṇḍē ṣaḍviṃśaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ saptaviṃśaḥ sargaḥ ॥

prasravaṇagirau śrīrāmalakṣmaṇayōrmithaḥ saṃlāpaḥ

abhiṣiktē tu sugrīvē

praviṣṭē vānarē guhām |

ājagāma saha bhrātrā

rāmaḥ prasravaṇaṃ girim || 4.27.1 ||

1073

śārdūlamṛgasaṅghuṣṭaṃ

siṃhairbhīmaravairvṛtam |

nānāgulmalatāgūḍhaṃ

bahupādapasaṅkulam || 4.27.2 ||

1074

ṛkṣavānaragōpucchai -

rmārjāraiśca niṣēvitam |

mēgharāśinibhaṃ śailaṃ

nityaṃ śucikaraṃ śivam || 4.27.3 ||

1075

tasya śailasya śikharē

mahatīmāyatāṃ guhām |

pratyagrḥṇīta vāsārthaṃ

rāmaḥ saumitriṇā saha || 4.27.4 ||

1076

<p>kṛtvā ca samayaṃ rāmaḥ sugrīvēṇa sahānaghaḥ kālayuktaṃ mahadvākya - muvāca raghunandanaḥ 4.27.5 </p>	1077
<p>vinītaṃ bhrātaraṃ bhrātā lakṣmaṇaṃ lakṣmivardhanaṃ iyaṃ giriguhā ramyā viśālā yuktamārutā 4.27.6 </p>	1078
<p>asyāṃ vatsyāma saumitrē varṣarātramarindama giriśṛṅgamidaṃ ramya - muttamaṃ pārthivātmaja 4.27.7 </p>	1079
<p>śvētābhiḥ kṛṣṇatāmrābhiḥ śilābhirupaśōbhitam nānādhātusamākīrṇaṃ nadīdardurasamṃyutam 4.27.8 </p>	1080
<p>vividhairvṛkṣaṣaṇḍaiśca cārucitralatāyutam nānāvihagasaṅghuṣṭaṃ mayūravaranāditam 4.27.9 </p>	1081
<p>mālatīkundagulmaiśca sinduvāraiḥ śirīṣakaiḥ kadambārjunasarjaiśca puṣpitairupaśōbhitam 4.27.10 </p>	1082

iyam ca nalinī ramyā phullapaṅkajamaṇḍitā nātidūrē guhāyā nau bhaviṣyati nṛpātmaja 4.27.11	1083
prāgudakpravaṇē dēśē guhā sādhu bhaviṣyati paścāccaivōnnatā saumya nivātēyaṃ bhaviṣyati 4.27.12	1084
guhādvārē ca saumitrē śilā samatalā śivā kṛṣṇā caivāyatā caiva bhinnāñjanacayōpamā 4.27.13	1085
giriśṛṅgamidaṃ tāta paśya cōttarataḥ śubham bhinnāñjanacayākāra - mambhōdharamivōditam 4.27.14	1086
dakṣiṇasyāmapī diśi sthitam śvētamivāmbaram kailāsaśikharaprakhyam nānādhātuvirājitam 4.27.15	1087
prācīnavāhinīm caiva nadīm bhṛśamakardamām guhāyāḥ parataḥ paśya trikūṭē jāhnavīmiva 4.27.16	1088

candanaistilakaiḥ sālai - stamālairatimuktakaiḥ padmakaiḥ saralaiścaiva aśōkaiścaiva śōbhitām 4.27.17	1089
vānīraistimidaiścaiva bakulaiḥ kētakairapi hintālaistiniśairnīpai - rvētasaiḥ kṛtamālakaiḥ 4.27.18	1090
tīrajaiḥ śōbhitā bhāti nānārūpaistatastataḥ vasanābharaṇōpētā pramadēvābhyaḥkṛtā 4.27.19	1091
śataśaḥ pakṣisaṅghaiśca nānānādavināditā ēkaikamanuraktaiśca cakravākairalaṅkṛtā 4.27.20	1092
pulinairatiramyaiśca haṃsasārasasēvitā prahasantyēva bhātyeṣā nānāratnasamanvitā 4.27.21	1093
kvacinnīlōtpalaiśchannā bhātiraktōtpalaiḥ kvacit kvacidābhāti śuklaiśca divyaiḥ kumudakuḍmalaiḥ 4.27.22	1094

pāriplavaśatairjuṣṭā

barhikrauñcavināditā |

ramaṇīyā nadī saumya

munisaṅghaniṣēvitā || 4.27.23 ||

1095

paśya candanavr̥kṣāṇāṃ

paṅktīḥ surucirā iva |

kakubhānāṃ ca dṛśyantē

manasaivōditāḥ samam || 4.27.24 ||

1096

ahō suramaṇīyō'yaṃ

dēśaḥ śatruniṣūdana |

dṛḍhaṃ raṃsyāva saumitrē

sādhvatra nivasāvahē || 4.27.25 ||

1097

itaśca nātidūrē sā

kiṣkindhā citrakānanā |

sugrīvasya purī ramyā

bhaviṣyati nṛpātmaja || 4.27.26 ||

1098

gītavāditranirghōṣaḥ

śrūyatē jayatāṃ vara |

nadatāṃ vānarāṇāṃ ca

mṛdaṅgāḍambaraiḥ saha || 4.27.27 ||

1099

labdhvā bhāryāṃ kapivaraḥ

prāpya rājyaṃ suhṛdvṛtaḥ |

dhruvaṃ nandati sugrīvaḥ

samprāpya mahatīṃ śriyam || 4.27.28 ||

1100

ityuktvā nyavasat tatra

rāghavaḥ sahalakṣmaṇaḥ |

bahudṛśyadarīkuñjē

tasmin prasravaṇē girau || 4.27.29 ||

1101

susukhē hi bahudravyē

tasmin hi dharaṇīdharē |

vasatastasya rāmasya

ratiralpāpi nābhavat || 4.27.30 ||

1102

hṛtāṃ hi bhāryāṃ smarataḥ

prāṇēbhyō'pi garīyasīm |

udayābhyuditāṃ dṛṣṭvā

śāsāṅkaṃ ca visēṣataḥ || 4.27.31 ||

1103

āvivēśa na taṃ nidrā

niśāsu śayanaṃ gatam |

tatsamutthēna śōkēna

bāṣpōpahatacētanam || 4.27.32 ||

1104

taṃ śōcamānaṃ kākutsthaṃ

nityaṃ śōkaparāyaṇam |

tulyaduḥkhō'bravīdbhrātā

lakṣmaṇō'nunayaṃ vacaḥ || 4.27.33 ||

1105

alaṃ vīra vyathāṃ gatvā

na tvaṃ śōcitumarhasi |

śōcatō hyavasīdanti

sarvārthā viditaṃ hi tē || 4.27.34 ||

1106

<i>bhavān kriyāparō lōkē</i> <i>bhavān dēvaparāyaṇaḥ </i> <i>āstikō dharmasīlaśca</i> <i>vyavasāyī ca rāghava 4.27.35 </i>	1107
<i>na hyavyavasitaḥ śatruṃ</i> <i>rākṣasaṃ taṃ viśēṣataḥ </i> <i>samarthastvaṃ raṇē hantuṃ</i> <i>vikramē jihmakāriṇam 4.27.36 </i>	1108
<i>samunmūlaya śōkaṃ tvaṃ</i> <i>vyavasāyaṃ sthirīkuru </i> <i>tataḥ saparivāraṃ taṃ</i> <i>rākṣasaṃ hantumarhasi 4.27.37 </i>	1109
<i>pr̥thivīmapi kākutstha</i> <i>sasāgaravanācalām </i> <i>parivartayituṃ śaktaḥ</i> <i>kiṃ punastaṃ hi rāvaṇam 4.27.38 </i>	1110
<i>śaratkālaṃ pratīkṣasva</i> <i>prāvṛṭkālō'yamāgataḥ </i> <i>tataḥ sarāṣṭraṃ sargaṇam</i> <i>rāvaṇam taṃ vadhiṣyasi 4.27.39 </i>	1111
<i>ahaṃ tu khalu tē vīryaṃ</i> <i>prasuptaṃ pratibōdhayē </i> <i>dīptairāhutibhiḥ kālē</i> <i>bhasmacchannamivānalam 4.27.40 </i>	1112

- lakṣmaṇasya hi tad vākyam
 pratipūjya hitam śubham |
 rāghavaḥ suhrdam snigdha -
 midam vacanamabravīt || 4.27.41 || 1113
- vācyam yadanuraktēna
 snigdhēnam ca hitēna ca |
 satyavikramayuktēna
 taduktam lakṣmaṇa tvayā || 4.27.42 || 1114
- ēṣa śōkaḥ parityaktaḥ
 sarvakāryāvasādakaḥ |
 vikramēṣvapratihataḥ
 tējaḥ prōtsāhayāmyaham || 4.27.43 || 1115
- śaratkālam pratīkṣiṣyē
 sthitō'smi vacanē tava |
 sugrīvasya nadīnām ca
 prasādamanupālayan || 4.27.44 || 1116
- upakārēṇa vīrastu
 pratikārēṇa yujyatē |
 akṛtajñō'pratikṛtō
 hanti sattvavatām manah || 4.27.45 || 1117
- tadēva yuktam praṇidhāya lakṣmaṇah
 kṛtāñjalistat pratipūjya bhāṣitam |
 uvāca rāmam svabhirāmadarśanam
 pradarśayan darśanamātmanaḥ śubham || 4.27.46 || 1118

yathōktamētat tava sarvamīpsitaṃ

narēndra kartā nacirāt tu vānaraḥ |

śaratpratīkṣaḥ kṣamatāmimaṃ bhavān

jalaprapātaṃ ripunigrahē dhṛtaḥ || 4.27.47 ||

1119

niyamyā kōpaṃ paripālyatāṃ śarat

kṣamasva māsāṃścaturō mayā saha |

vasācalē'smin mṛgarājasēvitē

saṃvartayañśatruvadhē samudyamam || 4.27.48 ||

1120

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmīkiyē ādikāvye

kiṣkindhākāṇḍē saptaviṃśaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ aṣṭāviṃśaḥ sargaḥ ॥

śrīrāmēṇa varṣartōrvarṇanam

- sa tadā vāliṇaṃ hatvā
sugrīvamabhiṣicya ca |
vasan mālyavataḥ pṛṣṭhē
rāmō lakṣmaṇamabravit || 4.28.1 || 1121
- ayaṃ sa kālaḥ samprāptaḥ
samayō'dya jalāgamaḥ |
sampaśya tvaṃ nabhō mēghaiḥ
saṃvṛtaṃ girisannibhaiḥ || 4.28.2 || 1122
- navamāsadhṛtaṃ garbha
bhāskarasya gabhastibhiḥ |
pītvā rasaṃ samudrāṇāṃ
dyauḥ prasūtē rasāyanam || 4.28.3 || 1123
- śakyamambaramāruhya
mēghasōpānapaṅktibhiḥ |
kuṭajārjunamālābhi -
ralaṅkartuṃ divākaraḥ || 4.28.4 || 1124

sandhyārāgōtthitaistāmrai - rantēṣvapi ca pāṇḍubhiḥ snigdhairabhrapaṭacchēdai - rbaddhavraṇamivāmbaram 4.28.5	1125
mandamārutiniḥśvāsaṃ sandhyācandanarañjitam āpāṇḍujaladaṃ bhāti kāmatūramivāmbaram 4.28.6	1126
ēṣā gharmaparikliṣṭā navavāripariplutā sītēva śōkasantaptā mahī bāṣpaṃ vimuñcati 4.28.7	1127
mēghōdaravinirmuktāḥ karpūradalaśītalāḥ śakyamañjalibhiḥ pātum vātāḥ kētakagandhinaḥ 4.28.8	1128
ēṣa phullārjunaḥ śailaḥ kētakairabhivāsitaḥ sugrīva iva śāntāri - rdhārābhirabhiṣicyatē 4.28.9	1129
mēghakṛṣṇājīnadharā dhārāyajñōpavītinaḥ mārutāpūritaguhāḥ prādhītā iva parvatāḥ 4.28.10	1130

kaśābhiriva haimībhi -

rvidyudbhirabhitāḍitam |

antaḥstanitanirghōṣaṃ

savēdanamivāmbaram || 4.28.11 ||

1131

nīlamēghāśritā vidyut

sphurantī pratibhāti mē |

sphurantī rāvaṇasyāṅkē

vaidēhīva tapasvinī || 4.28.12 ||

1132

imāstā manmathavatāṃ

hitāḥ pratihatā diśaḥ |

anuliptā iva ghanai -

rnaṣṭagrahaniśākarāḥ || 4.28.13 ||

1133

kvacid bāṣpābhisaṃruddhān

varṣāgamasamutsukān |

kuṭajān paśya saumitrē

puṣpitān girisānuṣu |

mama śōkābhibhūtasya

kāmasandīpanān sthitān || 4.28.14 ||

1134

rajaḥ praśāntaṃ sahimō'dya vāyu -

rnidāghadōṣaprasarāḥ praśāntāḥ |

sthitā hi yātrā vasudhādhipānāṃ

pravāsinō yānti narāḥ svadēśān || 4.28.15 ||

1135

samprasthitā mānasavāsalubdhāḥ

priyānvitāḥ samprati cakravākāḥ |

abhikṣṇavarṣōdakavikṣatēṣu

yānāni mārgēṣu na sampatanti || 4.28.16 ||

1136

kvacit prakāśaṃ kvacidaparakāśaṃ

nabhaḥ prakīrṇāmbudharaṃ vibhāti |

kvacitkvacit parvatasanniruddhaṃ

rūpaṃ yathā śāntamahārṇavasya || 4.28.17 ||

1137

vyāmiśritaṃ sarjakadambapuṣpai -

rnavam jalaṃ parvatadhātutāmram |

mayūrakēkābhiranuprayātaṃ

śailāpagāḥ śīghrataraṃ vahanti || 4.28.18 ||

1138

rasākulaṃ ṣaṭpadasannikāśaṃ

prabhujyatē jambuphalaṃ prakāmam |

anēkavarṇaṃ pavanāvadhūtaṃ

bhūmau patatyāmrāphalaṃ vipakvam || 4.28.19 ||

1139

vidyutpatākāḥ sabalākamālāḥ

śailēndrakūṭākṛtisannikāśāḥ |

garjanti mēghāḥ samudīrṇanādā

mattā gajēndrā iva saṃyugasthāḥ || 4.28.20 ||

1140

varṣōdakāpyāyitaśādvalāni

pravṛttanṛttōtsavabarhiṇāni |

vanāni nirvṛṣṭabalāhakāni

paśyāparāhṇēṣvadhikaṃ vibhānti || 4.28.21 ||

1141

samudvahantaḥ salilātibhāraṃ

balākinō vāridharā nadantaḥ |

<i>mahatsu śṛṅgēṣu mahīdharāṇām</i> <i>viśramya viśramya punaḥ prayānti 4.28.22 </i>	1142
<i>mēghābhikāmā parisampatantī</i> <i>sammōditā bhāti balākapaṅktiḥ </i> <i>vātāvadhūtā varapauṇḍarīkī</i> <i>lambēva mālā rucirāambarasya 4.28.23 </i>	1143
<i>bālēndragōpāntaracitritēna</i> <i>vibhāti bhūmirnavasādvalēna </i> <i>gātrānupṛktēna śukaprabhēṇa</i> <i>nārīva lākṣōkṣitakambalēna 4.28.24 </i>	1144
<i>nidrā śanaiḥ kēśavamabhyupaiti</i> <i>drutaṃ nadī sāgaramabhyupaiti </i> <i>hr̥ṣṭā balākā ghanamabhyupaiti</i> <i>kāntā sakāmā priyamabhyupaiti 4.28.25 </i>	1145
<i>jātā vanāntāḥ śikhisupranṛttā</i> <i>jātāḥ kadambāḥ sakadambaśākhāḥ </i> <i>jātā vṛṣā gōṣu samānakāmā</i> <i>jātā mahī sasyavanābhirāmā 4.28.26 </i>	1146
<i>vahanti varṣanti nadanti bhānti</i> <i>dhyāyanti nṛtyanti samāśvasanti </i> <i>nadyō ghanā mattagajā vanāntāḥ</i> <i>priyāvihīnāḥ śikhinaḥ plavaṅgamāḥ 4.28.27 </i>	1147
<i>praharṣitāḥ kētakipuṣpagandha -</i> <i>māghrāya mattā vananirjharēṣu </i>	

prapātaśabdākulitā gajēndrāḥ

sārdhaṃ mayūraiḥ samadā nadanti || 4.28.28 ||

1148

dhārānipātairabhihanyamānāḥ

kadambaśākhāsu vilambamānāḥ |

kṣaṇārjitaṃ puṣparasāvagādhaṃ

śanairmadaṃ ṣaṭcaraṇāstyajanti || 4.28.29 ||

1149

aṅgāracūrṇōtkarasannikāśaiḥ

phalaiḥ suparyāptarasaiḥ samṛddhaiḥ |

jambūdrumāṇāṃ pravibhānti śākhā

nīpīyamānā iva ṣaṭpadaughaiḥ || 4.28.30 ||

1150

taḍitpatākābhīralaṅkṛtānā -

mudīrṇagambhīramahāravāṇām |

vibhānti rūpāṇi balāhakānāṃ

raṇōtsukānāmiva vāraṇānām || 4.28.31 ||

1151

mārgānugaḥ śailavanānusārī

samprasthitō mēgharavaṃ niśamya |

yuddhābhikāmaḥ pratinādaśaṅkī

mattō gajēndraḥ pratisannivṛttaḥ || 4.28.32 ||

1152

kvacit pragītā iva ṣaṭpadaughaiḥ

kvacit pranṛttā iva nīlakaṇṭhaiḥ |

kvacit pramattā iva vāraṇēndrai -

rvibhāntyanēkāśrayiṇō vanāntāḥ || 4.28.33 ||

1153

kadambasarjārjunakandalādhyā

vanāntabhūmirmadhuvāripūrṇā |

mayūramattābhirutapranṛttai - rāpānabhūmipratimā vibhāti 4.28.34	1154
muktāsamābhaṃ salilaṃ patad vai sunirmalaṃ patrapuṭeṣu lagnam hr̥ṣṭā vivarṇacchadanā vihaṅgāḥ surēndradattaṃ tṛṣitāḥ pibanti 4.28.35	1155
ṣaṭpādatantrīmadhurābhidhānaṃ plavaṅgamōdīritakaṅṭhatālam āviṣkṛtaṃ mēghamṛdaṅganādai - rvanēṣu saṅgītamiva pravṛttam 4.28.36	1156
kvacit pranṛttaiḥ kvacidunnadadbhiḥ kvacicca vṛkṣāgraniṣaṅṅakāyaiḥ vyālababarhābharāṇairmayūrai - rvanēṣu saṅgītamiva pravṛttam 4.28.37	1157
svanairghanānāṃ plavagāḥ prabuddhā vihāya nidrāṃ cirasanniruddhām anēkarūpākṛtivarṇanādā navāmbudhārābhihatā nadanti 4.28.38	1158
nadyaḥ samudvāhitacakraṅkā - staṭāni śīrṇānyapavāhayitvā dṛptā navaprāvṛtapūrṇabhōgā - dṛtaṃ svabhartāramupōpayānti 4.28.39	1159
nīlēṣu nīlā navavāripūrṇā mēghēṣu mēghāḥ pratibhānti saktāḥ	

<i>davāgnidagdhēṣu davāgnidagdhāḥ</i> <i>śailēṣu śailā iva baddhamūlāḥ 4.28.40 </i>	1160
<i>pramattasannāditabarhiṇāni</i> <i>saśakragōpākulaśādvalāni </i> <i>caranti nīpārjunavāsītāni</i> <i>gajāḥ suramyāṇi vanāntarāṇi 4.28.41 </i>	1161
<i>navāmbudhārāhatakēsarāṇi</i> <i>drutaṃ parityajya sarōruhāṇi </i> <i>kadambapuṣpāṇi sakēsarāṇi</i> <i>navāni hṛṣṭā bhramarāḥ pibanti 4.28.42 </i>	1162
<i>mattā gajāndrā muditā gavēndrā</i> <i>vanēṣu vikrāntatarā mṛgēndrāḥ </i> <i>ramyā nagēndrā nibhṛtā narēndrāḥ</i> <i>prakrīḍitō vāridharaiḥ surēndraḥ 4.28.43 </i>	1163
<i>mēghāḥ samudbhūtasamudranādā</i> <i>mahājalaughairgaganāvalambāḥ </i> <i>nadīstaṭākāni sarāṃsi vāpī -</i> <i>rmahīṃ ca kṛtsnāmapavāhayanti 4.28.44 </i>	1164
<i>varṣapravēgā vipulāḥ patanti</i> <i>pravānti vātāḥ samudīrṇavēgāḥ </i> <i>praṇaṣṭakūlāḥ pravahanti śīghraṃ</i> <i>nadyō jalaṃ vipratipannamārgāḥ 4.28.45 </i>	1165
<i>narairnarēndrā iva parvatēndrāḥ</i> <i>surēndradattaiḥ pavanōpanītaiḥ </i>	

ghanāmbukumbhairabhiṣicyamānā

rūpaṃ śriyaṃ svāmiva darśayanti || 4.28.46 ||

1166

ghanōpagūḍhaṃ gaganam na tārā

na bhāskarō darśanamabhyupaiti |

navairjalaughairdharanī vitṛptā

tamōviliptā na diśaḥ prakāśāḥ || 4.28.47 ||

1167

mahānti kūṭāni mahīdharāṇām

dhārāvidhautānyadhikaṃ vibhānti |

mahāpramāṇairvipulaiḥ prapātai -

rmuktākālāpairiva lambamānaiḥ || 4.28.48 ||

1168

śailōpalapraskhalamānavēgāḥ

śailōttamānām vipulāḥ prapātāḥ |

guhāsu sannāditabarhiṇāsu

hārā vikīryanta ivāvabhānti || 4.28.49 ||

1169

śīghrapravēgā vipulāḥ prapātā

nirdhautaśṛṅgōpatalā girīṇām |

muktākālāpapatimāḥ patantō

mahāguhōtsaṅgatalairdhriyantē || 4.28.50 ||

1170

suratāmardavicchinnāḥ

svargastrīhāramauktikāḥ |

patanti cātulā dikṣu

tōyadhārāḥ samantataḥ || 4.28.51 ||

1171

vilīyamānairvihagai -

rnimīladbhiśca paṅkajaiḥ |

vikasantyā ca mālatyā gatō'staṃ jñāyatē raviḥ 4.28.52	1172
vṛttā yātrā narēndrāṇāṃ sēnā pathyēva vartatē vairāṇi caiva mārgāśca salilēna samīkṛtāḥ 4.28.53	1173
māsi prauṣṭhapadē brahma brāhmaṇānāṃ vivakṣatām ayamadhyāyasamayaḥ sāmagānāmupasthitaḥ 4.28.54	1174
vivṛttakarmāyatanō nūnaṃ sañcitasañcayaḥ āṣādhīmabhyupagatō bharataḥ kōsalādhipaḥ 4.28.55	1175
nūnamāpūryamāṇāyāḥ sarayvā vardhatē rayaḥ māṃ samīkṣya samāyānta - mayōdhyāyā iva svanaḥ 4.28.56	1176
imāḥ sphītaguṇā varṣāḥ sugrīvaḥ sukhamasnutē vijitāriḥ sadāraśca rājyē mahati ca sthitaḥ 4.28.57	1177
ahaṃ tu hṛtadāraśca rājyācca mahataścyutaḥ	

nadīkūlamiva klinna -

mavasīdāmi lakṣmaṇa || 4.28.58 ||

1178

śōkaśca mama vistīrṇō

varṣāśca bhṛśadurgamāḥ |

rāvaṇaśca mahāñchatru -

rapāraḥ pratibhāti mē || 4.28.59 ||

1179

ayātrāṃ caiva dṛṣṭvēmāṃ

mārgāṃśca bhṛśadurgamān |

praṇatē caiva sugrīvē

na mayā kiñcidīritam || 4.28.60 ||

1180

apī cāpi parikliṣṭaṃ

cirād dāraiḥ samāgatam |

ātmakāryagarīyastvād

vaktuṃ nēcchāmi vānaram || 4.28.61 ||

1181

svayamēva hi viśramya

jñātvā kālamupāgatam |

upakāraṃ ca sugrīvō

vētsyatē nātra saṃśayaḥ || 4.28.62 ||

1182

tasmāt kālapratīkṣō'haṃ

sthitō'smi śubhalakṣaṇa |

sugrīvasya nadīnāṃ ca

prasādamabhikāṅkṣayan || 4.28.63 ||

1183

upakārēṇa vīrō hi

pratīkārēṇa yujyatē |

akṛtajñō'pratikṛtō

hanti sattvavatāṃ manah || 4.28.64 ||

1184

athaivamuktaḥ praṇidhāya lakṣmaṇah

kṛtāñjalistat pratipūjya bhāṣitam |

uvāca rāmaṃ svabhirāmadarśanaṃ

pradarśayan darśanamātmanaḥ śubham || 4.28.65 ||

1185

yaduktamētat tava sarvamīpsitaṃ

narēndra kartā nacirāddharīśvaraḥ |

śaratpratīkṣaḥ kṣamatāmimaṃ bhavāñ

jalaprapātaṃ ripunigrahē dhṛtaḥ || 4.28.66 ||

1186

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmīkiyē ādikāvye

kiṣkindhākāṇḍē aṣṭāviṃśaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ *ēkōnatrīṣaḥ sargaḥ* ॥

*hanumatā bōdhitēna sugrīvēṇa nīlaṃ prati
vānarasainikānāmēkatrakaraṇāyādēsādānam*

*samīkṣya vimalaṃ vyōma
gatavidyudbalāhakam |
sārasākulasaṅghuṣṭaṃ
ramyajyōtsnānulēpanam ॥ 4.29.1 ॥*

1187

*samṛddhārthaṃ ca sugrīvaṃ
mandadharmārthasaṅgraham |
atyarthaṃ cāsatāṃ mārḡa -
mēkāntagatamānasam ॥ 4.29.2 ॥*

1188

*nivr̥ttakāryaṃ siddhārthaṃ
pramadābhirataṃ sadā |
prāptavantamabhiprētān
sarvānēva manōrathān ॥ 4.29.3 ॥*

1189

*svāṃ ca patnīmabhiprētāṃ
tārāṃ cāpi samīpsitām |*

viharantamahōrātraṃ

kṛtārthaṃ vigatajvaram || 4.29.4 ||

1190

krīḍantamiva dēvēśaṃ

gandharvāpsarasāṃ gaṇaiḥ |

mantriṣu nyastakāryaṃ ca

mantriṇāmanavēkṣakam || 4.29.5 ||

1191

ucchinnarājyasandēhaṃ

kāmavṛttamiva sthitam |

niścītārthō'rthatattvajñaḥ

kāladharmaviśēṣavit || 4.29.6 ||

1192

prasādya vākyairvividhai -

rhētumadbhirmanōramaiḥ |

vākyavid vākyatattvajñaṃ

harīśaṃ mārutātmajaḥ || 4.29.7 ||

1193

hitam tathyaṃ ca pathyaṃ ca

sāmadharmārthanītimat |

praṇayaprītisaṃyuktaṃ

viśvāsakṛtaniścayam || 4.29.8 ||

1194

harīśvaramupāgamyā

hanūmān vākyamabravīt |

rājyaṃ prāptaṃ yaśaścaiva

kaulī śrīrabhivardhitā || 4.29.9 ||

1195

mitrāṇāṃ saṅgrahaḥ śēṣa -

stad bhavān kartumarhati |

yō hi mitrēṣu kālajñah satataṃ sādhu vartatē 4.29.10	1196
tasya rājyaṃ ca kīrtiśca pratāpaścāpi vardhatē yasya kōśaśca daṇḍaśca mitrāṇyātmā ca bhūmipa samānyētāni sarvāṇi sa rājyaṃ mahadaśnutē 4.29.11	1197
tad bhavān vṛttasampannaḥ sthitaḥpathi niratyayē mitrārthamabhinītārthaṃ yathāvat kartumarhati 4.29.12	1198
santyaajya sarvakarmāṇi mitrārthē yō na vartatē sambhramād vikṛtōtsāhaḥ sō'narthēnāvarudhyatē 4.29.13	1199
yō hi kālavyatītēṣu mitrakāryēṣu vartatē sa kṛtvā mahatō'pyarthā - nna mitrārthēna yujyatē 4.29.14	1200
tadidaṃ mitrakāryaṃ naḥ kālātītamaraṇḍama kriyatāṃ rāghavasyaitad vaidēhyāḥ parimārgaṇam 4.29.15	1201

na ca kālamatītaṃ tē nivēdayati kālavit tvaramāṇō'pi sa prājña - stava rājan vaśānugaḥ 4.29.16	1202
kulasya hētuḥ sphītasya dīrghabandhuśca rāghavaḥ apramēyaprabhāvaśca svayaṃ cāpratimō guṇaiḥ 4.29.17	1203
tasya tvaṃ kuru vai kārya pūrvam tēna kṛtaṃ tava harīśvara kapiśrēṣṭhā - nājñāpayitumarhasi 4.29.18	1204
nahi tāvad bhavēt kālō vyatītaścōdanāḍṛtē cōditasya hi kāryasya bhavēt kālavyatikramaḥ 4.29.19	1205
akarturapi kāryasya bhavān kartā harīśvara kiṃ punaḥ pratikartustē rājyēna ca vadhēna ca 4.29.20	1206
śaktimānativikrāntō vānararkṣagaṇēśvara kartuṃ dāśarathēḥ prīti - mājñāyāṃ kiṃ nu sajjasē 4.29.21	1207

kāmaṃ khalu śaraiḥ śaktaḥ surāsuramahōragān vaśē dāśarathiḥ kartuṃ tvatpratijñā mavēkṣatē 4.29.22	1208
prāṇatyāgāviśaṅkēna kṛtaṃ tēna mahat priyam tasya mārgāma vaidēhīṃ pṛthivyāmapi cāmbare 4.29.23	1209
dēvadānavagandharvā asurāḥ samarudgaṇāḥ na ca yakṣā bhayaṃ tasya kuryuḥ kimiva rākṣasāḥ 4.29.24	1210
tadēvaṃ śaktiyuktasya pūrvam pratikṛtastathā rāmasyārhasi piṅgēśa kartuṃ sarvātmanā priyam 4.29.25	1211
nādhastādavanau nāpsu gatirnōpari cāmbare kasyacit sajjatē'smākaṃ kapīśvara tavājñayā 4.29.26	1212
tadājñāpaya kaḥ kiṃ tē kutō vāpi vyavasyatu harayō hyapradhṛṣyāstē santi kōṭyagrato'nagha 4.29.27	1213

<p>tasya tad vacanaṃ śrutvā kālē sādhu nirūpitam sugrīvaḥ sattvasampanna - ścakāra matimuttamām 4.29.28 </p>	1214
<p>sandidēśātimatimān nīlaṃ nityakṛtōdyamam dikṣu sarvāsu sarvēśāṃ sainyānāmupasaṅgrahē 4.29.29 </p>	1215
<p>yathā sēnā samagrā mē yūthapālāśca sarvaśaḥ samāgacchantyasaṅgēna sēnāgryēṇa tathā kuru 4.29.30 </p>	1216
<p>yē tvantapālāḥ plavagāḥ śīghragā vyavasāyinaḥ samānayantu tē śīghraṃ tvaritāḥ śāsanānmama svayaṃ cānantaraṃ kāryaṃ bhavānēvānupaśyatu 4.29.31 </p>	1217
<p>tripañcarātrādūrdhvaṃ yaḥ prāpnuyādiha vānaraḥ tasya prāṇāntikō daṇḍō nātra kāryāvicāraṇā 4.29.32 </p>	1218
<p>harīṃśca vṛddhānupayātu sāṅgadō bhavān mamājñāmadhikṛtya niścitam </p>	

iti vyavasthāṃ haripuṅgavēśvarō

vidhāya vēśma pravivēśa vīryavān || 4.29.33 ||

1219

*|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvyē
kiṣkindhākāṇḍē ēkōnatriṃśaḥ sargaḥ ||*

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ trimśaḥ sargaḥ ॥

śaradvarṇanaṃ śrīrāmēṇa lakṣmaṇāya sugrīvapārśvaṃ
gantumādēsādānam

gṛhaṃ praviṣṭē sugrīvē
vimuktē gaganē ghanaiḥ |
varṣarātrē sthitō rāmaḥ
kāmasōkābhipīḍitaḥ ॥ 4.30.1 ॥

1220

pāṇḍuraṃ gaganam dṛṣṭvā
vimalaṃ candramaṇḍalam |
śāradīm rajanīm caiva
dṛṣṭvā jyōtsnānulēpanām ॥ 4.30.2 ॥

1221

kāmavṛttaṃ ca sugrīvaṃ
naṣṭāṃ ca janakātmaḥ |
dṛṣṭvā kālamatītaṃ ca
mumōha paramāturaḥ ॥ 4.30.3 ॥

1222

sa tu saṃjñāmupāgamyā
muhūrtānmatimān nṛpaḥ |

manaḥ sthāmapī vaidēhīṃ

cintayāmāsa rāghavaḥ || 4.30.4 ||

1223

dr̥ṣṭvā ca vimalaṃ vyōma

gatavidyudbalāhakam |

sārasārāvasaṅghuṣṭaṃ

vilalāpārtayā girā || 4.30.5 ||

1224

āsīnaḥ parvatasyāgrē

hēmadhātuvibhūṣitē |

śāradaṃ gaganam̐ dr̥ṣṭvā

jagāma manasā priyām || 4.30.6 ||

1225

sārasārāvasannādaiḥ

sārasārāvanādinī |

yā'śramē ramatē bālā

sādyā mē ramatē katham || 4.30.7 ||

1226

puṣpitāṃścāsanān dr̥ṣṭvā

kāñcanāniva nirmalān |

katham̐ sā ramatē bālā

paśyantī māmapaśyatī || 4.30.8 ||

1227

yā purā kalahaṃsānāṃ

kalēna kalabhāṣiṇī |

budhyatē cārusarvāṅgī

sādyā mē ramatē katham || 4.30.9 ||

1228

niḥsvanaṃ cakravākānāṃ

niśamya saha cāriṇām |

puṇḍarikaviśālākṣī

kathamēṣā bhaviṣyati || 4.30.10 ||

1229

sarāṃsi saritō vāpīḥ

kānanāni vanāni ca |

tāṃ vinā mṛgaśāvākṣīṃ

carannādyā sukhaṃ labhē || 4.30.11 ||

1230

apī tāṃ madviyōgācca

saukumāryācca bhāminīm |

sudūraṃ pīḍayēt kāmāḥ

śaradguṇanirantaraḥ || 4.30.12 ||

1231

ēvamādi naraśrēṣṭhō

vilalāpa nṛpātmajaḥ |

vihaṅga iva sāraṅgaḥ

salilaṃ tridaśēśvarāt || 4.30.13 ||

1232

tataścañcūrya ramyēṣu

phalārthī girisānuṣu |

dadarśa paryupāvṛttō

lakṣmīvān lakṣmaṇō'grajam || 4.30.14 ||

1233

sa cintayā dussahayā parītaṃ

visaṃjñamēkaṃ vijanē manasvī |

bhrāturviṣādāt tvaritō'tidīnaḥ

samīkṣya saumitiruvāca dīnam || 4.30.15 ||

1234

kimārya kāmasya vaśaṅgatēna

kimātmapauruṣyaparābhavēna |

<i>ayaṃ hriyā saṃhriyatē samādhiḥ kimatra yōgēna nivartatē na 4.30.16 </i>	1235
<i>kriyābhiyōgaṃ manasaḥ prasādaṃ samādhiyōgānugataṃ ca kālam sahāyasāmarthyamadīnasattvaḥ svakarmahētuṃ ca kuruṣva tāta 4.30.17 </i>	1236
<i>na jānakī mānavavaṃśanātha tvayā sanāthā sulabhā parēṇa na cāgnicūḍāṃ jvalitāmupētya na dahyatē vīra varārha kaścit 4.30.18 </i>	1237
<i>salakṣaṇaṃ lakṣmaṇamapradhṛṣyaṃ svabhāvajaṃ vākyamuvāca rāmaḥ hitaṃ ca pathyaṃ ca nayaprasaktaṃ sasāmadharmārthasamāhitaṃ ca 4.30.19 </i>	1238
<i>nissaṃśayaṃ kāryamavēkṣitavyaṃ kriyāviśēṣō'pyanuvartitavyaḥ na tu pravṛddhasya durāsadasya kumāra vīryasya phalaṃ ca cintyam 4.30.20 </i>	1239
<i>atha padmapalāśākṣiṃ maithilīmanucintayan uvāca lakṣmaṇaṃ rāmō mukhēna pariśuṣyatā 4.30.21 </i>	1240
<i>tarpayitvā sahasrākṣaḥ salilēna vasundharām </i>	

nirvartayitvā sasyāni

kṛtakarmā vyavasthitaḥ || 4.30.22 ||

1241

dīrghagambhīranirghōṣāḥ

śailadrumapurōgamāḥ |

visṛjya salilaṃ mēghāḥ

pariśāntā nṛpātmaja || 4.30.23 ||

1242

nīlōtpaladalaśyāmāḥ

śyāmīkṛtvā diśō daśa |

vimadā iva mātaṅgāḥ

śāntavēgāḥ payōdharāḥ || 4.30.24 ||

1243

jalagarbhā mahāvēgāḥ

kuṭajārjunagandhinaḥ |

caritvā viratāḥ saumya

vṛṣṭivātāḥ samudyatāḥ || 4.30.25 ||

1244

ghanānāṃ vāraṇānāṃ ca

mayūrāṇāṃ ca lakṣmaṇa |

nādaḥ prasravaṇānāṃ ca

praśāntaḥ sahasānagha || 4.30.26 ||

1245

abhivṛṣṭā mahāmēdhai -

rnirmalāścitrasānavaḥ |

anuliptā ivābhānti

girayaścandraraśmibhiḥ || 4.30.27 ||

1246

śākhāsu saptacchadapādapānāṃ

prabhāsu tārārkanīśākarāṇām |

līlāsu caivōttamavāraṇānāṃ

śriyaṃ vibhajyādya śaratpravṛttā || 4.30.28 ||

1247

sampratyanēkāśrayacitraśōbhā

lakṣmīḥ śaratkālaguṇōpapannā |

sūryāgrahastapratibōdhitēṣu

padmākarēṣvabhyadhikaṃ vibhāti || 4.30.29 ||

1248

saptacchadānāṃ kusumōpagandhī

ṣaṭpādavṛndairanugīyamānaḥ |

mattadvipānāṃ pavanānusārī

darpaṃ vinēṣyannadhikaṃ vibhāti || 4.30.30 ||

1249

abhyāgataiścāruviśālapakṣaiḥ

smarapriyaiḥ padmarajō'vakīrṇaiḥ |

mahānadīnāṃ pulinōpayātaiḥ

krīḍanti haṃsāḥ saha cakravākaiḥ || 4.30.31 ||

1250

madapragalbhēṣu ca vāraṇēṣu

gavāṃ samūhēṣu ca darpitēṣu |

prasannatōyāsu ca nimnagāsu

vibhāti lakṣmīrbahudhā vibhaktā || 4.30.32 ||

1251

nabhaḥ samīkṣyāmbudharairvimuktaṃ

vimuktabarhābharaṇā vanēṣu |

priyāsvaraktā vinivṛttaśōbhā

gatōtsavā dhyānaparā mayūrāḥ || 4.30.33 ||

1252

manōjñagandhaiḥ priyakairanalpaiḥ

puṣpātibhārāvanatāgraśākhaiḥ |

suvarṇagaurairnayanābhirāmai -

rudyōtitānīva vanāntarāṇi || 4.30.34 ||

1253

priyānvitānāṃ nalinīpriyāṇāṃ

vanē priyāṇāṃ kusumōdgatānām |

madōtkatānāṃ madalālasānāṃ

gajōttamānāṃ gatayō'dya mandāḥ || 4.30.35 ||

1254

vyaktaṃ nabhaḥ śastravidhautavarṇaṃ

kṛśapravāhāni nadījalāni |

kahlāraśītāḥ pavanāḥ pravānti

tamō vimuktāśca diśaḥ prakāśāḥ || 4.30.36 ||

1255

sūryātapakrāmaṇanaṣṭapaṅkā

bhūmiścirōddhāṭitasāndrarēṇuḥ |

anyōnyavairēṇa samāyutānā -

mudyōgakālō'dya narādhipānām || 4.30.37 ||

1256

śaradguṇāpyāyitarūpaśōbhāḥ

praharṣītāḥ pāṃsusamutthitāṅgāḥ |

madōtkatāḥ samprati yuddhalubdhā

vṛṣā gavāṃ madhyagatā nadanti || 4.30.38 ||

1257

samanmathā tivratarānurāgā

kulānvitā mandagatiḥ karēṇuḥ |

madānvitaṃ samparivārya yāntaṃ

vanēṣu bhartāramanuprayāti || 4.30.39 ||

1258

tyaktvā varāṇyātmavibhūṣitāni

barhāṇi tīrōpagatā nadīnām |

nirbhartsyamānā iva sārasaughaiḥ prayānti dīnā vimanā mayūrāḥ 4.30.40	1259
vitrāsya kāraṇḍavacakravākān mahāravairbhinnakatā gajēndrāḥ sarassubaddhāmbujabhūṣaṇēṣu vikṣōbhya vikṣōbhya jalaṃ pibanti 4.30.41	1260
vyapētapaṅkāsu savālukāsu prasannatōyāsu sagōkulāsu sasārasārāvavināditāsu nadīṣu haṃsā nipatanti hr̥ṣṭāḥ 4.30.42	1261
nadīghanaprasravaṇōdakānā - matipravṛddhānilabarhiṇānām plavaṅgamānām ca gatōtsavānām dhruvaṃ ravāḥ samprati sampraṇaṣṭāḥ 4.30.43	1262
anēkavarṇāḥ suvinaṣṭakāyā navōditēṣvambudharēṣu naṣṭāḥ kṣudhārditā ghōraviṣā bilēbhya - ścirōṣitā viprasaranti sarpāḥ 4.30.44	1263
cañcaccandrakarasparśa - harṣōnmīlitatārakā ahō rāgavatī sandhyā jahāti svayamambaram 4.30.45	1264
rātriḥ śasāṅkōditasaumyavaktrā tārāgaṇōnmīlitacārunētrā	

- jyōtsnāṃśukaprāvaraṇā vibhāti*
nārīva śuklāṃśukasamvṛtāṅgī || 4.30.46 || 1265
- vipakvaśālīprasavāni bhuktvā*
praharṣitā sārasacārupaṅktiḥ |
nabhaḥ samākrāmati śīghravēgā
vātāvadhūtā grathitēva mālā || 4.30.47 || 1266
- suptaikahaṃsaṃ kumudairupētaṃ*
mahāhradasthaṃ salilaṃ vibhāti |
ghanairvimuktaṃ niśi pūrṇacandraṃ
tārāgaṇākīrṇamivāntarikṣam || 4.30.48 || 1267
- prakīrṇahaṃsākulamēkhalānāṃ*
prabuddhapadmōtpalamālinīnām |
vāpyuttamānāmadhikādya lakṣmī -
rvarāṅganānāmiva bhūṣitānām || 4.30.49 || 1268
- vēṇusvaravyaṅjitatūryamiśraḥ*
pratyūṣakālē'nilasampravṛttaḥ |
sammūrchitō gargaragōvṛṣāṇā -
manyōnyamāpūrayatīva śabdaḥ || 4.30.50 || 1269
- navairnadīnāṃ kusumaprahāsai*
rvyādhūyamānairmṛdumārutēna |
dhautāmalakṣaumaṭaparakāśaiḥ
kūlāni kāśairupaśōbhitāni || 4.30.51 || 1270
- vanapracāṇḍā madhupānaśauṇḍāḥ*
priyānvitāḥ ṣaṭcaraṇāḥ prahrṣṭāḥ |

vanēṣu mattāḥ pavanānuyātrāṃ kurvanti padmāsanarēṇugaurāḥ 4.30.52	1271
jalaṃ prasannaṃ kusumaprahāsaṃ krauñcasvanaṃ śālivanaṃ vipakvam mṛduśca vāyurvimalaśca candraḥ śaṃsanti varṣavyapanītakālam 4.30.53	1272
mīnōpasandarśitamēkhalānāṃ nadīvadhūnāṃ gatayō'dya mandāḥ kāntōpabhuktālasagāminīnāṃ prabhātakālēṣviva kāminīnām 4.30.54	1273
sacakraṅkāni saśaivalāni kāśairdukūlairiva saṃvṛtāni sapatrarēkhāni sarōcanāni vadhūmukhānīva nadīmukhāni 4.30.55	1274
praphullabāṇāsanacitritēṣu prahr̥ṣṭaṣatpādanikūjitēṣu gr̥hītacāpōdyatadaṇḍacaṇḍaḥ pracaṇḍacāpō'dya vanēṣu kāmāḥ 4.30.56	1275
lōkaṃ suvr̥ṣṭyā paritōṣayitvā nadīstaṭākāni ca pūrayitvā niṣpannasasyāṃ vasudhāṃ ca kṛtvā tyaktvā nabhastōyadharāḥ praṇaṣṭāḥ 4.30.57	1276
darśayanti śarannadyaḥ pulināni śanaiḥ śanaiḥ	

navasaṅgamasavrīḍā

jaghanānīva yōṣitaḥ || 4.30.58 ||

1277

prasannasalilāḥ saumya

kurarābhivināditāḥ |

cakravākagaṇākīrṇā

vibhānti salilāśayāḥ || 4.30.59 ||

1278

anyōnyabaddhavairāṇāṃ

jigīṣūṇāṃ nṛpātmaja |

udyōgasamayaḥ saumya

pārthivānāmupasthitaḥ || 4.30.60 ||

1279

iyam sā prathamā yātrā

pārthivānāṃ nṛpātmaja |

na ca paśyāmi sugrīva -

mudyōgaṃ ca tathāvidham || 4.30.61 ||

1280

asanāḥ saptaparṇāśca

kōvidārāśca puṣpitāḥ |

drśyantē bandhujīvāśca

śyāmāśca girisānuṣu || 4.30.62 ||

1281

haṃsasārasacakrādvaiḥ

kuraraiśca samantataḥ |

pulinānyavakīrṇāni

nadīnāṃ paśya lakṣmaṇa || 4.30.63 ||

1282

catvārō vārṣikā māsā

gatā varṣaśatōpamāḥ |

<i>mama śōkābhitaptasya</i> <i>tathā sītāmapaśyataḥ 4.30.64 </i>	1283
<i>cakravākīva bhartāraṃ</i> <i>pr̥ṣṭhatō'nugatā vanam </i> <i>viṣamaṃ daṇḍakāraṇya -</i> <i>mudyānamiva cāṅganā 4.30.65 </i>	1284
<i>priyāvihīnē duḥkhārtē</i> <i>hṛtarājyē vivāsītē </i> <i>kṛpāṃ na kurutē rājā</i> <i>sugrīvō mayi lakṣmaṇa 4.30.66 </i>	1285
<i>anāthō hṛtarājyō'haṃ</i> <i>rāvaṇēna ca dharṣitaḥ </i> <i>dīnō dūragṛhaḥ kāmī</i> <i>māṃ caiva śaraṇaṃ gataḥ 4.30.67 </i>	1286
<i>ityētaiḥ kāraṇaiḥ saumya</i> <i>sugrīvasya durātmanaḥ </i> <i>ahaṃ vānararājasya</i> <i>paribhūtaḥ parantapaḥ 4.30.68 </i>	1287
<i>sa kālaṃ parisaṅkhyāya</i> <i>sītāyāḥ parimārgaṇē </i> <i>kṛtārthaḥ samayaṃ kṛtvā</i> <i>durmatirnāvabudhyatē 4.30.69 </i>	1288
<i>sa kiṣkindhāṃ praviśya tvaṃ</i> <i>brūhi vānarapuṅgavam </i>	

mūrkhaṃ grāmyasukhē saktam sugrīvaṃ vacanānmama 4.30.70	1289
arthināmupapannānām pūrvaṃ cāpyupakāriṇām āsām saṃśrutya yō hanti sa lōkē puruṣādhamah 4.30.71	1290
śubham vā yadi vā pāpaṃ yō hi vākyamudīritam satyēna pariḡṛhṇāti sa vīraḥ puruṣōttamah 4.30.72	1291
kṛtārthā hyakṛtārthānām mitrāṇām na bhavanti yē tān mṛtānapi kravyādāḥ kṛtaghnān nōpabhuñjatē 4.30.73	1292
nūnam kāñcanapṛṣṭhasya vikṛṣṭasya mayā raṇē draṣṭumicchasi cāpasya rūpaṃ vidyudgaṇōpamam 4.30.74	1293
ghōraṃ jyātalanirghōṣam kruddhasya mama saṃyugē nirghōṣamiva vajrasya punaḥ saṃśrōtumicchasi 4.30.75	1294
kāmamēvaṅgatē'pyasya parijñātē parākramē	

tvatsahāyasya mē vīra na cintā syānnṛpātmaja 4.30.76	1295
yadarthamayamārambhaḥ kṛtaḥ parapurañjaya samayaṃ nābhijānāti kṛtārthaḥ plavagēśvaraḥ 4.30.77	1296
varṣāḥ samayakālaṃ tu pratijñāya harīśvaraḥ vyatītāṃścaturō māsān viharan nāvabudhyatē 4.30.78	1297
sāmātyapariṣatkrīḍan pānamēvōpasēvatē śōkadīnēṣu nāsmāsu sugrīvaḥ kurutē dayām 4.30.79	1298
ucyatāṃ gaccha sugrīva - stvayā vīra mahābala mama rōṣasya yadrūpaṃ brūyāścainamidaṃ vacaḥ 4.30.80	1299
na sa saṅkucitaḥ panthā yēna vālī hatō gataḥ samayē tiṣṭha sugrīva mā vālīpathamanvagāḥ 4.30.81	1300
ēka ēva raṇē vālī śarēṇa nihatō mayā	

tvāṃ tu satyādatikrāntaṃ

haniṣyāmi sabāndhavam || 4.30.82 ||

1301

yadēvaṃ vihitē kāryē

yaddhitaṃ puruṣarṣabha |

tat tad brūhi naraśrēṣṭha

tvara kālavyatikramaḥ || 4.30.83 ||

1302

kuruṣva satyaṃ mama vānarēśvara

pratiśrutaṃ dharmamavēkṣya śāśvatam |

mā vāliṇaṃ prētagatō yamakṣayē

tvamadya paśyērmama cōditaḥ śaraiḥ || 4.30.84 ||

1303

sa pūrvajaṃ tivravivṛddhakōpaṃ

lālapyamānaṃ prasamīkṣya dīnam |

cakāra tivrāṃ matimugratējā

harīśvarē mānavavaṃśanāthaḥ || 4.30.85 ||

1304

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmīkiyē ādikāvyē
kiṣkindhākāṇḍē triṃśaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ ēkatrīṃśaḥ sargaḥ ॥

sugrīvaṃ prati lakṣmaṇasya kōpaḥ, śrīrāmēṇa tasya
sāntvanaṃ kiṣkindhādvāramupētya lakṣmaṇēna
sugrīvapārśvē'ṅgadasya prēṣaṇaṃ vānarāṇāṃ bhayaṃ
plakṣaprabhāvābhyāṃ sugrīvāya kartavyasyōpadēśaśca

sa kāminaṃ dīnamadīnasattvaṃ

śōkābhipannaṃ samudīrṇakōpam |

narēndrasūnurnaradēvaputraṃ

rāmānujaḥ pūrvajamityuvāca || 4.31.1 ||

1305

na vānaraḥ sthāsyati sādhuṃrttē

na manyatē karmaphalānuṣaṅgān |

na bhōkṣyatē vānararājyalakṣmīm

tathā hi nātikramatē'sya buddhiḥ || 4.31.2 ||

1306

matikṣayād grāmyasukhēṣu sakta -

stava prasādāt pratikārabuddhiḥ |

hatō'grajaṃ paśyatu vīra tasya

na rājyamēvaṃ viguṇasya dēyam || 4.31.3 ||

1307

na dhārayē kōpamudīrṇavēgaṃ nihanmi sugrīvamasatyamadya haripravīraiḥ saha vāliputrō narēndraputryā vicayaṃ karōtu 4.31.4	1308
tamāttabāṇāsanamutpatantaṃ nivēditārthaṃ raṇacaṇḍakōpam uvāca rāmaḥ paravīrahantā svavīkṣitaṃ sānunayaṃ ca vākyam 4.31.5	1309
nahi vai tvadvidhō lōkē pāpamēvaṃ samācarēt kōpamāryēṇa yō hanti sa vīraḥ puruṣōttamaḥ 4.31.6	1310
nēdamatra tvayā grāhyaṃ sādhuvṛttēna lakṣmaṇa tāṃ prītimanuvartasva pūrvavṛttaṃ ca saṅgatam 4.31.7	1311
sāmōpahitayā vācā rukṣāṇi parivarjayan vaktumarhasi sugrīvaṃ vyatītaṃ kālaparyayē 4.31.8	1312
sō'grajēnānuśiṣṭārthō yathāvat puruṣarṣabhaḥ pravivēśa purī vīrō lakṣmaṇaḥ paravīrahā 4.31.9	1313

tataḥ śubhamatiḥ prājñō bhrātuḥ priyahitē rataḥ lakṣmaṇaḥ pratisaṃrabdhō jagāma bhavanaṃ kapēḥ 4.31.10	1314
śakrabāṇāsanaprakhyam dhanuḥ kālāntakōpamam pragrhya giriśṛṅgābham mandaraḥ sānumāniva 4.31.11	1315
yathōktakārī vacana - muttaram caiva sōttaram brhaspatisamō buddhyā matvā rāmānujastadā 4.31.12	1316
kāmakrōdhasamutthēna bhrātuḥ krōdhāgninā vṛtaḥ prabhañjana ivāprītaḥ prayayau lakṣmaṇastataḥ 4.31.13	1317
sālatālāśvakarṇāṃśca tarasā pātayan balāt paryasyan girikūṭāni drumānanyāṃśca vēgitaḥ 4.31.14	1318
śilāśca śakalīkurvan padbhyāṃ gaja ivāśugaḥ dūramēkapadam tyaktvā yayau kāryavaśād drutam 4.31.15	1319

tāmapaśyad balākīrṇāṃ

harirājamahāpurīm |

durgāmikṣvākuśārdūlah

kiṣkindhāṃ girisaṅkaṭē || 4.31.16 ||

1320

rōṣāt prasphuramāṇōṣṭhaḥ

sugrīvaṃ prati lakṣmaṇaḥ |

dadarśa vānarān bhīmān

kiṣkindhāyāṃ bahiṣcarān || 4.31.17 ||

1321

taṃ dṛṣṭvā vānarāḥ sarvē

lakṣmaṇaṃ puruṣarṣabham |

śailaśṛṅgāṇi śataśaḥ

pravṛddhāṃśca mahīruhān |

jagr̥huḥ kuñjaraparakhyā

vānarāḥ parvatāntarē || 4.31.18 ||

1322

tān gṛhītapraharaṇān

sarvān dṛṣṭvā tu lakṣmaṇaḥ |

babhūva dviguṇaṃ kruddhō

bahvindhana ivānalaḥ || 4.31.19 ||

1323

taṃ tē bhayaparītāṅgā

kṣubdhaṃ dṛṣṭvā plavaṅgamāḥ |

kālamṛtyuyugāntābhaṃ

śataśō vidrutā diśaḥ || 4.31.20 ||

1324

tataḥ sugrīvabhavanaṃ

praviśya haripuṅgavāḥ |

krōdhamāgamaṇaṃ caiva

lakṣmaṇasya nyavēdayan || 4.31.21 ||

1325

tārayā sahitaḥ kāmī

saktaḥ kapivṛṣastadā |

na tēṣāṃ kapisimhānāṃ

śuśrāva vacanaṃ tadā || 4.31.22 ||

1326

tataḥ sacivasandiṣṭā

harayō rōmaharṣaṇāḥ |

girikuñjaramēghābhā

nagarānniryayustadā || 4.31.23 ||

1327

nakhadaṃṣṭrāyudhāḥ sarvē

vīrā vikṛtadarśanāḥ |

sarvē śārdūladaṃṣṭrāśca

sarvē vivṛtadarśanāḥ || 4.31.24 ||

1328

daśanāgabalāḥ kēcit

kēcid daśaguṇōttarāḥ |

kēcinnāgasahasrasya

babhūvustulyavarcasaḥ || 4.31.25 ||

1329

tatastaiḥ kapibhirvyāptāṃ

drumahastairmahābalaiḥ |

apaśyallakṣmaṇaḥ kruddhaḥ

kiṣkindhāṃ tāṃ durāsadām || 4.31.26 ||

1330

tatastē harayaḥ sarvē

prākāraparikhāntarāt |

niṣkramyōdagrasattvāstu tasthurāviṣkṛtaṃ tadā 4.31.27	1331
sugrīvasya pramādaṃ ca pūrvajasyārthamātmavān dṛṣṭvā krōdhavaśaṃ vīraḥ punarēva jagāma saḥ 4.31.28	1332
sa dīrghōṣṇamahōcchvāsaḥ kōpasamraktalōcanaḥ babhūva naraśārdūlaḥ sadhūma iva pāvakaḥ 4.31.29	1333
bāṇaśalyasphurajjihvaḥ sāyakāsanabhōgavān svatējōviṣasambhūtaḥ pañcāsya iva pannagaḥ 4.31.30	1334
taṃ dīptamiva kālāgniṃ nāgēndramiva kōpitam samāsādyāṅgadastrāsād viṣādamagamat param 4.31.31	1335
sō'ṅgadaṃ rōṣatāmrākṣaḥ sandidēśa mahāyaśāḥ sugrīvaḥ kathyatāṃ vatsa mamāgamanamityuta 4.31.32	1336
ēṣa rāmānujaḥ prāpta - stvatsakāśamarindama	

bhrāturvyasanasantaptō

dvāri tiṣṭhati lakṣmaṇaḥ || 4.31.33 ||

1337

tasya vākyam yadi ruciḥ

kriyatām sādhu vānara |

ityuktvā śīghramāgaccha

vatsa vākyamarindama || 4.31.34 ||

1338

lakṣmaṇasya vacaḥ śrutvā

śōkāviṣṭō'ṅgadō'bravīt |

pituḥ samīpamāgamyā

saumitrirayamāgataḥ || 4.31.35 ||

1339

athāṅgadastasya sutīvravācā

sambhrāntabhāvaḥ paridīnavaktraḥ |

nirgatya pūrvam nṛpatēstarasvī

tatō rumāyāścaraṇau vavandē || 4.31.36 ||

1340

saṅgrhya pādaḥ piturugratējā

jagrāha mātuh punarēva pādaḥ |

pādaḥ rumāyāśca nipīdayitvā

nivēdayāmāsa tatastadartham || 4.31.37 ||

1341

sa nidrāklāntasaṁvītō

vānarō na vibuddhavān |

babhūva madamattaśca

madanēna ca mōhitaḥ || 4.31.38 ||

1342

tataḥ kilakilāṁ cakru -

rlakṣmaṇam prēkṣya vānarāḥ |

prasādayantastaṃ kruddhaṃ

bhayamōhitacētasah || 4.31.39 ||

1343

tē mahaughanibhaṃ dr̥ṣṭvā

vajrāśanisamasvanam |

siṃhanādaṃ samaṃ cakru -

rlakṣmaṇasya samīpataḥ || 4.31.40 ||

1344

tēna śabdēna mahatā

pratyabudhyata vānarah |

madavihvalatāmṛākṣō

vyākulaḥ sragvibhūṣaṇah || 4.31.41 ||

1345

athāṅgadavacaḥ śrutvā

tēnaiva ca samāgatau |

mantriṇau vānarēndrasya

sammatōdāradarśanau || 4.31.42 ||

1346

plakṣaścaiva prabhāvaśca

mantriṇāvarthadharmayōḥ |

vaktumuccāvacaṃ prāptaṃ

lakṣmaṇaṃ tau śaśaṃsatuh || 4.31.43 ||

1347

prasādayitvā sugrīvaṃ

vacanaiḥ sārthaniścitaiḥ |

āsīnaṃ paryupāsīnau

yathā śakraṃ marutpatim || 4.31.44 ||

1348

satyasandhau mahābhāgau

bhrātarau rāmalakṣmaṇau |

<i>manuṣyabhāvaṃ samprāptau</i> <i>rājyārḥau rājyadāyinau 4.31.45 </i>	1349
<i>tayōrēkō dhanuṣpāṇi -</i> <i>rdvāri tiṣṭhati lakṣmaṇaḥ </i> <i>yasya bhītāḥ pravēpantō</i> <i>nādān muñcanti vānarāḥ 4.31.46 </i>	1350
<i>sa ēṣa rāghavabhrātā</i> <i>lakṣmaṇō vākyasārathiḥ </i> <i>vyavasāyarathaḥ prāpta -</i> <i>stasya rāmasya śāsanāt 4.31.47 </i>	1351
<i>ayaṃ ca tanayō rājaṃ -</i> <i>stārāyā dayitō'ṅgadaḥ </i> <i>lakṣmaṇēna sakāśaṃ tē</i> <i>prēṣitastvarayānagha 4.31.48 </i>	1352
<i>sō'yaṃ rōṣaparītākṣō</i> <i>dvāri tiṣṭhati vīryavān </i> <i>vānarān vānarapatē</i> <i>cakṣuṣā nirdahanniva 4.31.49 </i>	1353
<i>tasya mūrdhnā praṇāmaṃ tvam</i> <i>saputraḥ sahabāndhavaḥ </i> <i>gaccha śīghraṃ mahārāja</i> <i>rōṣō hyadyōpaśāmyatām 4.31.50 </i>	1354
<i>yathā hi rāmō dharmātmā</i> <i>tatkuruṣva samāhitaḥ </i>	

rājanstiṣṭha svasamayē

bhava satyapratīśravaḥ || 4.31.51 ||

1355

*|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvyē
kiṣkindhākāṇḍē ēkatrimśaḥ sargaḥ ||*

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ dvātriṃśaḥ sargaḥ ॥

hanumatā cintākulasya sugrīvasya prabōdhanam

aṅgadasya vacaḥ śrutvā

sugrīvaḥ sacivaiḥ saha |

lakṣmaṇaṃ kupitaṃ śrutvā

mumōcāsanamātmavān ॥ 4.32.1 ॥

1356

sa ca tānabravīd vākyam

niścītya gurulāghavam |

mantrajñān mantrakusālō

mantrēṣu pariniṣṭhitaḥ ॥ 4.32.2 ॥

1357

na mē durvyāhṛtaṃ kiñci -

nnāpi mē duranuṣṭhitam |

lakṣmaṇō rāghavabhrātā

kruddhaḥ kimiti cintayē ॥ 4.32.3 ॥

1358

asuhṛdbhirmamāmitrai -

rnityamantaradarśibhiḥ |

mama dōṣānasambhūtā -

ñśrāvitō rāghavānujaḥ ॥ 4.32.4 ॥

1359

<p><i>atra tāvad yathābuddhiḥ sarvairēva yathāvidhi bhāvasya niścayastāvad vijñēyō nipuṇaṃ śanaiḥ 4.32.5 </i></p>	1360
<p><i>na khalvasti mama trāsō lakṣmaṇānnāpi rāghavāt mitraṃ svasthānakupitaṃ janayatyēva sambhramam 4.32.6 </i></p>	1361
<p><i>sarvathā sukaraṃ mitraṃ duṣkaraṃ pratipālanam anityatvāt tu cittānāṃ prītiralpē'pi bhidyatē 4.32.7 </i></p>	1362
<p><i>atōnimittaṃ trastō'haṃ rāmēṇa tu mahātmanā yanmamōpakṛtaṃ śakyaṃ pratikartaṃ na tanmayā 4.32.8 </i></p>	1363
<p><i>sugrīvēṇaivamuktē tu hanūmān haripuṅgavaḥ uvāca svēna tarkēṇa madhyē vānaramantriṇām 4.32.9 </i></p>	1364
<p><i>sarvathā naitadāścaryaṃ yat tvam harigaṇēśvara na vismarasi susnigdha - mupakāraṃ kṛtaṃ śubham 4.32.10 </i></p>	1365

rāghavēṇa tu vīrēṇa

bhayamutsrjya dūrataḥ |

tvatpriyārthaṃ hatō vālī

śakratulyaparākramaḥ || 4.32.11 ||

1366

sarvathā praṇayāt kruddhō

rāghavō nātra saṃśayaḥ |

bhrātaraṃ samprahitavān

lakṣmaṇaṃ lakṣmivardhanam || 4.32.12 ||

1367

tvamḥ pramattō na jānīṣē

kālaṃ kālavidāṃ vara |

phullasaptacchadaśyāmā

pravṛttā tu śaracchubhā || 4.32.13 ||

1368

nirmalagrahanakṣatrā

dyauḥ praṇaṣṭabalāhakā |

prasannāśca diśaḥ sarvāḥ

saritaśca sarāṃsi ca || 4.32.14 ||

1369

prāptamudyōgakālaṃ tu

nāvaiṣi haripuṅgava |

tvamḥ pramatta iti vyaktaṃ

lakṣmaṇō'yamihāgataḥ || 4.32.15 ||

1370

ārtasya hṛtadārasya

paruṣaṃ puruṣāntarāt |

vacanaṃ marṣaṇīyaṃ tē

rāghavasya mahātmanaḥ || 4.32.16 ||

1371

kṛtāparādhasya hi tē

nānyat paśyāmyahaṃ kṣamam |

antarēṇāñjalim baddhvā

lakṣmaṇasya prasādanāt || 4.32.17 ||

1372

niyuktairmantribhīrvācyō

hyavaśyaṃ pāṛthivō hitam |

ita ēva bhayaṃ tyaktvā

bravīmyavadhṛtaṃ vacaḥ || 4.32.18 ||

1373

abhikruddhaḥ samarthō hi

cāpamudyamya rāghavaḥ |

sadēvāsuraḡandharvaṃ

vaśē sthāpayituṃ jagat || 4.32.19 ||

1374

na sa kṣamaḥ kōpayituṃ

yaḥ prasādyāḥ punarbhavēt |

pūrvōpakāraṃ smaratā

kṛtajñēna viśēṣataḥ || 4.32.20 ||

1375

tasya mūrdhnā praṇamya tvaṃ saputraḥ sasuhṛjjanaḥ |

rājaṃstiṣṭha svasamayē bharturbhāryēva tadvaśē || 4.32.21 ||

1376

na rāmarāmānujaśāsanam tvayā

kapīndrayuktaṃ manasāpyapōhitum |

manō hi tē jñāsyati mānuṣam balaṃ

sarāghavasyāsyā surēndravarcasaḥ || 4.32.22 ||

1377

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmīkiyē ādikāvye

kiṣkindhākāṇḍē dvātriṃśaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ trayastrimśaḥ sargaḥ ॥

*kiṣkindhāsuṣamāṃ paśyatō lakṣmaṇasya sugrīvasadanē
pravēśaḥ praviśya ca tēna sarōṣaṃ dhanuṣō viṣphāraṇaṃ
bhītēna sugrīvēṇa tasya rōṣaśamanāya tārāyāḥ prēṣaṇaṃ
tārāyā prabōdhya tasyāntaḥpura ānayanam*

atha pratisamādiṣṭō

*lakṣmaṇaḥ paravīrahā |
pravivēśa guhāṃ ramyāṃ
kiṣkindhāṃ rāmaśāsanāt ॥ 4.33.1 ॥*

1378

*dvārasthā harayastatra
mahākāyā mahābalāḥ |
babhūvurlakṣmaṇaṃ drṣṭvā
sarvē prāñjalayaḥ sthitāḥ ॥ 4.33.2 ॥*

1379

*niḥśvasantaṃ tu taṃ drṣṭvā
kruddhaṃ daśarathātmajam |
babhūvurharayastrastā
na cainaṃ paryavārayan ॥ 4.33.3 ॥*

1380

- sa tām ratnamayīm divyām
 śrīmān puṣpitakānanām |
 ramyām ratnasamākīrṇām
 dadarśa mahatīm guhām || 4.33.4 || 1381
- harmyaprāsādasambādhām
 nānāratnōpaśōbhitām |
 sarvakāmaphalairvrkṣaiḥ
 puṣpitairupaśōbhitām || 4.33.5 || 1382
- dēvagandharvaputraśca
 vānaraiḥ kāmarūpibhiḥ |
 divyamālyāambaradharaiḥ
 śōbhitām priyadarśanaiḥ || 4.33.6 || 1383
- candanāgurupadmānām
 gandhaiḥ surabhigandhitām |
 mairēyāṇām madhūnām ca
 sammōditamahāpathām || 4.33.7 || 1384
- vindhyamērugiriprakhyaiḥ
 prāsādairnaikabhūmibhiḥ |
 dadarśa girinadyaśca
 vimalāstatra rāghavaḥ || 4.33.8 || 1385
- aṅgadasya grhaṃ ramyaṃ
 maindasya dvividasya ca |
 gavayasya gavākṣasya
 gajasya śarabhasya ca || 4.33.9 || 1386

vidyunmālēśca sampātēḥ sūryākṣasya hanūmataḥ vīrabāhōḥ subāhōśca nalasya ca mahātmanaḥ 4.33.10	1387
kumudasya suṣēṇasya tārajāmbavatōstathā dadhivaktrasya nīlasya supāṭalasunētrayōḥ 4.33.11	1388
ētēśaṃ kapimukhyānāṃ rājamārgē mahātmanām dadarśa gṛhamukhyāni mahāsārāṇi lakṣmaṇaḥ 4.33.12	1389
pāṇḍurābhraprakāśāni gandhamālyayutāni ca prabhūtadhanadhānyāni strīratnaiḥ śōbhitāni ca 4.33.13	1390
pāṇḍurēṇa tu śailēna parikṣiptaṃ durāsadam vānarēndragṛhaṃ ramyaṃ mahēndrasadanōpamam 4.33.14	1391
śuklaiḥ prāsādaśikharaiḥ kailāsaśikharōpamaiḥ sarvakāmaphalairvrkṣaiḥ puṣpitairupaśōbhitam 4.33.15	1392

mahēndradattaiḥ śrīmadbhi -

rnīlajīmūtasannibhaiḥ |

divyapuṣpaphalairvṛkṣaiḥ

śītacchāyairmanōramaiḥ || 4.33.16 ||

1393

haribhiḥ saṁvṛtadvāraṃ

balibhiḥ śastrapāṇibhiḥ |

divyamālyāvṛtaṃ śubhraṃ

taptakāñcanatōraṇam || 4.33.17 ||

1394

sugrīvasya gṛhaṃ ramyaṃ

pravivēśa mahābalaḥ |

avāryamāṇaḥ saumitri -

rmahābhramiva bhāskaraḥ || 4.33.18 ||

1395

sa sapta kakṣyā dharmātmā

yānāsanāsamāvṛtāḥ |

dadarśa sumahadguptaṃ

dadarśāntaḥpuraṃ mahat || 4.33.19 ||

1396

haimarājataparyāṅkai -

rbahubhiśca varāsanaiḥ |

mahārḥastaraṇōpētai -

statra tatra samāvṛtam || 4.33.20 ||

1397

praviśannēva satataṃ

śuśrāva madhurasvanam |

tantrīgītasamākīrṇaṃ

samatālapadākṣaram || 4.33.21 ||

1398

bahvīśca vividhākārā

rūpayauvanagarvitāḥ |

striyaḥ sugrīvabhavanē

dadarśa sa mahābalaḥ || 4.33.22 ||

1399

dr̥ṣṭvābhijanasampannā -

statra mālyakṛtasrajaḥ |

varamālyakṛtavvyagrā

bhūṣaṇōttamabhūṣitāḥ || 4.33.23 ||

1400

nātr̥ptān nāti cāvyagrān

nānudāttaparicchadān |

sugrīvānucarāṃścāpi

lakṣayāmāsa lakṣmaṇaḥ || 4.33.24 ||

1401

kūjitaṃ nūpurāṇāṃ ca

kāñcīnāṃ niḥsvanaṃ tathā |

sa niśamya tataḥ śrīmān

saumitriṛlajjitō'bhavat || 4.33.25 ||

1402

rōṣavēgaprakupitaḥ

śrutvā cābharaṇasvanam |

cakāra jyāsvanaṃ vīrō

diśaḥ śabdēna pūrayan || 4.33.26 ||

1403

cāritrēṇa mahābāhu -

rapakṛṣṭaḥ sa lakṣmaṇaḥ |

tasthāvēkāntamāśritya

rāmakōpasamanvitaḥ || 4.33.27 ||

1404

<p>tēna cāpasvanēnātha sugrīvaḥ plavagādhipaḥ vijñāyāgamaṇaṁ trastaḥ sa cacāla varāsanāt 4.33.28 </p>	1405
<p>aṅgadēna yathā mahyaṇ purastāt prativēditam suvyaktamēṣa samprāptaḥ saumitribhrātrvatsalaḥ 4.33.29 </p>	1406
<p>aṅgadēna samākhyātō jyāsvanēna ca vānaraḥ bubudhē lakṣmaṇaṇaṁ prāptaṇ mukhaṇ cāsya vyaśuṣyata 4.33.30 </p>	1407
<p>tatastārāṇ hariśrēṣṭhaḥ sugrīvaḥ priyadarśanām uvāca hitamavyagra - strāsasambhrāntamānasaḥ 4.33.31 </p>	1408
<p>kiṇ nu ruṭkāraṇaṇ subhru prakṛtyā mṛdumānasaḥ sarōṣa iva samprāptō yēnāyaṇ rāghavānujaḥ 4.33.32 </p>	1409
<p>kiṇ paśyasi kumārasya rōṣasthānamaninditē na khalvakāraṇē kōpa - māharēnnarapuṅgavaḥ 4.33.33 </p>	1410

- yadyasya kṛtamasmābhi -
 rbudhyasē kiñcidapriyam |
 tadbuddhyā sampradhāryāśu
 kṣipramēvābhidhīyatām || 4.33.34 ||* 1411
- athavā svayamēvainaṃ
 draṣṭumarhasi bhāmini |
 vacanaiḥ sāntvayuktaśca
 prasādayitumarhasi || 4.33.35 ||* 1412
- tvaddarśanē viśuddhātmā
 na sma kōpaṃ kariṣyati |
 nahi strīṣu mahātmānaḥ
 kvacit kurvanti dāruṇam || 4.33.36 ||* 1413
- tvayā sāntvairupakrāntaṃ
 prasannēndriyamānasam |
 tataḥ kamalapatrākṣaṃ
 drakṣyāmyahamarindamam || 4.33.37 ||* 1414
- sā praskhalantī madavihvalākṣī
 pralambakāñcīguṇahēmasūtrā |
 salakṣaṇā lakṣmaṇasannidhānaṃ
 jagāma tārā namitāṅgayaṣṭiḥ || 4.33.38 ||* 1415
- sa tām samīkṣyaiva harīśapatnīm
 tasthāvudāsīnatayā mahātmā |
 avāṅmukhō'bhūnmanujēndraputraḥ
 strīsannikarṣād vinivṛttakōpaḥ || 4.33.39 ||* 1416

sā pānayoḡgācca nivṛttalajjā
 dr̥ṣṭiprasādācca narēndrasūnōḥ |
 uvāca tārā praṇayapragalbhaṃ
 vākyaṃ mahārthaṃ parisāntvarūpam || 4.33.40 || 1417

kiṃ kōpamūlaṃ manujēndraputra
 kastē na santiṣṭhati vāñnidēsē |
 kaḥ śuṣkavṛkṣaṃ vanamāpatantaṃ
 dāvāgnimāsīdati nirviśaṅkaḥ || 4.33.41 || 1418

sa tasyā vacanaṃ śrutvā
 sāntvapūrvamaśaṅkitaḥ |
 bhūyaḥ praṇayadr̥ṣṭārthaṃ
 lakṣmaṇō vākyaṃabravīt || 4.33.42 || 1419

kimayaṃ kāmavṛttastē
 luptadharmārthasaṅgrahaḥ |
 bhartā bhartṛhitē yuktē
 na cainamavabudhyasē || 4.33.43 || 1420

na cintayati rājyārthaṃ
 sō'smāñśōkaparāyaṇān |
 sāmātyapariṣat tārē
 kāmamēvōpasēvatē || 4.33.44 || 1421

sa māsāṃścaturāḥ kṛtvā
 pramāṇaṃ plavagēsvaraḥ |
 vyatītāṃstān madōdagrō
 viharan nāvabudhyatē || 4.33.45 || 1422

<i>nahi dharmārthasiddhyarthaṃ pānamēvaṃ praśasyatē pānādarthaśca kāmaśca dharmaśca parihīyatē 4.33.46 </i>	1423
<i>dharmalōpō mahāṃstāvat kṛtē hyapratikurvataḥ arthalōpaśca mitrasya nāśē guṇavatō mahān 4.33.47 </i>	1424
<i>mitraṃ hyarthaguṇaśrēṣṭhaṃ satyadharmaparāyaṇam taddvayaṃ tu parityaktaṃ na tu dharmē vyavasthitam 4.33.48 </i>	1425
<i>tadēvaṃ prastutē kāryē kāryamasmābhiruttaram tat kāryaṃ kāryatattvajñē tvamudāhartumarhasi 4.33.49 </i>	1426
<i>sā tasya dharmārthasamādhiyuktaṃ nīsamya vākyaṃ madhurasvabhāvam tārā gatārthē manujēndrakāryē viśvāsayuktaṃ tamuvāca bhūyaḥ 4.33.50 </i>	1427
<i>na kōpakālah kṣitipālaputra na cāpi kōpaḥ svajanē vidhēyaḥ tvadarthakāmasya janasya tasya pramādamapyarhasi vīra sōḍhum 4.33.51 </i>	1428

<p>kōpaṃ kathaṃ nāma guṇaprakṛṣṭaḥ kumāra kuryādapakṛṣṭasattvē kastvadvidhaḥ kōpavaśaṃ hi gacchēt sattvāvaruddhastapasāḥ prasūtiḥ 4.33.52 </p>	1429
<p>jānāmi kōpaṃ harivīrabandhō - rjānāmi kāryasya ca kālasaṅgam jānāmi kāryaṃ tvayi yatkr̥taṃ na - staccāpi jānāmi yadatra kāryam 4.33.53 </p>	1430
<p>taccāpi jānāmi tathāviśahyaṃ balaṃ naraśrēṣṭha śarīrajasya jānāmi yasmimśca janē'vabaddhaṃ kāmeṇa sugrīvamasaktamadya 4.33.54 </p>	1431
<p>na kāmatantrē tava buddhirasti tvaṃ vai yathā manyuvaśaṃ prapannaḥ na dēśakālau hi yathārthadharmā - vavēkṣatē kāmaratirmanuṣyaḥ 4.33.55 </p>	1432
<p>taṃ kāmavṛttaṃ mama sannikṛṣṭaṃ kāmbhīyōgācca vimuktalajjam kṣamasva tāvat paravīrahanta - stvadbhrātaraṃ vānaravaṃśanātham 4.33.56 </p>	1433
<p>maharṣayō dharmatapō'bhirāmāḥ kāmanūkāmāḥ pratibaddhamōhāḥ ayaṃ prakṛtyā capalaḥ kapistu kathaṃ na sajjēta sukhēṣu rājā 4.33.57 </p>	1434

ityēvamuktvā vacanaṃ mahārthaṃ sā vānarī lakṣmaṇamaḥpramēyam punaḥ sakhēdaṃ madavihvalākṣī bharturhitaṃ vākyamidaṃ babhāṣē 4.33.58	1435
udyōgastu cirājñaptaḥ sugrīvēṇa narōttama kāmasyāpi vidhēyēna tavārthapratisādhanē 4.33.59	1436
āgatā hi mahāvīryā harayaḥ kāmarūpiṇaḥ kōṭīḥ śatasahasrāṇi nānānaganivāsinaḥ 4.33.60	1437
tadāgaccha mahābāhō cāritraṃ rakṣitaṃ tvayā acchalaṃ mitrabhāvēna satāṃ dārāvalōkanam 4.33.61	1438
tārayā cābhyanujñāta - stvarayā vāpi cōditaḥ pravivēśa mahābāhu - rabhyantaramariṇḍamaḥ 4.33.62	1439
tataḥ sugrīvamāsīnaṃ kāñcanē paramāsanē mahārkhāstaraṇōpētē dadarśādityasannibham 4.33.63	1440

divyābharaṇacitrāṅgaṃ

divyarūpaṃ yaśasvinam |

divyamālyāambaradharaṃ

mahēndramiva durjayam || 4.33.64 ||

1441

divyābharaṇamālyābhiḥ

pramadābhiḥ samāvṛtam |

saṃrabdhatararaktākṣō

babhūvāntakasannibhaḥ || 4.33.65 ||

1442

rumāṃ tu vīraḥ parirabhya gāḍhaṃ

varāsanasthō varahēmavarṇaḥ |

dadarśa saumitrimadīnasattvaṃ

viśālanētraḥ sa viśālanētram || 4.33.66 ||

1443

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmīkiyē ādikāvye

kiṣkindhākāṇḍē trayastrimśaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ catuṣtriṃśaḥ sargaḥ ॥

sugrīvasya lakṣmaṇasamīpē gamanaṃ lakṣmaṇēna tasya
bhartsanaṃ ca

tamapratihatam kruddham
praviṣṭam puruṣarṣabham |
sugrīvō lakṣmaṇam drṣṭvā
babhūva vyathitēndriyaḥ || 4.34.1 ||

1444

kruddham niḥśvasamānam tam
pradīptamiva tējasā |
bhrāturvyasanasantaptam
drṣṭvā daśarathātmajam || 4.34.2 ||

1445

utpapāta hariśrēṣṭhō
hitvā sauvarṇamāsanam |
mahān mahēndrasya yathā
svalaṅkṛta iva dhvajaḥ || 4.34.3 ||

1446

utpatantamanūtpētū
rumāprabhṛtayaḥ striyaḥ |

sugrīvaṃ gaganē pūrṇaṃ candraṃ tārāgaṇā iva 4.34.4	1447
saṃraktanayanaḥ śrīmān sañcacāra kṛtāñjaliḥ babhūvāvasthitastatra kalpavṛkṣō mahāniva 4.34.5	1448
rumādvitīyaṃ sugrīvaṃ nārīmadhyagataṃ sthitam abravīllakṣmaṇaḥ kruddhaḥ satāraṃ śaśinaṃ yathā 4.34.6	1449
sattvābhijanasampannaḥ sānukrōśō jitēndriyaḥ kṛtajñāḥ satyavādī ca rājā lōkē mahīyatē 4.34.7	1450
yastu rājā sthitō'dharmē mitrāṇāmupakāriṇām mithyā pratijñāṃ kurutē kō nṛśaṃsatarastataḥ 4.34.8	1451
śatamaśvānṛtē hanti sahasraṃ tu gavānṛtē ātmānaṃ svajanaṃ hanti puruṣaḥ puruṣānṛtē 4.34.9	1452
pūrvaṃ kṛtārthō mitrāṇāṃ na tatpratīkarōti yaḥ	

<i>kṛtaghnaḥ sarvabhūtānāṃ sa vadhyaḥ plavagēśvara 4.34.10 </i>	1453
<i>gītō'yaṃ brahmaṇā ślōkaḥ sarvalōkanamaskṛtaḥ dṛṣṭvā kṛtaghnaṃ kruddhēna tannibōdha plavaṅgama 4.34.11 </i>	1454
<i>gōghnē caiva surāpē ca caurē bhagnavratē tathā niṣkṛtirvihitā sadbhiḥ kṛtaghnē nāsti niṣkṛtiḥ 4.34.12 </i>	1455
<i>anāryastvaṃ kṛtaghnaśca mithyāvādī ca vānara pūrvam kṛtārthō rāmasya na tatpratīkarōṣi yat 4.34.13 </i>	1456
<i>nanu nāma kṛtārthēna tvayā rāmasya vānara sītāyā mārgaṇē yatnaḥ kartavyaḥ kṛtamicchatā 4.34.14 </i>	1457
<i>sa tvam grāmyēṣu bhōgēṣu saktō mithyāpratiśravaḥ na tvam rāmō vijānītē sarpaṃ maṇḍūkarāviṇam 4.34.15 </i>	1458
<i>mahābhāgēna rāmēṇa pāpaḥ karuṇavēdinā </i>	

harīṇāṃ prāpitō rājyaṃ

tvam durātmā mahātmanā || 4.34.16 ||

1459

kṛtaṃ cēnnātijānīṣē

rāghavasya mahātmanaḥ |

sadyastvaṃ niśitairbāṇai -

rhatō drakṣyasi vālinam || 4.34.17 ||

1460

na sa saṅkucitaḥ panthā

yēna vālī hatō gataḥ |

samayē tiṣṭha sugrīva

mā vālipathamanvagāḥ || 4.34.18 ||

1461

na nūnamikṣvākuvarasya kārmukā -

ccharāṃśca tān paśyasi vajrasannibhān |

tataḥ sukhaṃ nāma viṣēvasē sukhī

na rāmakāryaṃ manasāpyavēkṣasē || 4.34.19 ||

1462

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmīkiyē ādikāvye
kiṣkindhākāṇḍē catuṣtriṃśaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ pañcatriṃśaḥ sargaḥ ॥

tārayā yuktiyuktayā vācā lakṣmaṇasya praśamanam

tathā bruvāṇaṃ saumitriṃ

pradīptamiva tējasā |

abravīllakṣmaṇaṃ tārā

tārādhipanibhānanā || 4.35.1 ||

1463

naivaṃ lakṣmaṇa vaktavyō

nāyaṃ paruṣamarhati |

harīṇāmīśvaraḥ śrōtuṃ

tava vaktrād viśēṣataḥ || 4.35.2 ||

1464

naivākṛtajñāḥ sugrīvō

na śaṭhō nāpi dāruṇaḥ |

naivāṇṛtakathō vīra

na jihmaśca kapīśvaraḥ || 4.35.3 ||

1465

upakāraṃ kṛtaṃ vīrō

nāpyayaṃ vismṛtaḥ kapiḥ |

rāmēṇa vīra sugrīvō

yadanyairduṣkaraṃ raṇē || 4.35.4 ||

1466

rāmaprasādāt kīrtiṃ ca kapirājyaṃ ca śāsvatam prāptavāniha sugrīvō rumāṃ māṃ ca parantapa 4.35.5	1467
suduḥkhaśayitaḥ pūrvaṃ prāpyēdaṃ sukhamuttamam prāptakālaṃ na jānītē viśvāmitrō yathā muniḥ 4.35.6	1468
ghṛtācyāṃ kila saṃsaktō daśa varṣāṇi lakṣmaṇa ahō'manyata dharmātmā viśvāmitrō mahāmuniḥ 4.35.7	1469
sa hi prāptaṃ na jānītē kālaṃ kālavidāṃ varaḥ viśvāmitrō mahātējāḥ kiṃ punaryaḥ pṛthagjanaḥ 4.35.8	1470
dēhadharmagatasyāsyā pariśrāntasya lakṣmaṇa avitrptasya kāmēṣu rāmaḥ kṣantumihārhati 4.35.9	1471
na ca rōṣavaśaṃ tāta gantumarhasi lakṣmaṇa niścayārthamavijñāya sahasā prakṛtō yathā 4.35.10	1472

sattvayuktā hi puruṣā -

stvadvidhāḥ puruṣarṣabha |

avimṛśya na rōṣasya

sahasā yānti vaśyatām || 4.35.11 ||

1473

prasādayē tvāṃ dharmajña

sugrīvārthaṃ samāhitā |

mahān rōṣasamutpannaḥ

saṃrambhastyajyatāmayam || 4.35.12 ||

1474

rumāṃ māṃ cāṅgadaṃ rājyaṃ

dhanadhānyapaśūni ca |

rāmapriyārthaṃ sugrīva -

styajēditi matirmama || 4.35.13 ||

1475

samānēśyati sugrīvaḥ

sītayā saha rāghavam |

śasāṅkamiva rōhiṇyā

hatvā taṃ rākṣasādhamam || 4.35.14 ||

1476

śatakōṭisahasrāṇi

laṅkāyāṃ kila rakṣasām |

ayutāni ca ṣaṭtriṃśa -

tsahasrāṇi śatāni ca || 4.35.15 ||

1477

ahatvā tāṃśca durdharṣān

rākṣasān kāmarūpiṇaḥ |

na śakyō rāvaṇō hantum

yēna sā maithilī hṛtā || 4.35.16 ||

1478

<p>tē na śakyā raṇē hantu - masahāyēna lakṣmaṇa rāvaṇaḥ krūrakarmā ca sugrīvēṇa viśēṣataḥ 4.35.17 </p>	1479
<p>ēvamākhyātavān vālī sa hyabhijñō harīśvaraḥ āgamastu na mē vyaktaḥ śravāt tasya bravīmyaham 4.35.18 </p>	1480
<p>tvatsahāyanimittaṃ hi prēṣitā haripuṅgavāḥ ānētum vānarān yuddhē subahūn haripuṅgavān 4.35.19 </p>	1481
<p>tāṃśca pratīkṣamāṇō'yaṃ vikrāntān sumahābalān rāghavasyārthasiddhyarthaṃ na niryāti harīśvaraḥ 4.35.20 </p>	1482
<p>kṛtā susaṃsthā saumitrē sugrīvēṇa purā yathā adya tairvānaraiḥ sarvai - rāgantavyaṃ mahābalaiḥ 4.35.21 </p>	1483
<p>ṛkṣakōṭisahasrāṇi gōlāṅgūlaśatāni ca adya tvāmupayāsyanti jahi kōpamarindama </p>	

kōṭyō'nēkāstu kākutstha

kapīnāṃ dīptatējasām || 4.35.22 ||

1484

tava hi mukhamidaṃ nirīkṣya kōpāt

kṣatajasamē nayanē nirīkṣamāṇāḥ |

harivaravanitā na yānti śāntiṃ

prathamabhayasya hi śaṅkitāḥ sma sarvāḥ || 4.35.23 ||

1485

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvye

kiṣkindhākāṇḍē pañcatriṃśaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ ṣaṭtriṃśaḥ sargaḥ ॥

svīyaṃ laghutvaṃ śrīrāmasya mahattvaṃ ca pratipādayatā
sugrīvēṇa lakṣmaṇaṃ prati kṣamāyāḥ prārthanaṃ lakṣmaṇēna
tasya praśaṃsāpūrvakaṃ taṃ pratyātmanā saha
calitumādēśakaraṇam

ityuktastārayā vākyam
praśritaṃ dharmasaṃhitam |
mṛdusvabhāvaḥ saumitriḥ
pratijagrāha tadvacaḥ || 4.36.1 ||

1486

tasmin pratigrhītē tu
vākyē harigaṇēśvaraḥ |
lakṣmaṇāt sumahattrāsaṃ
vastraṃ klinnamivātyajat || 4.36.2 ||

1487

tataḥ kaṇṭhagataṃ mālyam
citram bahugaṇam mahat |
cicchēda vimadaścāsīt
sugrīvō vānarēśvaraḥ || 4.36.3 ||

1488

sa lakṣmaṇaṃ bhīmabalaṃ sarovānārasattamaḥ abravīt praśritaṃ vākyaṃ sugrīvaḥ samprahaṛṣayan 4.36.4	1489
praṇaṣṭā śrīśca kīrtiśca kapirājyaṃ ca śāśvatam rāmaprasādāt saumitrē punaścāptamidaṃ mayā 4.36.5	1490
kaḥ śaktastasya dēvasya khyātasya svēna karmaṇā tādṛśaṃ pratikurvīta aṃśēnāpi nṛpātmaja 4.36.6	1491
sītāṃ prāpsyati dharmātmā vadhiṣyati ca rāvaṇam sahāyamātrēṇa mayā rāghavaḥ svēna tējasā 4.36.7	1492
sahāyākṛtyaṃ kiṃ tasya yēna sapta mahādrumāḥ giriśca vasudhā caiva bāṇēnaikēna dāritāḥ 4.36.8	1493
dhanurvisphāramāṇasya yasya śabdēna lakṣmaṇa saśailā kampitā bhūmiḥ sahāyaiḥ kiṃ nu tasya vai 4.36.9	1494

<p>anuyātrāṃ narēndrasya karīṣyē'haṃ nararṣabha gacchatō rāvaṇaṃ hantuṃ vairiṇaṃ sapurassaram 4.36.10 </p>	1495
<p>yadi kiñcidatīkrāntaṃ viśvāsāt praṇayēna vā prēṣyasya kṣamitavyaṃ mē na kaścinnāparādhyati 4.36.11 </p>	1496
<p>iti tasya bruvāṇasya sugrīvasya mahātmanaḥ abhavallakṣmaṇaḥ prītaḥ prēmṇā cēdamuvāca ha 4.36.12 </p>	1497
<p>sarvathā hi mama bhrātā sanāthō vānarēśvara tvayā nāthēna sugrīva praśritēna viśēṣataḥ 4.36.13 </p>	1498
<p>yastē prabhāvaḥ sugrīva yacca tē śaucamīdrśam arhastvaṃ kapirājyasya śriyaṃ bhōktumanuttamām 4.36.14 </p>	1499
<p>sahāyēna ca sugrīva tvayā rāmaḥ pratāpavān vadhīṣyati raṇē śatrū - nacirānnātra saṃśayaḥ 4.36.15 </p>	1500

dharmajñasya kṛtajñasya
 saṅgrāmēṣvanivartinaḥ |
 upapannaṃ ca yuktaṃ ca
 sugrīva tava bhāṣitam || 4.36.16 || 1501

dōṣajñāḥ sati sāmartyē
 kō'nyō bhāṣitumarhati |
 varjayitvā mama jyēṣṭhaṃ
 tvāṃ ca vānarasattama || 4.36.17 || 1502

sadṛśaścāsi rāmēṇa
 vikramēṇa balēna ca |
 sahāyō daivatairdatta -
 ścirāya haripuṅgava || 4.36.18 || 1503

kiṃ tu śīghramitō vīra
 niṣkrama tvam mayā saha |
 sāntvayasva vayasyaṃ ca
 bhāryāharaṇaduḥkhitam || 4.36.19 || 1504

yacca śōkābhibhūtasya
 śrutvā rāmasya bhāṣitam |
 mayā tvam paruṣāṅyukta -
 stat kṣamasva sakhē mama || 4.36.20 || 1505

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikiyē ādikāvye
 kiṣkindhākāṇḍē ṣaṭtriṃśaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ saptatriṃśaḥ sargaḥ ॥

sugrīvēṇa vānarasēnāsaṅgrahāya punardūtān prēṣayituṃ
hanumata ājñapanam tēbhyō rājājñāmākarṇya samēṣāṃ
vānarāṇāṃ kiṣkindhāṃ prati prasthānam nivṛttairdūtaiḥ
sagrīvāyōpāyanāni samarpya vānarāgamanavṛttāntasya
nivēdanam

ēvamuktastu sugrīvō

lakṣmaṇēna mahātmanā |

hanūmantam sthitam pārśvē

vacanam cēdamabravīt || 4.37.1 ||

1506

mahēndrahimavadvindhya -

kailāsaśikharēsu ca |

mandarē pāṇḍuśikharē

pañcaśailēsu yē sthitāḥ || 4.37.2 ||

1507

taruṇādityavarṇēsu

bhrājamānēsu nityaśaḥ |

parvatēsu samudrāntē

paścimasyāṃ tu yē diśi || 4.37.3 ||

1508

<p>āḍityabhavanē caiva girau sandhyābhrasannibhē padmācalavanam bhīmāḥ saṃśritā haripuṅgavāḥ 4.37.4 </p>	1509
<p>añjanāmbudasankāśāḥ kuñjarēndramahaujaṣaḥ añjanē parvatē caiva yē vasanti plavaṅgamāḥ 4.37.5 </p>	1510
<p>mahāśailaguhāvāsā vānarāḥ kanakaprabhāḥ mērupārśvagatāścaiva yē ca dhūmragiriṃ śritāḥ 4.37.6 </p>	1511
<p>taruṇāḍityavarṇāśca parvatē yē mahāruṇē pibantō madhu mairēyaṃ bhīmavēgāḥ plavaṅgamāḥ 4.37.7 </p>	1512
<p>vanēṣu ca suramyēṣu sugandhiṣu mahatsu ca tāpasāśramaramyēṣu vanāntēṣu samantataḥ 4.37.8 </p>	1513
<p>tāmstāmstvamānaya kṣipram pṛthivyāṃ sarvavānarān sāmādānādibhiḥ kalpai - rvānarairvēgavattaraiḥ 4.37.9 </p>	1514

prēṣitāḥ prathamam yē ca mayā’jñātā mahājavāḥ tvaraṇārtham tu bhūyastvam samprēṣaya harīśvarān 4.37.10	1515
yē prasaktāśca kāmēṣu dīrghasūtrāśca vānarāḥ ihānayasva tāñśīghram sarvānēva kapīśvarān 4.37.11	1516
ahōbhirdaśabhiryē ca nāgacchanti mamājñayā hantavyāstē durātmānō rājasāsanadūṣakāḥ 4.37.12	1517
śatānyatha sahasrāṇi kōṭyaśca mama śāsanāt prayāntu kapisimhānām nidēśē mama yē sthitāḥ 4.37.13	1518
mēghaparvatasankāśā - śchādayanta ivāmbaram ghōrarūpāḥ kapiśrēṣṭhā yāntu macchāsanāditaḥ 4.37.14	1519
tē gatiñā gatim gatvā pṛthivyām sarvavānarāḥ ānayanu harīn sarvām - stvaritāḥ śāsanānmama 4.37.15	1520

tasya vānararājasya

śrutvā vāyusutō vacaḥ |

dikṣu sarvāsu vikrāntān

prēṣayāmāsa vānarān || 4.37.16 ||

1521

tē padaṃ viṣṇuvikrāntaṃ

patatṛijyōtiradhvagāḥ |

prayātāḥ prahitā rājñā

harayastu kṣaṇēna vai || 4.37.17 ||

1522

tē samudrēṣu giriṣu

vanēṣu ca sarassu ca |

vānarā vānarān sarvān

rāmahētōracōdayan || 4.37.18 ||

1523

mṛtyukālōpamasyājñāṃ

rājarājasya vānarāḥ |

sugrīvasyāyayuḥ śrutvā

sugrīvabhayaśaṅkitāḥ || 4.37.19 ||

1524

tatastē'ñjanasaṅkāsā

girēstasmānmahābalāḥ |

tisraḥ kōṭyaḥ plavaṅgānāṃ

niryayuryatra rāghavaḥ || 4.37.20 ||

1525

astaṃ gacchati yatrārka -

stasmin girivarē ratāḥ |

santaptahēmavarṇābhā -

stasmāt kōṭyō daśa cyutāḥ || 4.37.21 ||

1526

kailāsaśikharēbhyaśca

siṃhakēsaravarcaśam |

tataḥ kōṭisahasrāṇi

vānarāṇaṃ samāgaman || 4.37.22 ||

1527

phalamūlēna jīvantō

himavantamupāśritāḥ |

tēśaṃ kōṭisahasrāṇaṃ

sahasraṃ samavartata || 4.37.23 ||

1528

aṅgārakasamānānāṃ

bhīmānāṃ bhīmakarmaṇāṃ |

vindhyād vānara kōṭināṃ

sahasrāṇyapatan drutam || 4.37.24 ||

1529

kṣīrōdavēlānilayā -

stamālavānavāsinaḥ |

nārikēlāśanāścaiva

tēśaṃ saṅkhyā na vidyatē || 4.37.25 ||

1530

vanēbhyō gahvarēbhyaśca

saridbhyaśca mahābalāḥ |

āgacchad vānarī sēnā

pibantīva divākaram || 4.37.26 ||

1531

yē tu tvārayituṃ yātā

vānarāḥ sarvavānarān |

tē vīrā himavacchailē

dadṛśustaṃ mahādrumam || 4.37.27 ||

1532

tasmin girivarē puṇyē

yajñō māhēśvaraḥ purā |

sarvadēvamanastōṣō

babhūva sumanōramaḥ || 4.37.28 ||

1533

annanisyandajātāni

mūlāni ca phalāni ca |

amṛtasvādukalpāni

dadṛśustatra vānarāḥ || 4.37.29 ||

1534

tadannasambhavaṃ divyaṃ

phalamūlaṃ manōharam |

yaḥ kaścit sakṛdaśnāti

māsaṃ bhavati tarpitaḥ || 4.37.30 ||

1535

tāni mūlāni divyāni

phalāni ca phalāśanāḥ |

auśadhāni ca divyāni

jagṛhurharipuṅgavāḥ || 4.37.31 ||

1536

tasmācca yajñāyatanāt

puṣpāṇi surabhīṇi ca |

āninyurvānarā gatvā

sugrīvapriyakāraṇāt || 4.37.32 ||

1537

tē tu sarvē harivarāḥ

ṛthivyāṃ sarvavānarān |

sañcōdayitvā tvaritaṃ

yūthānāṃ jagmuragrataḥ || 4.37.33 ||

1538

tē tu tēna muhūrtēna

kapayaḥ śīghracāriṇaḥ |

kiṣkindhāṃ tvarayā prāptāḥ

sugrīvō yatra vānaraḥ || 4.37.34 ||

1539

tē grhītvauśadhīḥ sarvāḥ

phalamūlaṃ ca vānarāḥ |

taṃ pratigrāhayāmāsu -

rvacanaṃ cēdamabruvan || 4.37.35 ||

1540

sarvē parisṛtāḥ śailāḥ

saritaśca vanāni ca |

prṥthivyāṃ vānarāḥ sarvē

śāsanādupayānti tē || 4.37.36 ||

1541

ēvaṃ śrutvā tatō hr̥ṣṭaḥ

sugrīvaḥ plavagādhipaḥ |

pratijagrāha ca prīta -

stēṣāṃ sarvamupāyanam || 4.37.37 ||

1542

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvyē

kiṣkindhākāṇḍē saptatrimśaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ aṣṭātriṃśaḥ sargaḥ ॥

salakṣmaṇēna sugrīvēṇa śrīrāmapārśvamāgamyā tatpādayōḥ
praṇamanaṃ śrīrāmēṇa tasyāśvāsanaṃ sugrīvēṇa
svakṛtasainyasaṅgrahōdyōgasya kathanaṃ tadākarmaṇya
śrīrāmasya santōṣaśca

pratigṛhya ca tat sarva -

mupāyanamupāhṛtam |

vānarān sāntvayitvā ca

sarvānēva vyasarjayat || 4.38.1 ||

1543

visarjayitvā sa harīn

sahasrān kṛtakarmaṇaḥ |

mēnē kṛtārthamātmānaṃ

rāghavaṃ ca mahābalaṃ || 4.38.2 ||

1544

sa lakṣmaṇō bhīmabalaṃ

sarvavānarasattamaṃ |

abravīt praśritaṃ vākyaṃ

sugrīvaṃ sampraharṣayan || 4.38.3 ||

1545

kiṣkindhāyā viniṣkrāma

yadi tē saumya rōcatē |

tasya tad vacanaṃ śrutvā

lakṣmaṇasya subhāṣitam || 4.38.4 ||

1546

sagrīvaḥ paramaprītō

vākyamētaduvāca ha |

ēvaṃ bhavatu gacchāma

sthēyaṃ tvacchāsanē mayā || 4.38.5 ||

1547

tamēvamuktvā sugrīvō

lakṣmaṇaṃ śubhalakṣaṇam |

visarjayāmāsa tadā

tārādyaścaiva yōṣitaḥ || 4.38.6 ||

1548

ēhītyuccairharivarān

sugrīvaḥ samudāharat |

tasya tad vacanaṃ śrutvā

harayaḥ śīghramāyayuh || 4.38.7 ||

1549

baddhāñjalipuṭāḥ sarvē

yē syuh strīdarśanakṣamāḥ |

tānurvāca tataḥ prāptān

rājārkasadrśaprabhaḥ || 4.38.8 ||

1550

upasthāpayata kṣipraṃ

śibikāṃ mama vānarāḥ |

śrutvā tu vacanaṃ tasya

harayaḥ śīghravikramāḥ || 4.38.9 ||

1551

samupasthāpayāmāsuḥ

śibikāṃ priyadarśanām |

tāmupasthāpitām dṛṣṭvā

śibikāṃ vānarādhipaḥ || 4.38.10 ||

1552

lakṣmaṇāruhyatām śīghra -

miti saumitrimabravīt |

ityuktvā kāñcanaṃ yānaṃ

sugrīvaḥ sūryasannibham || 4.38.11 ||

1553

bahubhirharibhiryukta -

mārurōha salakṣmaṇaḥ |

pāṇḍurēṇātapatrēṇa

dhriyamāṇēna mūrdhani || 4.38.12 ||

1554

śuklaiśca bālavyajanai -

rdhūyamānaiḥ samantataḥ |

śaṅkhabhērīninādaiśca

bandibhiścābhinanditaḥ || 4.38.13 ||

1555

niryayau prāpya sugrīvō

rājyaśriyamanuttamām |

sa vānaraśataistīkṣṇai -

rbahubhiḥ śastrapāṇibhiḥ || 4.38.14 ||

1556

parikīrṇō yayau tatra

yatra rāmō vyavasthitaḥ |

sa taṃ dēśamanuprāpya

śrēṣṭhaṃ rāmaniṣēvitam || 4.38.15 ||

1557

avātaranmahātējāḥ

śibikāyāḥ salakṣmaṇaḥ |

āsādyā ca tatō rāmaṃ

kṛtāñjalipuṭō'bhavat || 4.38.16 ||

1558

kṛtāñjalau sthitē tasmin

vānarāścābhavaṃstathā |

taṭākamiva taṃ dṛṣṭvā

rāmaḥ kuḍmalapaṅkajam || 4.38.17 ||

1559

vānarāṇāṃ mahat sainyaṃ

sugrīvē prītimānabhūt |

pādayōḥ patitaṃ mūrdhnā

tamutthāpya harīśvaram || 4.38.18 ||

1560

prēmṇā ca bahumānācca

rāghavaḥ pariṣasvajē |

pariṣvajya ca dharmātmā

niṣīdēti tatō'bravīt || 4.38.19 ||

1561

niṣaṇṇaṃ taṃ tatō dṛṣṭvā

kṣitau rāmō'bravīt tataḥ |

dharmamarthaṃ ca kāmāṃ ca

kālē yastu niṣēvatē || 4.38.20 ||

1562

vibhajya satataṃ vīra

sa rājā harisattama |

hitvā dharmaṃ tathārthaṃ ca

kāmāṃ yastu niṣēvatē || 4.38.21 ||

1563

<p>sa vṛkṣāgrē yathā suptaḥ patitaḥ pratibudhyatē amitrāṇāṃ vadhē yuktō mitrāṇāṃ saṅgrahē rataḥ 4.38.22 </p>	1564
<p>trivargaphalabhōktā ca rājā dharmēṇa yujyatē udyōgasamayastvēṣa prāptaḥ śatruniṣūdana 4.38.23 </p>	1565
<p>sañcintyatām hi piṅgēśa haribhiḥ saha mantribhiḥ ēvamuktastu sugrīvō rāmaṃ vacanamabravīt 4.38.24 </p>	1566
<p>praṇaṣṭā śrīśca kīrtiśca kapirājyaṃ ca śāśvatam tvatprasādānmahābāhō punaḥ prāptamidaṃ mayā 4.38.25 </p>	1567
<p>tava dēva prasādācca bhrātuśca jayatām vara kṛtaṃ na pratikuryād yaḥ puruṣāṇāṃ hi dūṣakaḥ 4.38.26 </p>	1568
<p>ētē vānaramukhyāśca śataśaḥ śatrusūdana prāptāścādāya balinaḥ pṛthivyāṃ sarvavānarān 4.38.27 </p>	1569

<p>ṛkṣāśca vānarāḥ śūrā gōlāṅgūlāśca rāghava kāntārvanadurgāṇā - mabhijñā ghōradarśanāḥ 4.38.28 </p>	1570
<p>dēvagandharvaputrāśca vānarāḥ kāmarūpiṇaḥ svaiḥ svaiḥ parivṛtāḥ sainyai - rvartantē pathi rāghava 4.38.29 </p>	1571
<p>śataiḥ śatasahasraiśca vartantē kōṭibhistathā ayutaiścāvṛtā vīra śaṅkubhiśca parantapa 4.38.30 </p>	1572
<p>arbudairarbudaśatai - rmadhyaiścāntyaiśca vānarāḥ samudrāśca parārdhāśca harayō hariyūthapāḥ 4.38.31 </p>	1573
<p>āgamiṣyanti tē rājan mahēndrasamavikramāḥ mēghaparvatasaṅkāśā mēruvindhyaḥkṛtālayāḥ 4.38.32 </p>	1574
<p>tē tvāmabhigamiṣyanti rākṣasaṃ yōddhumāhavē nihatya rāvaṇaṃ yuddhē hyānayiṣyanti maithilīm 4.38.33 </p>	1575

*tataḥ samudyōgamavēkṣya vīryavān
haripravīrasya nidēśavartinaḥ |
babhūva harṣād vasudhādhipātmajaḥ
prabuddhanīlōtpalatulyadarśanaḥ || 4.38.34 ||*

1576

*|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvyaē
kiṣkindhākāṇḍē aṣṭātriṃśaḥ sargaḥ ||*

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ ēkōnacatvāriṃśaḥ sargaḥ ॥

śrīrāmēṇa sugrīvaṃ prati kṛtajñatāyāḥ prakāśanaṃ
vibhinnavānarayūthapatīnāṃ sainyaiḥ sahāgamanam

iti bruvāṇaṃ sugrīvaṃ
rāmō dharmabhṛtāṃ varaḥ |
bāhubhyāṃ sampariṣvajya
pratyuvāca kṛtāñjalim || 4.39.1 ||

1577

yadindrō varṣatē varṣaṃ
na taccitraṃ bhaviṣyati |
ādityō'sau sahasrāṃśuḥ
kuryād vitimiraṃ nabhaḥ || 4.39.2 ||

1578

candramā rajanīṃ kuryāt
prabhayā saumya nirmalām |
tvadvidhō vāpi mitrāṇāṃ
prītiṃ kuryāt parantapa || 4.39.3 ||

1579

ēvaṃ tvayi na taccitraṃ
bhavēd yat saumya śōbhanam |

<i>jānāmyahaṃ tvāṃ sugrīva satataṃ priyavādinam 4.39.4 </i>	1580
<i>tvatsanāthaḥ sakhē saṅkhyē jētāsmi sakalānarīn tvamēva mē suhr̥ṇmitraṃ sāhāyyaṃ kartumarhasi 4.39.5 </i>	1581
<i>jahārātmavināśāya maithilīṃ rākṣasādhamah vañcayitvā tu paulōmī - manuhlādō yathā śacīm 4.39.6 </i>	1582
<i>nacirāt taṃ vadhiṣyāmi rāvaṇaṃ niśitaiḥ śaraiḥ paulōmyāḥ pitaraṃ dr̥ptaṃ śatakaturivārihā 4.39.7 </i>	1583
<i>ētasminnantarē caiva rajaḥ samabhivartata uṣṇatīvrāṃ sahasrāṃśō - śchādayad gaganē prabhām 4.39.8 </i>	1584
<i>diśaḥ paryākulāścāsaṃ - stamasā tēna dūṣitāḥ cacāla ca mahī sarvā saśailavanakānanā 4.39.9 </i>	1585
<i>tatō nagēndrasaṅkāśai - stīkṣṇadaṃṣṭrairmahābalaiḥ </i>	

kṛtsnā sañchāditā bhūmi -

rasaṅkhyēyaiḥ plavaṅgamaiḥ || 4.39.10 ||

1586

nimēṣāntaramātrēṇa

tatastairhariyūthapaiḥ |

kōṭīśataparīvārai -

rvānarairhariyūthapaiḥ || 4.39.11 ||

1587

nādēyaiḥ pārvatēyaiśca

sāmudraiśca mahābalaiḥ |

haribhirmēghanirhrādai -

ranyaiśca vanavāsibhiḥ || 4.39.12 ||

1588

taruṇādityavarṇaiśca

śaśigauraiśca vānaraiḥ |

padmakēsaravarṇaiśca

śvētairhēmakṛtālayaiḥ || 4.39.13 ||

1589

kōṭīśahasrairdaśabhiḥ

śrīmān parivṛtastadā |

vīraḥ śatabalirnāma

vānaraḥ pratyadrśyata || 4.39.14 ||

1590

tataḥ kāñcanaśailābha -

stārāyā vīryavān pitā |

anēkairbahusāhasraiḥ

kōṭibhiḥ pratyadrśyata || 4.39.15 ||

1591

tathāparēṇa kōṭīnāṃ

sahasrēṇa samanvitaḥ |

pitā rumāyāḥ samprāptaḥ sugrīvaśvaśurō vibhuḥ 4.39.16	1592
padmakēsarasaṅkāśa - staruṇārkanibhānanaḥ buddhimān vānaraśrēṣṭhaḥ sarvavānarasattamaḥ 4.39.17	1593
anēkairbahusāhastrai - rvānarāṇāṃ samanvitaḥ pitā hanumataḥ śrīmān kēsariḥ pratyadṛśyata 4.39.18	1594
gōlāṅgūlamahārājō gavākṣō bhīmavikramaḥ vṛtaḥ kōṭisahasrēṇa vānarāṇāmadṛśyata 4.39.19	1595
ṛkṣāṇāṃ bhīmavēgānāṃ dhūmraḥ śatrunibarhaṇaḥ vṛtaḥ kōṭisahasrābhyāṃ dvābhyāṃ samabhivartata 4.39.20	1596
mahācalanibhairghōraiḥ panasō nāma yūthapaḥ ājagāma mahāvīrya - stisṛbhiḥ kōṭibhirvṛtaḥ 4.39.21	1597
nīlāñjanacayākārō nīlō nāmaiṣa yūthapaḥ	

adṛśyata mahākāyaḥ

kōṭibhirdaśabhirvṛtaḥ || 4.39.22 ||

1598

tataḥ kāñcanaśailābhō

gavayō nāma yūthapaḥ |

ājagāma mahāvīryaḥ

kōṭibhiḥ pañcabhirvṛtaḥ || 4.39.23 ||

1599

darīmukhaśca balavān

yūthapō'bhyāyayau tadā |

vṛtaḥ kōṭisahasrēṇa

sugrīvaṃ samavasthitaḥ || 4.39.24 ||

1600

maindaśca dvividaścōbhā -

vaśviputrau mahābalau |

kōṭikōṭisahasrēṇa

vānarāṇāmadṛśyatām || 4.39.25 ||

1601

gajaśca balavān vīra -

stisṛbhiḥ kōṭibhirvṛtaḥ |

ājagāma mahātējāḥ

sugrīvasya samīpataḥ || 4.39.26 ||

1602

ṛkṣarājō mahātējā

jāmbavānnāma nāmataḥ |

kōṭibhirdaśabhirvyāptaḥ

sugrīvasya vaśē sthitaḥ || 4.39.27 ||

1603

rumaṇō nāma tējasvī

vikrāntairvānarairvṛtaḥ |

āgatō balavāṃstūrṇaṃ kōṭīśatasamāvṛtaḥ 4.39.28	1604
tataḥ kōṭisahasrāṇāṃ sahasrēṇa śatēna ca pṛṣṭhatō'nugataḥ prāptō haribhīrgandhamādanaḥ 4.39.29	1605
tataḥ padmasahasrēṇa vṛtaḥ śaṅkuśatēna ca yuvarājō'ṅgataḥ prāptaḥ pitustulyaparākramaḥ 4.39.30	1606
tatastārādyutistārō haribhīrbhīmavikramaiḥ pañcabhīrharikōṭībhi - rdūrataḥ paryadr̥śyata 4.39.31	1607
indrajanuḥ kavīrvīrō yūthapaḥ pratyadr̥śyata ēkādaśānāṃ kōṭīnā - mīśvarastaiśca saṃvṛtaḥ 4.39.32	1608
tatō rambhastvanuprāpta - staruṇādityasannibhaḥ ayutēna vṛtaścaiva sahasrēṇa śatēna ca 4.39.33	1609
tatō yūthapatīrvīrō durmukhō nāma vānaraḥ	

pratyadṛśyata kōṭibhyāṃ

dvābhyāṃ parivṛtō balī || 4.39.34 ||

1610

kailāsaśikharākārai -

rvānarairbhīmavikramaiḥ |

vṛtaḥ kōṭisahasrēṇa

hanumān pratyadṛśyata || 4.39.35 ||

1611

nalaścāpi mahāvīryaḥ

saṃvṛtō drumavāsibhiḥ |

kōṭīsatēna samprāptaḥ

sahasrēṇa śatēna ca || 4.39.36 ||

1612

tatō dadhimukhaḥ śrīmān

kōṭibhirdaśabhirvṛtaḥ |

samprāptō'bhinadamstasya

sugrīvasya mahātmanaḥ || 4.39.37 ||

1613

śarabhaḥ kumudō vahni -

rvānarō raṃha ēva ca |

ētē cānyē ca bahavō

vānarāḥ kāmarūpiṇaḥ || 4.39.38 ||

1614

āvṛtya pṛthivīm sarvām

parvatāṃśca vanāni ca |

yūthapāḥ samanuprāptā

yēṣāṃ saṅkhyā na vidyatē || 4.39.39 ||

1615

āgatāśca niviṣṭāśca

pṛthivyām sarvavānarāḥ |

āplavantāḥ plavantaśca

garjantaśca plavaṅgamāḥ |

abhyavartanta sugrīvaṃ

sūryamabhragaṇā iva || 4.39.40 ||

1616

kurvāṇā bahuśabdāṃśca

prakṛṣṭā bāhuśālīnaḥ |

śirōbhirvānarēndrāya

sugrīvāya nyavēdayan || 4.39.41 ||

1617

aparē vānaraśrēṣṭhāḥ

saṅgamyā ca yathōcitam |

sugrīvēṇa samāgamyā

sthitāḥ prāñjalayastadā || 4.39.42 ||

1618

sugrīvastvaritō rāmē

sarvāṃstān vānararṣabhān |

nivēdayitvā dharmajñāḥ

sthitāḥ prāñjalirabravīt || 4.39.43 ||

1619

yathāsukhaṃ parvatanirjharēṣu

vanēṣu sarvēṣu ca vānarēndrāḥ |

nivēśayitvā vidhivad balāni

balam balajñāḥ pratipattumīṣṭē || 4.39.44 ||

1620

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikiyē ādikāvye
kiṣkindhākāṇḍē ēkōnacatvāriṃśaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ catvāriṃśaḥ sargaḥ ॥

śrīrāmasyājñayā sugrīvēṇa sītānvēṣaṇāya pūrvadiśāyāṃ
vānarāṇaṃ prēṣaṇaṃ tatratyānāṃ sthānānāṃ varṇanaṃ ca

atha rājā samṛddhārthaḥ

sugrīvaḥ plavagēśvaraḥ ।

uvāca naraśārdūlaṃ

rāmaṃ parabalārdanam ॥ 4.40.1 ॥

1621

āgatā viniviṣṭāśca

balinaḥ kāmarūpiṇaḥ ।

vānarēndrā mahēndrābhā

yē madviṣayavāsinaḥ ॥ 4.40.2 ॥

1622

ta imē bahuvikrāntai -

rbalibhirbhīmavikramaiḥ ।

āgatā vānarā ghōrā

daityadānavasannibhāḥ ॥ 4.40.3 ॥

1623

khyātakarmāpadānāśca

balavantō jitaklamāḥ ।

parākramēṣu vikhyātā

vyavasāyēṣu cōttamāḥ || 4.40.4 ||

1624

pr̥thivyambucarā rāma

nānānaganivāsinaḥ |

kōṭyōghāśca imē prāptā

vānarāstava kiṅkarāḥ || 4.40.5 ||

1625

nidēśavartinaḥ sarvē

sarvē guruhitē sthitāḥ |

abhiprētamanuṣṭhātum

tava śakṣyantyarindama || 4.40.6 ||

1626

ta imē bahusāhasrai -

ranīkairbhīmavikramaiḥ |

āgatā vānarā ghōrā

daityadānavasannibhāḥ || 4.40.7 ||

1627

yanmanyasē naravyāghra

prāptakālam taducyatām |

tvatsainyaṃ tvadvaśē yukta -

mājñāpayitumarhasi || 4.40.8 ||

1628

kāmamēṣāmidam kāryam

viditam mama tattvataḥ |

tathāpi tu yathāyukta -

mājñāpayitumarhasi || 4.40.9 ||

1629

tathā bruvāṇam sugrīvam

rāmō daśarathātmajaḥ |

bāhubhyāṃ sampariṣvajya

idaṃ vacanamabravīt || 4.40.10 ||

1630

jñāyatāṃ saumya vaidēhī

yadi jīvati vā na vā |

sa ca dēśō mahāprājña

yasmin vasati rāvaṇaḥ || 4.40.11 ||

1631

adhigamya tu vaidēhīṃ

nilayaṃ rāvaṇasya ca |

prāptakālaṃ vidhāsyāmi

tasmin kālē saha tvayā || 4.40.12 ||

1632

nāhamasmin prabhuḥ kāryē

vānarēndra na lakṣmaṇaḥ |

tvamasya hētuḥ kāryasya

prabhuśca plavagēśvara || 4.40.13 ||

1633

tvamēvājñāpaya vibhō

mama kāryaviniścayam |

tvam hi jānāsi mē kāryaṃ

mama vīra na saṃśayaḥ || 4.40.14 ||

1634

suhṛddvitīyō vikrāntaḥ

prājñaḥ kālaviśēṣavit |

bhavānasmaddhitē yuktaḥ

suhṛdāptō'rthavittamaḥ || 4.40.15 ||

1635

ēvamuktastu sugrīvō

vinataṃ nāma yūthapam |

abravīd rāmasānnidhyē

lakṣmaṇasya ca dhīmataḥ || 4.40.16 ||

1636

śailābhaṃ mēghanirghōṣa -

mūrjitaṃ plavagēśvaram |

sōmasūryanibhaiḥ sārdhaṃ

vānarairvānarōttama || 4.40.17 ||

1637

dēśakālanayairyuktō

vijñāḥ kāryaviniścayē |

vṛtaḥ śatasahasrēṇa

vānarāṇāṃ tarasvinām || 4.40.18 ||

1638

adhigaccha diśaṃ pūrvāṃ

saśailavanakānanām |

tatra sītāṃ ca vaidēhīm

nilayaṃ rāvaṇasya ca || 4.40.19 ||

1639

mārgadhvaṃ giridurgēṣu

vanēṣu ca nadīṣu ca |

nadīm bhāgīrathīm ramyām

sarayūṃ kauśikīm tathā || 4.40.20 ||

1640

kāhindīm yamunām ramyām

yāmunaṃ ca mahāgirim |

sarasvatīm ca sindhuṃ ca

śōṇaṃ maṇinibhōdakam || 4.40.21 ||

1641

mahīm kālamahīm cāpi

śailakānanaśōbhitām |

brahmamālān vidēhāṃśca

mālavān kāśikōsalān || 4.40.22 ||

1642

māgadhāṃśca mahāgrāmān

puṇḍrāṃstvāṅgāṃstathaiva ca |

bhūmiṃ ca kōśakārāṇāṃ

bhūmiṃ ca rajatākarām || 4.40.23 ||

1643

sarvaṃ ca tad vicētavyaṃ

mārgayadbhistatastataḥ |

rāmasya dayitāṃ bhāryāṃ

sītāṃ daśarathasnuṣām || 4.40.24 ||

1644

samudramavagāḍhāṃśca

parvatān pattanāni ca |

mandarasya ca yē kōṭiṃ

saṃśritāḥ kēcidālayāḥ || 4.40.25 ||

1645

karṇaprāvaraṇāścaiva

tathā cāpyōṣṭhakarṇakāḥ |

ghōralōhamukhāścaiva

javanāścaikapādakāḥ || 4.40.26 ||

1646

akṣayā balavantaśca

tathaiva puruṣādakāḥ |

kirātāstīkṣṇacūḍāśca

hēmābhāḥ priyadarśanāḥ || 4.40.27 ||

1647

āmamināśanāścāpi

kirātā dvīpavāsinaḥ |

antarjalacarā ghōrā

naravyāghrā iti smṛtāḥ || 4.40.28 ||

1648

ētēṣāmāśrayāḥ sarvē

vicēyāḥ kānanaukasaḥ |

giribhiryē ca gamyantē

plavanēna plavēna ca || 4.40.29 ||

1649

yatnavantō yavadvīpaṃ

saptarājōpaśōbhitam |

suvarṇarūpyakadvīpaṃ

suvarṇākaramaṇḍitam || 4.40.30 ||

1650

yavadvīpamatikramya

śīśirō nāma parvataḥ |

divaṃ sprśati śṛṅgēṇa

dēvadānavasēvitaḥ || 4.40.31 ||

1651

ētēṣāṃ giridurgēṣu

prapātēṣu vanēṣu ca |

mārgadhvaṃ sahitāḥ sarvē

rāmapatnīm yaśasvinīm || 4.40.32 ||

1652

tatō raktajalaṃ prāpya

śōṇākhyam śīghravāhinam |

gatvā pāraṃ samudrasya

siddhacāraṇasēvitam || 4.40.33 ||

1653

tasya tīrthēṣu ramyēṣu

vicitrēṣu vanēṣu ca |

<i>rāvaṇaḥ saha vaidēhyā mārgitavyastatastataḥ 4.40.34 </i>	1654
<i>parvataprabhavā nadyaḥ subhīmabahuniṣkuṭāḥ mārgitavyā darīmantāḥ parvatāśca vanāni ca 4.40.35 </i>	1655
<i>tataḥ samudradvīpāṃśca subhīmān draṣṭumarhatha ūrmimantaṃ mahāraudraṃ krōśantamanilōddhatam 4.40.36 </i>	1656
<i>tatrāsura mahākāyā - śchāyāṃ gṛhṇanti nityaśaḥ brahmaṇā samanujñātā dīrghakālaṃ bubhukṣitāḥ 4.40.37 </i>	1657
<i>taṃ kālamēghapratimaṃ mahōraganiṣēvitam abhigamya mahānādaṃ tīrthēnaiva mahōdadhim 4.40.38 </i>	1658
<i>tatō raktajalaṃ bhīmaṃ lōhitaṃ nāma sāgaram gatvā prēkṣyatha tāṃ caiva br̥hatīm kūṭaśālmalīm 4.40.39 </i>	1659
<i>gṛhaṃ ca vainatēyasya nānāratnavibhūṣitam </i>	

tatra kailāsasaṅkāśaṃ vihitaṃ viśvakarmaṇā 4.40.40	1660
tatra śailanibhā bhīmā mandēhā nāma rākṣasāḥ śailaśṛṅgēṣu lambantē nānārūpā bhayāvahāḥ 4.40.41	1661
tē patanti jalē nityaṃ sūryasyōdayanaṃ prati abhitaptāḥ sma sūryēṇa lambantē sma punaḥ punaḥ 4.40.42	1662
nihatā brahmatējōbhi - rahanyahani rākṣasāḥ tataḥ pāṇḍuramēghābhaṃ kṣīrōdaṃ nāma sāgaram 4.40.43	1663
gatvā drakṣyatha durdharṣā muktāhāramivōrmibhiḥ tasya madhyē mahāñśvētō ṛṣabhō nāma parvataḥ 4.40.44	1664
divyagandhaiḥ kusumitai - rācitaiśca nagairvṛtaḥ saraśca rājataiḥ padmai - rjvalitairhēmakēsaraiḥ 4.40.45	1665
nāmnā sudarśanaṃ nāma rājahaṃsaiḥ samākulam	

vibudhāścāraṇā yakṣāḥ kinnarāścāpsarōgaṇāḥ 4.40.46	1666
hr̥ṣṭāḥ samadhigacchanti nalinīṃ tām riraṃsavaḥ kṣīrōdaṃ samatikramya tadā drakṣyatha vānarāḥ 4.40.47	1667
jalōdaṃ sāgaram śīghraṃ sarvabhūtabhayāvaham tatra tatkōpajaṃ tējah kṛtaṃ hayamukhaṃ mahat 4.40.48	1668
asyāhustanmahāvēga - mōdanaṃ sacarācaram tatra vikrōśatāṃ nādō bhūtānāṃ sāgaraukasām śrūyatē cāsamarthānām dṛṣṭvābhūd vaḍavāmukham 4.40.49	1669
svādūdasyōttarē tīrē yōjanāni trayōdaśa jātarūpaśilō nāma sumahān kanakaprabhaḥ 4.40.50	1670
tatra candrapratīkāśaṃ pannagaṃ dharaṇīdharam padmapatraviśālākṣaṃ tatō drakṣyatha vānarāḥ 4.40.51	1671

<p>āsīnaṃ parvatasyāgrē sarvadēvanamaskṛtam sahasraśirasam dēva - manantaṃ nīlavāsasam 4.40.52 </p>	1672
<p>triśirāḥ kāñcanaḥ kētu - stālastasya mahātmanaḥ sthāpitaḥ parvatasyāgrē virājati savēdikaḥ 4.40.53 </p>	1673
<p>pūrvasyāṃ diśi nirmāṇam kṛtam tat tridaśēśvaraiḥ tataḥ paraṃ hēmamayaḥ śrīmānudayaparvataḥ 4.40.54 </p>	1674
<p>tasya kōṭirdivaṃ sprṣṭvā śatayōjanamāyatā jātarūpamayī divyā virājati savēdikā 4.40.55 </p>	1675
<p>sālaistālaistamālaisca karṇikāraisca puṣpitaiḥ jātarūpamayairdivyaiḥ śōbhatē sūryasannibhaiḥ 4.40.56 </p>	1676
<p>tatra yōjanavistāra - mucchritaṃ daśayōjanam śṛṅgaṃ saumanasaṃ nāma jātarūpamayaṃ dhruvam 4.40.57 </p>	1677

tatra pūrvam padaṃ kṛtvā

purā viṣṇustrivikramē |

dvitīyaṃ śikharē mērō -

ścakāra puruṣōttamaḥ || 4.40.58 ||

1678

uttarēṇa parikramya

jambūdvīpaṃ divākaraḥ |

dṛśyō bhavati bhūyiṣṭhaṃ

śikharaṃ tanmahōcchrayam || 4.40.59 ||

1679

tatra vaikhānasā nāma

vā lakhilyā maharṣayaḥ |

prakāśamānā dṛśyantē

sūryavarṇāstapasvinaḥ || 4.40.60 ||

1680

ayaṃ sudarśanō dvīpaḥ

purō yasya prakāśatē |

tasmimstējaśca cakṣuśca

sarvaprāṇabhṛtāmapi || 4.40.61 ||

1681

śailasya tasya pṛṣṭhēṣu

kandarēṣu vanēṣu ca |

rāvaṇaḥ saha vaidēhyā

mārgitavyastatastataḥ || 4.40.62 ||

1682

kāñcanasya ca śailasya

sūryasya ca mahātmanaḥ |

āviṣṭā tējasā sandhyā

pūrvā raktā prakāśatē || 4.40.63 ||

1683

pūrvamētat kṛtaṃ dvāraṃ pr̥thivyā bhuvanasya ca sūryasyōdayanaṃ caiva pūrvā hyeṣā digucyatē 4.40.64	1684
tasya śailasya pṛṣṭhēṣu nirjharēṣu guhāsu ca rāvaṇaḥ saha vaidēhyā mārgitavyastatastataḥ 4.40.65	1685
tataḥ paramagamyā syād dikpūrvā tridaśāvṛtā rahitā candrasūryābhyā - madṛśyā tamasāvṛtā 4.40.66	1686
śailēṣu tēṣu sarvēṣu kandarēṣu nadīṣu ca yē ca nōktā mayōddēśā vicēyā tēṣu jānakī 4.40.67	1687
ētāvad vānaraiḥ śakyam gantum vānarapuṅgavāḥ abhāskaramamaryādaṃ na jānīmastataḥ param 4.40.68	1688
abhigamya tu vaidēhīm nilayaṃ rāvaṇasya ca māsē pūrṇē nivartadhva - mudayaṃ prāpya parvatam 4.40.69	1689

*ūrdhvaṃ māsānna vastavyaṃ
vasan vadhyō bhavēnmama |
siddhārthāḥ sannivartadhva -
madhigamya ca maithilīm || 4.40.70 ||*

1690

*mahēndrakāntāṃ vanaṣaṇḍamaṇḍitāṃ
diśaṃ caritvā nipuṇēna vānarāḥ |
avāpya sītāṃ raghuvaṃśajapriyāṃ
tatō nivṛttāḥ sukhinō bhaviṣyatha || 4.40.71 ||*

1691

*|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvye
kiṣkindhākāṇḍē catvāriṃśaḥ sargaḥ ||*

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ ēkacatvāriṃśaḥ sargaḥ ॥

dakṣiṇadigvartisthānāni varṇayatā sugrīvēṇa tatra
pramukhavānaravīrāṇāṃ prēṣaṇam

tataḥ prasthāpya sugrīva -

stanmahadvānaraṃ balam |

dakṣiṇāṃ prēṣayāmāsa

vānarānabhilakṣitān || 4.41.1 ||

1692

nīlamagnisutaṃ caiva

hanūmantaṃ ca vānaram |

pitāmahasutaṃ caiva

jāmbavantaṃ mahaujasam || 4.41.2 ||

1693

suhōtraṃ ca śarāriṃ ca

śaragulmaṃ tathaiva ca |

gajaṃ gavākṣaṃ gavayaṃ

suṣēṇaṃ vṛṣabhaṃ tathā || 4.41.3 ||

1694

maindaṃ ca dvividaṃ caiva

suṣēṇaṃ gandhamādanam |

ulkāmukhamanaṅgaṃ ca hutāśanasutāvubhau 4.41.4	1695
aṅgadapramukhān vīrān vīraḥ kapigaṇēśvaraḥ vēgavikramasampannān sandidēśa viśēṣavit 4.41.5	1696
tēṣāmagrēsaraṃ caiva bṛhadbalamathāṅgadam vidhāya harivīrāṇā - mādiśad dakṣiṇāṃ diśam 4.41.6	1697
yē kēcana samuddēśā - stasyāṃ diśi sudurgamāḥ kapīśaḥ kapimukhyānāṃ sa tēṣāṃ samudāharat 4.41.7	1698
sahasraśirasam vindhyam nānādrumalatāyutam narmadāṃ ca nadīm ramyām mahōraganiṣēvitām 4.41.8	1699
tatō gōdāvarīm ramyām kṛṣṇavēṇīm mahānadīm varadāṃ ca mahābhāgām mahōraganiṣēvitām mēkhalānutkalāṃścaiva daśārṇanagarāṇyapi 4.41.9	1700

<p>ābravantīmavantīm ca sarvamēvānupaśyata vidarbhānṛṣṭikāṃścaiva ramyān māhiṣakānapi 4.41.10 </p>	1701
<p>tathā vaṅgān kaliṅgāṃśca kauśikāṃśca samantataḥ anvīkṣya daṇḍakāraṇyaṃ saparvatanadīguham 4.41.11 </p>	1702
<p>nadīm gōdāvarīm caiva sarvamēvānupaśyata tathaivāndhrāṃśca puṇḍrāṃśca cōlān pāṇḍyāṃśca kēralān 4.41.12 </p>	1703
<p>ayōmukhaśca gantavyaḥ parvatō dhātumaṇḍitaḥ vicitraśikharaḥ śrīmām - ścitrapuṣpitakānanaḥ 4.41.13 </p>	1704
<p>sucandanavanōddēśō mārgitavyō mahāgiriḥ tatastāmāpagām divyām prasannasalilāśayām 4.41.14 </p>	1705
<p>tatra drakṣyatha kāvērīm vihṛtāmapsarōgaṇaiḥ tasyāsīnaṃ nagasyāgrē malayasya mahaujasam 4.41.15 </p>	1706

drakṣyathādityasaṅkāśa -

magastyamṛṣisattamam |

tatastēnābhyanujñātāḥ

prasannēna mahātmanā || 4.41.16 ||

1707

tāmraparṇīm grāhajusṭām

tariṣyatha mahānadīm |

sā candanavanaiścitraiḥ

pracchannadvīpavāriṇī || 4.41.17 ||

1708

kāntēva yuvatī kāntam

samudramavagāhatē |

tatō hēmamayam divyam

muktāmaṇivibhūṣitam || 4.41.18 ||

1709

yuktaḥ kavāṭam pāṇḍyānām

gatā drakṣyatha vānarāḥ |

tataḥ samudramāsādya

sampradhāryārthanīścayam || 4.41.19 ||

1710

agastyēnāntarē tatra

sāgarē vinivēśitaḥ |

citrasānunagaḥ śrīmān

mahēndraḥ parvatōttamaḥ || 4.41.20 ||

1711

jātarūpamayaḥ śrīmā -

navagāḍhō mahārṇavam |

nānāvidhairnagaiḥ phullai -

rlatābhiścōpaśōbhitam || 4.41.21 ||

1712

dēvarṣiyakṣaprararai -

rapsarōbhiśca śōbhitam |

siddhacāraṇasaṅghaiśca

prakīrṇaṃ sumanōramam || 4.41.22 ||

1713

tamupaiti sahasrākṣaḥ

sadā parvasu parvasu |

dvīpastasyāparē pārē

śatayōjanavistr̥taḥ || 4.41.23 ||

1714

agamyō mānuṣairdīpta -

staṃ mārgadhvaṃ samantataḥ |

tatra sarvātmanā sītā

mārgitavyā viśēṣataḥ || 4.41.24 ||

1715

sa hi dēśastu vadhyasya

rāvaṇasya durātmanaḥ |

rākṣasādhipatērvāsaḥ

sahasrākṣasamadyutēḥ || 4.41.25 ||

1716

dakṣiṇasya samudrasya

madhyē tasya tu rākṣasī |

aṅgārakēti vikhyātā

chāyāmākṣipyā bhōjinī || 4.41.26 ||

1717

ēvaṃ niḥsaṃśayān kṛtvā

saṃśayānnaṣṭasaṃśayāḥ |

mṛgayadhvaṃ narēndrasya

patnīmamitatējasaḥ || 4.41.27 ||

1718

tamatikramya lakṣmīvān samudrē śatayōjanē giriḥ puṣpitakō nāma siddhacāraṇasēvitaḥ 4.41.28	1719
candrasūryāṃśusaṅkāśaḥ sāgarāmbusamāśrayaḥ bhrājatē vipulaiḥ śṛṅgai - rambaraṃ vilikhanniva 4.41.29	1720
tasyaikaṃ kāñcanaṃ śṛṅga sēvatē yaṃ divākaraḥ śvētaṃ rājatamēkaṃ ca sēvatē yanniśākaraḥ na taṃ kṛtaghnāḥ paśyanti na nṛśaṃsā na nāstikāḥ 4.41.30	1721
praṇamya śirasā śailaṃ taṃ vimārgatha vānarāḥ tamatikramya durdharṣaṃ sūryavānnāma parvataḥ 4.41.31	1722
adhvanā durvigāhēna yōjanāni caturdaśa tatastamapyatikramya vaidyutō nāma parvataḥ 4.41.32	1723
sarvakāmaphalairvṛkṣaiḥ sarvakālamanoḥharaiḥ	

tatra bhuktvā varārhanī mūlāni ca phalāni ca 4.41.33	1724
madhūni pītvā juṣṭāni paraṃ gacchata vānarāḥ tatra nētramaṇḥkāntaḥ kuñjarō nāma parvataḥ 4.41.34	1725
agastyabhavanaṃ yatra nirmitaṃ viśvakarmaṇā tatra yōjanavistāra - mucchritaṃ daśayōjanam 4.41.35	1726
śaraṇaṃ kāñcanaṃ divyaṃ nānāratnavibhūṣitam tatra bhōgavatī nāma sarpāṇāmālayaḥ purī 4.41.36	1727
viśālarathyā durdharṣā sarvataḥ parirakṣitā rakṣitā pannagairghōrai - stīkṣṇadamṣṭrairmahāviṣaiḥ 4.41.37	1728
sarparājō mahāghōrō yasyāṃ vasati vāsukiḥ niryāya mārgitavyā ca sā ca bhōgavatī purī 4.41.38	1729
tatra cānantarōddēśā yē kēcana samāvṛtāḥ	

taṃ ca dēśamatikramya mahānṛṣabhasaṃsthitih 4.41.39	1730
sarvaratnamayaḥ śrīmā - nṛṣabhō nāma parvataḥ gōśīrśakaṃ padmakaṃ ca hariśyāmaṃ ca candanam 4.41.40	1731
divyamutpadyatē yatra taccaivāgnisamaprabham na tu taccandanam dṛṣṭvā spraṣṭavyaṃ tu kadācana 4.41.41	1732
rōhitā nāma gandharvā ghōraṃ rakṣanti tadvanam tatra gandharvapatayaḥ pañca sūryasamaprabhāḥ 4.41.42	1733
śailūṣō grāmaṇīḥ śikṣaḥ śukō babhrustathaiva ca ravisōmāgnivapuṣāṃ nivāsaḥ puṇyakarmaṇām 4.41.43	1734
antē pṛthivyā durdharṣā - stataḥ svargajitaḥ sthitāḥ tataḥ paraṃ na vaḥ sēvyāḥ pitṛlōkaḥ sudāruṇaḥ 4.41.44	1735
rājadhānī yamasyaiṣā kaṣṭhēna tamasā”vṛtā	

ētāvadēva yuṣmābhi -

rvīrā vānarapuṅgavāḥ |

śakyaṃ vicētum gantum vā

nātō gatimatām gatiḥ || 4.41.45 ||

1736

sarvamētat samālōkya

yaccānyadapi dṛśyatē |

gatiṃ viditvā vaidēhyāḥ

sannivartitumarhatha || 4.41.46 ||

1737

yaśca māsānnivṛttō'grē

dṛṣṭā sītēti vakṣyati |

mattulyavibhavō bhōgaiḥ

sukhaṃ sa vihariṣyati || 4.41.47 ||

1738

tataḥ priyatarō nāsti

mama prāṇād viśēṣataḥ |

kṛtāparādhō bahuśō

mama bandhurbhaviṣyati || 4.41.48 ||

1739

amitabalaparākramā bhavantō

vipulaguṇēṣu kulēṣu ca prasūtāḥ |

manujapatisutām yathā labhadhvam

tadadhiguṇam puruṣārthamārabhadhvam || 4.41.49 ||

1740

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikiyē ādikāvye

kiṣkindhākāṇḍē ēkacatvāriṃśaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ *dvicatvāriṃśaḥ sargaḥ* ॥

paścimadigvartisthānāni varṇayatā sugrīvēṇa
suṣēṇaprabhṛtivānarāṇāṃ tatra prēṣaṇam

atha prasthāpya sa harīn

sugrīvō dakṣiṇāṃ diśam |

abravīnmēghasaṅkāśaṃ

suṣēṇaṃ nāma vānaram || 4.42.1 ||

1741

tārāyāḥ pitaraṃ rājā

śvaśuraṃ bhīmavikramam |

abravīt prāñjalirvākya -

mabhigamya praṇamya ca || 4.42.2 ||

1742

mahaṣiputraṃ mārīca -

marciṣmantaṃ mahākapim |

vṛtaṃ kapivaraiḥ sūrai -

rmahēndrasadrśadyutim || 4.42.3 ||

1743

buddhivikramasampannaṃ

vainatēyasamadyutim |

marīciputrān mārīcā -

narcirmālyān mahābalān || 4.42.4 ||

1744

ṛṣiputrāṃśca tān sarvān

pratīcīmādiśad diśam |

dvābhyāṃ śatasahasrābhyāṃ

kapīnāṃ kapisattamāḥ || 4.42.5 ||

1745

suṣēṇapramukhā yūyaṃ

vaidēhīṃ parimārgatha |

saurāṣṭrān sahabāhlikāṃ -

ścandracitrāṃstathaiva ca || 4.42.6 ||

1746

sphītāñjanapadān ramyān

vipulāni purāṇi ca |

punnāgagahanam kukṣiṃ

bakulōddālakākulam || 4.42.7 ||

1747

tathā kētakakhaṇḍāṃśca

mārgadhvaṃ haripuṃṅgavāḥ |

pratyaksrōtōvahāścaiva

nadyaḥ śītajalāḥ śivāḥ || 4.42.8 ||

1748

tāpasānāmaranyāni

kāntāragirayaśca yē |

tatra sthalīrmaruprāyā

atyuccaśīśirāḥ śilāḥ || 4.42.9 ||

1749

girijālāvṛtāṃ durgāṃ

mārgitvā paścimāṃ diśam |

tataḥ paścimamāgamyā

samudraṃ draṣṭumarhatha || 4.42.10 ||

1750

timinakrākulajalaṃ

gatvā drakṣyatha vānarāḥ |

tataḥ kētakakhaṇḍēṣu

tamālagahanēṣu ca || 4.42.11 ||

1751

kapayō vihariṣyanti

nārikēlavanēṣu ca |

tatra sītāṃ ca mārgadhvaṃ

nilayaṃ rāvaṇasya ca || 4.42.12 ||

1752

vēlātalaniviṣṭēṣu

parvatēṣu vanēṣu ca |

muravīpattanaṃ caiva

ramyaṃ caiva jaṭāpuram || 4.42.13 ||

1753

avantīmaṅgalēpāṃ ca

tathā cālakṣitaṃ vanam |

rāṣṭrāṇi ca viśālāni

pattanāni tatastataḥ || 4.42.14 ||

1754

sindhusāgarayōścaiva

saṅgamē tatra parvataḥ |

mahān sōmagirirnāma

śataśṛṅgō mahādrumaḥ || 4.42.15 ||

1755

tatra prasthēṣu ramyēṣu

siṃhāḥ pakṣagamāḥ sthitāḥ |

timimatsyagajāṃścaiva

nīḍānyārōpayanti tē || 4.42.16 ||

1756

tāni nīḍāni siṃhānāṃ

giriśṛṅgagatāśca yē |

ḍṛptāstrptāśca mātaṅgā -

stōyadasvananiḥsvanāḥ || 4.42.17 ||

1757

vicaranti viśālē'smiṃ -

stōyapūrṇē samantataḥ |

tasya śṛṅgaṃ divasparśaṃ

kāñcanaṃ citrapādapam || 4.42.18 ||

1758

sarvamāśu vicētavyaṃ

kapibhiḥ kāmarūpibhiḥ |

kōṭiṃ tatra samudrasya

kāñcaniṃ śatayōjanām || 4.42.19 ||

1759

durdarśiṃ pāriyātrasya

gatvā drakṣyatha vānarāḥ |

kōṭyastatra caturviṃśad

gandharvāṅgāṃ tarasvinām || 4.42.20 ||

1760

vasantyagninikāśānāṃ

ghōrāṅgāṃ kāmarūpiṅgām |

pāvakārciḥpratīkāśāḥ

samavētāḥ samantataḥ || 4.42.21 ||

1761

nātyāsādayitavyāstē

vānarairbhīmavikramaiḥ |

nādēyaṃ ca phalaṃ tasmād

dēśāt kiñcit plavaṅgamaḥ || 4.42.22 ||

1762

durāsadā hi tē vīrāḥ

sattvavantō mahābalāḥ |

phalamūlāni tē tatra

rakṣantē bhīmavikramāḥ || 4.42.23 ||

1763

tatra yatnaśca kartavyō

mārgitavyā ca jānakī |

nahi tēbhyō bhayaṃ kiñcit

kapitvamanuvartatām || 4.42.24 ||

1764

tatra vaidūryavarṇābhō

vajrasaṃsthānasamsthitaḥ |

nānādrumalatākīrṇō

vajrō nāma mahāgiriḥ || 4.42.25 ||

1765

śrīmān samuditastatra

yōjanānāṃ śataṃ samam |

guhāstatra vicētavyāḥ

prayatnēna plavaṅgamāḥ || 4.42.26 ||

1766

caturbhāgē samudrasya

cakravān nāma parvataḥ |

tatra cakraṃ sahasrāraṃ

nirmitaṃ viśvakarmaṇā || 4.42.27 ||

1767

tatra pañcajanaṃ hatvā

hayagrīvaṃ ca dānavam |

ājahāra tataścakraṃ

śaṅkhaṃ ca puruṣōttamaḥ || 4.42.28 ||

1768

tasya sānuṣu ramyēṣu

viśālāsu guhāsu ca |

rāvaṇaḥ saha vaidēhyā

mārgitavyastatastataḥ || 4.42.29 ||

1769

yōjanāni catuḥṣaṣṭi -

rvarāhō nāma parvataḥ |

suvarṇaśṛṅgaḥ sumahā -

nagādhē varuṇālayē || 4.42.30 ||

1770

tatra prāgjyōtiṣaṃ nāma

jātarūpamayaṃ puram |

yasmin vasati duṣṭātmā

narakō nāma dānavaḥ || 4.42.31 ||

1771

tatra sānuṣu ramyēṣu

viśālāsu guhāsu ca |

rāvaṇaḥ saha vaidēhyā

mārgitavyastatastataḥ || 4.42.32 ||

1772

tamatikramya śailēndraṃ

kāñcanāntaradarśanam |

parvataḥ sarvasauvarṇō

dhārāprasravaṇāyutaḥ || 4.42.33 ||

1773

taṃ gajāśca varāhāśca

siṃhā vyāghrāśca sarvataḥ |

abhigarjanti satataṃ

tēna śabdēna darpitāḥ || 4.42.34 ||

1774

yasmin harihayaḥ śrīmān

mahēndraḥ pākaśāsanāḥ |

abhiṣiktaḥ surai rājā

mēghō nāma sa parvataḥ || 4.42.35 ||

1775

tamatikramya śailēndraṃ

mahēndraparipālitam |

śaṣṭiṃ girisahasrāṇi

kāñcanāni gamiṣyatha || 4.42.36 ||

1776

taruṇādityavarṇāni

bhrājamānāni sarvataḥ |

jātarūpamayairvrkṣaiḥ

śōbhitāni supuṣpitaiḥ || 4.42.37 ||

1777

tēśāṃ madhyē sthitō rājā

mēruruttamaparvataḥ |

ādityēna prasannēna

śailō dattavaraḥ purā || 4.42.38 ||

1778

tēnaivamuktaḥ śailēndraḥ

sarva ēva tvadāśrayāḥ |

matprasādād bhaviṣyanti

divā rātrau ca kāñcanāḥ || 4.42.39 ||

1779

tvayi yē cāpi vatsyanti

dēvagandharvadānavāḥ |

<i>tē bhaviṣyanti bhaktāśca</i> <i>prabhayā kāñcanaprabhāḥ</i> 4.42.40	1780
<i>viśvēdēvāśca vasavō</i> <i>marutaśca divaukaśaḥ</i> <i>āgatya paścimāṃ sandhyāṃ</i> <i>mērumuttamaparvatam</i> 4.42.41	1781
<i>ādityamupatiṣṭhanti</i> <i>taiśca sūryō’bhipūjitaḥ</i> <i>adrśyaḥ sarvabhūtānā -</i> <i>mastaṃ gacchati parvatam</i> 4.42.42	1782
<i>yōjanānāṃ sahasrāṇi</i> <i>daśa tāni divākaraḥ</i> <i>muhūrtārdhēna taṃ śīghra -</i> <i>mabhiyāti śilōccayam</i> 4.42.43	1783
<i>śṛṅgē tasya mahaddivyaṃ</i> <i>bhavanaṃ sūryasannibham</i> <i>prāsādagaṇasambādham</i> <i>vihitaṃ viśvakarmaṇā</i> 4.42.44	1784
<i>śōbhitaṃ tarubhiścitrai -</i> <i>rnānāpakṣisamākulaiḥ</i> <i>nikētaṃ pāśahastasya</i> <i>varuṇasya mahātmanaḥ</i> 4.42.45	1785
<i>antarā mērumastaṃ ca</i> <i>tālō daśaśirā mahān</i>	

jātarūpamayaḥ śrīmān

bhrājatē citravēdikaḥ || 4.42.46 ||

1786

tēṣu sarvēṣu durgēṣu

sarassu ca saritsu ca |

rāvaṇaḥ saha vaidēhyā

mārgitavyastatastataḥ || 4.42.47 ||

1787

yatra tiṣṭhati dharmajña -

stapasā svēna bhāvitaḥ |

mērusāvarṇirityēṣa

khyātō vai brahmaṇā samaḥ || 4.42.48 ||

1788

praṣṭavyō mērusāvarṇi -

rmaharṣiḥ sūryasannibhaḥ |

praṇamya śirasā bhūmau

pravṛttiṃ maithilīṃ prati || 4.42.49 ||

1789

ētāvajjīvalōkasya

bhāskarō rajanīkṣayē |

kṛtvā vitimiram sarva -

mastaṃ gacchati parvatam || 4.42.50 ||

1790

ētāvad vānaraiḥ śakyaṃ

gantum vānarapuṅgavāḥ |

abhāskaramamaryādaṃ

na jānīmastataḥ param || 4.42.51 ||

1791

avagamyā tu vaidēhīṃ

nilayaṃ rāvaṇasya ca |

astaṃ parvatamāsādyā

pūrṇē māsē nivartata || 4.42.52 ||

1792

ūrdhvaṃ māsānna vastavyaṃ

vasan vadhyō bhavēnmama |

sahaiva śūrō yuṣmābhiḥ

śvaśūrō mē gamiṣyati || 4.42.53 ||

1793

śrōtavyaṃ sarvamētasya

bhavadbhirdiṣṭakāribhiḥ |

gururēṣa mahābāhuḥ

śvaśūrō mē mahābalaḥ || 4.42.54 ||

1794

bhavantaścāpi vikrāntāḥ

pramāṇaṃ sarva ēva hi |

pramāṇamēnaṃ saṃsthāpya

paśyadhvaṃ paścimāṃ diśam || 4.42.55 ||

1795

drṣṭāyāṃ tu narēndrasya

patnyāmamitatējasah |

kṛtakṛtyā bhaviṣyāmaḥ

kṛtasya pratikarmaṇā || 4.42.56 ||

1796

atō'nyadapi yatkāryaṃ

kāryasyāsyā priyaṃ bhavēt |

sampradhārya bhavadbhiśca

dēśakālārthasaṃhitam || 4.42.57 ||

1797

tataḥ suṣēṇapramukhāḥ plavaṅgāḥ

sugrīvavākyaṃ nipuṇaṃ niśamya |

āmantrya sarvē plavagādhipaṃ tē

jagmurdiśaṃ tāṃ varuṇābhiguptām || 4.42.58 ||

1798

*|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvyē
kiṣkindhākāṇḍē dvicatvāriṃśaḥ sargaḥ ||*

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ *tricatvāriṃśaḥ sargaḥ* ॥

uttaradigvartīni sthānāni paricāyayatā sugrīvēṇa
śatabaliprabhṛtīnāṃ tatra prēṣaṇam

tataḥ sandīśya sugrīvaḥ

śvaśuraṃ paścimāṃ diśam |

vīraṃ śatabaliṃ nāma

vānaraṃ vānarēśvaraḥ || 4.43.1 ||

1799

uvāca rājā sarvajñaḥ

sarvavānarasattamaḥ |

vākyamātmahitaṃ caiva

rāmasya ca hitaṃ tadā || 4.43.2 ||

1800

vṛtaḥ śatasahasrēṇa

tvadvidhānāṃ vanaukasām |

vaivasvatasutaiḥ sārdhaṃ

praviṣṭaḥ sarvamantribhiḥ || 4.43.3 ||

1801

diśaṃ hyudīcīṃ vikrāntāṃ

himaśailāvataṃsikām |

sarvataḥ parimārgadhvaṃ

rāmapatnīm yaśasvinīm || 4.43.4 ||

1802

asmin kāryē vinirvṛttē

kṛtē dāśarathēḥ priyē |

ṛṇānmuktā bhaviṣyāmaḥ

kṛtārthārthavidāṃ varāḥ || 4.43.5 ||

1803

kṛtaṃ hi priyamasmākaṃ

rāghavēṇa mahātmanā |

tasya cētpratikārō'sti

saphalaṃ jīvitaṃ bhavēt || 4.43.6 ||

1804

arthinaḥ kāryanirvṛtti -

makarturapi yaścarēt |

tasya syāt saphalaṃ janma

kiṃ punaḥ pūrvakāriṇaḥ || 4.43.7 ||

1805

ētāṃ buddhiṃ samāsthāya

dṛśyatē jānakī yathā |

tathā bhavadbhiḥ kartavya -

masmatpriyahitaiṣibhiḥ || 4.43.8 ||

1806

ayaṃ hi sarvabhūtānāṃ

mānyastu narasattamaḥ |

asmāsu ca gataḥ prītiṃ

rāmaḥ parapurañjayaḥ || 4.43.9 ||

1807

imāni bahadurgāṇi

nadyaḥ śailāntarāṇi ca |

bhavantaḥ parimārgantu

buddhivikramasampadā || 4.43.10 ||

1808

tatra mlēcchān pulindāṃśca

śūrasēnāṃstathaiva ca |

prasthalān bharatāṃścaiva

kurūṃśca saha madrakaiḥ || 4.43.11 ||

1809

kāmbōjayavanāṃścaiva

śakānāṃ pattanāni ca |

anvīkṣya daradāṃścaiva

himavantaṃ vicinvatha || 4.43.12 ||

1810

lōdhrapadmakakhaṇḍēṣu

dēvadāruvanēṣu ca |

rāvaṇaḥ saha vaidēhyā

mārgitavyastatastataḥ || 4.43.13 ||

1811

tataḥ sōmāśramaṃ gatvā

dēvagandharvasēvitam |

kālaṃ nāma mahāsānuṃ

parvataṃ taṃ gamiṣyatha || 4.43.14 ||

1812

mahatsu tasya śailēṣu

parvatēṣu guhāsu ca |

vicinvata mahābhāgāṃ

rāmapatnīmaninditām || 4.43.15 ||

1813

tamatikramya śailēndraṃ

hēmagarbhaṃ mahāgirim |

tataḥ sudarśanaṃ nāma

parvataṃ gantumarhatha || 4.43.16 ||

1814

tatō dēvasakhō nāma

parvataḥ patagālayaḥ |

nānāpakṣisamākīrṇō

vividhadrumabhūṣitaḥ || 4.43.17 ||

1815

tasya kānanakhaṇḍēṣu

nirjharēṣu guhāsu ca |

rāvaṇaḥ saha vaidēhyā

mārgitavyastatastataḥ || 4.43.18 ||

1816

tamatikramya cākāśaṃ

sarvataḥ śatayōjanam |

aparvatanadīvrkṣaṃ

sarvasattvavivarjitam || 4.43.19 ||

1817

tattu śīghramatikramya

kāntāraṃ rōmaharṣaṇam |

kailāsaṃ pāṇḍuraṃ prāpya

hr̥ṣṭā yūyaṃ bhaviṣyatha || 4.43.20 ||

1818

tatra pāṇḍuramēghābhaṃ

jāmbūnadapariṣkṛtam |

kubērabhavanaṃ ramaṃ

nirmitaṃ viśvakarmaṇā || 4.43.21 ||

1819

viśālā nalinī yatra

prabhūtakamalōtpalā |

haṃsakāraṇḍavākīrṇā

apsarōgaṇasēvitā || 4.43.22 ||

1820

tatra vaiśravaṇō rājā

sarvalōkanamaskṛtaḥ |

dhanadō ramatē śrīmān

guh yakaiḥ saha yakṣarāṭ || 4.43.23 ||

1821

tasya candranikāsēṣu

parvatēṣu guhāsu ca |

rāvaṇaḥ saha vaidēhyā

mārgitavyastatastataḥ || 4.43.24 ||

1822

krauñcaṃ tu girimāsādya

bilam tasya sudurgamam |

apramattaiḥ pravēṣṭavyaṃ

duṣpravēśaṃ hi tat smṛtam || 4.43.25 ||

1823

vasanti hi mahātmāna -

statra sūryasamaprabhāḥ |

dēvairabhyarthitāḥ samyag

dēvarūpā maharṣayaḥ || 4.43.26 ||

1824

krauñcasya tu guhāścānyāḥ

sānūni śikharāṇi ca |

nirdarāśca nitambāśca

vicētavyāstatastataḥ || 4.43.27 ||

1825

avṛkṣaṃ kāmaśailaṃ ca

mānasaṃ vihagālayam |

na gatistatra bhūtānāṃ

dēvānāṃ na ca rakṣasām || 4.43.28 ||

1826

sa ca sarvairvicētavyaḥ

sasānuprasthabhūdharah |

krauñcaṃ girimatikramya

mainākō nāma parvataḥ || 4.43.29 ||

1827

mayasya bhavanaṃ tatra

dānavasya svayaṅkṛtam |

mainākastu vicētavyaḥ

sasānuprasthakandarah || 4.43.30 ||

1828

strīṅāmaśvamukhīnāṃ tu

nikētastatra tatra tu |

taṃ dēśaṃ samatikramya

āśramaṃ siddhasēvitam || 4.43.31 ||

1829

siddhā vaikhānasā yatra

vā lakhilyāśca tāpasāḥ |

vanditavyāstataḥ siddhā -

stapasā vītakalmaṣāḥ || 4.43.32 ||

1830

praṣṭavyā cāpi sītāyāḥ

pravṛttirvinayānvitaiḥ |

hēmapuṣkarasañchannaṃ

tatra vaikhānasaṃ saraḥ || 4.43.33 ||

1831

taruṅādityasaṅkāśai -

rhaṃsairvicaritaṃ śubhaiḥ |

aupavāhyaḥ kubērasya

sārvabhauma iti smṛtaḥ || 4.43.34 ||

1832

gajaḥ paryēti taṃ dēśaṃ

sadā saha karēṇubhiḥ |

tat saraḥ samatikramya

naṣṭacandrādivākaram |

anakṣatraganaṃ vyōma

niṣpayōdamanāditam || 4.43.35 ||

1833

gabhastibhirivārkasya

sa tu dēśaḥ prakāśyatē |

viśrāmyadbhistapaḥ siddhai -

rdēvakalpaiḥ svayamprabhaiḥ || 4.43.36 ||

1834

taṃ tu dēśamatikramya

śailōdā nāma nimnagā |

ubhayōstīrayōstasyāḥ

kīcakā nāma bēṇavaḥ || 4.43.37 ||

1835

tē nayanti paraṃ tīraṃ

siddhān pratyānayanti ca |

uttarāḥ kuravastatra

kṛtapuṇyapratīśrayāḥ || 4.43.38 ||

1836

tataḥ kāñcanapadmābhiḥ

padminībhiḥ kṛtōdakāḥ |

nīlavaidūryapatrādhyā

nadyastatra sahasraśaḥ || 4.43.39 ||

1837

raktōtpalavanaiścātra

maṇḍitāśca hiraṇmayaiḥ |

taruṇādityasaṅkāsā

bhānti tatra jalāśayāḥ || 4.43.40 ||

1838

mahārhamāṇipatraiśca

kāñcanaprabhakēsaraiḥ |

nīlōtpalavanaiścitraiḥ

sa dēśaḥ sarvatō vṛtaḥ || 4.43.41 ||

1839

nistulābhiśca muktābhi -

rmaṇibhiśca mahādhanaiḥ |

uddhūtapulināstatra

jātarūpaiśca nimnagāḥ || 4.43.42 ||

1840

sarvaratnamayaiścitrai -

ravagādhā nagōttamaiḥ |

jātarūpamayaiścāpi

hutāśanasamaprabhaiḥ || 4.43.43 ||

1841

nityapuṣpaphalāstatra

nagāḥ patrarathākulāḥ |

divyagandharasasparsāḥ

sarvakāmān sravanti ca || 4.43.44 ||

1842

nānākārāṇi vāsāṃsi

phalantyanyē nagōttamāḥ |

muktāvaidūryacitrāṇi

bhūṣaṇāni tathaiva ca |

strīṇāṃ yānyanurūpāṇi

puruṣāṇāṃ tathaiva ca || 4.43.45 ||

1843

sarvartusukhasēvyāni

phalantyanyē nagōttamāḥ |

mahārhamāṇicitrāṇi

phalantyanyē nagōttamāḥ || 4.43.46 ||

1844

śayanāni prasūyantē

citrāstaraṇavanti ca |

manaḥkāntāni mālyāni

phalantyatraparē drumāḥ || 4.43.47 ||

1845

pānāni ca mahārḥāṇi

bhakṣyāṇi vividhāni ca |

striyaśca guṇasampannā

rūpayauvanalakṣitāḥ || 4.43.48 ||

1846

gandharvāḥ kinnarāḥ siddhā

nāgā vidyādharāstathā |

ramantē satataṃ tatra

nārībhirbhāsvaraprabhāḥ || 4.43.49 ||

1847

sarvē sukṛtakarmāṇaḥ

sarvē ratiparāyaṇāḥ |

sarvē kāmārthasahitā

vasanti saha yōṣitaḥ || 4.43.50 ||

1848

gītavāditranirghōṣaḥ

sōtkṛṣṭahasitasvanaḥ |

śrūyatē satataṃ tatra

sarvabhūtamanōramah || 4.43.51 ||

1849

tatra nāmuditaḥ kaści -

nnātra kaścidasatpriyaḥ |

ahanyahani vardhantē

guṇāstatra manōramāḥ || 4.43.52 ||

1850

samatikramya taṃ dēśa -

muttaraḥ payasāṃ nidhiḥ |

tatra sōmagirirnāma

madhyē hēmamayō mahān || 4.43.53 ||

1851

indralōkagatā yē ca

brahmalōkagatāśca yē |

dēvāstaṃ samavēkṣantē

giriṛājaṃ divaṃ gatāḥ || 4.43.54 ||

1852

sa tu dēśō visūryō'pi

tasya bhāsā prakāśatē |

sūryalakṣmyābhivijñēya -

stapatēva vivasvatā || 4.43.55 ||

1853

bhagavāṃstatra viśvātmā

śambhurēkādaśātmakaḥ |

brahmā vasati dēvēśō

brahmarṣiparivāritaḥ || 4.43.56 ||

1854

na kathañcana gantavyaṃ

kurūṇāmuttarēṇa vaḥ |

anyēṣāmapī bhūtānāṃ nānukrāmati vai gatiḥ 4.43.57	1855
sa hi sōmagirirnāma dēvānāmapi durgamaḥ tamālōkya tataḥ kṣipra - mupāvartitumarhatha 4.43.58	1856
ētāvad vānaraiḥ śakyaṃ gantum vānarapuṅgavāḥ abhāskaramamaryādaṃ na jānīmastataḥ param 4.43.59	1857
sarvamētaḍ vicētavyaṃ yanmayā parikīrtitam yadanyadapi nōktaṃ ca tatrāpi kriyatām matiḥ 4.43.60	1858
tataḥ kṛtaṃ dāśarathērmahatpriyaṃ mahatpriyaṃ cāpi tatō mama priyam kṛtaṃ bhaviṣyatyanilānalōpamā vidēhajādarśanajēna karmaṇā 4.43.61	1859
tataḥ kṛtārthāḥ sahitāḥ sabāndhavā mayārcitāḥ sarvaguṇairmanōramaiḥ cariṣyathōrvīm prati śāntaśatravaḥ sahapriyā bhūtadharāḥ plavaṅgamāḥ 4.43.62	1860

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvye
kiṣkindhākāṇḍē tricatvāriṃśaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ catuścatvāriṃśaḥ sargaḥ ॥

śrīrāmēṇa hanumatē mudrikāṃ pradāya tasya dakṣiṇadiśi
prēṣaṇam

viśēṣēṇa tu sugrīvō

hanūmatyarthamuktavān |

sa hi tasmin hariśrēṣṭhē

niścitārthō'rthasādhanē || 4.44.1 ||

1861

abravīcca hanūmantam

vikrāntamanilātmajam |

sugrīvaḥ paramaprītaḥ

prabhuḥ sarvavanaukasām || 4.44.2 ||

1862

na bhūmau nāntarikṣē vā

nāmbare nāmarālayē |

nāpsu vā gatiṅgaṃ tē

paśyāmi haripuṅgava || 4.44.3 ||

1863

sāsurāḥ sahandharvāḥ

sanāganaradēvatāḥ |

viditāḥ sarvalōkāstē

sasāgaradharādharāḥ || 4.44.4 ||

1864

gatirvēgaśca tējaśca

lāghavaṃ ca mahākapē |

pitustē sadṛśaṃ vīra

mārutasya mahaujasaḥ || 4.44.5 ||

1865

tējasā vāpi tē bhūtaṃ

na samaṃ bhuvi vidyatē |

tad yathā labhyatē sītā

tattvamēvānucintaya || 4.44.6 ||

1866

tvayyēva hanumannasti

balam buddhiḥ parākramaḥ |

dēśakālānuvṛttiśca

nayaśca nayapaṇḍita || 4.44.7 ||

1867

tataḥ kāryasamāsaṅga -

mavagamyā hanūmati |

viditvā hanumantaṃ ca

cintayāmāsa rāghavaḥ || 4.44.8 ||

1868

sarvathā niścitarthō'yaṃ

hanūmati harīśvaraḥ |

niścitarthataraścāpi

hanūmān kāryasādhanē || 4.44.9 ||

1869

tadēvaṃ prasthitasyāsyā

parijñātasya karmabhiḥ |

bhartrā pariḡrhitasya

dhruvaḥ kāryaphalodayaḥ || 4.44.10 ||

1870

taṃ samīkṣya mahātējā

vyavasāyōttaraṃ harim |

kṛtārtha iva saṃhr̥ṣṭaḥ

prahr̥ṣṭēndriyamānasaḥ || 4.44.11 ||

1871

dadau tasya tataḥ prītaḥ

svanāmāṅkōpaśōbhitam |

aṅgulīyamabhijñānaṃ

rājaputryāḥ parantapaḥ || 4.44.12 ||

1872

anēna tvāṃ hariśrēṣṭha

cihnēna janakātmajā |

matsakāśādanuprāpta -

manudvignānupaśyati || 4.44.13 ||

1873

vyavasāyaśca tē vīra

sattvayuktaśca vikramaḥ |

sugrīvasya ca sandēśaḥ

siddhiṃ kathayatīva mē || 4.44.14 ||

1874

sa tad gr̥hya hariśrēṣṭhaḥ

kṛtvā mūrdhni kṛtāñjaliḥ |

vanditvā caraṇau caiva

prasthitaḥ plavagaṛṣabhaḥ || 4.44.15 ||

1875

sa tat prakarṣan hariṇāṃ mahad balaṃ

babhūva vīraḥ pavanātmajaḥ kapiḥ |

gatāmbudē vyōmni viśuddhamaṇḍalah

śaśīva nakṣatragaṇōpaśōbhitaḥ || 4.44.16 ||

1876

atibala balamāśritastavāhaṃ

harivara vikrama vikramairanalpaiḥ |

pavanasuta yathādhigamyatē sā

janakasutā hanumaṃstathā kuruṣva || 4.44.17 ||

1877

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvye

kiṣkindhākāṇḍē catuṣcatvāriṃśaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ pañcacatvāriṃśaḥ sargaḥ ॥

vibhinnā diśaḥ prati gacchatāṃ vānarāṇāṃ sugrīvasamakṣē
svīyasōtsāhavacasāṃ śrāvaṇam

sarvāṃścāhūya sugrīvaḥ
plavagān plavagarṣabhaḥ |
samastāṃścābravīd rājā
rāmakāryārthasiddhayē ॥ 4.45.1 ॥

1878

ēvamētad vicētavyaṃ
bhavadbhirvānarōttamaiḥ |
tadugraśāsanam bhartu -
rvijñāya haripuṅgavāḥ ॥ 4.45.2 ॥

1879

śalabhā iva sañchādya
mēdinīṃ sampratasthirē |
rāmaḥ prasravaṇē tasmin
nyavasat sahalakṣmaṇaḥ ॥ 4.45.3 ॥

1880

pratīkṣamāṇastaṃ māsam
sītādhigamanē kṛtaḥ |

uttarāṃ tu diśaṃ ramyāṃ giriṛājasamāvṛtām 4.45.4	1881
pratasthē sahasā vīrō hariḥ śatabalistadā pūrvāṃ diśaṃ pratiyayau vinatō hariyūthapaḥ 4.45.5	1882
tārāṅgadādisahitaḥ plavagaḥ pavanātmajaḥ agastyācaritāmāsāṃ dakṣiṇāṃ hariyūthapaḥ 4.45.6	1883
paścimāṃ ca diśaṃ ghōrāṃ suśēṇaḥ plavagēśvaraḥ pratasthē hariśārdūlō diśaṃ varuṇapālitām 4.45.7	1884
tataḥ sarvā diśō rājā cōdayitvā yathātatham kapisēnāpatirvīrō mumōda sukhitāḥ sukham 4.45.8	1885
ēvaṃ sañcōditāḥ sarvē rājñā vānarayūthapāḥ svāṃ svāṃ diśamabhiprētya tvaritāḥ sampratasthirē 4.45.9	1886
nadantaścōnnadantaśca garjantaśca plavaṅgamāḥ	

kṣvēḍantō dhāvamānāśca

vinadantō mahābalāḥ || 4.45.10 ||

1887

ēvaṃ sañcōditāḥ sarvē

rājñā vānarayūthapāḥ |

ānayaṣyāmahē sītāṃ

haniṣyāmaśca rāvaṇam || 4.45.11 ||

1888

ahamēkō vadhiṣyāmi

prāptaṃ rāvaṇamāhavē |

tataścōnmathya sahasā

hariṣyē janakātmajām || 4.45.12 ||

1889

vēpamānāṃ śramēṇādya

bhavadbhiḥ sthīyatāmiti |

ēka ēvāhariṣyāmi

pātālādapi jānakīm || 4.45.13 ||

1890

vidhamiṣyāmyahaṃ vrkṣān

dārayiṣyāmyahaṃ girīn |

dharāṇīm dārayiṣyāmi

kṣōbhayīṣyāmi sāgarān || 4.45.14 ||

1891

ahaṃ yōjanasaṅkhyāyāḥ

plavēyaṃ nātra saṃśayaḥ |

śatayōjanasaṅkhyāyāḥ

śataṃ samadhikaṃ hyaham || 4.45.15 ||

1892

bhūtalē sāgarē vāpi

śailēṣu ca vanēṣu ca |

pātālasyāpi vā madhyē

na mamācchidyatē gatiḥ || 4.45.16 ||

1893

ityēkaikastadā tatra

vānarā baladarpitāḥ |

ūcuśca vacanaṃ tasya

harirājasya sannidhau || 4.45.17 ||

1894

*|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvye
kiṣkindhākāṇḍē pañcavatvāriṃśaḥ sargaḥ ||*

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ ṣaṭcatvāriṃśaḥ sargaḥ ॥

sugrīvēṇa śrīrāmaṃ prati
svakīyabhūmaṇḍalabhramaṇavṛttāntasya pratipādanam

gatēṣu vānarēndrēṣu

rāmaḥ sugrīvamabravīt |

kathaṃ bhavān vijānītē

sarvaṃ vai maṇḍalaṃ bhuvaḥ || 4.46.1 ||

1895

sugrīvaśca tatō rāma -

muvāca praṇatātmaṇān |

śrūyatāṃ sarvamākhyāsyē

vistarēṇa vacō mama || 4.46.2 ||

1896

yadā tu dundubhiṃ nāma

dānavaṃ mahiṣākṛtim |

pratikālayatē vālī

malayaṃ prati parvatam || 4.46.3 ||

1897

tadā vivēśa mahiṣō

malayasya guhāṃ prati |

vivēśa vālī tatrāpi

malayaṃ tajjighāṃsayā || 4.46.4 ||

1898

tatō'haṃ tatra nikṣiptō

guhādvāri vinītavat |

na ca niṣkrāmatē vālī

tadā saṃvatsarē gatē || 4.46.5 ||

1899

tataḥ kṣatajavēgēna

āpupūrē tadā bilam |

tadahaṃ vismitō dṛṣṭvā

bhrātuḥ śōkaviṣārditaḥ || 4.46.6 ||

1900

athāhaṃ gatabuddhistu

suvyaktaṃ nihatō guruḥ |

śilā parvatasāṅkāśā

biladvāri mayā kṛtā || 4.46.7 ||

1901

aśaknuvanniṣkramituṃ

mahiṣō vinaśiṣyati |

tatō'hamāgāṃ kiṣkindhāṃ

nirāśastasya jīvitē || 4.46.8 ||

1902

rājyaṃ ca sumahat prāpya

tārāṃ ca rumayā saha |

mitraīśca sahitastatra

vasāmi vigatajvaraḥ || 4.46.9 ||

1903

ājagāma tatō vālī

hatvā taṃ vānararṣabhaḥ |

tatō'hamadadāṃ rājyaṃ

gauravād bhayayantritaḥ || 4.46.10 ||

1904

sa mām jighāṃsurduṣṭātmā

vālī pravyathitēndriyaḥ |

parikālayatē vālī

dhāvantaṃ sacivaiḥ saha || 4.46.11 ||

1905

tatō'haṃ vālinā tēna

sō'nubaddhaḥ pradhāvitaḥ |

nadīśca vividhāḥ paśyan

vanāni nagarāṇi ca || 4.46.12 ||

1906

ādarśatalasaṅkāśā

tatō vai pṛthivī mayā |

alātacakrapratimā

drṣṭā gōṣpadavat kṛtā || 4.46.13 ||

1907

pūrvāṃ diśaṃ tatō gatvā

paśyāmi vividhān drumān |

parvatān sadarīn ramyān

sarāṃsi vividhāni ca || 4.46.14 ||

1908

udayaṃ tatra paśyāmi

parvataṃ dhātumaṇḍitam |

kṣīrōdaṃ sāgaraṃ caiva

nityamapsarasālayam || 4.46.15 ||

1909

parikālyamānastadā

vālinābhidrutō hyaham |

punarāvṛtya sahasā

prasthitō'haṃ tadā vibhō || 4.46.16 ||

1910

diśastasyāstatō bhūyaḥ

prasthitō dakṣiṇāṃ diśam |

vindhyapādapasaṅkīrṇāṃ

candanadrumaśōbhitām || 4.46.17 ||

1911

drumaśailāntarē paśyan

bhūyō dakṣiṇatō'parām |

aparāṃ ca diśaṃ prāptō

vālinā samabhidrutaḥ || 4.46.18 ||

1912

sa paśyan vividhān dēśā -

nastaṃ ca girisattamam |

prāpya cāstaṃ giriśrēṣṭha -

muttaraṃ sampradhāvitaḥ || 4.46.19 ||

1913

himavantaṃ ca mēruṃ ca

samudraṃ ca tathōttaram |

yadā na vindē śaraṇaṃ

vālinā samabhidrutaḥ || 4.46.20 ||

1914

tatō māṃ buddhisampannō

hanumān vākyamabravīt |

idānīm mē smṛtaṃ rājan

yathā vālī harīśvaraḥ || 4.46.21 ||

1915

mataṅgēna tadā śaptō

hyasminnāśramamaṇḍalē |

praviśēd yadi vai vālī

mūrdhāsya śatadhā bhavēt || 4.46.22 ||

1916

tatra vāsaḥ sukhō'smākaṃ

nirudvignō bhaviṣyati |

tataḥ parvatamāsādya

ṛṣyamūkaṃ nṛpātmaja || 4.46.23 ||

1917

na vivēsa tadā vālī

mataṅgasya bhayāt tadā |

ēvaṃ mayā tadā rājan

pratyakṣamupalakṣitam |

pr̥thivīmaṇḍalaṃ sarvaṃ

guhāmasmyāgatastataḥ || 4.46.24 ||

1918

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmīkiyē ādikāvye

kiṣkindhākāṇḍē ṣaṭcatvāriṃśaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ saptacatvāriṃśaḥ sargaḥ ॥

pūrvādiṣu tiṣṣu dikṣu praviṣṭānāṃ vānarāṇāṃ sanairāśyaṃ
nivartanam

darśanārthaṃ tu vaidēhyāḥ
sarvataḥ kapikuñjarāḥ |
vyādiṣṭāḥ kapirājēna
yathōktaṃ jagmurañjasā ॥ 4.47.1 ॥

1919

tē sarāṃsi saritkakṣā -
nākāśaṃ nagarāṇi ca |
nadīdurgāṃstathā dēsān
vicinvanti samantataḥ ॥ 4.47.2 ॥

1920

sugrīvēṇa samākhyātāḥ
sarvē vānarayūthapāḥ |
tatra dēsān vicinvanti
saśailavanakānanān ॥ 4.47.3 ॥

1921

vicitya divasaṃ sarvē
sītādhigamanē dhṛtāḥ |

samāyānti sma mēdinyāṃ

nīsākālēṣu vānarāḥ || 4.47.4 ||

1922

sarvartukāṃśca dēsēṣu

vānarāḥ saphaladrumān |

āsādyā rajanīṃ śayyāṃ

cakruḥ sarvēṣvahaḥsu tē || 4.47.5 ||

1923

tadahaḥ prathamam kṛtvā

māsē prasravaṇam gatāḥ |

kapirājēna saṅgamyā

nirāsāḥ kapikuñjarāḥ || 4.47.6 ||

1924

vicitya tu diśam pūrvāṃ

yathōktāṃ sacivaiḥ saha |

adr̥ṣṭvā vinataḥ sītā -

mājagāma mahābalaḥ || 4.47.7 ||

1925

diśamapyuttarāṃ sarvāṃ

vivicyā sa mahākapiḥ |

āgataḥ saha sainyēna

bhītaḥ śatabalistadā || 4.47.8 ||

1926

suṣēṇaḥ paścimāmāsāṃ

vivicyā saha vānaraiḥ |

samētya māsē pūrṇē tu

sugrīvamupacakramē || 4.47.9 ||

1927

taṃ prasravaṇapṛṣṭhasthaṃ

samāsādyābhivādyā ca |

āsīnaṃ saha rāmēṇa

sugrīvamidamabruvan || 4.47.10 ||

1928

vicitāḥ parvatāḥ sarvē

vanāni gahanāni ca |

nimnagāḥ sāgarāntāśca

sarvē janapadāśca yē || 4.47.11 ||

1929

guhāśca vicitāḥ sarvā

yāśca tē parikīrtitāḥ |

vicitāśca mahāgulmā

latāvitatasantatāḥ || 4.47.12 ||

1930

gahanēṣu ca dēśēṣu

durgēṣu viṣamēṣu ca |

sattvānyatipramāṇāni

vicitāni hatāni ca |

yē caiva gahanā dēśā

vicitāstē punaḥ punaḥ || 4.47.13 ||

1931

udārasattvābhijanō hanūmān

sa maithilīm jñāsyati vānarēndra |

diśaṃ tu yāmēva gatā tu sītā

tāmāsthitō vāyusutō hanūmān || 4.47.14 ||

1932

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikiyē ādikāvye
kiṣkindhākāṇḍē saptacatvāriṃśaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ aṣṭacatvāriṃśaḥ sargaḥ ॥

dakṣiṇadiggatairvānaraiḥ sītānusandhānasya prārambhaṇam

saha tārāṅgadābhyāṃ tu

sahasā hanumān kapiḥ |

sugrīvēṇa yathōddiṣṭaṃ

gantum dēśaṃ pracakramē || 4.48.1 ||

1933

sa tu dūramupāgamyā

sarvaistaiḥ kapisattamaiḥ |

tatō vicinitya vindhyasya

guhāśca gahanāni ca || 4.48.2 ||

1934

parvatāgranadīdurgān

sarāṃsi vipuladrumān |

vṛkṣakhaṇḍāṃśca vividhān

parvatān vanapādapān || 4.48.3 ||

1935

anvēṣamāṇāstē sarvē

vānarāḥ sarvatōdiśam |

na sītāṃ dadṛśurvīrā

maithilīṃ janakātmajāṃ || 4.48.4 ||

1936

- tē bhakṣayantō mūlāni*
phalāni vividhānyapi |
anvēsamāṇā durdharṣā
nyavasamṣatra tatra ha || 4.48.5 || 1937
- sa tu dēśō duranvēṣō*
guhāghanavān mahān |
nirjalaṃ nirjanaṃ śūnyaṃ
gahanaṃ ghōradarśanam || 4.48.6 || 1938
- tādṛśānyapyaraṇyāni*
vicitya bhṛśapīditāḥ |
sa dēśaśca duranvēṣyō
guhāghanavān mahān || 4.48.7 || 1939
- tyaktvā tu taṃ tatō dēśaṃ*
sarvē vai hariyūthapāḥ |
dēśamanyaṃ durādharṣaṃ
viviśuścākutōbhayāḥ || 4.48.8 || 1940
- yatra vandhyaphalā vṛkṣā*
vipuṣpāḥ parṇavarjitāḥ |
nistōyāḥ saritō yatra
mūlaṃ yatra sudurlabham || 4.48.9 || 1941
- na santi mahiṣā yatra*
na mṛgā na ca hastinaḥ |
śārdūlāḥ pakṣiṇō vāpi
yē cānyē vanagōcarāḥ || 4.48.10 || 1942

na cātra vṛkṣā nauṣadhyō na vallyō nāpi vīrudhaḥ snigdhapatrāḥ sthalē yatra padminyaḥ phullapaṅkajāḥ 4.48.11	1943
prēkṣaṅṭyāḥ sugandhāśca bhramaraiśca vivarjitāḥ kaṇḍurnāma mahābhāgaḥ satyavādī tapōdhanah 4.48.12	1944
maharṣiḥ paramāmarṣī niyamairduṣpradharṣaṅah tasya tasmin vanē putrō bālakō daśavārṣikaḥ 4.48.13	1945
praṇaṣṭō jīvitāntāya kruddhastēna mahāmuniḥ tēna dharmātmanā śaptaṃ kṛtsnaṃ tatra mahadvanam 4.48.14	1946
aśaranyam durādharṣam mṛgapakṣivivarjitam tasya tē kānanāntāmstu girīṇām kandarāṇi ca 4.48.15	1947
prabhavāṇi nadīnām ca vicinvanti samāhitāḥ tatra cāpi mahātmānō nāpaśyaṅjanakātmajām 4.48.16	1948

<p>hartāraṃ rāvaṇaṃ vāpi sugrīvapriyakāriṇaḥ tē praviśya tu taṃ bhīmaṃ latāgulmasamāvṛtam 4.48.17 </p>	1949
<p>dadṛśurbhīmakarmāṇa - masuraṃ suranirbhayaṃ taṃ dṛṣṭvā vānarā ghōraṃ sthitaṃ śailamivāsuraṃ 4.48.18 </p>	1950
<p>gāḍhaṃ parihitāḥ sarvē dṛṣṭvā taṃ parvatōpamam sō'pi tān vānarān sarvān naṣṭāḥ sthētyabravīd balī 4.48.19 </p>	1951
<p>abhyadhāvata saṅkruddhō muṣṭimudyamya saṅgatam tamāpatantaṃ sahasā vāliputrō'ṅgadastadā 4.48.20 </p>	1952
<p>rāvaṇō'yamiti jñātvā talēnābhijaghāna ha sa vāliputrābhihatō vaktrācchōṇitamudvaman 4.48.21 </p>	1953
<p>asurō nyapatad bhūmau paryasta iva parvataḥ tē tu tasmin nirucchvāsē vānarā jitakāśinaḥ 4.48.22 </p>	1954

vyacinvan prāyaśastatra

sarvaṃ tē girigahvaram |

vicitam tu tataḥ sarvaṃ

sarvē tē kānanaukaṣaḥ || 4.48.23 ||

1955

anyadēvāparaṃ ghōraṃ

viviśurgirigahvaram |

tē vicitya punaḥ khinnā

vinīṣpatya samāgatāḥ |

ēkāntē vṛkṣamūlē tu

niṣēdurdīnamānasāḥ || 4.48.24 ||

1956

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmīkiyē ādikāvye

kiṣkindhākāṇḍē aṣṭacatvāriṃśaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ ēkōnapañcāśaḥ sargaḥ ॥

aṅgadagandhamādanābhyāmāśvāsītānāṃ vānarāṇāṃ punaḥ
sōtsāhamanvēṣaṇē pravṛttiḥ

athāṅgadastadā sarvān
vānarānidamabravīt |
pariśrāntō mahāprājñāḥ
samāśvāsya śanairvacaḥ || 4.49.1 ||

1957

vanāni girayō nadyō
durgāṇi gahanāni ca |
darī giriguhāścaiva
vicitāḥ sarvamantataḥ || 4.49.2 ||

1958

tatra tatra sahāsmābhi -
rjānakī na ca dṛśyatē |
tathā rakṣō'pahartā ca
sītāyāścaiva duṣkṛtī || 4.49.3 ||

1959

kālaśca nō mahān yātaḥ
sugrīvaścōgraśāsanāḥ |

tasmād bhavantaḥ sahitā

vicinvantu samantataḥ || 4.49.4 ||

1960

vihāya tandrīm śōkaṃ ca

nidrām caiva samutthitām |

vicinudhvaṃ tathā sītām

paśyāmō janakātmajāṃ || 4.49.5 ||

1961

anirvēdaṃ ca dākṣyaṃ ca

manasaścāparājayam |

kāryasiddhikarāṇyāhu -

stasmādētad bravīmyaham || 4.49.6 ||

1962

adyāpīdaṃ vanaṃ durgaṃ

vicinvantu vanaukaśaḥ |

khēdaṃ tyaktvā punaḥ sarvaṃ

vanamēva vicinvatām || 4.49.7 ||

1963

avaśyaṃ kurvatām tasya

ḍṛśyatē karmaṇaḥ phalam |

paraṃ nirvēdamāgamyā

nahi nōnmīlanaṃ kṣamam || 4.49.8 ||

1964

sugrīvaḥ krōdhanō rājā

tīkṣṇadaṇḍaśca vānarāḥ |

bhētavyaṃ tasya satataṃ

rāmasya ca mahātmanaḥ || 4.49.9 ||

1965

hitārthamētaduktaṃ vaḥ

kriyatām yadi rōcatē |

ucyatāṃ hi kṣamaṃ yat tat sarvēśāmēva vānarāḥ 4.49.10	1966
aṅgadasya vacaḥ śrutvā vacanaṃ gandhamādanaḥ uvāca vyaktayā vācā pipāsāśramakhinnayā 4.49.11	1967
sadṛśaṃ khalu vō vākya - maṅgadō yaduvāca ha hitaṃ caivānukūlaṃ ca kriyatāmasya bhāṣitam 4.49.12	1968
punarmārgāmahē śailān kandarāṃśca śilāṃstathā kānanāni ca sūnyāni giriprasravaṇāni ca 4.49.13	1969
yathōddiṣṭāni sarvāṇi sugrīvēṇa mahātmanā vicinvantu vanaṃ sarvē giridurgāṇi saṅgatāḥ 4.49.14	1970
tataḥ samutthāya puna - rvānarāstē mahābalāḥ vindhyakānanaśaṅkīrṇāṃ vicērudakṣiṇāṃ diśam 4.49.15	1971
tē śāradābhrapratimaṃ śrīmadrajataparvatam	

śṛṅgavantam darīvanta -

madhiruhya ca vānarāḥ || 4.49.16 ||

1972

tatra lōdhravanam ramyam

saptaparṇavanāni ca |

vicinvantō harivarāḥ

sītādarśanakāṅkṣiṇaḥ || 4.49.17 ||

1973

tasyāgramadhirūḍhāstē

śrāntā vipulavikramāḥ |

na paśyanti sma vaidēhīm

rāmasya mahiṣīm priyām || 4.49.18 ||

1974

tē tu dr̥ṣṭigataṃ dr̥ṣṭvā

taṃ śailam bahukandaram |

adhyārōhanta harayō

vīkṣamāṇāḥ samantataḥ || 4.49.19 ||

1975

avaruhya tatō bhūmiṃ

śrāntā vigatacētasāḥ |

sthitā muhūrtaṃ tatrātha

vṛkṣamūlamupāśritāḥ || 4.49.20 ||

1976

tē muhūrtaṃ samāsvastāḥ

kiñcidbhagnapariśramāḥ |

punarēvōdyatāḥ kṛtsnām

mārgitum dakṣiṇām diśam || 4.49.21 ||

1977

hanumatpramukhāstāvāt

prasthitāḥ plavagaśabhāḥ |

vindhyamēvāditaḥ kṛtvā

vicēruśca samantataḥ || 4.49.22 ||

1978

*|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvyē
kiṣkindhākāṇḍē ēkōnapañcāśaḥ sargaḥ ||*

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ pañcāśaḥ sargaḥ ॥

kṣuttrḍabhibhūtānāṃ vānarāṇāmēkasyāṃ guhāyāṃ
pravēśastatra tairdivyavṛkṣasarōvarabhavanānāmēkasyā
vṛddhāyāstapasvinyāścāvalōkanaṃ hanumatā tāṃ prati tasyāḥ
paricayasya jijñāsanam

saha tārāṅgadābhyāṃ tu

saṅgamyā hanumān kapiḥ |

vicinōti ca vindhyasya

guhāśca gahanāni ca || 4.50.1 ||

1979

siṃhaśārdūlajuṣṭāśca

guhāśca paritastadā |

viṣamēṣu nagēndrasya

mahāprasravaṇēṣu ca || 4.50.2 ||

1980

āsēdustasya śailasya

kōṭiṃ dakṣiṇapaścimām |

tēṣāṃ tatraiva vasatāṃ

sa kālō vyatyavartata || 4.50.3 ||

1981

- sa hi dēśō duranvēṣyō
 guhāgahanavān mahān |
 tatra vāyusutaḥ sarvaṃ
 vicinōti sma parvatam || 4.50.4 || 1982
- parasparēṇa rahitā
 anyōnyasyāvidūrataḥ |
 gajō gavākṣō gavayaḥ
 śarabhō gandhamādanaḥ || 4.50.5 || 1983
- maindaśca dvividaścaiva
 hanūmān jāmbavānapi |
 aṅgadō yuvarājaśca
 tāraśca vanagōcaraḥ || 4.50.6 || 1984
- girijālāvṛtān dēśān
 mārgitvā dakṣiṇām diśam |
 vicinvantastatastatra
 dadṛśurvivṛtaṃ bilam || 4.50.7 || 1985
- durgamṛkṣabilam nāma
 dānavēnābhirakṣitam |
 kṣutpipāsāparītāstu
 śrāntāstu salilārthinaḥ || 4.50.8 || 1986
- avakīrṇaṃ latāvṛkṣai -
 rdadṛśustē mahābilam |
 tatra krauñcāśca haṃsāśca
 sārasāścāpi niṣkraman || 4.50.9 || 1987

jalārdrāścakravākāśca

raktāṅgāḥ padmarēṇubhiḥ |

tatastad bilamāsādyā

sugandhi duratikramam || 4.50.10 ||

1988

vismayavyagramanasō

babhūvurvānararṣabhāḥ |

sañjātapariśaṅkāstē

tad bilaṃ plavagōttamāḥ || 4.50.11 ||

1989

abhyapadyanta saṃhr̥ṣṭā -

stējōvantō mahābalāḥ |

nānāsattvasamākīrṇaṃ

daityēndranilayōpamam || 4.50.12 ||

1990

durdarśamiva ghōraṃ ca

durvigāhyaṃ ca sarvaśaḥ |

tataḥ parvatakūṭābhō

hanūmān mārutātmajaḥ || 4.50.13 ||

1991

abravīd vānarān ghōrān

kāntāraṇakōvidaḥ |

giriḷālāvṛtān dēśān

mārgitvā dakṣiṇāṃ diśam || 4.50.14 ||

1992

vayaṃ sarvē pariśrāntā

na ca paśyāma maithilīm |

asmāccāpi bilāddhaṃsāḥ

krauñcāśca saha sārasaiḥ || 4.50.15 ||

1993

jalārdrāścakravākāśca

niṣpatanti sma sarvaśaḥ |

nūnaṃ salilavānatra

kūpō vā yadi vā hradahaḥ || 4.50.16 ||

1994

tathā cēmē biladvārē

snigdhistiṣṭhanti pādapāḥ |

ityuktāstad bilaṃ sarvē

viviśustimirāvṛtam || 4.50.17 ||

1995

acandrasūryaṃ harayō

dadṛśū rōmaharṣaṇam |

niśāmya tasmāt siṃhāṃśca

tāṃstāṃśca mṛgapakṣiṇaḥ || 4.50.18 ||

1996

praviṣṭā hariśārdulā

bilaṃ timirasaṃvṛtam |

na tēśaṃ sajjatē dṛṣṭi -

rna tējō na parākramaḥ || 4.50.19 ||

1997

vāyōriva gatistēśaṃ

dṛṣṭistamasi vartatē |

tē praviṣṭāstu vēgēna

tad bilaṃ kapikuñjarāḥ || 4.50.20 ||

1998

prakāśaṃ cābhirāmaṃ ca

dadṛśurdēśamuttamam |

tatastasmin bilē bhīmē

nānāpādapasaṅkulē || 4.50.21 ||

1999

<p>anyōnyaṃ sampariṣvajya jagmuryōjanamantaram tē naṣṭasaṃjñāstrṣitāḥ sambhrāntāḥ salilārthināḥ 4.50.22 </p>	2000
<p>paripēturbilē tasmin kañcit kālamatandritāḥ tē kṛśā dīnavadanāḥ pariśrāntāḥ plavaṅgamāḥ 4.50.23 </p>	2001
<p>ālōkaṃ dadṛśurvīrā nirāsā jīvitē yadā tatastaṃ dēśamāgamyā saumyā vitimiraṃ vanam 4.50.24 </p>	2002
<p>dadṛśuḥ kāñcanān vṛkṣān dīptavaiśvānaraprabhān sālāṃstālāṃstamālāṃśca punnāgān vañjulān dhavān 4.50.25 </p>	2003
<p>campakān nāgavṛkṣāṃśca karṇikārāṃścapuṣpitān stabakaiḥ kāñcanaiścitrai raktaiḥ kisalayaistathā 4.50.26 </p>	2004
<p>āpīḍaiśca latābhiśca hēmābharaṇabhūṣitān taruṇādityasaṅkāsān vaidūryamayavēdikān 4.50.27 </p>	2005

- bibhrājamānān vapuṣā*
pādapāṃśca hiraṇmayān |
nīlavaidūryavarṇāśca
padminīḥ patagairvṛtāḥ || 4.50.28 || 2006
- mahadbhiḥ kāñcanairvṛkṣai -*
rvṛtā bālārkasannibhaiḥ |
jātarūpamayairmatsyai -
rmahadbhiścātha paṅkajaiḥ || 4.50.29 || 2007
- nalinīstatra dadṛśuḥ*
prasannasalilāyutāḥ |
kāñcanāni vimānāni
rājatāni tathaiva ca || 4.50.30 || 2008
- tapanīyagavākṣāṇi*
muktājālāvṛtāni ca |
haimarājatabhaumāni
vaidūryamaṇimanti ca || 4.50.31 || 2009
- dadṛśustatra harayō*
gṛhamukhyāni sarvaśaḥ |
puṣpitān phalinō vṛkṣān
pravālamaṇisannibhān || 4.50.32 || 2010
- kāñcanabhramarāṃścaiva*
madhūni ca samantataḥ |
maṇikāñcanacitrāṇi
śayanānyāsanāni ca || 4.50.33 || 2011

vividhāni viśālāni

dadṛśustē samantataḥ |

haimarājatakāṃsyānāṃ

bhājanānāṃ ca rāsayaḥ || 4.50.34 ||

2012

agurūṇāṃ ca divyānāṃ

candanānāṃ ca sañcayān |

śucīnyabhyavahārāṇi

mūlāni ca phalāni ca || 4.50.35 ||

2013

mahārḥāṇi ca yānāni

madhūni rasavanti ca |

divyānāmambarāṇāṃ ca

mahārḥāṇāṃ ca sañcayān || 4.50.36 ||

2014

kambalānāṃ ca citrāṇā -

majinānāṃ ca sañcayān |

tatra tatra ca vinyastān

dīptān vaiśvānaraprabhān || 4.50.37 ||

2015

dadṛśurvānarāḥ śubhrā -

ñjātarūpasya sañcayān |

tatra tatra vicinvantō

bilē tatra mahāprabhāḥ || 4.50.38 ||

2016

dadṛśurvānarāḥ sūrāḥ

striyaṃ kāñcidadūrataḥ |

tāṃ ca tē dadṛśustatra

cīrakṛṣṇājinaṃbarām || 4.50.39 ||

2017

tāpasīm niyatāhārām

jvalantīmiva tējasā |

vismitā harayastatra

vyavatiṣṭhanta sarvaśaḥ |

papraccha hanumāṁstatra

kāsi tvaṁ kasya vā bilam || 4.50.40 ||

2018

tatō hanūmān girisannikāśaḥ

kṛtāñjalistāmabhivādya vṛddhām |

papraccha kā tvaṁ bhavanaṁ bilam ca

ratnāni cēmāni vadasva kasya || 4.50.41 ||

2019

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmīkiyē ādikāvye

kiṣkindhākāṇḍē pañcāśaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ ēkapañcāśaḥ sargaḥ ॥

hanumatā pṛṣṭayā tāpasyā svātmanastasya divyasthānasya ca
paricayaṃ dattvā vānarāṇaṃ bhōjanāya nimantraṇam

ityuktvā hanumāṃstatra

cīrakṣṇājīnāambarām |

abravīt tāṃ mahābhāgāṃ

tāpasīm dharmacāriṇīm || 4.51.1 ||

2020

idaṃ praviṣṭāḥ sahasā

bilam timirasamvṛtam |

kṣutpipāsāparīsrāntāḥ

parikhinnāśca sarvaśaḥ || 4.51.2 ||

2021

mahad dharāṇyā vivaram

praviṣṭāḥ sma pipāsītāḥ |

imāṃstvēvaṃvidhān bhāvān

vividhānadbhutōpamān || 4.51.3 ||

2022

drṣṭvā vayaṃ pravyathitāḥ

sambhrāntā naṣṭacētaśaḥ |

<i>kasyaitē kāñcanā vṛkṣā - staruṇādityasannibhāḥ 4.51.4 </i>	2023
<i>śucīnyabhyavahārāṇi mūlāni ca phalāni ca kāñcanāni vimānāni rājatāni gṛhāṇi ca 4.51.5 </i>	2024
<i>tapanīyagavākṣāṇi mañijālāvṛtāni ca puṣpitāḥ phalavantaśca puṇyāḥ surabhigandhayaḥ 4.51.6 </i>	2025
<i>imē jāmbūnadamayāḥ pādapāḥ kasya tējasā kāñcanāni ca padmāni jātāni vimalē jalē 4.51.7 </i>	2026
<i>kathaṃ matsyāśca sauvarṇā dṛśyantē saha kacchapaiḥ ātmanastvanubhāvād vā kasya vaitattapōbalaḥ 4.51.8 </i>	2027
<i>ajānatāṃ naḥ sarvēṣāṃ sarvamākhyātumarhasi ēvamuktā hanumatā tāpasī dharmacāriṇī 4.51.9 </i>	2028
<i>pratyuvāca hanūmataṃ sarvabhūtahitē ratā </i>	

mayō nāma mahātējā

māyāvī vānararṣabha || 4.51.10 ||

2029

tēnēdaṃ nirmitaṃ sarvaṃ

māyayā kāñcanaṃ vanam |

purā dānavamukhyānāṃ

viśvakarmā babhūva ha || 4.51.11 ||

2030

yēnēdaṃ kāñcanaṃ divyaṃ

nirmitaṃ bhavanōttamam |

sa tu varṣasahasrāṇi

tapastaptvā mahadvanē || 4.51.12 ||

2031

pitāmahād varam lēbhē

sarvamausānasaṃ dhanam |

vidhāya sarvaṃ balavān

sarvakāmēśvarastadā || 4.51.13 ||

2032

uvāsa sukhitāḥ kālaṃ

kañcidasmin mahāvanē |

tamapsarasi hēmāyāṃ

saktaṃ dānavapuṅgavam || 4.51.14 ||

2033

vikramyaivāśaniṃ gr̥hya

jaghānēśaḥ purandaraḥ |

idaṃ ca brahmaṇā dattaṃ

hēmāyai vanamuttamam || 4.51.15 ||

2034

śāśvataḥ kāmabhōgaśca

gr̥haṃ cēdaṃ hiraṇmayam |

duhitā mērusāvarṇē -

rahaṃ tasyāḥ svayamprabhā || 4.51.16 ||

2035

idaṃ rakṣāmi bhavanaṃ

hēmāyā vānarōttama |

mama priyasakhī hēmā

nṛttagītaviśārādā || 4.51.17 ||

2036

tayādattavarā cāsmi

rakṣāmi bhavanaṃ mahat |

kiṃ kāryaṃ kasya vā hētōḥ

kāntārāṇi prapadyatha || 4.51.18 ||

2037

kathaṃ cēdaṃ vanaṃ durgaṃ

yuṣmābhirupalakṣitam |

śucīnyabhyavahārāṇi

mūlāni ca phalāni ca |

bhuktvā pītvā ca pānīyaṃ

sarvaṃ mē vaktumarhasi || 4.51.19 ||

2038

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmīkiyē ādikāvyē

kiṣkindhākāṇḍē ēkapañcāśaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ dvipañcāśaḥ sargaḥ ॥

svayamprabhayā pṛṣṭairvānaraistāṃ prati svavṛttāntasya
varṇanaṃ tasyāḥ prabhāvēṇa ca guhātō bahirniṣkramya tēṣāṃ
sāgarataṭē gamanam

atha tānabravīt sarvān
viśrāntān hariyūthapān |
idaṃ vacanamēkāgrā
tāpasī dharmacāriṇī || 4.52.1 ||

2039

vānarā yadi vaḥ khēdaḥ
praṇaṣṭaḥ phalabhakṣaṇāt |
yadi caitanmayā śrāvyam
śrōtumiicchāmi tāṃ kathām || 4.52.2 ||

2040

tasyāstad vacanaṃ śrutvā
hanūmān mārutātmajaḥ |
ārjavēna yathātattva -
mākhyātumupacakramē || 4.52.3 ||

2041

rājā sarvasya lōkasya
mahēndravaruṇōpamaḥ |

rāmō dāśarathiḥ śrīmān praviṣṭō daṇḍakāvanam 4.52.4	2042
lakṣmaṇēna saha bhrātrā vaidēhyā saha bhāryayā tasya bhāryā janasthānād rāvaṇēna hṛtā balāt 4.52.5	2043
vīrastasya sakhā rājñah sugrīvō nāma vānarah rājā vānaramukhyānām yēna prasthāpitā vayam 4.52.6	2044
agastyacaritāmāśām dakṣiṇām yamarakṣitām sahaibhirvānarairmukhyai - raṅgadapramukhairvayam 4.52.7	2045
rāvaṇam sahitāḥ sarvē rākṣasam kāmarūpiṇam sītayā saha vaidēhyā mārgadhvamiti cōditāḥ 4.52.8	2046
vicitya tu vanam sarvam samudram dakṣiṇām diśam vayam bubhukṣitāḥ sarvē vṛkṣamūlamupāśritāḥ 4.52.9	2047
vivarṇavadanāḥ sarvē sarvē dhyānaparāyaṇāḥ	

nādhigacchāmahē pāraṃ

magnāścintāmahārṇavē || 4.52.10 ||

2048

cārayantastataścakṣu -

rdrṣṭavantō mahad bilam |

latāpādapasañchannaṃ

timirēṇa samāvṛtam || 4.52.11 ||

2049

asmāddhaṃsā jalaklinnāḥ

pakṣaiḥ salilarēṇubhiḥ |

kurarāḥ sārasāścaiva

niṣpatanti patatriṇaḥ || 4.52.12 ||

2050

sādhvatra praviśāmēti

mayā tūktāḥ plavaṅgamāḥ |

tēṣāmapī hi sarvēṣā -

manumānamupāgatam || 4.52.13 ||

2051

asmin nipatitāḥ sarvē -

'pyatha kāryatvarānvitāḥ |

tatō gādham nipatitā

gr̥hya hastaiḥ parasparam || 4.52.14 ||

2052

idaṃ praviṣṭāḥ sahasā

bilam timirasamvṛtam |

ētannaḥ kāryamētēna

kṛtyēna vayamāgatāḥ || 4.52.15 ||

2053

tvāṃ caivōpagatāḥ sarvē

paridyūnā bubhukṣitāḥ |

ātithyadharmadattāni

mūlāni ca phalāni ca || 4.52.16 ||

2054

asmābhirupayuktāni

bubhukṣāparipīḍitaiḥ |

yat tvayā rakṣitāḥ sarvē

mriyamāṇā bubhukṣayā || 4.52.17 ||

2055

brūhi pratyupakārārthaṃ

kiṃ tē kurvantu vānarāḥ |

ēvamuktā tu sarvajñā

vānaraistaiḥ svayamprabhā || 4.52.18 ||

2056

pratyuvāca tataḥ sarvā -

nidaṃ vānarayūthapān |

sarvēśāṃ parituṣṭāsmi

vānarāṇāṃ tarasvinām || 4.52.19 ||

2057

carantyā mama dharmēṇa

na kāryamiha kēnacit |

ēvamuktaḥ śubhaṃ vākyaṃ

tāpasyā dharmasaṃhitam || 4.52.20 ||

2058

uvāca hanumān vākyaṃ

tāmaninditalōcanām |

śaraṇaṃ tvāṃ prapannāḥ smaḥ

sarvē vai dharmacāriṇīm || 4.52.21 ||

2059

yaḥ kṛtaḥ samayō'smāsu

sugrīvēṇa mahātmanā |

sa tu kālō vyatīkrāntō bilē ca parivartatām 4.52.22	2060
sā tvamasmād bilādashmā - nuttārayitumarhasi tasmāt sugrīvavacanā - datīkrāntān gatāyusaḥ 4.52.23	2061
trātumarhasi naḥ sarvān sugrīvabhayaśaṅkitān mahacca kāryamasmābhiḥ kartavyaṃ dharmacāriṇi 4.52.24	2062
taccāpi na kṛtaṃ kārya - māsmābhiriha vāsibhiḥ ēvamuktā hanumatā tāpasī vākyamabravīt 4.52.25	2063
jīvatā duṣkaraṃ manyē praviṣṭēna nivartitum tapasaḥ suprabhāvēṇa niyamōpārjitēna ca 4.52.26	2064
sarvānēva bilādashmāt tārayiṣyāmi vānarān nimīlayata cakṣūṃṣi sarvē vānarapuṅgavāḥ 4.52.27	2065
nahi niṣkramituṃ śakya - manimīlitalōcanaiḥ	

tatō nimīlitāḥ sarvē

sukumārāṅgulaiḥ karaiḥ || 4.52.28 ||

2066

sahasā pidadhurḍṣṭim

hṛṣṭā gamanakāṅkṣayā |

vānarāstu mahātmānō

hastaruddhamukhāstadā || 4.52.29 ||

2067

nimēṣāntaramātrēṇa

bilāduttāritāstayā |

uvāca sarvāṃstāṃstatra

tāpasī dharmacāriṇī || 4.52.30 ||

2068

niḥsṛtān viṣamāt tasmāt

samāśvāsyēdamabravīt |

ēṣa vindhyō giriḥ śrīmān

nānādrumalatāyutaḥ || 4.52.31 ||

2069

ēṣa prasravaṇaḥ śailaḥ

sāgarō'yaṃ mahōdadhiḥ |

svasti vō'stu gamiṣyāmi

bhavanaṃ vānararṣabhāḥ |

ityuktvā tad bilaṃ śrīmat

pravivēśa svayamprabhā || 4.52.32 ||

2070

|| ityārṣe śrīmadrāmāyaṇē vālmikiyē ādikāvye

kiṣkindhākāṇḍē dvipañcāśaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ tripañcāśaḥ sargaḥ ॥

nivartanāya niyatamavadhimatītyāpi kāryasyāsādhanāt
sugrīvasyōgradaṇḍatō vibhyatāmaṅgadaprabhṛtīnām
kapīnāmupōṣya prāṇān parityaktuṃ niścayaḥ

tatastē dadṛśurghōraṃ
sāgaraṃ varuṇālayam |
apāramabhigarjantaṃ
ghōrairūrmibhirākulam ॥ 4.53.1 ॥

2071

mayasya māyāvihitaṃ
giridurgaṃ vicinvatām |
tēṣāṃ māsō vyatīkrāntō
yō rājñā samayaḥ kṛtaḥ ॥ 4.53.2 ॥

2072

vindhyasya tu girēḥ pādē
samprapuṣpitapādapē |
upaviśya mahātmāna -
ścintāmāpēdirē tadā ॥ 4.53.3 ॥

2073

tataḥ puṣpātībhārāgrān
latāśatasamāvṛtān |

drumān vāsantikān dr̥ṣṭvā

babhūvurbhayaśaṅkitāḥ || 4.53.4 ||

2074

tē vasantamanuprāptaṃ

prativēdya parasparam |

naṣṭasandēśakālārthā

nipēturdharaṇītalē || 4.53.5 ||

2075

tatastān kapivṛddhāṃśca

śiṣṭāṃścaiva vanaukasaḥ |

vācā madhurayā”bhāṣya

yathāvadanumānya ca || 4.53.6 ||

2076

sa tu siṃhavṛṣaskandhaḥ

pīnāyataabhujāḥ kapiḥ |

yuvarājō mahāprājña

aṅgadō vākyamabravīt || 4.53.7 ||

2077

śāsanāt kapirājasya

vayaṃ sarvē vinirgatāḥ |

māsaḥ pūrṇō bilasthānāṃ

harayaḥ kiṃ na budhyata || 4.53.8 ||

2078

vayamāśvayujē māsi

kālasaṅkhyāvyavasthitāḥ |

prasthitāḥ sō’picātītaḥ

kimataḥ kāryamuttaram || 4.53.9 ||

2079

bhavantaḥ pratyayaṃ prāptā

nītimārgaviśāradaḥ |

hitēṣvabhiratā bhartu -

rnisṛṣṭāḥ sarvakarmasu || 4.53.10 ||

2080

karmasvapratimāḥ sarvē

dikṣu viśrutapauruṣāḥ |

māṃ puraskṛtya niryātāḥ

piṅgākṣapratīcōditāḥ || 4.53.11 ||

2081

idānīmakṛtārthānāṃ

martavyaṃ nātra saṃśayaḥ |

harirājasya sandēśa -

makṛtvā kaḥ sukhī bhavēt || 4.53.12 ||

2082

asminnatītē kālē tu

sugrīvēṇa kṛtē svayam |

prāyōpavēśanaṃ yuktaṃ

sarvēśāṃ ca vanaukasām || 4.53.13 ||

2083

tīkṣṇaḥ prakṛtyā sugrīvaḥ

svāmibhāvē vyavasthitaḥ |

na kṣamiṣyati naḥ sarvā -

naparādhakṛtō gatān || 4.53.14 ||

2084

apravṛttau ca sītāyāḥ

pāpamēva kariṣyati |

tasmāt kṣamamihādyaiva

gantum prāyōpavēśanam || 4.53.15 ||

2085

tyaktvā putrāṃśca dārāṃśca

dhanāni ca gṛhāṇi ca |

<i>dhruvaṃ nō hiṃsatē rājā</i> <i>sarvān pratigatānitaḥ 4.53.16 </i>	2086
<i>vadhēnāpratirūpēṇa</i> <i>śrēyān mṛtyurihaiva naḥ </i> <i>na cāhaṃ yauvarājyēna</i> <i>sugrīvēṇābhiṣēcitaḥ 4.53.17 </i>	2087
<i>narēndrēṇābhiṣiktō'smi</i> <i>rāmēṇākliṣṭakarmanā </i> <i>sa pūrvaṃ baddhavairō māṃ</i> <i>rājā dṛṣṭvā vyatikramam 4.53.18 </i>	2088
<i>ghātayiṣyati daṇḍēna</i> <i>tīkṣṇēna kṛtaniścayaḥ </i> <i>kiṃ mē suhadbhirvyasanam</i> <i>paśyadbhirjīvitāntarē </i> <i>ihaiva prāyamāsiṣyē</i> <i>pun्यē sāgararōdhasi 4.53.19 </i>	2089
<i>ētacchrutvā kumārēṇa</i> <i>yuvarājēna bhāṣitam </i> <i>sarvē tē vānaraśrēṣṭhāḥ</i> <i>karuṇam vākyamabruvan 4.53.20 </i>	2090
<i>tīkṣṇaḥ prakṛtyā sugrīvaḥ</i> <i>priyāraktaśca rāghavaḥ </i> <i>samīkṣyākṛtakāryāṃstu</i> <i>tasmiṃśca samayē gatē 4.53.21 </i>	2091

adr̥ṣṭāyāṃ ca vaidēhyāṃ

dr̥ṣṭvā caiva samāgatān |

rāghavapriyakāmāya

ghātayiṣyatyasaṃśayam || 4.53.22 ||

2092

na kṣamaṃ cāparāddhānāṃ

gamaṇaṃ svāmipārśvataḥ |

pradhānabhūtāśca vayaṃ

sugrīvasya samāgatāḥ || 4.53.23 ||

2093

ihaiva sītāmanvīkṣya pravṛttimupalabhya vā |

nō cēd gacchāma taṃ vīraṃ gamiṣyāmō yamakṣayam || 4.53.24 ||

2094

plavaṅgamānāṃ tu bhayārditānāṃ

śrutvā vacastāra idaṃ babhāṣē |

alaṃ viṣādēna bilaṃ praviśya

vasāma sarvē yadi rōcatē vaḥ || 4.53.25 ||

2095

idaṃ hi māyāvihitaṃ sudurgamaṃ

prabhūtavr̥kṣōdakabhōjyapēyakam |

ihāsti nō naiva bhayaṃ purandarā -

nna rāghavād vānararājatō'pi vā || 4.53.26 ||

2096

śrutvāṅgadasyāpi vacō'nukūla -

mūcuśca sarvē harayaḥ pratītāḥ |

yathā na hanyēma tathā vidhāna -

masaktamadyaiva vidhīyatāṃ naḥ || 4.53.27 ||

2097

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvye

kiṣkindhākāṇḍē tripañcāśaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ catuḥpañcāśaḥ sargaḥ ॥

bhēdanītyā vānarān svapakṣē samānīya
hanumatāṅgadasyātmanā saha calituṃ prabōdhanam

tathā bruvati tārē tu

tārādhipativarcasi |

atha mēnē hṛtaṃ rājyaṃ

hanūmānaṅgadēna tat || 4.54.1 ||

2098

buddhyā hyaṣṭāṅgayā yuktaṃ

caturbalasamanvitam |

caturdaśaguṇaṃ mēnē

hanūmān vālinaḥ sutam || 4.54.2 ||

2099

āpūryamāṇaṃ śaśvacca

tējōbalaparākramaiḥ |

śaśinaṃ śuklapakṣādau

vardhamānamiva śriyā || 4.54.3 ||

2100

bṛhaspatisamaṃ buddhyā

vikramē sadṛśaṃ pituḥ |

śuśrūṣamāṇaṃ tārasya

śukrasyēva purandaram || 4.54.4 ||

2101

bharturarthē pariśrāntaṃ

sarvaśāstraviśāradaḥ |

abhisandhātumārēbhē

hanūmānaṅgadaṃ tataḥ || 4.54.5 ||

2102

sa caturṇāmupāyānāṃ

tṛtīyamupavarṇayan |

bhēdayāmāsa tān sarvān

vānarān vākyasampadā || 4.54.6 ||

2103

tēṣu sarvēṣu bhinnēṣu

tatō'bhīṣayadaṅgadam |

bhīṣaṇairvividhairvākyaiḥ

kōpōpāyasamanvitaiḥ || 4.54.7 ||

2104

tvaṃ samarthataḥ pitrā

yuddhē tārēya vai dhruvam |

dr̥ḍhaṃ dhārayituṃ śaktaḥ

kapirājyaṃ yathā pitā || 4.54.8 ||

2105

nityamasthiracittā hi

kapayō haripuṅgava |

nājñāpyaṃ viśahiṣyanti

putradāraṃ vinā tvayā || 4.54.9 ||

2106

tvāṃ naitē hyanurañjēyuḥ

pratyakṣaṃ pravādāmi tē |

yathāyaṃ jāmbavān nīlaḥ suhōtraśca mahākapiḥ 4.54.10	2107
nahyahaṃ tē imē sarvē sāmadānādibhirguṇaiḥ daṇḍēna na tvayā śakyāḥ sugrīvādapakarṣitum 4.54.11	2108
vigṛhyāsanamapyāha - rdurbalēna balīyasā ātmarakṣākarastasmā - nna vigṛhṇīta durbalaḥ 4.54.12	2109
yāṃ cēmāṃ manyasē dhātrī - mētad bilamiti śrutam ētallakṣmaṇabāṇānā - mīṣat kāryaṃ vidāraṇam 4.54.13	2110
svalpaṃ hi kṛtamindrēṇa kṣipatā hyaśaniṃ purā lakṣmaṇō niśitairbāṇai - rbhindyāt patrapuṭaṃ yathā 4.54.14	2111
lakṣmaṇasya ca nārācā bahavaḥ santi tadvidhāḥ vajrāśanisamasparśā girīṇāmapi dārakāḥ 4.54.15	2112
avasthānaṃ yadaiva tva - māsiṣyasi parantapa	

tadaiva harayaḥ sarvē tyakṣyanti kṛtaniścayāḥ 4.54.16	2113
smarantaḥ putradārāṇām nityōdvignā bubhukṣitāḥ khēditā duḥkhaśayyābhi - stvām kariṣyanti pṛṣṭhataḥ 4.54.17	2114
sa tvam hīnaḥ suḥṛdbhiśca hitakāmaiśca bandhubhiḥ tṛṇādapi bhṛśōdvignaḥ spandamānād bhaviṣyasi 4.54.18	2115
na ca jātu na hiṃsyustvām ghōrā lakṣmaṇasāyakāḥ apavṛttaṃ jighāṃsantō mahāvēgā durāsadāḥ 4.54.19	2116
asmābhistu gataṃ sārdham vinītavadupasthitam ānupūrvyāttu sugrīvō rājyē tvām sthāpayiṣyati 4.54.20	2117
dharmarājaḥ pitṛvyastē prītikāmō dṛḍhavrataḥ śuciḥ satyapratijñāśca sa tvām jātu na nāśayēt 4.54.21	2118
priyakāmaśca tē mātu - stadarthaṃ cāsya jīvitam	

tasyāpatyaṃ ca nāstyanyat

tasmādaṅgāda gamyatām || 4.54.22 ||

2119

*|| ityārṣe śrīmadrāmāyaṇe vālmikīye ādikāvye
kiṣkindhākāṇḍe catuḥpañcāśaḥ sargaḥ ||*

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ pañcapañcāśaḥ sargaḥ ॥

aṅgadasahitānāṃ vānarāṇāṃ prāyōpavēśanam

śrutvā hanumatō vākyaṃ

praśritaṃ dharmasaṃhitam |

svāmisatkārasaṃyukta -

maṅgadō vākyaṃabravīt || 4.55.1 ||

2120

sthairyamātmamanaḥśauca -

māṅṣaṃsyamathārjavam |

vikramaścaiva dhairyaṃ ca

sugrīvē nōpapadyatē || 4.55.2 ||

2121

bhrāturjyēṣṭhasya yō bhāryāṃ

jīvatō mahiṣīṃ priyām |

dharmēṇa mātaraṃ yastu

svīkarōti jugupsitaḥ || 4.55.3 ||

2122

kathaṃ sa dharmāṃ jānītē

yēna bhrātrā durātmanā |

yuddhāyābhiniyuktēna

bilasya pihitaṃ mukham || 4.55.4 ||

2123

satyāt pāṇigrhītaśca

kṛtakarmā mahāyaśāḥ |

vismṛtō rāghavō yēna

sa kasya sukṛtaṃ smarēt || 4.55.5 ||

2124

lakṣmaṇasya bhayēnēha

nādharmabhayabhīruṇā |

ādiṣṭā mārgituṃ sītā

dharmastasmin kathaṃ bhavēt || 4.55.6 ||

2125

tasmin pāpē kṛtaghnē tu

smṛtibhinnē calātmani |

āryaḥ kō viśvasējyātu

tatkulīnō viśēṣataḥ || 4.55.7 ||

2126

rājyē putraḥ pratiṣṭhāpyaḥ

saguṇō nirguṇō'pi vā |

kathaṃ śatrukulīnaṃ māṃ

sugrīvō jīvayiṣyati || 4.55.8 ||

2127

bhinnamantrō'parāddhaśca

bhinnaśaktiḥ kathaṃ hyaham |

kiṣkindhāṃ prāpya jīvēya -

manātha iva durbalaḥ || 4.55.9 ||

2128

upāṃśudaṇḍēna hi māṃ

bandhanēnōpapādayēt |

śaṭhaḥ krūrō nṛśaṃsaśca

sugrīvō rājyakāraṇāt || 4.55.10 ||

2129

bandhanācyāvasādānmē

śrēyaḥ prāyōpavēśanam |

anujānantu māṃ sarvē

gṛhaṃ gacchantu vānarāḥ || 4.55.11 ||

2130

ahaṃ vaḥ pratijānāmi

na gamiṣyāmyahaṃ purīm |

ihaiva prāyamāsiṣyē

śrēyō maraṇamēva mē || 4.55.12 ||

2131

abhivādanapūrvam tu

rājā kuśalamēva ca |

abhivādanapūrvam tu

rāghavau balaśālinau || 4.55.13 ||

2132

vācyastātō yaviyān mē

sugrīvō vānarēśvaraḥ |

ārōgyapūrvam kuśalam

vācyā mātā rumā ca mē || 4.55.14 ||

2133

mātaram caiva mē tārā -

māśvāsayitumarhatha |

prakṛtyā priyaputrā sā

sānukrōśā tapasvinī || 4.55.15 ||

2134

vinaṣṭamiha māṃ śrutvā

vyaktaṃ hāsyati jīvitam |

ētāvaduktvā vacanam

vṛddhāṃstānabhivādya ca || 4.55.16 ||

2135

vivēśa cāṅgadō bhūmau

rudan darbhēṣu durmanāḥ |

tasya saṁviśatastatra

rudantō vānararṣabhāḥ || 4.55.17 ||

2136

nayanēbhyaḥ pramumucu -

ruṣṇaṁ vai vāri duḥkhitāḥ |

sugrīvaṁ caiva nindantaḥ

praśaṁsantaśca vālinam || 4.55.18 ||

2137

parivāryāṅgadaṁ sarvē

vyavasan prāyamāsitum |

tad vākyaṁ vāliputrasya

vijñāya plavagarṣabhāḥ || 4.55.19 ||

2138

upaspr̥śyōdakaṁ sarvē

prāṇmukhāḥ samupāviśan |

dakṣiṇāgrēṣu darbhēṣu

udaktīraṁ samāśritāḥ || 4.55.20 ||

2139

mumūrṣavō hariśrēṣṭhā

ētat kṣamamiti sma ha |

rāmasya vanavāsaṁ ca

kṣayaṁ daśarathasya ca || 4.55.21 ||

2140

janasthānavadhaṁ caiva

vadhaṁ caiva jaṭāyuṣaḥ |

haraṇaṁ caiva vaidēhyā

vālinaśca vadhaṁ tathā |

rāmakōpaṃ ca vadatāṃ

harīṇāṃ bhayamāgatam || 4.55.22 ||

2141

sa saṃviśadbhirbahubhirmahīdharō

mahādrikūṭapratimaiḥ plavaṅgamaiḥ |

babhūva sannāditanirdarāntarō

bhṛśaṃ nadadbhirjaladairivāmbaram || 4.55.23 ||

2142

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvye

kiṣkindhākāṇḍē pañcapañcāśaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ ṣaṭpañcāśaḥ sargaḥ ॥

sampātērvānarāṇāṃ bhayaṃ tēṣāṃ mukhājaṭāyuṣō vadhaṃ
niśamyā sampātērduḥkhaṃ svamadhō'varōpayituṃ tasya
vānarān pratyanunayaḥ

upaviṣṭāstu tē sarvē
yasmin prāyaṃ giristhalē |
harayō grdhrarājaśca
taṃ dēśamupacakramē || 4.56.1 ||

2143

sampātirnāma nāmnā tu
cirajīvī vihaṅgamaḥ |
bhrātā jaṭāyuṣaḥ śrīmān
vikhyātabalapauruṣaḥ || 4.56.2 ||

2144

kandarādabhiniṣkramya
sa vindhyasya mahāgirēḥ |
upaviṣṭān harīn dṛṣṭvā
hr̥ṣṭātmā giramabravīt || 4.56.3 ||

2145

vidhiḥ kila naraṃ lōkē
vidhānēnānuvartatē |

yathāyaṃ vihitō bhakṣya -

ścirānmahyamupāgataḥ || 4.56.4 ||

2146

paramparāṇāṃ bhakṣiṣyē

vānarāṇāṃ mṛtaṃ mṛtam |

uvācāitad vacaḥ pakṣī

tān nirīkṣya plavaṅgamān || 4.56.5 ||

2147

tasya tad vacanaṃ śrutvā

bhakṣyalubdhasya pakṣiṇaḥ |

aṅgadaḥ paramāyastō

hanūmantamathābravīt || 4.56.6 ||

2148

paśya sītāpadēśēna

sākṣād vaivasvatō yamaḥ |

imaṃ dēśamanuprāptō

vānarāṇāṃ vipattayē || 4.56.7 ||

2149

rāmasya na kṛtaṃ kāryaṃ

na kṛtaṃ rājaśāsanam |

harīṇāmiyamajñātā

vipattiḥ sahasā”gatā || 4.56.8 ||

2150

vaidēhyāḥ priyakāmēna

kṛtaṃ karma jaṭāyuṣā |

ḡdhrarājēna yat tatra

śrutaṃ vastadaśēṣataḥ || 4.56.9 ||

2151

tathā sarvāṇi bhūtāni

tiryagyōnigatānyapi |

<i>priyaṃ kurvanti rāmasya</i> <i>tyaktvā prāṇān yathā vayam 4.56.10 </i>	2152
<i>anyōnyamupakurvanti</i> <i>snēhakāruṇyayantritāḥ </i> <i>tatastasyōpakārārthaṃ</i> <i>tyajatātmānamātmanā 4.56.11 </i>	2153
<i>priyaṃ kṛtaṃ hi rāmasya</i> <i>dharmajñēna jaṭāyusā </i> <i>rāghavārthē pariśrāntā</i> <i>vayaṃ santyaktajīvitāḥ 4.56.12 </i>	2154
<i>kāntārāṇi prapannāḥ sma</i> <i>na ca paśyāma maithilīm </i> <i>sa sukhī gṛdhrarājastu</i> <i>rāvaṇēna hatō raṇē </i> <i>muktaśca sugrīvabhayād</i> <i>gataśca paramāṃ gatim 4.56.13 </i>	2155
<i>jaṭāyusō vināśēna</i> <i>rājñō daśarathasya ca </i> <i>haraṇēna ca vaidēhyāḥ</i> <i>saṃśayaṃ harayō gatāḥ 4.56.14 </i>	2156
<i>rāmalakṣmaṇayōrvāsa -</i> <i>maraṇyē saha sītayā </i> <i>rāghavasya ca bāṇēna</i> <i>vālinaśca tathā vadhaḥ 4.56.15 </i>	2157

rāmakōpādaśēṣāṇām

rakṣasām ca tathā vadham |

kaikēyyā varadānēna

idaṃ ca vikṛtaṃ kṛtam || 4.56.16 ||

2158

tadasukhamanukīrtitaṃ vacō

bhuvi patitāṃśca nirīkṣya vānarān |

bhṛśacakitamatirmahāmatiḥ

kṛpaṇamudāhṛtavān sa gṛdhrarāṭ || 4.56.17 ||

2159

tat tu śrutvā tathā vākya -

maṅgadasya mukhōdgatam |

abravīd vacanaṃ gṛdhra -

stīkṣṇatuṅḍō mahāsvanaḥ || 4.56.18 ||

2160

kō'yaṃ girā ghōṣayati

prāṇaiḥ priyatarasya mē |

jaṭāyuṣō vadhaṃ bhrātuḥ

kampayanniva mē manaḥ || 4.56.19 ||

2161

kathamāsījanasthānē

yuddhaṃ rākṣasagṛdhrayōḥ |

nāmadhēyamidaṃ bhrātu -

ścirasyādya mayā śrutam || 4.56.20 ||

2162

icchēyaṃ giridurgācca

bhavadbhiravatāritum |

yavīyasō guṇajñasya

ślāghanīyasya vikramaiḥ || 4.56.21 ||

2163

atidīrghasya kālasya

parituṣṭō'smi kīrtanāt |

tadicchēyamahaṃ śrōtuṃ

vināśaṃ vānararṣabhāḥ || 4.56.22 ||

2164

bhrāturjaṭāyusaṣṭasya

janasthānanivāsinaḥ |

tasyaiva ca mama bhrātuḥ

sakhā daśarathaḥ katham || 4.56.23 ||

2165

yasya rāmaḥ priyaḥ putrō

jyēṣṭhō gurujanapriyaḥ |

sūryāṃśudagdhapakṣatvā -

nna śaknōmi visarpitum |

icchēyaṃ parvatādashmā -

davatartumarindamāḥ || 4.56.24 ||

2166

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvye
kiṣkindhākāṇḍē ṣaṭpañcāśaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ saptapañcāśaḥ sargaḥ ॥

sampātiṃ parvataśikharādavatāryāṅgadēna taṃ prati
jaṭāyurvadhavṛttāntasya nivēdanaṃ rāmasugrīvayōrmaitrīṃ
vālinō vadhaṃ ca nisāmya svaprāyōpavēśanasya yatkāraṇaṃ
tasya varṇanam

śōkād bhraṣṭasvaramapi

śrutvā vānarayūthapāḥ |

śraddadhurnaiva tadvākyam

karmaṇā tasya śaṅkitāḥ || 4.57.1 ||

2167

tē prāyamupaviṣṭāstu

dr̥ṣṭvā gr̥dhraṃ plavaṅgamāḥ |

cakrurbuddhiṃ tadā raudrāṃ

sarvān nō bhakṣayiṣyati || 4.57.2 ||

2168

sarvathā prāyamāsīnān

yadi nō bhakṣayiṣyati |

kṛtakṛtyā bhaviṣyāmaḥ

kṣipraṃ siddhimitō gatāḥ || 4.57.3 ||

2169

<p> <i>ētāṃ buddhiṃ tataścakruḥ sarovē tē hariyūthapāḥ avatārya girēḥ śṛṅgād gṛdhramāhāṅgadastadā 4.57.4 </i> </p>	2170
<p> <i>babhūvarkṣarajō nāma vānarēndraḥ pratāpavān mamāryaḥ pārthivaḥ pakṣin dhārmikau tasya cātmajau 4.57.5 </i> </p>	2171
<p> <i>sugrīvaścaiva vālī ca putrau ghanabalāvubhau lōkē viśrutakarmābhūd rājā vālī pitā mama 4.57.6 </i> </p>	2172
<p> <i>rājā kṛtsnasya jagata ikṣvākūṇāṃ mahārathaḥ rāmō dāśarathiḥ śrīmān praviṣṭō daṇḍakāvanam 4.57.7 </i> </p>	2173
<p> <i>lakṣmaṇēna saha bhrātrā vaidēhyā saha bhāryayā piturnidēśaniratō dharmam panthānamāśritaḥ 4.57.8 </i> </p>	2174
<p> <i>tasya bhāryā janasthānād rāvaṇēna hṛtā balāt rāmasya tu piturmitram jaṭāyurnāma gṛdhrarāt 4.57.9 </i> </p>	2175

dadarśa sītāṃ vaidēhīm
hriyamāṇāṃ vihāyasā |
rāvaṇaṃ virathaṃ kṛtvā
sthāpayitvā ca maithilīm |
pariśrāntaśca vṛddhaśca
rāvaṇēna hatō raṇē || 4.57.10 ||

2176

ēvaṃ gṛdhrō hatastēna
rāvaṇēna balīyasā |
saṃskṛtaścāpi rāmēṇa
jagāma gatimuttamām || 4.57.11 ||

2177

tatō mama pitṛvyēṇa
sugrīvēṇa mahātmanā |
cakāra rāghavaḥ sakhyaṃ
sō'vadhīt pitaraṃ mama || 4.57.12 ||

2178

mama pitrā niruddhō hi
sugrīvaḥ sacivaiḥ saha |
nihatya vāliṇaṃ rāma -
statastamabhiṣēcayat || 4.57.13 ||

2179

sa rājyē sthāpitastēna
sugrīvō vānarēśvaraḥ |
rājā vānaramukhyānām
tēna prasthāpitā vayam || 4.57.14 ||

2180

ēvaṃ rāmaprayuktāstu
mārgamāṇāstatastataḥ |

vaidēhīṃ nādhigacchāmō

rātrau sūryaprabhāmiva || 4.57.15 ||

2181

tē vayaṃ daṇḍakāraṇyaṃ

vicitya susamāhitāḥ |

ajñānāt tu praviṣṭāḥ sma

dharanyā vivṛtaṃ bilam || 4.57.16 ||

2182

mayasya māyāvihitaṃ

tad bilaṃ ca vicinvatām |

vyatīstatra nō māsō

yō rājñā samayaḥ kṛtaḥ || 4.57.17 ||

2183

tē vayaṃ kapirājasya

sarvē vacanakāriṇaḥ |

kṛtāṃ saṃsthāmatikrāntā

bhayāt prāyamupāsītāḥ || 4.57.18 ||

2184

kruddhē tasmimstu kākutsthē

sugrīvē ca salakṣmaṇē |

gatānāmapi sarvēśāṃ

tatra nō nāsti jīvitam || 4.57.19 ||

2185

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvyē

kiṣkindhākāṇḍē saptapañcāśaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ aṣṭapañcāśaḥ sargaḥ ॥

sampātinā svakīyapakṣadāhavṛttasya varṇanaṃ sītāyā
rāvaṇasya ca nivāsasthānasya kathanaṃ vānarāṇaṃ
sāhāyyēna samudrataṭaṃ gatvā tēna bhrātrē jalāñjalidānam

ityuktaḥ karuṇaṃ vākyaṃ

vānaraistyaktajīvitaiḥ |

sabāṣpō vānarān ḡrdhraḥ

pratyuvāca mahāsvanaḥ ॥ 4.58.1 ॥

2186

yaviyān sa mama bhrātā

jaṭāyurnāma vānarāḥ |

yamākhyāta hataṃ yuddhē

rāvaṇēna balīyasā ॥ 4.58.2 ॥

2187

vṛddhabhāvādapakṣatvā -

cchrṇvamstadapi marṣayē |

nahi mē śaktirastyadya

bhrāturvairavimōkṣaṇē ॥ 4.58.3 ॥

2188

purā vṛtravadhē vṛttē

sa cāhaṃ ca jayaiṣṇau |

ādityamupayātau svō

jvalantaṃ raśmimālinam || 4.58.4 ||

2189

āvṛtyākāśamārgēṇa

javēna svargatau bhṛśam |
madhyaṃ prāptē tu sūryē tu
jaṭāyuravasīdati || 4.58.5 ||

2190

tamaḥaṃ bhrātaraṃ dṛṣṭvā

sūryaraśmibhirarditam |
pakṣābhyāṃ chādayāmāsa
snēhāt paramavihvalam || 4.58.6 ||

2191

nirdagdhapatraḥ patitō

vindhyē'haṃ vānararṣabhāḥ |
ahamasmin vasan bhrātuḥ
pravṛttiṃ nōpalakṣayē || 4.58.7 ||

2192

jaṭāyuṣastvēvamuktō

bhrātrā sampātinā tadā |
yuvarājō mahāprajñāḥ
pratyuvācāṅgadastadā || 4.58.8 ||

2193

jaṭāyuṣō yadi bhrātā

śrutaṃ tē gaditaṃ mayā |
ākhyāhi yadi jānāsi
nilayaṃ tasya rakṣasaḥ || 4.58.9 ||

2194

adīrghadarśinaṃ taṃ vai

rāvaṇaṃ rākṣasādhamam |

antikē yadi vā dūrē

yadi jānāsi śaṃsa naḥ || 4.58.10 ||

2195

tatō'bravīn mahātējā

bhrātā jyēṣṭhō jaṭāyusaḥ |

ātmānurūpaṃ vacanaṃ

vānarān samprahaṣayan || 4.58.11 ||

2196

nirdagdhapakṣō gṛdhrō'haṃ

gatavīryaḥ plavaṅgamāḥ |

vāñmātrēṇa tu rāmasya

kariṣyē sāhyamuttamam || 4.58.12 ||

2197

jānāmi vāruṇān lōkān

viṣṇōstraivikramānapi |

dēvāsuravimardāṃśca

hyamṛtasya vimanthanam || 4.58.13 ||

2198

rāmasya yadidaṃ kāryaṃ

kartavyaṃ prathamam mayā |

jarayā ca hṛtaṃ tējaḥ

prāṇāśca śithilā mama || 4.58.14 ||

2199

taruṇī rūpasampannā

sarvābharaṇabhūṣitā |

hriyamāṇā mayā drṣṭā

rāvaṇēna durātmanā || 4.58.15 ||

2200

krōśantī rāmarāmēti

lakṣmaṇēti ca bhāminī |

bhūṣaṇānyapavidhyantī

gātrāṇi ca vidhunvatī || 4.58.16 ||

2201

sūryaprabhēva śailāgrē

tasyāḥ kauśēyamuttamam |

asitē rākṣasē bhāti

yathā vā taḍidambudē || 4.58.17 ||

2202

tāṃ tu sītāmaḥ manyē

rāmasya parikīrtanāt |

śrūyatāṃ mē kathayatō

nilayaṃ tasya rakṣasaḥ || 4.58.18 ||

2203

putrō viśravasaḥ sākṣād

bhrātā vaiśravaṇasya ca |

adhyāstē nagarīṃ laṅkāṃ

rāvaṇō nāma rākṣasaḥ || 4.58.19 ||

2204

itō dvīpē samudrasya

sampūrṇē śatayōjanē |

tasmin laṅkā purī ramyā

nirmitā viśvakarmaṇā || 4.58.20 ||

2205

jāmbūnadamayairdvārai -

ścitraiḥ kāñcanavēdikaiḥ |

prāsādairhēmavarṇaiśca

mahadbhiḥ susamākṛtā || 4.58.21 ||

2206

prākārēṅārkaavarṇēna

mahatā ca samanvitā |

tasyāṃ vasati vaidēhī

dīnā kauśēyavāsiniḥ || 4.58.22 ||

2207

rāvaṇāntaḥpurē ruddhā

rākṣasībhiḥ surakṣitā |

janakasyātmajāṃ rājña -

stasyāṃ drakṣyatha maithilīm || 4.58.23 ||

2208

laṅkāyāmatha guptāyāṃ

sāgarēṇa samantataḥ |

samprāpya sāgarasyāntaṃ

sampūrṇaṃ śatayōjanam || 4.58.24 ||

2209

āsādya dakṣiṇaṃ tīraṃ

tatō drakṣyatha rāvaṇam |

tatraiva tvaritāḥ kṣipraṃ

vikramadhvaṃ plavaṅgamāḥ || 4.58.25 ||

2210

jñānēna khalu paśyāmi

drṣṭvā pratyāgamiṣyatha |

ādyaḥ panthāḥ kuḷiṅgānām

yē cānyē dhānyajīvinaḥ || 4.58.26 ||

2211

dvitīyō balibhōjānām

yē ca vṛkṣaphalāśanāḥ |

bhāsāstrīyaṃ gacchanti

krauñcāśca kuraraiḥ saha || 4.58.27 ||

2212

śyēnāścaturthaṃ gacchanti

gṛdhrā gacchanti pañcamam |

balavīryōpapannānāṃ

rūpayauvanaśālinām || 4.58.28 ||

2213

ṣaṣṭhastu panthā haṃsānāṃ

vainatēyagatiḥ parā |

vainatēyācca nō janma

sarvēśāṃ vānararṣabhāḥ || 4.58.29 ||

2214

garhitaṃ tu kṛtaṃ karma

yēna sma piśitāśinaḥ |

pratikāryaṃ ca mē tasya

vairaṃ bhrātrkṛtaṃ bhavēt || 4.58.30 ||

2215

ihasthō'haṃ prapaśyāmi

rāvaṇaṃ jānakīṃ tathā |

asmākamapi sauparṇaṃ

divyaṃ cakṣurbalaṃ tathā || 4.58.31 ||

2216

tasmādāhāravīryeṇa

nisargēṇa ca vānarāḥ |

āyōjanaśatāt sāgrād

vayaṃ paśyāma nityaśaḥ || 4.58.32 ||

2217

asmākaṃ vihitā vṛtti -

rnisargēṇa ca dūrataḥ |

vihitā vṛkṣamūlē tu

vṛttiścaraṇayōdhinām || 4.58.33 ||

2218

upāyō dṛśyatāṃ kaści -

llaṅghanē lavaṇāmbhasaḥ |

abhigamya tu vaidēhīṃ

samṛddhārthā gamiṣyatha || 4.58.34 ||

2219

samudraṃ nētumicchāmi

bhavadbhirvaruṇālayam |

pradāsyāmyudakaṃ bhrātuḥ

svargatasya mahātmanaḥ || 4.58.35 ||

2220

tatō nītvā tu taṃ dēśaṃ

tīrē nadanadīpatēḥ |

nirdagdhapakṣaṃ sampātiṃ

vānarāḥ sumahaujaśaḥ || 4.58.36 ||

2221

taṃ punaḥ prāpayitvā ca

taṃ dēśaṃ patagēśvaram |

babhūvurvānarā hṛṣṭāḥ

pravṛttimupalabhya tē || 4.58.37 ||

2222

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmīkiyē ādikāvye
kiṣkindhākāṇḍē aṣṭapañcāśaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ ēkōnaṣaṣṭitamaḥ sargaḥ ॥

sampātinā svaputrasya supārśvasya mukhataḥ śrutāyāḥ
sītārāvaṇadarśanasambandhigaṭanāyā varṇanam

tatastadamṛtāsvādaṃ

gṛdhrarājēna bhāṣitam |

niśamya vadatā hr̥ṣṭā -

stē vacaḥ plavagarṣabhāḥ || 4.59.1 ||

2223

jāmbavān vānaraśrēṣṭhaḥ

saha sarvaiḥ plavaṅgamaiḥ |

bhūtalāt sahasōtthāya

gṛdhrarājānamabravīt || 4.59.2 ||

2224

kva sītā kēna vā dr̥ṣṭā

kō vā harati maithilīm |

tadākhyātu bhavān sarvaṃ

gatirbhava vanaukasām || 4.59.3 ||

2225

kō dāśarathibāṇānāṃ

vajravēganipātinām |

svayaṃ lakṣmaṇamuktānāṃ

na cintayati vikramam || 4.59.4 ||

2226

sa harīn pratisammuktān

sītāśrutisamāhitān |

punarāśvāsayan prīta

idaṃ vacanamabravīt || 4.59.5 ||

2227

śrūyatāmiha vaidēhyā

yathā mē haraṇaṃ śrutam |

yēna cāpi mamākhyātaṃ

yatra cāyatalōcanā || 4.59.6 ||

2228

ahamasmin girau durgē

bahuyōjanamāyatē |

cirānnipatitō vṛddhaḥ

kṣīṇaprāṇaparākramaḥ || 4.59.7 ||

2229

taṃ māmēvaṅgataṃ putraḥ

supārśvō nāma nāmataḥ |

āhārēṇa yathākālaṃ

bibharti patatāṃ varaḥ || 4.59.8 ||

2230

tīkṣṇakāmāstu gandharvā -

stīkṣṇakōpā bhujāṅgamāḥ |

mṛgāṇāṃ tu bhayaṃ tīkṣṇaṃ

tatastīkṣṇakṣudhā vayam || 4.59.9 ||

2231

sa kadācit kṣudhārtasya

mamāhārābhikāṅkṣiṇaḥ |

gatasūryē'hani prāptō

mama putrō hyanāmiṣaḥ || 4.59.10 ||

2232

sa mayā'hārasaṃrōdhāt

pīḍitaḥ prītivardhanaḥ |

anumānya yathātattva -

midaṃ vacanamabravīt || 4.59.11 ||

2233

ahaṃ tāta yathākāla -

māmiṣārthī khamāplutaḥ |

mahēndrasya girērdvāra -

māvṛtya susamāśritaḥ || 4.59.12 ||

2234

tatra sattvasahasrāṇām

sāgarāntaracāriṇām |

panthānamēkō'dhyavasam

sannirōddhamavāṇimukhaḥ || 4.59.13 ||

2235

tatra kaścīnmayā dṛṣṭaḥ

sūryōdayasamaprabhām |

striyamādāya gacchan vai

bhinnāñjanacayōpamaḥ || 4.59.14 ||

2236

sō'hamabhyavahārārthaṃ

tau dṛṣṭvā kṛtaniścayaḥ |

tēna sāmṇā vinītēna

panthānamanuyācitaḥ || 4.59.15 ||

2237

nahi sāmōpapannānām

prahartā vidyatē bhuvi |

nīcēṣvapi janaḥ kaścit

kimaṅga bata madvidhaḥ || 4.59.16 ||

2238

sa yātastējasā vyōma

saṅkṣipanniva vēgitaḥ |

athāhaṃ khēcarairbhūtai -

rabhigamya sabhājitaḥ || 4.59.17 ||

2239

diṣṭyā jīvati sītēti

hyabruvan māṃ maharṣayaḥ |

kathañcit sakalatrō'sau

gatastē svastyasaṃśayam || 4.59.18 ||

2240

ēvamuktastatō'haṃ taiḥ

siddhaiḥ paramaśōbhanaiḥ |

sa ca mē rāvaṇō rājā

rakṣasāṃ prativēditaḥ || 4.59.19 ||

2241

paśyan dāsarathērbhāryāṃ

rāmasya janakātmajāṃ |

bhraṣṭābharaṇakauśēyāṃ

śōkavēgaparājitām || 4.59.20 ||

2242

rāmalakṣmaṇayōrnāma

krōśantīm muktamūrdhajām |

ēṣa kālātyayastāta

iti vākyavidāṃ varaḥ || 4.59.21 ||

2243

ētadarthaṃ samagraṃ mē

supārśvaḥ pratyavēdayat |

tacchrutvāpi hi mē buddhi -

rnāsīt kācit parākramē || 4.59.22 ||

2244

apakṣō hi katham pakṣī

karma kiñcit samārabhēt |

yat tu śakyaṃ mayā kartuṃ

vāgbuddhiguṇavartinā || 4.59.23 ||

2245

śrūyatāṃ tatra vakṣyāmi

bhavatāṃ pauruṣāśrayam |

vāñmatibhyāṃ hi sarvēṣāṃ

kariṣyāmi priyaṃ hi vaḥ || 4.59.24 ||

2246

yaddhi dāśarathēḥ kāryaṃ

mama tannātra saṃśayaḥ |

tad bhavantō matiśrēṣṭhā

balavantō manasvinaḥ || 4.59.25 ||

2247

prahitāḥ kapirājēna

dēvairapi durāsadāḥ |

rāmalakṣmaṇabāṇāśca

vihitāḥ kañkapatriṇaḥ || 4.59.26 ||

2248

trayāṇāmapī lōkānāṃ

paryāptāstrāṇanigrahē |

kāmaṃ khalu daśagrīva -

stējōbalasamanvitaḥ |

bhavatāṃ tu samarthānāṃ

na kiñcidapi duṣkaram || 4.59.27 ||

2249

tadalaṃ kālasaṅgēna

kriyatāṃ buddhiniścayaḥ |

nahi karmasu sajjantē

buddhimantō bhavadvidhāḥ || 4.59.28 ||

2250

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvyaē

kiṣkindhākāṇḍē ēkōnaṣaṣṭitamahaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ ṣaṣṭitamaḥ sargaḥ ॥

sampātērātmakathā

tataḥ kṛtōdakaṃ snātaṃ

taṃ gṛdhraṃ hariyūthapāḥ |

upaviṣṭā girau ramyē

parivārya samantataḥ ॥ 4.60.1 ॥

2251

tamaṅgadamupāsīnaṃ

taiḥ sarvairharibhirvṛtam |

janitapratyayō harṣāt

sampātiḥ punarabravīt ॥ 4.60.2 ॥

2252

kṛtvā niḥśabdamēkāgrāḥ

śṛṅvantu harayō mama |

tathyaṃ saṅkīrtayiṣyāmi

yathā jānāmi maithilīm ॥ 4.60.3 ॥

2253

asya vindhyasya śikharē

patitō'smi purānagha |

sūryatāpaparītāṅgō

nirdagdhaḥ sūryaraśmibhiḥ ॥ 4.60.4 ॥

2254

labdhasaṃjñastu ṣaḍrātrād

vivaśō vihvalanniva |

vīkṣamāṇō diśaḥ sarvā

nābhijānāmi kiñcana || 4.60.5 ||

2255

tatastu sāgarāñśailān

nadīḥ sarvāḥ sarāṃsi ca |

vanāni ca pradēsāṃśca

nirīkṣya matirāgatā || 4.60.6 ||

2256

hr̥ṣṭapakṣigaṇākīrṇaḥ

kandarōdarakūṭavān |

dakṣiṇasyōdadhēstīrē

vindhyō'yamiti niścitaḥ || 4.60.7 ||

2257

āsiccātrāśramaṃ puṇyaṃ

surairapi supūjitam |

ṛṣirniśākarō nāma

yasminnugratapā'bhavat || 4.60.8 ||

2258

aṣṭau varṣasahasrāṇi

tēnāsminnṛṣiṇā girau |

vasatō mama dharmajñē

svargatē tu niśākarē || 4.60.9 ||

2259

avatīrya ca vindhyāgrāt

kṛcchrēṇa viṣamācchanaiḥ |

tīkṣṇadarbhāṃ vasumatīṃ

duḥkhēna punarāgataḥ || 4.60.10 ||

2260

tamṛṣiṃ draṣṭukāmō'smi

duḥkhēnābhyāgatō bhṛśam |

jaṭāyuṣā mayā caiva

bahuśō'dhigatō hi saḥ || 4.60.11 ||

2261

tasyāśramapadābhyāśē

vavurvātāḥ sugandhinaḥ |

vṛkṣō nāpuṣpitaḥ kaści -

daphalō vā na dṛśyatē || 4.60.12 ||

2262

upētya cāśramaṃ puṇyaṃ

vṛkṣamūlamupāśritaḥ |

draṣṭukāmaḥ pratikṣē ca

bhagavantaṃ niśākaram || 4.60.13 ||

2263

atha paśyāmi dūrastha -

mṛṣiṃ jvalitatējasam |

kṛtābhiṣēkaṃ durdharṣa -

mupāvṛttamudaṇmukham || 4.60.14 ||

2264

tamṛkṣāḥ sṛmarā vyāghrāḥ

siṃhā nānāsarīsrpāḥ |

parivāryōpagacchanti

dātāraṃ prāṇinō yathā || 4.60.15 ||

2265

tataḥ prāptamṛṣiṃ jñātvā

tāni sattvāni vai yayuḥ |

praviṣṭē rājani yathā

sarvaṃ sāmātyakaṃ balam || 4.60.16 ||

2266

ṛṣistu dṛṣṭvā māṃ tuṣṭaḥ
 praviṣṭaścāśramaṃ punaḥ |
 muhūrtamātrānnirgamyā
 tataḥ kāryamaṃpṛcchata || 4.60.17 || 2267

saumya vaikalyatāṃ dṛṣṭvā
 rōmṇāṃ tē nāvagamyatē |
 agnidagdhāvimaḥ pakṣau
 prāṇāścāpi śarīrakē || 4.60.18 || 2268

gṛdhrau dvau dṛṣṭapūrvau mē
 mātariśvasamaḥ javē |
 gṛdhrāṇāṃ caiva rājānau
 bhrātarau kāmarūpiṇau || 4.60.19 || 2269

jyēṣṭhō'vitastvaṃ sampātē
 jaṭāyuranujastava |
 mānuṣaṃ rūpamāsthāya
 gṛhṇītāṃ caraṇau mama || 4.60.20 || 2270

kiṃ tē vyādhisamutthānaṃ
 pakṣayōḥ patanaṃ katham |
 daṇḍō vāyaṃ dhṛtaḥ kēna
 sarvamākhyāhi pṛcchataḥ || 4.60.21 || 2271

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvye
 kiṣkindhākāṇḍē ṣaṣṭitamaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ ēkaṣaṣṭitamah sargaḥ ॥

sampātinā niśākaramuniṃ prati svapuṅkhadāhakāraṇasya
varṇanam

tatastad dāruṇaṃ karma

duṣkaraṃ sahasā kṛtam |

ācacakṣē munēḥ sarvaṃ

sūryānugamaṃ tathā || 4.61.1 ||

2272

bhagavan vraṇayuktatvā -

llajjayā cākulēndriyaḥ |

pariśrāntō na śaknōmi

vacanaṃ paribhāṣitum || 4.61.2 ||

2273

ahaṃ caiva jaṭāyuśca

saṅgharṣād garvamōhitau |

ākāśaṃ patitau dūrā -

jjijñāsantau parākramam || 4.61.3 ||

2274

kailāsaśikharē baddhvā

munīnāmagrataḥ paṇam |

raviḥ syādanuyātavyō yāvadastaṃ mahāgirim 4.61.4	2275
apyāvāṃ yugapat prāptā - vapaśyāva mahītalē rathacakrapramāṇāni nagarāṇi pṛthak pṛthak 4.61.5	2276
kvacid vāditraghōṣaśca kvacid bhūṣaṇaniḥsvanaḥ gāyantīḥ smāṅganā bahviḥ paśyāvō raktavāsasaḥ 4.61.6	2277
tūrṇamutpatya cākāśa - mādityapadamāsthitaḥ āvāmālōkayāvastad vanaṃ śādvalasaṃsthitam 4.61.7	2278
upalairiva sañchannā dṛśyatē bhūḥ śilōccayaiḥ āpagābhiśca saṃvītā sūtrairiva vasundharā 4.61.8	2279
himavāṃścaiva vindhyaśca mēruśca sumahāgiriḥ bhūtalē samprakāśantē nāgā iva jalāśayē 4.61.9	2280
tīvraḥ svēdaśca khēdaśca bhayaṃ cāsīt tadāvayōḥ	

samāviśata mōhaśca

tatō mūrccā ca dāruṇā || 4.61.10 ||

2281

na ca dig jñāyatē yāmyā

na cāgnēyī na vāruṇī |

yugāntē niyatō lōkō

hatō dagdha ivāgninā || 4.61.11 ||

2282

manaśca mē hataṃ bhūya -

ścakṣuḥ prāpya tu saṃśrayam |

yatnēna mahatā hyasmin

manaḥ sandhāya cakṣuṣī || 4.61.12 ||

2283

yatnēna mahatā bhūyō

bhāskaraḥ pratilōkitaḥ |

tulyaprṭhvīpramāṇēna

bhāskaraḥ pratibhāti nau || 4.61.13 ||

2284

jaṭāyurmāmanāpṛcchya

nīpapāta mahīm tataḥ |

taṃ dṛṣṭvā tūrṇamākāśā -

dātmānaṃ muktavānaham || 4.61.14 ||

2285

pakṣābhyāṃ ca mayā guptō

jaṭāyurna pradahyata |

pramādāt tatra nirdagdhaḥ

patan vāyupathādaham || 4.61.15 ||

2286

āśaṅkē taṃ nīpatitaṃ

janasthānē jaṭāyuṣam |

ahaṃ tu patitō vindhyē

dagdhapakṣō jaḍīkṛtaḥ || 4.61.16 ||

2287

rājyācca hīnō bhrātrā ca

pakṣābhyāṃ vikramēṇa ca |

sarvathā martumēvēcchan

patiṣyē śikharād girēḥ || 4.61.17 ||

2288

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvye

kiṣkindhākāṇḍē ēkaṣaṣṭitamahaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ dviṣaṣṭitamah sargaḥ ॥

sampātiṃ sāntvayatā niśākarēṇa bhāviśrīrāmakāryē
sāhāyyakaraṇāya jīvanam dhārayituṃ taṃ pratyādēśadānam

ēvamuktvā muniśrēṣṭha -

marudaṃ bhṛśaduḥkhitaḥ |

atha dhyātvā muhūrtaṃ ca

bhagavānidamabravīt || 4.62.1 ||

2289

pakṣau ca tē prapakṣau ca

punaranyau bhaviṣyataḥ |

caḥsuṣī caiva prāṇāśca

vikramaśca balaṃ ca tē || 4.62.2 ||

2290

purāṇē sumahatkāryaṃ

bhaviṣyaṃ hi mayā śrutam |

drṣṭaṃ mē tapasā caiva

śrutvā ca viditaṃ mama || 4.62.3 ||

2291

rājā daśarathō nāma

kaścidikṣvākuvardhanaḥ |

tasya putrō mahātējā

rāmō nāma bhaviṣyati || 4.62.4 ||

2292

araṇyaṃ ca saha bhrātrā

lakṣmaṇēna gamiṣyati |

tasminnarthē niyuktaḥ san

pitrā satyaparākramaḥ || 4.62.5 ||

2293

nairṛtō rāvaṇō nāma

tasya bhāryāṃ hariṣyati |

rākṣasēndrō janasthānē

avadhyaḥ suradānavaiḥ || 4.62.6 ||

2294

sā ca kāmāiḥ pralōbhyantī

bhakṣyairbhōjyaiśca maithilī |

na bhōkṣyati mahābhāgā

duḥkhamagnā yaśasvinī || 4.62.7 ||

2295

paramānnaṃ ca vaidēhyā

jñātvā dāsyati vāsavaḥ |

yadannamamṛtaprakhyaṃ

surāṇāmapi durlabham || 4.62.8 ||

2296

tadannaṃ maithilī prāpya

vijñāyēndrādidam tviti |

agramuddhṛtya rāmāya

bhūtalē nirvapiṣyati || 4.62.9 ||

2297

yadi jīvati mē bhartā

lakṣmaṇō vāpi dēvaraḥ |

dēvatvaṃ gacchatōrvāpi tayōrannamidaṃ tviti 4.62.10	2298
ēṣyanti prēṣitāstatra rāmadūtāḥ plavaṅgamāḥ ākhyēyā rāmamaḥiṣī tvayā tēbhyō vihaṅgama 4.62.11	2299
sarvathā tu na gantavya - mīdṛśaḥ kva gamiṣyasi dēśakālau pratīkṣasva pakṣau tvaṃ pratipatsyasē 4.62.12	2300
utsahēyamahaṃ kartu - madyaiva tvāṃ sapakṣakam ihasthastvaṃ hi lōkānāṃ hitaṃ kāryaṃ kariṣyasi 4.62.13	2301
tvayāpi khalu tat kāryaṃ tayōśca nṛpapurayōḥ brāhmaṇānāṃ gurūṇāṃ ca munīnāṃ vāsavasya ca 4.62.14	2302
icchāmyahamapi draṣṭuṃ bhrātarau rāmalakṣmaṇau nēcchē ciraṃ dhārayituṃ prāṇāṃstyakṣyē kalēvaram maharṣistvabravidēvaṃ drṣṭatattvārthadarśanaḥ 4.62.15	2303

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvye
kiṣkindhākāṇḍē dviṣaṣṭitamahaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ triṣaṣṭitamahaḥ sargaḥ ॥

sampātērnava puṅkhōdgamastasya vānarāṇāṃ prōtsāhanaṃ
kṛtvā tata uḍḍayanaṃ vānarāṇāṃ tatō dakṣiṇasyāṃ
prasthānaṃ ca

ētairanyaiśca bahubhi -

rvākyairvākyaviśāradaḥ |
māṃ praśasyābhyanujñāpya
praviṣṭaḥ sa svamālayam ॥ 4.63.1 ॥

2304

kandarāt tu visarpitvā

parvatasya śanaiḥ śanaiḥ |
ahaṃ vindhyaṃ samāruhya
bhavataḥ pratipālayē ॥ 4.63.2 ॥

2305

adya tvētasya kālasya

varṣaṃ sāgraśataṃ gatam |
dēśakālapratīkṣō'smi
hṛdi kṛtvā munērvacaḥ ॥ 4.63.3 ॥

2306

mahāprasthānamāsādyā

svargatē tu niśākarē |

māṃ nirdahati santāpō

vitarkairbahubhivṛtam || 4.63.4 ||

2307

uditāṃ maraṇē buddhiṃ

munivākyairnivartayē |

buddhiryā tēna mē dattā

prāṇānāṃ rakṣaṇē mama || 4.63.5 ||

2308

sā mē'panayatē duḥkhaṃ

dīptēvāgniśikhā tamaḥ |

budhyatā ca mayā vīryaṃ

rāvaṇasya durātmanaḥ || 4.63.6 ||

2309

putraḥ santarjitō vāgbhi -

rna trātā maithilī katham |

tasyā vilapitaṃ śrutvā

tau ca sītāviyōjitaḥ || 4.63.7 ||

2310

na mē daśarathasnēhāt

putrēṇōtpāditaṃ priyam |

tasya tvēvaṃ bruvāṇasya

saṃhatairvānaraiḥ saha || 4.63.8 ||

2311

utpētastadā pakṣau

samakṣaṃ vanacāriṇām |

sa dṛṣṭvā svāṃ tanuṃ pakṣai -

rudgatairaruṇacchadaiḥ || 4.63.9 ||

2312

praharṣamatulaṃ lēbhē

vānarāṃścēdamabravīt |

niśākarasya rājarṣēḥ

prasādādamitaujasah || 4.63.10 ||

2313

ādityaraśminirdagdhau

pakṣau punarupasthitau |

yauvanē vartamānasya

mamāsīd yaḥ parākramaḥ || 4.63.11 ||

2314

tamēvādyāvagacchāmi

balam pauruṣamēva ca |

sarvathā kriyatām yatnaḥ

sītāmadhigamiṣyatha || 4.63.12 ||

2315

pakṣalābhō mamāyaṃ vaḥ

siddhipratyayakārakah |

ityuktvā tān harīn sarvān

sampātiḥ patagōttamaḥ || 4.63.13 ||

2316

utpapāta girēḥ śṛṅgājjijñāsuḥ khagamō gatim |

tasya tad vacanam śrutvā pratisamhr̥ṣṭamānasāḥ |

babhūvurharisārdūlā vikramābhyudayōnmukhāḥ || 4.63.14 ||

2317

atha pavanasamānavikramāḥ

plavagavarāḥ pratilabdhapauruṣāḥ |

abhijidabhimukhām diśam yayu -

rjanakasutāparimārgaṇōnmukhāḥ || 4.63.15 ||

2318

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvye

kiṣkindhākāṇḍē triṣaṣṭitamaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ catuḥṣaṣṭitamah sargaḥ ॥

samudrasya viśālatāmālōkya viṣīdatō vānarān
sāntvayitvāṅgadasya tān prati pṛthak pṛthak
samudralaṅghanaśaktiviṣayakaḥ praśnaḥ

ākhyātā gṛdhrarājēna

samutplutya plavaṅgamāḥ |

saṅgatāḥ prītisaṃyuktā

vinēduḥ siṃhavikramāḥ || 4.64.1 ||

2319

sampātērvacanaṃ śrutvā

harayō rāvaṇakṣayam |

hr̥ṣṭāḥ sāgaramājagmuḥ

sītādarśanakāṅkṣiṇaḥ || 4.64.2 ||

2320

abhigamya tu taṃ dēśaṃ

dadṛśurbhīmavikramāḥ |

kṛtsnaṃ lōkasya mahataḥ

pratibimbamavasthitam || 4.64.3 ||

2321

dakṣiṇasya samudrasya

samāsādyōttarāṃ diśam |

sannivēśaṃ tataścakru -

rharivīrā mahābalāḥ || 4.64.4 ||

2322

prasuptamiva cānyatra

krīḍantamiva cānyataḥ |

kvacit parvatamātraisca

jalarāśibhirāvṛtam || 4.64.5 ||

2323

saṅkulaṃ dānavēndraśca

pātālatalavāsibhiḥ |

rōmaharṣakaraṃ dṛṣṭvā

viṣēduḥ kapikuñjarāḥ || 4.64.6 ||

2324

ākāśamiva duṣpāraṃ

sāgaraṃ prēkṣya vānarāḥ |

viṣēduḥ sahitāḥ sarvē

kathaṃ kāryamiti bruvan || 4.64.7 ||

2325

viṣaṇṇāṃ vāhinīm dṛṣṭvā

sāgarasya nirīkṣaṇāt |

āśvāsayāmāsa harīn

bhayārtān harisattamaḥ || 4.64.8 ||

2326

na viṣādē manaḥ kāryaṃ

viṣādō dōṣavattaraḥ |

viṣādō hanti puruṣaṃ

bālaṃ kruddha ivōragaḥ || 4.64.9 ||

2327

yō viṣādaṃ prasahatē

vikramē samupasthitē |

tējasā tasya hīnasya

puruṣārthō na siddhyati || 4.64.10 ||

2328

tasyāṃ rātryāṃ vyatītāyā -

maṅgadō vānaraiḥ saha |

harivṛddhaiḥ samāgamyā

punarmantramamantrayat || 4.64.11 ||

2329

sā vānarāṇāṃ dhvajinī

parivāryāṅgadaṃ babhau |

vāsavaṃ parivāryēva

marutāṃ vāhinī sthitā || 4.64.12 ||

2330

kō'nyastāṃ vānarīm sēnāṃ

śaktaḥ stambhayituṃ bhavēt |

anyatra vālitāyā -

danyatra ca hanūmataḥ || 4.64.13 ||

2331

tatastān harivṛddhāṃśca

tacca sainyamarindamaḥ |

anumānyāṅgadaḥ śrīmān

vākyamarthavadabravīt || 4.64.14 ||

2332

ka idānīm mahātējā

laṅghayiṣyati sāgaram |

kaḥ kariṣyati sugrīvaṃ

satyasandhamariṃdamam || 4.64.15 ||

2333

kō vīrō yōjanaśataṃ

laṅghayēta plavaṅgamaḥ |

imāṃśca yūthapān sarvān

mōcayēt kō mahābhayāt || 4.64.16 ||

2334

kasya prasādād dārāṃśca

putrāṃścaiva gṛhāṇi ca |

itō nivṛttāḥ paśyēma

siddhārthāḥ sukhinō vayam || 4.64.17 ||

2335

kasya prasādād rāmaṃ ca

lakṣmaṇaṃ ca mahābalaṃ |

abhigacchēma saṃhṛṣṭāḥ

sugrīvaṃ ca vanaukasam || 4.64.18 ||

2336

yadi kaścit samarthō vaḥ

sāgaraplavanē hariḥ |

sa dadātvīha naḥ śīghraṃ

punṇyāmbhayadakṣiṇām || 4.64.19 ||

2337

aṅgadasya vacaḥ śrutvā

na kaścit kiñcidabravīt |

stimitēvābhavat sarvā

sā tatra harivāhinī || 4.64.20 ||

2338

punarēvāṅgadaḥ prāha

tān harīn harisattamaḥ |

sarvē balavatāṃ śrēṣṭhā

bhavantō dṛḍhavigramāḥ |

vyapadēśakulē jātāḥ

pūjitāścāpyabhīkṣṇaśaḥ || 4.64.21 ||

2339

nahi vō gamanē saṅgaḥ

kadācit kasyacid bhavēt |

bruvadhvaṃ yasya yā śaktiḥ

plavanē plavagaṣṣabhāḥ || 4.64.22 ||

2340

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvyaē

kiṣkindhākāṇḍē catuṣṣaṣṭitamaḥ sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ pañcaśaṣṭitamaḥ sargaḥ ॥

paryāyēṇa vānaraiḥ svasvadūragamanaśaktiparimāṇasya
pratipādanaṃ jāmbavadaṅgadayōḥ saṃlāpō jāmbavatō
hanumantaṃ prērayituṃ tatpārśvē gamanam

athāṅgadavacaḥ śrutvā

tē sarvē vānararṣabhāḥ |

svaṃ svaṃ gatau samutsāha -

mūcustatra yathākramam || 4.65.1 ||

2341

gajō gavākṣō gavayaḥ

śarabhō gandhamādanaḥ |

maindaśca dvividaścaiva

suṣēṇō jāmbavāṃstathā || 4.65.2 ||

2342

ābabhāṣē gajastatra

plavēyaṃ daśayōjanam |

gavākṣō yōjanānyāha

gamiṣyāmīti viṃśatim || 4.65.3 ||

2343

śarabhō vānarastatra

vānarāṃstānuvāca ha |

triṃśataṃ tu gamiṣyāmi

yōjanānāṃ plavaṅgamāḥ || 4.65.4 ||

2344

ṛṣabhō vānarastatra

vānarāṃstānuvāca ha |

catvāriṃśad gamiṣyāmi

yōjanānāṃ na saṃśayaḥ || 4.65.5 ||

2345

vānarāṃstu mahātējā

abravīd gandhamādanaḥ |

yōjanānāṃ gamiṣyāmi

pañcāśattu na saṃśayaḥ || 4.65.6 ||

2346

maindastu vānarastatra

vānarāṃstānuvāca ha |

yōjanānāṃ paraṃ śaṣṭi -

mahaṃ plavitumutsahē || 4.65.7 ||

2347

tatastatra mahātējā

dvividaḥ pratyabhāṣata |

gamiṣyāmi na sandēhaḥ

saptatiṃ yōjanānyaham || 4.65.8 ||

2348

suṣēṇastu mahātējāḥ

sattvavān kapisattamaḥ |

aśītiṃ pratijānē'haṃ

yōjanānāṃ parākramē || 4.65.9 ||

2349

tēṣāṃ kathayatāṃ tatra

sarvāṃstānanumānya ca |

tatō vṛddhatamastēṣāṃ

jāmbavān pratyabhāṣata || 4.65.10 ||

2350

pūrvamasmākamapyāsīt

kaścid gatiparākramaḥ |

tē vyaṃ vayasah pāra -

manuprāptāḥ sma sāmpratam || 4.65.11 ||

2351

kiṃ tu naivaṃ gatē śakya -

midam kāryamupēkṣitum |

yadartham kapirājaśca

rāmaśca kṛtaniścayau || 4.65.12 ||

2352

sāmpratam kālamasmākaṃ

yā gatiśtām nibōdhata |

navatiṃ yōjanānām tu

gamiṣyāmi na saṃśayaḥ || 4.65.13 ||

2353

tāṃśca sarvān hariśrēṣṭhā -

ñjāmbavānidamabravīt |

na khalvētāvadēvāsīd

gamanē mē parākramaḥ || 4.65.14 ||

2354

mayā vairōcanē yajñē

prabhaviṣṇuḥ sanātanaḥ |

pradakṣiṇīkṛtaḥ pūrvaṃ

kramamāṇastrivikramam || 4.65.15 ||

2355

sa idānīmahaṃ vṛddhaḥ

plavanē mandavikramaḥ |

yauvanē ca tadāsīnmē

balamapratimaṃ param || 4.65.16 ||

2356

sampratyētāvadēvādyā

śakyaṃ mē gamanē svataḥ |

naitāvatā ca saṃsiddhiḥ

kāryasyāsyā bhaviṣyati || 4.65.17 ||

2357

athōttaramudārārtha -

mabravīdaṅgadastadā |

anumānya tadā prājñō

jāmbavantam mahākapiḥ || 4.65.18 ||

2358

ahamētad gamiṣyāmi

yōjanānāṃ śatam mahat |

nivartanē tu mē śaktiḥ

syānna vēti na niścitam || 4.65.19 ||

2359

tamuvāca hariśrēṣṭham

jāmbavān vākyakōvidaḥ |

jñāyatē gamanē śakti -

stava haryṛkṣasattama || 4.65.20 ||

2360

kāmaṃ śatasahasraṃ vā

nahyēṣa vidhirucyatē |

yōjanānāṃ bhavāñśaktō

gantum pratinivartitum || 4.65.21 ||

2361

nahi prēṣayitā tāta

svāmī prēṣyaḥ kathañcana |

<i>bhavatāyaṃ janaḥ sarvaḥ prēśyaḥ plavagasattama 4.65.22 </i>	2362
<i>bhavān kalatramasmākaṃ svāmibhāvē vyavasthitaḥ svāmī kalatraṃ sainyasya gatirēṣā parantapa 4.65.23 </i>	2363
<i>apī vai tasya kāryasya bhavān mūlamarindama tasmāt kalatravat tāta pratipālyāḥ sadā bhavān 4.65.24 </i>	2364
<i>mūlamarthasya saṃrakṣya - mēṣa kāryavidāṃ nayaḥ mūlē hi sati sidhyanti guṇāḥ sarvē phalodayāḥ 4.65.25 </i>	2365
<i>tad bhavānasya kāryasya sādhanam satyavikrama buddhivikramasampannō hēturaṭra parantapa 4.65.26 </i>	2366
<i>guruśca guruputraśca tvaṃ hi naḥ kapisattama bhavantamāśritya vayaṃ samarthā hyarthasādhanē 4.65.27 </i>	2367
<i>uktavākyaṃ mahāprājñaṃ jāmbavantaṃ mahākapiḥ </i>	

pratyuvācōttaraṃ vākyaṃ

vālisūnurathāṅgadaḥ || 4.65.28 ||

2368

yadi nāhaṃ gamiṣyāmi

nānyō vānarapuṅgavaḥ |

punaḥ khalvidamasmābhiḥ

kāryaṃ prāyōpavēśanam || 4.65.29 ||

2369

nahyakṛtvā haripatēḥ

sandēśaṃ tasya dhīmataḥ |

tatrāpi gatvā prāṇānāṃ

na paśyē parirakṣaṇam || 4.65.30 ||

2370

sa hi prasādē cātyartha -

kōpē ca harirīśvaraḥ |

atītya tasya sandēśaṃ

vināśō gamanē bhavēt || 4.65.31 ||

2371

tattathā hyasya kāryasya

na bhavatyanyathā gatiḥ |

tad bhavānēva drṣṭārthaḥ

sañcintayitumarhati || 4.65.32 ||

2372

sō'ṅgadēna tadā vīraḥ

pratyuktaḥ plavagaṣabhaḥ |

jāmbavānuttamaṃ vākyaṃ

prōvācēdaṃ tatō'ṅgadam || 4.65.33 ||

2373

tasya tē vīra kāryasya

na kiñcit parihāsyatē |

ēṣa sañcōdayāmyēnaṃ

yaḥ kāryaṃ sādhaṃyati || 4.65.34 ||

2374

tataḥ pratītaṃ plavatāṃ variṣṭha -

mēkāntamāśritya sukhōpaviṣṭam |

sañcōdayāmāsa haripravīrō

haripravīraṃ hanumantamēva || 4.65.35 ||

2375

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvye

kiṣkindhākāṇḍē pañcaśaṣṭitamah sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ *ṣaṭṣaṣṭitamah sargaḥ* ॥

hanumadutpattikathāṃ śrāvayitvā jāmbavatā
samudralaṅghanāya tasya prōtsāhanam

anēkaśatasāhasrīm

viṣaṅṅāṃ harivāhinīm |

jāmbavān samudīkṣyaivam

hanūmantamathābravīt || 4.66.1 ||

2376

vīra vānaralōkasya

sarvaśāstravidāṃ vara |

tūṣṇīmēkāntamāśritya

hanūman kiṃ na jalpasi || 4.66.2 ||

2377

hanūmanharirājasya

sugrīvasya samō hyasi |

rāmalakṣmaṇayōścāpi

tējasā ca balēna ca || 4.66.3 ||

2378

ariṣṭanēminaḥ putrō

vainatēyō mahābalaḥ |

garutmāniva vikhyāta

uttamaḥ sarvapakṣiṇām || 4.66.4 ||

2379

bahuśō hi mayā dṛṣṭaḥ

sāgarē sa mahābalaḥ |

bhujāṅgānuddharan pakṣī

mahābāhurmahābalaḥ || 4.66.5 ||

2380

pakṣayōryad balaṃ tasya

bhujavīryabalaṃ tava |

vikramaścāpi vēgaśca

na tē tēnāpahīyatē || 4.66.6 ||

2381

balaṃ buddhiśca tējaśca

sattvaṃ ca haripuṅgava |

viśiṣṭaṃ sarvabhūtēṣu

kimātmānaṃ na sajjasē || 4.66.7 ||

2382

apsarā'psarasāṃ śrēṣṭhā

vikhyātā puñjikasthalā |

añjanēti parikhyātā

patnī kēsariṇō harēḥ || 4.66.8 ||

2383

vikhyātā triṣu lōkēṣu

rūpēṇāpratimā bhuvi |

abhiśāpādabhūt tāta

kapitvē kāmarūpiṇī || 4.66.9 ||

2384

duhitā vānarēndrasya

kuñjarasya mahātmanaḥ |

mānuṣaṃ viḡrahaṃ kṛtvā rūpayauvanaśālinī 4.66.10	2385
vicitramālyābharaṇā kadācit kṣaumadhāriṇī acarat parvatasyāgrē prāvṛḍambudasannibhē 4.66.11	2386
tasyā vastraṃ viśālākṣyāḥ pītaṃ raktadaśaṃ śubham sthitāyāḥ parvatasyāgrē mārutō'pāharacchanaiḥ 4.66.12	2387
sa dadarśa tatastasyā vṛttāvūrū susaṃhatau stanau ca pīnau sahitau sujātaṃ cāru cānanam 4.66.13	2388
tāṃ balādāyataśrōṇīm tanumadhyāṃ yaśasvinīm drṣṭvaiva śubhasarvāṅgīm pavanaḥ kāmamōhitaḥ 4.66.14	2389
sa tāṃ bhujābhyāṃ dīrghābhyāṃ paryaṣvajata mārutaḥ manmathāviṣṭasarvāṅgō gatātmā tāmaninditām 4.66.15	2390
sā tu tatraiva sambhrāntā suvratā vākyamabravīt	

ēkapatnīvrataṁ

kō nāśayitumicchati || 4.66.16 ||

2391

añjanāyā vacaḥ śrutvā

mārutah pratyabhāṣata |

na tvāṁ hiṁsāmi suśrōṇi

mā bhūt tē manasō bhayam || 4.66.17 ||

2392

manasāsmi gatō yat tvāṁ

pariṣvajya yaśasvini |

vīryavān buddhisampanna -

stava putrō bhaviṣyati || 4.66.18 ||

2393

mahāsattvō mahātējā

mahābalaparākramaḥ |

lañghanē plavanē caiva

bhaviṣyati mayā samaḥ || 4.66.19 ||

2394

ēvamuktā tatastuṣṭā

jananī tē mahākapē |

guhāyāṁ tvāṁ mahābāhō

prajajñē plavagarṣabha || 4.66.20 ||

2395

abhyutthitaṁ tataḥ sūryaṁ

bālō dṛṣṭvā mahāvanē |

phalaṁ cēti jigḥṛkṣustva -

mutplatyābhyutpatō divam || 4.66.21 ||

2396

śatāni trīṇi gatvātha

yōjanānāṁ mahākapē |

tējasā tasya nirdhūtō

na viṣādaṃ gatastataḥ || 4.66.22 ||

2397

tvāmapyupagataṃ tūrṇa -

mantarikṣaṃ mahākapē |

kṣiptamindrēṇa tē vajraṃ

kōpāviṣṭēna tējasā || 4.66.23 ||

2398

tadā śailāgraśikharē

vāmō hanurabhajyata |

tatō hi nāmadhēyaṃ tē

hanumāniti kīrtitam || 4.66.24 ||

2399

tatastvāṃ nihataṃ dṛṣṭvā

vāyurgandhavahaḥ svayam |

trailōkyaṃ bhṛśasaṅkruddhō

na vavau vai prabhañjanaḥ || 4.66.25 ||

2400

sambhrāntāśca surāḥ sarvē

trailōkyē kṣubhitē sati |

prasādayanti saṅkruddhaṃ

mārutaṃ bhuvanēśvarāḥ || 4.66.26 ||

2401

prasāditē ca pavanē

brahmā tubhyaṃ varaṃ dadau |

aśastravadhyatāṃ tāta

samarē satyavikrama || 4.66.27 ||

2402

vajrasya ca nipātēna

virujaṃ tvāṃ samīkṣya ca |

sahasranētraḥ prītātmā

dadau tē varamuttamam || 4.66.28 ||

2403

svacchandataśca maraṇaṃ

tava syāditi vai prabhō |

sa tvaṃ kēsariṇaḥ putraḥ

kṣētrajō bhīmavikramaḥ || 4.66.29 ||

2404

mārutasyaaurasaḥ putra -

stējasā cāpi tatsamaḥ |

tvaṃ hi vāyusutō vatsa

plavanē cāpi tatsamaḥ || 4.66.30 ||

2405

vayamadya gataprāṇā

bhavānasmāsu sāmpratam |

dākṣyavikramasampannaḥ

kapirāja ivāparaḥ || 4.66.31 ||

2406

trivikramē mayā tāta

saśailavanakānanā |

triḥsaptakṛtvaḥ pṛthivī

parikrāntā pradakṣiṇam || 4.66.32 ||

2407

tathā cauṣadhayō'smābhiḥ

sañcitā dēvaśāsanāt |

nirmathyamamṛtaṃ yābhi -

stadānīm nō mahadbalam || 4.66.33 ||

2408

sa idānīmahaṃ vṛddhaḥ

parihīnaparākramaḥ |

sāmprataṃ kālamasmākaṃ

bhavān sarvaguṇānvitaḥ || 4.66.34 ||

2409

tad vijṛmbhasva vikrānta

plavatāmuttamō hyasi |

tvadvīryaṃ draṣṭukāmā hi

sarvā vānaravāhinī || 4.66.35 ||

2410

uttiṣṭha hariśārdūla

laṅghayasva mahārṇavam |

parā hi sarvabhūtānāṃ

hanuman yā gatiṣṭava || 4.66.36 ||

2411

viṣaṅṅā harayaḥ sarvē

hanuman kimupēkṣasē |

vikramasva mahāvēga

viṣṇustrīn vikramāniva || 4.66.37 ||

2412

tataḥ kapīnāmṛṣabhēṇa cōditaḥ

pratītavēgaḥ pavanātmajah kapiḥ |

praharṣayaṃstāṃ harivīravāhinīm

cakāra rūpaṃ mahadātmanastadā || 4.66.38 ||

2413

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikiyē ādikāvyē

kiṣkindhākāṇḍē ṣaṣṣaṣṭitamaha sargaḥ ||

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēsikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ saptaśaṣṭitamaḥ sargaḥ ॥

hanumatā samudraṃ laṅghayitumutsāhasya prakāśanaṃ
jāmbavatā tasya praśaṃsanaṃ vēgēnōtplavanāya hanumatō
mahēndraparvata ārōhaṇam

taṃ dṛṣṭvā jṛmbhamāṇaṃ tē
kramituṃ śatayōjanam |
vēgēnāpūryamāṇaṃ ca
sahasā vānarōttamam || 4.67.1 ||

2414

sahasā śōkamutsrjya
praharṣēṇa samanvitāḥ |
vinēdustuṣṭuvuścāpi
hanūmantaṃ mahābalam || 4.67.2 ||

2415

prahrṣṭā vismitāścāpi
tē vīkṣantē samantataḥ |
trivikramaṃ kṛtōtsāhaṃ
nārāyaṇamiva prajāḥ || 4.67.3 ||

2416

saṃstūyamānō hanumān
vyavardhata mahābalaḥ |

samāviddhya ca lāṅgūlaṃ

harṣād balamupēyivān || 4.67.4 ||

2417

tasya saṃstūyamānasya

vṛddhairvānarapuṅgavaiḥ |

tējasā'pūryamāṇasya

rūpamāsīdanuttamam || 4.67.5 ||

2418

yathā vijṛmbhatē siṃhō

vivṛtē girigahvarē |

mārutasyaurasaḥ putra -

stathā samprati jṛmbhatē || 4.67.6 ||

2419

aśōbhata mukhaṃ tasya

jṛmbhamāṇasya dhīmataḥ |

ambariṣōpamaṃ dīptaṃ

vidhūma iva pāvakaḥ || 4.67.7 ||

2420

harīṇāmutthitō madhyāt

samprahṛṣṭatanūruhaḥ |

abhivādya harīn vṛddhān

hanūmānidamabravit || 4.67.8 ||

2421

ārujan parvatāgrāṇi

hutāśanasakhō'nilaḥ |

balavānapramēyaśca

vāyurākāśagōcaraḥ || 4.67.9 ||

2422

tasyāhaṃ śīghravēgasya

śīghragasya mahātmanaḥ |

<i>mārutasyaurasaḥ putraḥ</i> <i>plavanēnāsmi tatsamaḥ 4.67.10 </i>	2423
<i>utsahēyaṃ hi vistīrṇa -</i> <i>mālikhantamivāmbaram </i> <i>mēruṃ girimasaṅgēna</i> <i>parigantuṃ sahasraśaḥ 4.67.11 </i>	2424
<i>bāhuvēgapraṇunnēna</i> <i>sāgarēṇāhamutsahē </i> <i>samāplāvayituṃ lōkaṃ</i> <i>saparvatanadīhradam 4.67.12 </i>	2425
<i>mamōrujaṅghāvēgēna</i> <i>bhaviṣyati samutthitaḥ </i> <i>samutthitamahāgrāhaḥ</i> <i>samudrō varuṇālayaḥ 4.67.13 </i>	2426
<i>pannagāśanamākāśē</i> <i>patantaṃ pakṣisēvitam </i> <i>vainatēyamahaṃ śaktaḥ</i> <i>parigantuṃ sahasraśaḥ 4.67.14 </i>	2427
<i>udayāt prasthitaṃ vāpi</i> <i>jvalantaṃ raśmimālinam </i> <i>anastamitamāditya -</i> <i>mahaṃ gantuṃ samutsahē 4.67.15 </i>	2428
<i>tatō bhūmimasamspṛṣṭvā</i> <i>punarāgantumutsahē </i>	

pravēgēnaiva mahatā

bhīmēna plavagarśabhāḥ || 4.67.16 ||

2429

utsahēyamatikrāntuḥ

sarvānākāśagōcarān |

sāgarāñśōṣayiṣyāmi

dārayiṣyāmi mēdinīm || 4.67.17 ||

2430

parvatāmścūrṇayiṣyāmi

plavamānaḥ plavaṅgamaḥ |

hariṣyāmyuruvēgēna

plavamānō mahārṇavam || 4.67.18 ||

2431

latānāḥ vividhaḥ puṣpaḥ

pādapānāḥ ca sarvaśaḥ |

anuyāsyati māmadya

plavamānaḥ viḥāyasā || 4.67.19 ||

2432

bhaviṣyati hi mē panthāḥ

svātēḥ panthā ivāmbare |

carantaḥ ghōramākāśa -

mutpatiṣyantamēva ca || 4.67.20 ||

2433

drakṣyanti nipatantaḥ ca

sarvabhūtāni vānarāḥ |

mahāmērupratikāśaḥ

māḥ drakṣyadhvaḥ plavaṅgamāḥ || 4.67.21 ||

2434

divamāvṛtya gacchantāḥ

grasamānamivāmbaram |

vidhamiṣyāmi jīmūtān

kampayiṣyāmi parvatān |

sāgaram śōṣayiṣyāmi

plavamānaḥ samāhitaḥ || 4.67.22 ||

2435

vainatēyasya vā śakti -

rmama vā mārutasya vā |

ṛtē suparṇarājānaḥ

mārutaḥ vā mahābalaḥ |

na tad bhūtaḥ prapaśyāmi

yanmāḥ plutamanuvrajēt || 4.67.23 ||

2436

nimēṣāntaramātrēṇa

nirālanbanamambaram |

sahasā nipatiṣyāmi

ghanād vidyudivōtthitā || 4.67.24 ||

2437

bhaviṣyati hi mē rūpaḥ

plavamānasya sāgaram |

viṣṇōḥ prakramamāṇasya

tadā trīn vikramāniva || 4.67.25 ||

2438

buddhyā cāhaḥ prapaśyāmi

manaścēṣṭā ca mē tathā |

ahaḥ drakṣyāmi vaidēhīḥ

pramōdadhmaḥ plavaṅgamāḥ || 4.67.26 ||

2439

mārutasya samō vēgē

garuḍasya samō javē |

ayutaṃ yōjanānāṃ tu gamīṣyāmīti mē matiḥ 4.67.27	2440
vāsavasya savajrasya brahmaṇō vā svayambhuvaḥ vikramya sahasā hastā - damṛtaṃ tadihānayē 4.67.28	2441
laṅkāṃ vāpi samutkṣipya gacchēyamīti mē matiḥ tamēvaṃ vānaraśrēṣṭhaṃ garjantamamitaprabham 4.67.29	2442
prahr̥ṣṭā harayastatra samudaikṣanta vismitāḥ taccāsyā vacanaṃ śrutvā jñātīnāṃ śōkanāśanam 4.67.30	2443
uvāca parisamhṛṣṭō jāmbavān plavagēśvaraḥ vīra kēsariṇaḥ putra vēgavan mārutātmaja 4.67.31	2444
jñātīnāṃ vipulaḥ śōka - stvayā tāta praṇāśitaḥ tava kalyāṇarucayaḥ kapimukhyaḥ samāgatāḥ 4.67.32	2445
maṅgalānyarthasiddhyarthaṃ kariṣyanti samāhitāḥ	

ṛṣiṇām ca prasādēna

kapivṛddhamatēna ca || 4.67.33 ||

2446

gurūṇām ca prasādēna

samlava tvaṃ mahārṇavam |

sthāsyāmaścaikapādēna

yāvadāgamaṇaṃ tava || 4.67.34 ||

2447

tvadgatāni ca sarvēśāṃ

jīvanāni vanaukasām |

tataśca hariśārdūla -

stānuvāca vanaukasaḥ || 4.67.35 ||

2448

kō'pi lōkē na mē vēgaṃ

plavanē dhārayiṣyati |

ētāniha nagasyāsyā

śilāsaṅkaṭaśāliṇaḥ || 4.67.36 ||

2449

śikharāṇi mahēndrasya

sthirāṇi ca mahānti ca |

yēṣu vēgaṃ gamiṣyāmi

mahēndraśikharēsvaham || 4.67.37 ||

2450

nānādrumavikīrṇēṣu

dhātuniṣpandaśōbhiṣu |

ētāni mama vēgaṃ hi

śikharāṇi mahānti ca || 4.67.38 ||

2451

plavatō dhārayiṣyanti

yōjanānāmitaḥ śatam |

tatastu mārutaprakhyah sa harirmārutātmajah ārurōha nagaśrēṣṭham mahēndramarimardanaḥ 4.67.39	2452
vṛtaṃ nānāvidhaiḥ puṣpai - rmṛgasēvitaśādvalam latākusumasambādham nityapuṣpaphaladrumam 4.67.40	2453
siṃhaśārdūlasahitaṃ mattamātaṅgasēvitam mattadvijagaṇōdghuṣṭam salilōtpīḍasaṅkulam 4.67.41	2454
mahadbhirucchritaṃ śṛṅgai - rmahēndraṃ sa mahābalaḥ vicacāra hariśrēṣṭhō mahēndrasamavikramaḥ 4.67.42	2455
pādābhyāṃ pīḍitastēna mahāsailō mahātmanā rarāsa siṃhābhihatō mahān matta iva dvipaḥ 4.67.43	2456
mumōca salilōtpīḍān viprakīrṇaśilōccayah vitrastamṛgamātaṅgaḥ prakampitamahādrumaḥ 4.67.44	2457

nānāgandharvamithunaiḥ

pānasamaṣsargakarkaśaiḥ |

utpatadbhirvihaṅgaiśca

vidyādharagaṇairapi || 4.67.45 ||

2458

tyajyamānamahāsānuḥ

sannilīnamahōragaḥ |

śailaśṛṅgaśilōtpāta -

stadābhūt sa mahāgiriḥ || 4.67.46 ||

2459

niḥśvasadbhistadā taistu

bhujagairardhaniḥsṛtaiḥ |

sapatāka ivābhāti

sa tadā dharaṇīdharagaḥ || 4.67.47 ||

2460

ṛṣibhistrāsasambhrāntai -

styajyamānaḥ śilōccayaḥ |

sīdan mahati kāntārē

sārthahīna ivādhvagaḥ || 4.67.48 ||

2461

sa vēgavān vēgasamāhitātmā

haripravīraḥ paravīrahantā |

manaḥ samādhāya mahānubhāvō

jagāma laṅkāṃ manasā manasvī || 4.67.49 ||

2462

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikiyē ādikāvye
kiṣkindhākāṇḍē saptaṣaṣṭitamaḥ sargaḥ ||